

פרשת ויגש ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְּשִׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוֹ וּמְרוּלוֹ לְשִׁיחוֹ
בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדֹשׁ יִשְׁמַח לָב | מִבִּקְשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוֹ בִּקְשׁוּ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְּרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתֹּיו וּמִשְׁפְּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְף
דּוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלָתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מִתִּי מִסַּפֵּר כְּמַעֲט וְגָרִים
בָּה: יג וַיִּתְּהֻלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לַעֲשֹׂקֶם וַיּוֹכַח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחִי וְלִנְבִיאִי אֶל־תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְּהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכָּבֵל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עֲדִיעֶת בָּא־דָּבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ: כב לְאִסּוֹר שָׁרָיו בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנָיו יַחֲפֹם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיַּפֵּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֻמְהוּ מִצְרָיו:
כה הִפְךָ לָבָם לְשֹׂנְאֵי עַמּוֹ לְהִתְנַפֵּל בַּעֲבָדָיו: כו שָׁלַח מִשָּׁה עֲבָדוֹ אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ:
כז שָׁמוּ־בָם דְּבָרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיָּמָת אֶת־דָּגָתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדָעִים בְּחִדְרֵי מְלָכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בָּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לַהֲבֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּיָּד
גִּפְנָם וַתֵּאֱנָתָם וַיִּשְׁפֹּר עֵץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרָבָה וַיִּלֶּק וַאֲזִין מִסַּפֵּר: לה וַיֵּאכַל כָּל־עֶשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם: לו וַיִּיָּד כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רִאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לו וַיּוֹצִיָּאֵם בְּכֶסֶף
וַהֲבִיב וַאֲזִין בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לה שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצִאתָם כִּי־נִפְל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנָן
לְמִסָּד וְאֵשׁ לְהָאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח צוּר וַיַּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבָר קְדֹשׁ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצּוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הִלְלוּהָ:

קו

זו המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה בִּיטוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה יִשְׁמִיעַ כְּלִי־תְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זכרני יהוה בְּרָצוֹן עִמָּךְ פְּקֹדֵי בִישׁוּעֶתְךָ:
 ה לראות | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גִּוְיָךְ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חָטֵאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ
 הִרְשָׁעֵנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עַל־יָם
 בִּים־סוּף: ח וַיִּזְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בִּים־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּזְלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 כַּמְדָּבָר: י וַיִּזְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיִּגְאֹלם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיָּהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בִּדְבָרֵי יִשְׁרֵי תְהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָכּוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַּאֲוָה בַּמְדָּבָר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנִפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶחָד עֹלֶדַת אֲבִירָם: יח וּתִבְעַר־אֵשׁ בְּעֶדְתָם לַהֲבִיחָהּ
 תִּלְהַט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֹב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיִּמְרֹו אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכָל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרִים: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוֹלִי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עִמָּךְ בִּפְרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשָּׂא יְדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמְדָּבָר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לִבְעַל פְּעֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֵץ־בָּם מַגֶּפֶה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֹל וַתַּעֲצֹר הַמַּגֶּפֶה:
 לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לַצְדָּקָה לָדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בִשְׁפָתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְּעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשָׂדִים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בְּדָמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אַף יְהוָה בָּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמִים רַבּוֹת יִצְלָלם וַהֲמָה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשִׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כָּרֹב חֲסִדָּיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵייהֶם: מח הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבֹצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לַהֲדוֹת לְשֵׁם קְדֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מה בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֲמֵן תְּהִלָּתְךָ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה ויגש אליו יהודה ש"פ ויגש התשל"ו..... ה
- ג) משיחות ש"פ ויגש, ט' טבת ה'תש"נ..... ט
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת ויגש..... יז
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת ויגש..... כא
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויגש..... ל
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויגש..... לב
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויגש..... נג
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת ויגש..... סג
- י) אגרות קודש..... סח
- יא) תורה אור מבואר - מאכלי שבת פרק א..... סט
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... עה
- יג) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות ח)..... עו
- יד) לקוטי דיבורים..... עח
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת ויגש..... פ

BETH DIN RABBANEI ANASH IN THE HOLY LAND

B"H

To Everyone Who Receives "*Dvar Malchus*"
Greetings and Blessings!

We all see that B"H the booklet "*Dvar Malchus*" **reaches** every part of the globe with great success and the publishers are making every effort to keep up with the requests and demands which come in from all over the world.

To date 150,000 copies of "*Dvar Malchus*" are printed each month bringing the cost of printing to about \$100,000 a month. To this we must add the expense of packing and delivery to all parts of the world – a monthly cost of about NIS 100,000 (**\$25000**). The publishers never imagined that the expenses would be so high when they began to publish "*Dvar Malchus*".

From week to week there is increased demand for "*Dvar Malchus*" from all the different circles and communities of Jews, including Jews who unfortunately do not yet consider themselves to be *shomrei Torah* and *mitzvos*. In many public places the booklets are distributed and provided to any one who requests one. From day to day there are more and more Jews of all kinds, also not from *Anash*, who read and learn the holy writings of the **Rebbe and keep his holy request** to learn the *Chumash*, the *Tanya* and the Rambam.

However, in order to enable the publishers to continue to supply the increasing demand and to make sure that "*Dvar Malchus*" reaches every person who requests a copy, we have to turn to each person who receives and learns the "*Dvar Malchus*" and ask each one to participate in the cost of packing and delivery which as stated above, has come to a very large expense.

We are therefore asking each person who receives and learns the booklet "*Dvar Malchus*" to participate in the cost of delivery, as follows:

Residents of the Holy Land: - NIS 20 each month

Residents of the rest of the world: - \$ 10 each month

Of course we will be grateful to anyone who is able and willing to add to the above sum.

Please send the above payments to the following bank account:

Bank Poalei Agudas Yisrael No. 52, Beitar Illit Branch No. 177

Account under the name: "**Dvar Malchus**" No. 409-112321

Checks can be made out & sent to "Dvar Malchus" - please mark the checks למוטב בלבד - and הוראות קבע (fixed monthly deductions) to:

Dvar Malchus, P.O. 1855, Ramat Gan 52118

With best wishes for success,

Rabbi Mordechai Shmuel Ashkenazi
Rabbi Menachem Mendel Glochovski
Rabbi Avraham Michael Halperin
Rabbi Ben Zion Lipsker

Rabbi Eliyahu Yochanan Guraryeh
Rabbi Yosef Hecht
Rabbi Yitzchak Yehuda Yaruslavski
Rabbi Zeev Dov Slonim

In order to make it easier for those who receive "*Dvar Malchus*" in the U.S.A. and other parts of the world, we have opened a bank account in New York.

Checks should be made out to "*Dvar Malchus*" and sent to:

***Dvar Malchus* – 770 Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213 U.S.A.**

For additional details: USA@DvarMalchus.Org

Rabbi Binyomin Klein Rabbi Yosef Losh Rabbi Lipa Brennan

בס"ד. ש"פ ויגש ה'תשל"ו.

ויגש אליו יהודה גו'¹, ואיתא בזהר² דהגשת יהודה ליוסף הוא ענין סמיכת גאולה לתפלה. ומבואר בדרושי רבותינו נשיאנו³, דגאולה היא בחינת יסוד כמ"ש אם יגאלך טוב יגאל וטוב הוא בחינת יסוד, ותפלה היא בחינת מלכות. וזוהי השייכות דגאולה ותפלה ליוסף ויהודה, כי יוסף בן שבע עשרה שנה⁴ בגימטריא טוב הוא יסוד, ויהודה הוא מלכות. וידוע הדיוק בזה⁵, דהגשת יהודה ליוסף הוא שיוסף הי' במקומו ויהודה נגש ליוסף, וסמיכת גאולה לתפלה הוא שתפלה היא במקומה וגאולה נסמכת (נגשת) לתפלה. ויתירה מזו, דבהגשת יהודה ליוסף מודגש שיוסף הי' נעלה יותר מיהודה שלכן הוצרך יהודה לגשת אליו, ובסמיכת גאולה לתפלה העיקר הוא⁶ התפלה.

(ב) ונקודת הביאור בזה בהדרושים, ע"פ המבואר בתו"א ד"ה והנה אנחנו מאלמים אלומים⁷, שהניצוצות שנתבררו ע"י השבטים הוצרכו להתברר בירור שני ע"י יוסף, כי הברור שע"י השבטים הוא בירור בדרך מלמטה למעלה (בירור דב"ן), דבירור זה הוא רק ביטול היש, ולכן הוצרכו להתברר בירור שני ע"י יוסף, בירור בדרך מלמעלה למטה (בירור דמ"ה), ועי"ז הם (הניצוצות) נכללים באלקות. ומבואר בתו"א שם⁸, שבכדי שתהי' המשכה דשם מ"ה, הוא ע"י העלאת מ"ן דשם ב"ן. וזהו מ"ש ותשתחויה לאלומתי, העלת מ"ן דהשבטים בבחי' ביטול (השתחואה), שע"י עוררו המשכת שם מ"ה להיות בירור שני.

והנה ידוע, שבכדי לעורר העלאת מ"ן דב"ן, זה גופא הוא ע"י המשכה משם מ"ה. וזהו מ"ש בזהר דהגשת יהודה ליוסף הו"ע סמיכת גאולה לתפלה, דהגשת יהודה ליוסף הוא העלאת מ"ן דהשבטים [יהודה הוא עיקר השבטים]¹⁰ ליוסף, לעורר המשכת מ"ד משם מ"ה שיהי' הברור שני מלמעלה למטה. [וזהו שארז"ל¹¹ עה"פ ויגש אליו יהודה אין ויגש אלא לשלום, כי מעלת הברור שבדרך מלמעלה למטה (הברור דיוסף) היא שהוא בדרך שלום¹². וכידוע¹³ החילוק בין הברור דתפלה להברור דתורה, שהברור דתפלה שהוא מלמעלה למטה

בפרש"י לברכות ד, ב ד"ה זה הסומך). שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סק"א ס"ב.

(7) וישב כח, א-ב – הובא בד"ה ויגש תרס"ח (המשך תרס"ו ע' תפח). וראה גם ד"ה ויגש עת"ר (סה"מ עת"ר ע' קיא). ה'תש"ד (סה"מ ה'תש"ד ס"ע 96).

(8) כח, ג.

(9) וישב לז, ז.

(10) ראה אסת"ר פתיחתא י: יהודה ראש לשבטים. ב"ר פצ"ב, ה.

(11) יל"ש ריש פרשתנו.

(12) ד"ה זה עת"ר (סה"מ שם ע' קיב). ה'תש"ד (סה"מ שם ע' 97). ועוד.

(13) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קסב ואילך) ותש"ד (פי"ט ואילך – סה"מ ה'תש"ד ע' 106 ואילך).

(* יצא לאור בקונטרס ה' טבת – תשנ"ג, "לקראת יום ג' ויגש יום הבהיר ה' טבת (היום בו "דידן נצח" באופן גלוי לעיני כל העמים (בבית המשפט הפדרלי) בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאנו שבספריית ליובאוויטש). . יום א' פ' ויגש, שנת ה'תשנ"ג.

(1) ריש פרשתנו (ויגש).

(2) ח"א ריש פרשתנו (רה, ב).

(3) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' יג ואילך). ד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קיט ואילך) ותרס"ח (שם ע' תפז ואילך). תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תשצד ואילך). ועוד.

(4) רות ג, יג.

(5) וישב לז, ב. וראה אוה"ת ויחי שנג, ב.

(6) וכמובן גם מזה דזה שצריך לסמוך גאולה לתפלה הוא בכדי שהתפלה תתקבל – ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א (הובא

הוא בדרך מלחמה, והבירור דתורה שהוא מלמעלמ"ט הוא בדרך מנוחה ושלום. ובתורה גופא, החילוק בין הבירור שע"י גליא דתורה להבירור שע"י פנימיות התורה¹⁴]. והנתינת כח על העלאת המ"ן דמלכות לז"א, הגשת יהודה ליוסף, הוא ע"י ההמשכה מז"א למלכות, סמיכת גאולה לתפלה¹⁵.

והלשון סמיכת גאולה לתפלה שמורה (כנ"ל) שתפלה היא העיקר, הוא¹⁶ כי עיקר הכוונה דדירה בתחתונים הוא בהבירור שבדרך מלמטה למעלה, בירור דב"ן. דהבירור בדרך מלמעלמ"ט, בירור דמ"ה, כיון שהבירור הוא מצד הגילוי אור (ולא מצד התחתון גופא), אין זה שייך כ"כ להתחתון עצמו, והכוונה דדירה בתחתונים נשלמת דוקא ע"י הבירור בדרך מלמעלמ"ט, שהתחתון נעשה כלי לאלקות¹⁷. ולכן לע"ל יהי' יהודה למעלה מיוסף, כמ"ש בהפטורה דפרשת ויגש¹⁸ ועבדי דוד מלך עליהם גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם¹⁹.

ג) וצריך להבין, הרי זה שהבירור דב"ן הוא למעלה ממ"ה יהי' לע"ל, ועכשיו מ"ה הוא למעלה מב"ן, וענין סמיכת גאולה לתפלה הוא שעכשיו תפלה היא למעלה מגאולה. וגם צריך להבין, דממ"ש בזהר שהגשת יהודה ליוסף הו"ע סמיכת גאולה לתפלה, משמע, שגם בהגשת יהודה ליוסף ניכר המעלה דמלכות לגבי ז"א.

ד) והנה מבואר בהדרושים²⁰, דשני ענינים אלה ההמשכה דמ"ה והבירור דב"ן הוא ע"ד תלמוד ומעשה. והענין הוא²¹, דטעם הדעות²² אם תלמוד גדול או מעשה גדול, הוא, כי בכל אחד מהם יש מעלה. דמעלת התלמוד הוא בענין הגילויים ומעלת המעשה הוא שע"י קיום המצוות דוקא הוא המשכת העצמות. ונמנו וגמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה²³, שגם המעלה דמעשה הוא ע"י התלמוד. ושני ענינים בזה. שע"י לימוד התורה מתגלית המשכת העצמות שבמעשה המצוות²⁴, כי גילוי כל ענין הוא ע"י התורה, תורה אור²⁵. ויתירה מזו, שגם ההמשכה דמעשה המצוות היא ע"י התלמוד. כי זה שע"י מעשה המצוות הוא המשכת העצמות הוא כאשר העשי' היא בביטול, וזה נעשה ע"י לימוד התורה שנקראת תושי'²⁶ שמתשת הכח דנפש הבהמית ופועלת בו ביטול. דזהו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה שהמעשה גופא באה ע"י תלמוד. ועד²⁷ הוא בהמשכה דמ"ה והבירור דב"ן, דהמשכת העצמות היא ע"י הבירור דב"ן, וכנ"ל שבהבירור דב"ן דוקא נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, אלא שבכדי לבוא לזה, הוא ע"י ההמשכה דמ"ה. וכענין תלמוד שמביא לידי מעשה.

(19) המשך תרס"ו ע' תקלד. וראה עד"ז שם ע' קכו.

(20) המשך תרס"ו ע' תקלד.

(21) בכל הבא לקמן (בענין תלמוד ומעשה) ראה המשך תרס"ו ע' תקכח ואילך.

(22) קידושין מ, ב.

(23) וע"ד השרש דמלכות, שהוא נעלם, והגילוי שלו הוא ע"י ז"א (המשך תרס"ו שם).

(24) משלי ו, כג.

(25) סנהדרין כו, ב. וראה תו"א יתרו סז, ב.

(14) ראה בארוכה ד"ה פדה בשלום (הא') ה'תשמ"א ס"ג ואילך (לעיל ס"ע מו ואילך). וש"נ.

(15) ראה בכ"ז המשך תרס"ו ע' תקלד. וראה עד"ז סד"ה ויגש תרס"ו (שם ס"ע קכו ואילך). תרע"ה (המשך תער"ב שם ע' תתב).

(16) ראה סד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קכו). המשך הנ"ל ע' תקלד.

(17) ראה המשך תרס"ו ע' שמט. המשך תער"ב ח"ג ע' א"ש ואילך.

(18) יחזקאל לו, כד-כה.

וצריך להבין, דעפ"ז, דיוק הנ"ל [דענין סמיכת גאולה לתפלה הוא שגם עכשיו תפלה היא למעלה מגאולה] הוא עוד יותר, דבענין תלמוד ומעשה, עכשיו הוא תלמוד גדול ורק לע"ל יהי' מעשה גדול²⁶, ובענין גאולה ותפלה גם עכשיו תפלה היא למעלה מגאולה.

(ה) ויש לומר הביאור בזה, שהטעם על זה שעכשיו תלמוד גדול הוא לפי שתלמוד מביא לידי מעשה, דמזה מוכח שהמעשה הוא העיקר²⁷, הוא מסובב מזה שלע"ל יהי' מעשה גדול. אלא שעכשיו, שעיקר המעלה היא בהגילויים, גם הגדלות דמעשה (שעל ידה דוקא הוא המשכת העצמות) כמו שנרגש עכשיו הוא כמו ששייך להגילויים, וכיון שהגילוי דהמשכת העצמות שבמעשה המצוות הוא ע"י לימוד התורה, לכן עכשיו תלמוד גדול לפי שמביא לידי מעשה²⁸. ועפ"ז יש לומר, דמ"ש בהדרושים שהמשכה דמ"ה לעורר העלאת מ"ן דב"ן הוא כענין תלמוד שמביא לידי מעשה, הוא (גם) ביאור על זה שהענין דסמיכת גאולה לתפלה שמורה על מעלת התפלה הוא ע"ד שלע"ל יהי' יהודה למעלה מיוסף. דהגם שזה שיהודה הוא למעלה מיוסף יהי' בעיקר לע"ל, מ"מ, כיון שגם עכשיו מאיר (קצת) מעלת המלכות [דהטעם על זה שתלמוד גדול עכשיו הוא לפי שמביא לידי מעשה], לכן שייך שבכמה ענינים, תהי' בגילוי המעלה דמלכות עצמה²⁹, המעלה דתפלה לגבי גאולה. ועפ"ז יש לבאר גם מ"ש בזהר דהגשת יהודה ליוסף הו"ע סמיכת גאולה לתפלה, אף שהגשת יהודה ליוסף מורה (בכלל) על המעלה דז"א, כי ישנם ענינים בהגשת יהודה ליוסף שבהם מודגשת מעלת המלכות, כדלקמן.

(ו) ויובן זה בהקדם מה שהגשת יהודה ליוסף ואמירתו איך אעלה אל אבי גו'³⁰ הביא לזה שלא יכול יוסף להתאפק גו' והתודע אל אחיו³¹. דלכאורה לאחרי שבאו אליו כולם עם בנימין אחיו הי' צריך להתודע אליהם תיכף, ולמה הטמין את הגביע באמתחת בנימין³² בכדי שיבואו אליו עוד פעם. וגם אז לא התודע אליהם מיד, ורק לאחרי שנגש אליו יהודה וטען את טענותיו, אז דוקא התודע אל אחיו.

ונקודת הביאור בזה³³, דבנימין הוא צדיק תחתון שמעלה המקבל מלמטה למעלה³⁴ ומקשרו בהמשפיע. ועיקר העלאת מ"ן דהמלכות הוא ע"י בנימין³⁵. ולכן עיקר העלאת מ"ן

ולחזיר מתו"א ריש פרשתנו, דזה שביהמ"ק הי' מאבנים ועפר (דומם) והצומח (כלונסאות של ארז) הי' טפל להדומם, הוא לפי שבביהמ"ק הי' "מעין עוה"ב" שאז יהי' בגילוי מעלת הדומם. עיי"ש בארוכה.

והרי זה שבביהמ"ק הי' הצומח טפל להדומם הוא (לא ע"ד גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, כי אם) ע"ד מעשה גדול.

(30) פרשתנו מד, לד.

(31) שם מה, א ואילך.

(32) מקץ מד, ב ואילך.

(33) ד"ה ויגש עת"ר (סה"מ עת"ר ס"ע קיא ואילך).

(34) לקו"ת ראה כה, סע"ד, הובא בסה"מ עת"ר שם.

(35) ראה סד"ה ויגש עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קסח), דרש

(26) אוה"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ. — ראה בהנסמן בד"ה ביום השמיני גו' ה'תשמ"ו הערה 23 (לעיל ע' קצה).

(27) לקו"ת אחרי כו, ד. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' יט). ד"ה ויגש תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קכד ואילך). ובכ"מ.

(28) כ"מ קצת בהמשך תרס"ו ע' תקלד.

(29) ולחזיר מלקמן ח"ד ע' קלו, דיש כמה ענינים (גם עכשיו) שבהם מעלה למעשה על תלמוד. וכמו זה שמבטלין ת"ת מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים (מו"ק ט, סע"א ואילך. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. וראה ד"ה יביאו לבוש מלכות (שבתו"א ושערי אורה) בתחלתו). ועוד.

דהשבטים הי' כשבאו ליוסף בפעם השני' בשביל בנימין³⁶. וזה שהטמין יוסף את הגביע באמתחת בנימין, הוא, כי בכדי לעורר העלאת מ"ן דהמלכות הוא ע"י ההמשכה מז"א³⁷ (כנ"ל סעיף ב). ויש לומר, דזה שצוה יוסף להטמין את הגביע באמתחת בנימין (ובנימין והשבטים לא ידעו מזה), הוא, כי בכדי שהעלאת מ"ן דהמקבל תהי' מצד המקבל, הוא כשהמשכה מהמשפיע שמעוררת את המקבל היא בהעלם³⁸. וזה שלאחרי זה נמצא הגביע, הוא, כי לאחרי שנתעורר כבר אצלם ההעלאת מ"ן, באה ההמשכה בגילוי. ועי"ז נתעלו עוד יותר מהעלי' שלהם כשהגביע הי' טמון. וזהו שלאחרי שנמצא הגביע אמר יהודה³⁹ האלקים מצא את עון עבדיך, כי לאחרי שנתעלה לדרגא נעלית יותר, גם ענין הכי דק הי' נחשב אצלו לעון⁴⁰. ואז ויגש אליו יהודה, העלאת מ"ן שלו [ודכל השבטים] היתה בשלימות.

ז) והנה כשרצה יהודה לעורר את יוסף שימשיך לו המשכת מ"ד, אמר לו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני גו' כי כמוך כפרעה. והביאור בזה⁴¹, דלהיות שהמשכה מז"א למלכות היא ירידה, לכן ביאר יהודה ליוסף שאדרבה, עי"ז תהי' עלי' בז"א, שיהי' כמוך כפרעה. דיוסף כמו שהוא מצד עצמו מתחיל מחכמה שהיא ראשית הגילוי, וע"י שישפיע לעבדך, מלכות, יהי' כפרעה, כתר, ובכתר גופא – פנימיות הכתר⁴¹.

וזהו הקשר דהגשת יהודה ליוסף לסמיכת גאולה לתפלה, כי בהגשת יהודה ליוסף מודגשת המעלה דמלכות לגבי ז"א, שע"י שהז"א משפיע למלכות מיתוסף עילוי בז"א. וע"ד גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, דעי"ז נעשה הגדלה בתלמוד. ועפ"ז יובן גם הקשר דויגש אליו יהודה עם ההפטורה דפרשת ויגש שתוכנה הוא שלע"ל יהי' יהודה למעלה מיוסף, כי העילוי שנעשה בז"א ע"י השפעתו למלכות הוא הקדמה לזה ש(לע"ל) תתגלה מעלת המלכות עצמה, ועבדי דוד מלך עליהם גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(37) אוה"ת מקץ שמג, א בשוה"ג. סה"מ עת"ר שם.

(38) להעיר מהמשך תרס"ו ע' שצח.

(39) מקץ מד, טז.

(40) וע"ד מה שאומרים סלח לנו בשמו"ע דוקא – תו"א וארא

נה, ד. מג"א צה, ג. הוספות קיא, ד.

(41) אוה"ת פרשתנו כרך ה תתקפב, ב.

בנימין הוא מיוסף. והוא רוחא דז"א שנשאר במלכות, רוחא דשדי בגוה. והעלאת מ"ן דהמקבל הבאה מצד המשפיע, מהרוחא דשדי בגוה, הוא העלאת מ"ן הכי נעלית. עיי"ש בארוכה.

(36) משא"כ זה שבאו אליו עם בנימין לא הי' בשביל בנימין

(סה"מ עת"ר שם).

בס"ד. משיחות ש"פ ויגש, ט' טבת ה'תש"נ

– תרגום מאידית –

הרעב וקניית מצרים לפרעה, ו"רק אדמת הכהנים לא קנה וגו'"⁸ – שזהו ענין חדש⁹, שאינו בא לכאורה בהמשך (אפילו לא כתוצאה צדדית) ל"ויגש", ולהמאורעות דיעקב ובניו בהמשך הפרשה.

ב. ויובן בהקדים הביאור בהתוכן ד"ויגש" – ע"פ המבואר בכ"מ¹⁰ בהשייכות דהפרשה להפטורה, כידוע שהפטורות הם "מענינה של פרשה"¹¹:

התוכן ד"ויגש" – ההגשה דיהודה ליוסף – הוא לא רק "הגשה" דשני יחידים בפ"ע (יהודה ויוסף) אלא כפי שאמרו חז"ל¹² שעל הגשת יהודה ליוסף כתיב¹³ "כי הנה המלכים נועדו דא יהודה ויוסף בגין דתרווייהו מלכים", והתוכן דההגשה היא – "תקרובתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד . . . ואתאחדו דא בדא"¹⁴.

שתוכן הפרשה מתבאר באריכות ובפרטיות בהפטורה¹⁵ כידוע דהפטורה היא מלשון סיום (כמו "אין"¹⁶ מפטירין אחר הפסח אפיקומן"¹⁷ – סיום ושלמות¹⁸ הגילוי¹⁹ דהפרשה] – שתוכנה היא כיצד לעתיד לבוא יהי' האיחוד דמלכות יהודה ומלכות יוסף²⁰: "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה גו' ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף גו' וקרב אותם אחד אל אחד לך עץ אחד והיו לאחדים בידך . . . כה אמר אד' ה' הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב גו' ועשיתי אותם לגוי אחד גו' ומלך אחד יהי' לכולם גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם גו', וידעו הגוים כי אני ה'".

עפ"ז מובן ש"ויגש" מורה על ענין הכי כללי בעבודת השם, תכלית המכוון דכל הענינים – האחדות

א. דובר כמ"פ¹ ששמות פרשיות התורה מורים ומבטאים את תוכן הפרשה כולה (זהו הרי השם דכל הפרשה). ובפרט בנדו"ד, ששם הפרשה – "ויגש" – הוא גם התיבה הראשונה ממש דהפרשה², ראש הפרשה, שכולל ו"מנהיג" את כל עניני הפרשה (בדוגמת ראש האדם שכולל ומנהיג את כל אברי הגוף, ועד"ז ראש בזמן (ראש השנה וכיו"ב) שמנהיג את כל הזמן הזה (ימי השנה³)).

לפ"ז צריך להבין מהי השייכות בין "ויגש" – להמדובר בהמשך הפרשה: "ולא יכול יוסף להתאפק גו' ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו", דיבור יוסף עם אחיו, לאח"ז ירדת והתיישבות יעקב ובני ביתו במצרים⁵.

דאע"פ שמאורעות אלו הם תוצאה מ"ויגש" (אליו יהודה ודיבור יהודה אל יוסף) – הרי ננוסף לזה ש"ויגש" הוא לכאורה חלק בלבד מההשתלשלות שהביאה את ההמשך (ובזה גופא – "ויגש" הוא סיבה צדדית בלבד להמשך הענינים), ו"ויגש" עצמו הוא תוצאה מהמאורעות שלפנ"ז – הרי"ן מובן (מתכלית הדיוק בכל עניני תורה, כולל – שמות הפרשיות⁶), שהשייכות ד"ויגש" להמשך הפרשה הוא לא רק בכך שזה הביא למה שמדובר אח"כ, אלא (גם) ש(התיבה) "ויגש" עצמה (שם כל הפרשה) מבטא את תוכן כל הפרשה. ולכאורה אין למאורעות הנ"ל בהמשך הפרשה [ויתירה מזו: אפילו תוכן הדיבור דיהודה אל יוסף בתחלת הפרשה] כל שייכות לתוכן ד"ויגש", שמשמעותו: פגישה.

ועאכ"כ בסיום הפרשה⁷ שמדובר בה אודות שני

(13) תהלים מח, ה.

(14) זהר שם.

(15) ראה תו"ח שם (צג, ד): טעם ענין קריאת ההפטורה זו דקח לך עץ אחד כו' על פרשה זו דויגש אליו יהודה – לפי שענין אחד הם וכל ענין הפרשה הזאת דויגש סובב והולך ע"ד הנ"ל ממש שאמר בהפטורה זו כו'.

(16) משנה פסחים קט, ב.

(17) ראה אבודרהם סדר שחרית של שבת (בשם יש אומרים); המנהיג שבת סל"ה; רמ"א או"ח סקמ"ד ס"ב – שהפטורה מלשון סילוק (אלא שם מפרשים – סילוק מתפלת שחרית).

(18) ולהעיר שיש שקראו ההפטורה בשם "אשלמותא", שענינו ההשלמה של הקריאה בתורה (ראה אנציקלופדי תלמודית בערכו, וש"ג).

(19) ראה סה"מ מלוקט ח"א ס"ע קד ואילך.

(20) יחזקאל לז, טו ואילך.

(1) לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ובכ"מ.

(2) לא כמו כו"כ שמות הסדרות, שאינן מלה הראשונה של הסדרה. כמו פ' נח (שלפנ"ז נאמר אלה תולדות נח), וכיו"ב.

(3) ראה לקו"ת תבוא מא, ג. עטרת ראש בתחלתו. ובכ"מ.

(4) מה, א ואילך.

(5) מו, א ואילך.

(6) ראה לקו"ש שם ע' 59.

(7) מז, יג ואילך.

(8) שם, כב.

(9) ראה פרש"י שם, יג: חוזר לענין ראשון לתחלת שני הרעב.

(10) ראה תו"א פרשתנו (מד, סע"ב ואילך). תו"ח שם (צג, ואילך).

לקו"ש חכ"ה ע' 258 ואילך.

(11) טושו"ע או"ח ר"ס רפד. שו"ע אדה"ז שם וסרפ"ג. טו"א ח

סתכ"ח. רמ"א שם ס"ח.

(12) זח"א פרשתנו רז, א. וראה גם ב"ר ריש פרשתנו (פצ"ג, ב).

יכול לשמוע גם אחר – הרי בשעה שעומדים קודם התפלה, שתפלה היא בין המתפלל והקב"ה, לכל לראש צריך להיות "קשוט עצמך" – שהוא יקבל ע"ע את המצוה ד"ואהבת".

ובפרט שהאמירה בדיבור יכולה לכלכל ההתרכזות והכוונה של האדם, כי עליו להתרכז לבטא באותיות בדיבור (ובפרט ש"לומר" משמע, שאחר יכול לשמוע), ולהתחשב בתנאי המקום והזמן.

אעפ"כ כותב אדמו"ר הזקן בסידורו ש"נכון לומר כו", ובסידור השוה לכל נפש³¹, שכל יהודי, מגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים, יאמר זאת דוקא בפה! ד. ויש לומר הביאור בזה:

מצד הנשמות דבני ה"ה מלכתחילה – ותמיד – מאוחדים זה בזה, "כולן מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד"³², רק ש"הגופים מחולקים"³² – כפי שהנשמה יורדת ומתלבשת בגוף גשמי ישנם חילוקים בין יהודי אחד לחבירו. ובפרט בזמן הגלות כשבני"מ מפורד ומפורד בין העמים". [וגם אז ה"ה בעצם ובכח (מצד נשמתם) דבר אחד, ויתירה מזו: הרצון האמיתי של יהודי – לקיים את רצון ה' (כפס"ד הרמב"ם³³), כולל המצוה ד"ואהבת לרעך כמוך"; ו"גם בשעת החטא היתה (הנשמה) באמנה אתו ית"י"³⁴];

וזהו (גם) ענינה של המצוה ד"ואהבת לרעך כמוך", שגם כמו שבני"מ מחולקים (מצד הגופים שלהם), יאהב זה את זה "כמוך"³⁵ (ע"י שמגלה מן הכח אל הפועל את האחדות).

דכל בני"מ והאחדות דכל העולם כולו, כמו שיהי' בגלוי ובשלימות בגאולה העתידה ("תכלית ושלימות בריאת עולם הזה"²¹) – "והיו לאחדים גו' ועבדי דוד גו' ורועה אחד יהי' לכולם גו' וידעו הגוים כי אני ה'" (כפי שמתבאר בגלוי בהפטורה – הסיום ושלימות הפרשה).

"ויגש" מבטא את ה"כלל גדול בתורה" ד"ואהבת²² לרעך כמוך"²³, "אחד באחד יגשו"²⁴; זהו היסוד – ונתינת כח – להאחדות דכל אחד מבני"מ וכלל ישראל בכל העולם "בין הגוים אשר הלכו שם" – שנחלקים למלכות יהודה ומלכות יוסף – "יהודה ולבני ישראל חבירו"²⁵ יוסף גו' וכל בית ישראל²⁶, "שבטי ישראל חבירו"²⁶ (עשרת השבטים שמעבר לנהר סמבטיון), ועי"ז – אחדות בכל העולם.

ו"ויגש" מציין אחדות שיוצאת בגלוי ובפועל ממש, בגשמיות העולם – התקרבות ("ויגש") במעשה בפועל דיהודה ליוסף [ובלשון ההפטורה²⁷: "וקרב אותם אחד אל אחד גו' ועשיתם לעץ אחד גו' ביד"] – שזהו עיקר ושלימות (במצות) אהבת ואחדות ישראל, ובאחדות כל העולם, בשעה שבא במעשה בפועל, כדלקמן.

ג. הביאור בזה, ובהקדים: אדמו"ר הזקן קבע בסידורו²⁸ (קודם "מה טובו") ש"נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך".

וצריך להבין הטעם שזה צריך להיות דוקא באמירה בפה ("לומר"), ולא מספיקה קבלת המצוה ע"י מחשבה וכוונה²⁹ בלב³⁰ [ואפילו את"ל שע"י אמירה

(21) תניא פל"י (מו, א).

(22) קדושים יט, יח ובתו"כ ופרש"י שם.

(23) ולהעיר ממאחז"ל עה"פ "ויגש אליו יהודה" – "אין ויגש אלא לשלום" (יל"ש ריש פרשתנו).

ולהעיר גם שהגשת יהודה אל יוסף היתה בכדי להיות ערב במקום בנימין, ובמס"נ, שזה מורה על אהבת ישראל כו' בפשטות. ובפרט ע"פ ביאור השייכות לענין כל ישראל ערבים זה לזה (אוה"ת פרשתנו תתקפב, א ואילך. ד"ה ויגש עטר"ת).

(24) איוב מא, ח. וראה תו"א פרשתנו מד, ב.

(25) יחזקאל שם, טז.

(26) שם, יט.

(27) שם יז; יט.

(28) ומקורו הוא מכתבי האריז"ל – פע"ח שער עולם העשי' פ"א. שער הכוונה בתחלתו. סידור האריז"ל במקומו. וראה שער הכולל פ"ג ס"ב. וכ"ה בכמה סידורים ובכ"מ – נסמן במאמרי אדה"ז פרשיות ח"ב ע' תתקמא ואילך.

(29) ולהעיר שבמג"א (או"ח רסמ"ו) ושו"ע אדה"ז (שם סי"א) נאמר רק "ויקבל עליו מ"ע של ואהבת לרעך כמוך קודם התפלה" – ולא נזכר שאומרים כן, אף שבשו"ע אדה"ז שם (באותו סעיף) מביא עוד פסוקים שאומרים ("יש לומר פסוק כו' קודם בואו לבהכנ"ס, ובכניסתו

יאמר כו', ויש מי שקבלה בידו לומר כו"), ואילו בקבלת מ"ע דואהבת נאמר רק "ויקבל עליו כו".

(30) שהרי אין זה חלק מהתפלה (אלא "קודם התפלה") שתפלה צ"ל לא בלבו בלבד אלא מחתך הדברים בשפתיו (טושו"ע ואדה"ז או"ח סק"א ס"ב. וראה שם סס"ב ס"ג בנוגע לק"ש). וראה תניא שבהערה 37 – ביאור הטעם שתפלה צ"ל בדיבור.

(31) אף שמקור הענין (דאמירת "הריני מקבל כו") הוא בכתבי האריז"ל (כנ"ל הערה 28), שחלק חשוב ממנו אינו שיהיה לכל נפש; וגם בהנהגות אדה"ז – לא כל הענינים שונים לכל נפש נכחו הנהגתו בלימוד הזהר בכל שבת שהי' דוקא לבניו וליחידי סגולה, כמ"ש אדה"אמ"צ בהקדמתו לביאורי הזהר, וכיו"ב; אבל הענינים שהובאו בסידור שלו – הם שונים לכל נפש.

(32) תניא פרק לב.

(33) הל' גירושין ספ"ב.

(34) תניא ספכ"ד.

(35) והחידוש בדבר מובן משאלת המפרשים (רמב"ן עה"פ) איך נצטווה האדם במצות "ואהבת לרעך כמוך" – הרי ע"פ תורה "אדם קרוב אצל עצמו", ו"חיך קודמין", שזהו מפני שהגופים נפרדים (כי מצד הנשמה "כולן מתאימות כו").

יוסף אל אחיו⁴². וזה נותן כח לאחדות ישראל בכל הדורות⁴³, עד כמו שיהי' בשלימות ובגלוי לע"ל, כמבואר בהפטורה – האחדות דמלכות יהודה ומלכות יוסף (וכל השבטים) – "והיו לאחדים גו'".

עפ"ז יש לבאר פרש"י בריש פרשתנו:

בתחלת הפרשה מעתיק רש"י את התיבות "ויגש אליו. דבר באזני אדוני", ומפרש: "יכנסו דברי באזניך"⁴⁴. ולכאורה דרוש הסברה: א) "יכנסו דברי באזניך" הוא לכאורה פירוש רק על התיבות "דבר באזני אדוני" – מדוע מעתיק רש"י גם את התיבות "ויגש אליו"? ב) יתירה מזו: לפי דברי רש"י שהכוונה בזה "יכנסו דברי באזניך" – אין לזה שייכות עם "ויגש אליו" (בתחלת הענין), ואדרבה – מקומו הוא בסיום הענין, לאחר גמר הדיבור שלו: "יכנסו דברי באזניך" (שהדברים יפעלו על יוסף) בא לאחר ש"ויגש אליו יהודה" ומדבר אתו, ומסיים הדיבור, יוסף מקשיב לשמוע הדיבור, לאחר כל זה – אפ"ל "יכנסו דברי באזניך", שיוסף ישמע את הדברים, ויכנסו בו בפנימיות ויפעלו עליו – ע"ד שמצינו בגמר הדיבור של משה לבניי בשנת הארבעים אמר להם⁴⁵ "שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום".

והביאור בזה: אם "ויגש" היה רק הנחה לדברי יהודה אל יוסף – הי' שייך לומר, שיש בזה שלבים: מקודם צריכה להיות ההגשה אליו, לאחר"ז הדיבור (לאחרי ההכנה וההתבוננות בזה), ועד סופו – השמיעה והקשבה, ורק אח"כ – "יכנסו דברי באזניך" ויפעלו פעולתם; אבל מכיון שהתכלית דהדיבור עצמו ודכל הענין ד"ויגש" (האחדות בין יהודה ויוסף) הוא "יכנסו דברי באזניך" (לא ענין בפ"ע, אלא) ענין ושליומות בהאחדות ד"ויגש", שההגשה והתקרבות היא עד כדי כך, ש"יכנסו דברי באזניך" – חודר בשומע מעבר לעבר, בפנימיות (הדברים ננסיים אל הלב), עד שזה פועל במעשה והנהגה בפועל שלו, כפי שהי' אח"כ בפועל – "ולא יכול יוסף להתאפק גו' בהתודע יוסף אל אחיו".

עפ"ז מובן שהביטוי העיקרי והשלם דאהבת ישראל הוא בשעה שזה (נוסף על רגש בלב ובכוונה במחשבה, גם) בדיבור (באור העולם) – עקמת שפתיו הוי מעשה³⁶ (זוטא), עד במעשה רבה, בפועל ממש, ע"י אברי הגוף – אותיות הדיבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה³⁷, עד בעשי' בפועל ע"י הידים ("היד המחלקת צדקה"³⁸), או שאר אברי הגוף.

ה. לפ"ז מובן החידוש ד"ויגש" – ההתקרבות (גשמית) של יהודי לחבירו – שע"ז מתבטא השלימות דאהבת ישראל, שזה יוצא (נוסף למחשבה ודיבור, גם) בגלוי לעיני בשר בעשי' בפועל, פעולה גשמית (ויגש) בעוה"ז הגשמי. וכידוע גודל המעלה דהתועדות – בני' שמתקבצים יחד – "אחד באחד יגשו" – עד שזה פועל יותר ממה שמלאך מיכאל יכול לפעול (כפתקא אשר משמיא נחיתא, שנמסר ע"י אדמו"ר הזקן³⁹).

עפ"ז מובן גם בנוגע לאחדות ("ויגש") שעושים גם בעולם (כפי שיהי' בשלימות לע"ל), דהגם שבפנימיותם ובעצם (ובפרט כפי שהוא מצד הקב"ה) כל הנבראים קשורים עם ה' אחד, הרי הכוונה, שגם כפי שהנבראים נמצאים למטה, ונפרדים זה מזה, יאחדו אותם, וגם במצבם הם יורגש שמקורם הוא ה' אחד, וימלאו את תכליתם – "לא נבראו אלא לכבודו"⁴⁰, לגלות כבוד ה'.

ו. ע"פ הנ"ל יובן גם השייכות ד"ויגש" לכל הפרשה: התוכן דכל הפרשה הוא "ויגש", אחדות גלוי' (עד בגשמיות) במקום ההתחלקות – האחדות דבניי (כל השבטים) בתחלת הפרשה; והאחדות בעולם בהמשך הפרשה (כדלקמן ס"ז).

והביאור בזה – החל מתוכן הדיבור דיהודה אל יוסף: "ויגש" הוא נוסף על ההכנה שיהודה ידבר עם יוסף שישחרר את בנימין, הרי בזה ("ויגש") גופא היה תוכן הענין של הדיבור אליו⁴¹ – שיפעל האחדות בין כל השבטים (ובכללות – האחדות דיהודה ויוסף), לאחר שהיו מחולקים ריבוי זמן (ובפרט מזמן מכירת יוסף עד עתה), כפי שנתגלה אח"כ בפועל – "ולא יכול יוסף להתאפק גו' ולא עמד איש אתו בהתודע

(42) תו"א פרשתנו מד, ב. תו"ח שם צג, ג ואילך. אוה"ת שם שנא, ב. וראה תו"ח שם (צד, ד ואילך), שענין זה (דויגש אליו יהודה) הי' גם תיקון על מכירת יוסף (מפני קנאת השבטים).

(43) ראה תו"ח שם בסוף הדרוש (צה, ב): ולא יכול יוסף להתאפק כו' לפי שאין מסך מבדיל למנוע יחוד וגילוי יוסף כו' בשבטים בכל דור ודור דהתורה נצחית הוא בכל דור ובכל זמן כידוע.

(44) קושיא זו היא על הכתובים – שלפי פרש"י ש"דבר באזני אדוני" פי' "יכנסו דברי באזניך" – הו"ל להכתוב לומר זה בסיום הענין, לאחר גמר הדיבור של יהודה.

(45) האזינו לב, מו.

(36) סנהדרין סה, א. ב"מ צ, ב. ועוד.

(37) ראה תניא רפ"ח (ושם רפ"ז) הטעם שק"ש ותפלה כו' צ"ל בדיבור (ולא יצא ע"י הרהור במחשבתו ולבו בלבד), משום שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצות רק להמשיך אור לתקן נפש החינניות והגוף ע"י אותיות הדיבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה.

(38) ל' אדה"ז בתניא פכ"ג (כח, ב).

(39) אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ צ"ח ע' תיג ואילך.

(40) אבות ספ"ו.

(41) אף שיהודה למטה לא ידע מזה בתחלה.

ואת אחיו גו", עד (כסיום הפרשה) – "וישב ישראל בארץ מצרים גו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" – הם התחילו את הבירור דמצרים, עד "מאד" (בכל מאדך) לגלות שם אחדותו ית'.

שזהו התוכן ד"ויגש" – האחדות דעלמא תתאה עם עלמא עילאה. ויש לומר שהכח לזה בא מ"ויגש" יהודה אל יוסף⁵³ (האחדות אצלם – בני"), שלכן ה"ז הביא את ההמשך – ההתיישבות דבני" במצרים בכדי לגלות שם אלקות ולפעול את הבירור, וכמ"ש⁵⁷ "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", כלומר, דוקא יהודה פתח הדרך לעשות את מצרים למקום תורה.

וזה הביא ל"ויחי יעקב בארץ מצרים"⁵⁸ – חיים אמיתיים, עד ששם חי את מבחר שנותיו⁵⁹, בגלל ששם – במצרים – הוא (והשבטים⁶⁰) למדו תורה (כתורת אדה"ז הידועה⁶¹), שזה הביא את יתרון האור מן החושך ("מן המיצר קראתי יי-ה ענני במרחב יי-ה"⁶²).

ח. אבל צריך גם להבין השייכות ד"ויגש" לסיום הפרשה, שמדובר בה אודות קניית מצרים לפרעה ע"י יוסף, ו"רק אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים מאת פרעה וגו'" – דלכאורה מהו השייכות ל"ויגש"? ואדרבה – זהו בדיוק להיפך מתוכן ד"ויגש": זה ש"אדמת הכהנים לא קנה" – מראה שה"כהנים" (כומרים⁶³) במצרים, עובדי עבודה זרה ממש [לא רק מצד מנהג אבותיהם בידיהם, כמו שהוא בזמן הזה⁶⁴] הי' להם תוקף חזק ושליטה במצרים, עד כדי כך ש"אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים מאת פרעה" (עד שהפסוק חוזר על כך פעם נוספת⁶⁵), ויתירה מזו: אפילו יוסף התחשב בכך!

ז. עפ"ז מובן ג"כ השייכות ד"ויגש" לתוכן המשך הפרשה (ירידת והתיישבות יעקב ובניו במצרים וכו'): "ויגש" – ההגשה והתאחדות דיהודה ויוסף – פועל ומציין (גם ועיקר) את האחדות בעולם, עלמא דפרודא, "תקרובתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד . . . ואתאחדו דא בדא" (כנ"ל), עלמא עילאה ועלמא תתאה⁴⁶ – בשעה שנעשית אחדות אצל בני" (שבשבילים נברא העולם⁴⁷) – נפעלת אחדות בכל העולם, כמו שיהי' לע"ל, היות ש"והיו לאחדים גו' ועשיתי אותם לגוי אחד גו' ומלך אחד יהי' לכולם גו'", יהי' כך גם בכל העולם ש"וידעו הגוים כי אני ה' גו'" (וכסיום ההפטורה), "והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"⁴⁸, "והיתה לה' המלוכה"⁴⁹, "אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד"⁵⁰, ומשיח יהי' הנשיא דכל העולם – "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (כולל עולם בפירוש מקום).

שזהו התוכן דהמשך פרשת ויגש – ביאת והתיישבות יעקב ובניו ביתו במצרים, שמצרים הי' המקום הכי ירוד בעולם ("ערות הארץ"⁵¹, מקולקלן שבאומות⁵²), עד מקום דעבודה זרה, שאמרה "לי יאורי ואני עשיתיני" (כדלקמן ס"ח), ויעקב ובניו התיישבו שם בכדי (להתחילו) לפעול הבירור דמצרים⁵³ (ששם היו ריבוי ניצוצי קדושה⁵⁴), ולגלות שם אחדותו ית' – ששלמות גילוי האחדות היא דוקא כשבאה בגילוי גם במקום ההתחלקות (– למעלה מלכתחילה הכל אחדות, כנ"ל ס"ה).

וכמסופר בפרשה שפרעה מלך מצרים כיבד אותם, וציוה את יוסף⁵⁵ "ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך וגו'", "ויתן⁵⁶ להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ גו' ויכלכל יוסף את אביו

(54) ראה תו"א וז"ל ויאמר גו' ויבלע מטה. תו"א בא סד"ה בעצם היום הזה.

(55) פרשתנו מז, ו.

(56) שם, יא.

(57) שם מז, כח ובפרש"י.

(58) ר"פ ויחי.

(59) ראה בעה"ט ר"פ ויחי.

(60) ראה לקו"ש שם ס"ע 163 ואילך.

(61) "היום יום" ח"י טבת. וראה מכתב ג' פ' ויחי תש"ז*. לקו"ש שם ע' 160 ואילך.

(62) תהלים קיח, ה.

(63) פרש"י עה"פ – פרשתנו מז, כב.

(64) חולין יג, ב. תורה אסור – ע"ז ב, א. רמב"ן שם יג, א. רא"ש

ור"ן ריש מס' ע"ז. ועוד. וראה טוש"ע יו"ד סו"ס קמח.

(65) פרשתנו שם, כו.

(46) כמבואר בתחלת הענין בזהר שבעה עשר 12 (רה, ב). וראה ביאורו"ז (לאדהאמ"צ) כה, ד ואילך. ולהצ"צ ע' קמה ואילך. לקו"ש חכ"ה ע' 259 ואילך.

(47) פרש"י ר"פ בראשית.

(48) זכרי' יד, ט.

(49) עובדי' א, כא.

(50) צפני' ג, ט.

(51) מקץ מב, ט. יב.

(52) תו"כ ופרש"י אחרי יח, ג.

(53) דאף שהחידוש דעבודתו של יוסף (לגבי השבטים) הוא הבירור דמצרים, מ"מ לאחר הנתינת כח לזה של יוסף, יש בזה מעלה ע"י עבודת יהודה (והשבטים), נשמה דב"ן, שעבודתו הוא בבירור התחתון מלמטלמ"ע (ויוסף הוא נשמה דמ"ה, שעיקר עבודת הבירורים שלו הוא מלמעלמ"ט) – ראה ד"ה ויגש (והדרושים שלאח"ז) תרס"ח – ע' תפח ואילך. וראה שם ע' תקלד. וראה גם לקו"ש ח"י ע' 164 הערה 32.

למטה), לא שוברים לגמרי, אלא נשאר מקום ש"אדמת הכהנים לא קנה".

והביאור בזה – בדרגות יהודה ויוסף דקדושה נכידוע ששרש כל הענינים בעולם, אפילו ע"ז כביכול, הוא בתורה וקדושה, אלא שלאחרי ריבוי, צמצומים ופרסאות, השתלשלות כו' ה"ז נשתלשל למטה מטה, עד בע"ז כביכול ר"ל: מצד הדרגה תלמוד (תורה) בלבד – יכול להיות שיחסר בתכלית הביטול, עד שיהי' מקום להרגש דמציאות עד אלקיאי, עד לענין ד"לי יאורי ואני עשיתיני" בדקות דקות – אע"פ שיהודי לומד ומבין תורה, ומתאחד עמה, עד שהתורה נקראת על שמו⁷³, ולכן "רב שמחל על כבודו כבודו מחול" כי התורה "דילי" הוא⁷⁴. משא"כ מצד הדרגה דמעשה (מלשון כפ"י) – ה"ה בתכלית הביטול ומסירת נפש, כי אינו מרגיש לגמרי מעלות ועניני עצמו, רק הקבלת עול לקיים את המעשה⁷⁵.

וע"י "ויגש אליו יהודה" הוא הכניס את הכח תכלית הביטול גם ביוסף (תלמוד)⁷⁶ – שיהי' לימוד התורה לשמה, מתוך מסירת נפש⁷⁷, לא לשם שום דבר (אפילו לא עוה"ב), אלא עבודה מתוך אהבה – "שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד" (כמבואר ברמב"ם סוף וחותם הל' תשובה)⁷⁸.

ויש לומר שלכן "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה": דוקא הביטול דיהודה יש לו את הכח לעשות את מצרים למקום תורה, ולבטל סו"ס גם את הע"ז דמצרים במצרים, לגלות שם אחדותו ית', "וידעו הגויים כי אני ה'" (כמ"ש בהפטורה).

ולכן לע"ל יתעלה יהודה, למעלה יותר מיוסף, כי אז יתגלה מעלתו (מעשה גדול)⁷⁹ – כאמור בהפטורה דפ' ויגש: "הנה אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי עליו

שזה (עבודה זרה) הוא בדיוק להיפך מהתוכן ד"ויגש" – גילוי אחדותו ית' בעולם. ובפרט שהעבודה זרה דמצרים היתה לא רק באופן ד"קרו לי' אלקא דאלקייא"⁶⁶, אלא כמו שפרעה אמר "לי יאורי ואני עשיתיני"⁶⁷ (שלכן לכל לראש היתה מכת דם – "הלקה את יראתם"⁶⁸).

ויובן בהקדים הביאור למה העבודה ד"ויגש" (אחדות) נפעלה דוקא ע"י יהודה:

יהודה (מלשון "הפעם אודה את ה'") מורה על העבודה דביטול והודאה, העבודה דמסירת נפש. וזה התבטא בכך ש"ויגש אליו יהודה", שיהודה הי' בטל וטפל ליוסף (ונזקק אליו), נוסף ע"ז שהגשתו היתה מסירות נפש עבור בנימין.

וכמבואר בכ"מ⁶⁹, הענין ברוחניות, שיוסף הוא דרגת המשפיע ויהודה דרגת המקבל שצריך לקבל (בזמן הזה) את השפעתו מהמשפיע. ובעבודה⁷⁰: יוסף הוא תלמוד, ויהודה הוא מעשה, ובזמן הזה תלמוד גדול, גדול תלמוד שמביא לידי מעשה⁷¹. ולכן "ויגש אליו יהודה", בהיותו למטה ממנו, בכדי לקבל מיוסף.

אבל דוקא ע"י ביטול (יהודה) נפעל שלימות ענין האחדות (ויגש), ביטול הגוף אל הנפש ("להגבי' ולהעלות הנפש על הגוף"⁷²); ולכן הביטול דיהודה (עובדי ה' בגופם⁷²) ליוסף (עובדי ה' בנשמתם⁷²) הביא את ההתאחדות ("ויגש") ביניהם.

והביטול בתכלית נותן גם את הכח לגלות את אחדותו ית' בעולם בשלימות, שכל העולם יהי' בטל לה' אחד, עד שזה נתן את הכח גם לשבור ולבטל העבודה זרה במצרים (היפך האחדות בתכלית), משא"כ ע"י דרגת יוסף מצ"ע (גילוי אלקות מלמעלה

(66) סוף מנחות.

(67) יחזקאל כט, ג. וראה תניא ספכ"ב. סה"מ תש"ד ע' 91. לקו"ש חכ"א ע' 40 הערה 33.

(68) פרש"י וארא ז, יז.

(69) דרושי חסידות פרשתנו ד"ה ויגש – בתו"א, תו"ח ואוה"ת. ובארוכה – ד"ה הנ"ל תרס"ח (המשך תרס"ו ע' תפח ואילך. ע' תקלד). וראה גם ד"ה הנ"ל תרס"ו. עת"ר. תש"ד. תשל"ו (קונטרס ה' טבת שנה זו), ושי"נ.

(70) ראה אוה"ת ר"פ ויגש. המשך תרס"ו שם ע' תקלד. ד"ה ועבדי דוד תרצ"ט. ועוד.

(71) קידושין מ, ב.

(72) המשך תרס"ו שם ע' תפח.

(73) ע"ז יט, א.

(74) קידושין לב, סע"א.

(75) ראה המשך תרס"ו ע' תקטט, בביאור מעלת מעשה על תלמוד, דמעלת התלמוד הוא בענין הגילויים, ומעלת המעשה הוא שע"י קיום המצוות דוקא הוא המשכת העצמות.

(76) ראה המשך תרס"ו שם שע"י עסק התורה בקבועו"ש יש בו גם המעלה של מעשה המצוות (המשכת העצמות).

(77) ולהעיר שע"י שהרב מחל על כבודו (כיון שתורה דילי' הוא) – הנה נוסף להביטול שבוה עצמו, ה"ה משיב את האבידה (שע"פ דין חכם שאינו לפי כבודו אינו חייב בזה – ב"מ כט, ב במשנה. רמב"ם הל' גזילה ואבידה פי"א הי"ג. טושו"ע חו"מ סס"ג ס"א), שהשבת אבידה (בעבודה רוחנית) היא ע"י מסירת נפש, כמובן מביאור בחסידות (לקו"ת פינחס עו, ריש ע"ב. ובכ"מ) במאחז"ל (חגיגה ד, רע"א) "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו", שמאבד בחי' מ"ה (נפש האלקית שלו) שנותנים לו מלמעלה, והתיקון על זה (השבת אבידה) הוא ע"י מסירת נפש (מסירת מ"ה שבנפשו). ולהעיר מלקו"ת שם, ששמירת הניצוץ האלקי (בחי' מ"ה) שלא יאבד כו', נעשה ע"י לימוד התורה.

(78) פרק העשרי דהל' תשובה – וי"ל שזה מרמז על שלימות (עשרה הוא מספר השלם) דעבודת התשובה – לשמה, מתוך ביטול אמיתי ומסירת נפש.

כו"; כלומר, קריאת ההפטורה הוא ביטוי בגלוי דיתרון האור שבא מן חושך הגלות. לכן כתוב בההפטורה בגלוי התכלית דהגלות – הענין ד"ויגש" (אחדות) בגאולה העתידה].

ועפ"ז יומתק ההמשך ד: פ' ויגש, ההפטורה שלה, פ' ויחי ולאח"ז ספר (ופ') שמות: השלימות דעבודה ד"ויגש" בזמן הגלות – מתגלה ב"הפטורה", (דסיום) הגלות – שנעשה "והיו לאחדים גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם",

ובשעה שיהודי יודע שזהו התכלית דעבודתו, נעשה אז מיד בהתחלה "ויחי יעקב בארץ מצרים", ובפרט ברגעים האחרונים של הגלות נעשה אצל כל יהודי (שיעקב קאי על כל יהודי) חיים אמיתיים, באופן שזה חודר בכל מציאותו (גם ה"יעקב" מלשון) עקב שברגל,

וזה מביא מיד בהתחלה "ויחי יעקב", חיים נצחיים – (דיעקב אבינו לא מת⁸⁵), בגאולה האמיתית והשלימה. ומסיום ספר הישר⁸⁶, באים לספר שמות, ספר הגאולה⁸⁷, ונעשה "ואלה שמות בני ישראל", "על שם גאולתו נזכרו כאן"⁸⁸, שגאולה זו באה "בשביל . . . שלא שינו את שמם . . . ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין"⁸⁹, כלומר, שאפילו בשמותם (ולבושים), כפי שהם נשמות בגופים למטה ולבושים, לא שינו (כמדובר לעיל החידוש דאחדות דוקא למטה במקום ההתחלקות).

י. ובאם הדברים אמורים בכל דורות הגלות – עאכ"כ בדורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא, ה"הפטורה", וסיום הגלות, שכבר "כלו כל הקצין"⁹⁰, ולפי כל הסימנים הגאולה צריכה ומוכרחת כבר לבוא, וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו כבר הכריז כו"כ שנים לפני⁹¹, שסיימו הכל, צריך רק "לצחצח את הכפתורים"⁹², ולהיות "עמדו הכן כולכם"⁹³ שגם זאת כבר – במשך השנים בינתיים – פעלו בפועל במעשה, ו"הנה זה עומד אחר כתלנו"⁹³, הנה הנה באה בפשטות הגאולה,

את עץ יהודה, "ומלך אחד יהי' לכולם גו' ועבדי דוד⁷⁹ מלך עליהם גו' ודוד עבדי⁷⁹ נשיא להם לעולם". ואז יהי' ההתאחדות דשני המעלות – מעלת יהודה ומעלת יוסף (ולא שיוסף יתבטל) – "והיו לאחדים", כי ע"י גילוי מעלת יהודה, מעלת הביטול, שזה נלקח מעצם הנפש – נעשה שלימות האחדות דכל הדרגות⁸⁰.

ט. הלימוד מזה בעבודת האדם:

העבודה ד"ויגש" במצרים – אחדות ישראל (השבטים), והמשכת אחדות בעולם ע"י עבודת יעקב ובניו במצרים – מבטאים את תכלית כללות העבודה דבנ"י במשך הדורות (מעשה אבות סימן לבנים⁸¹), במיצרים וגבולים דעולם, ובפרט בגלות, שכל הגליות נקראות ע"ש מצרים (ע"ש שמצירות לישראל⁸²) – שבהמצאם בעלמא דפרודא, ובזמן הגלות, כשבנ"י "מפוזר ומפורד בין העמים" – עליהם להתאחד ("ויגש"), ולפעול "ויגש" גם בעולם – ע"י בירור העולם, עד התחתון ביותר, ולגלות שם את האל"ף דאלופו של עולם, ה' אחד.

ועי"ז שישנו ה"ויגש" – החל מהאחדות בין בנ"י (ועי"ז – המשכת אחדותו ית' בעולם, להכניס את האל"ף בגלות, "גולה"), ה"ז מבטל סיבת הגלות (שנאת חנם ופירוד הלבבות⁸³), וכשבטלה הסיבה בדרך ממילא בטל המסובב ובאה הגאולה (גולה יחד עם האל"ף דאלופו של עולם) – "אני לוקח את בני ישראל מבין הגויים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב גו' ועשיתי אותם לגוי אחד גו' ומלך אחד יהי' לכולם גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם גו'", וכך נפעל גם בעולם – "וידעו הגוים כי אני ה'", כמ"ש בהפטורה דפ' ויגש – (שמבטא) הגמר ושלמות דתוכן הפרשה.

ווי"ל הטעם למה הענין (תוכן פ' ויגש – אחדות במקום ההתחלקות) נמצא בגלוי דוקא בההפטורה – כי תקנת ההפטורה באה ע"י חושך הגלות: "פעם⁸⁴ א' גזרו שמד על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים מענין הפרשה כו' ואח"כ כשבטלה הגזירה וחזרו לקרות בתורה התקינו שיהא א' קורא בנביא

(85) תענית ה, ב.

(86) ע"ז כה, א.

(87) רמב"ן ס"פ פקודי. וראה ב"ר פ"ג, ה.

(88) שמו"ר פ"א, ה.

(89) ויק"ר פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד.

(90) סנהדרין צז, ב.

(91) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(92) אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ריש ע' רעט. וש"נ.

(93) "קול קורא" ב"הקריאה והקדושה" סיון תש"א (אגרות קודש

אדמו"ר מהור"י צ"ח ס"ע ששא ואילך) בסופו.

(79) ומייחס משיח לדוד (אף שמלך המשיח הוא רק מבית דוד) – מפני מעלת הביטול שלו (סד"ה ועבדי דוד תרצ"ט). ועפ"ז יש לומר גם הדיוק "ועבדי" – שמורה על תכלית הביטול (וראה המשך תרס"ו שם ע' תקלא ואילך, שיהודה הוא דרגת עבד).

(80) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 264 ואילך ובהערות שם.

(81) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן עה"ת לך לך יב,

ו. ועוד. וראה לקו"ש חט"ו ע' 67.

(82) ב"ר פט"ז, ה.

(83) יומא ט, א.

(84) שו"ע ואדמו"ר או"ח ר"ס רפד. וראה אנציקלופדי' תלמודית

בערכו.

האמיתית והשלימה.

יא. מזה מובן ההוראה בנוגע לפועל:

בעמדינו בשבת פ' ויגש, ברגעים האחרונים של הגלות, ובשנת הארבעים – צריך להיות הוספה אצל כאו"א בהעבודה ד"ויגש", ובפרט (בתור) הכנה לשלימות ההגשה והאחדות דיהודה ויוסף בגאולה העתידה.

ובפשטות: להוסיף באהבת ואחדות ישראל, והוספה בפועל – נוסף על המחשבה, בדיבור ובמעשה בפועל, והמעשה הוא העיקר, ע"י ההתקרבות וההתאספות עם עוד יהודים, שזהו (התאחדותם) טובה בשבילם והסביבה, עאכו"כ בשעה שמדברים דבר שיש בו תועלת בשבילם ולאחרים,

וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰⁰, שבשעה ששני יהודים נפגשים צריך לצאת מזה טובה ליהודי שלישי, ועאכו"כ לשניים אלו. ע"ד כמו שהי' ב"ויגש" יהודה אל יוסף, שנוסף להתועלת בזה בכדי להציל את בנימין (יהודי שלישי), הרי בעצם הפגישה היתה התועלת דהאחדות דיהודה ויוסף, ודכל השבטים.

וכך גם – צריכה לבוא הוספה בהעבודה ד"ויגש" בכל העולם – ע"י הפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות חוצה, מעיינות דפנימיות התורה דרבותינו נשיאנו, עד "עבדי דוד נשיא", תורתו של משיח,

עד שמפיצים בכל העולם את ההכרה בה' אחד, וידעו הגוים כי אני ה'."

יב. ובפרטיות יותר:

בכללות נחלקים בני' לשני סוגים¹⁰¹ ד"יששכר" ו"זבולון"¹⁰² – יושבי אוהל ובעלי עסק, מארי תורה

ומובן, שאז צריך להיות עוד יותר הדגשה גם על הענין ד"ויגש", "והיו לאחדים גו' – האחדות בין בני", והמשכת אחדותו ית' בכל העולם, באופן ש"ידעו הגוים כי אני ה'", ובפרט – ע"י ההפצה בין אוה"ע הז' מצוות בני נח (כפס"ד הרמב"ם⁹⁴).

בכל זה ניתוסף עוד יותר – בעמדינו בשנת הארבעים מהסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (תש"י-תשנ"ו), כשנעשה "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", "קאי איניש אדעתי דרביי"⁹⁵ – בכל הענינים דרבנו נשיא דורנו:

"ויגש אליו יהודה" הי' בשנת הארבעים דיוסף⁹⁶ וי"ל ע"ד הרמז ש"יכנסו דברי באזניך" (שיהודה אמר ליוסף) הוא ע"ד הענין ד"קאי איניש אדעתי דרביי" שנעשה בשנת הארבעים – אז נעשה הכניסה בשלימות ד"דברי באזניך", בכדי שיהי' האחדות (ויגש) בשלימותה, כנ"ל.

מזה מובן גם בנדו"ד, שבשנת הארבעים דהסך-הכל דעבודתו דיוסף שבדורנו (בשעת הסתלקותו⁹⁷) – נעשה "ויגש", "יכנסו דברי באזניך", וזה נותן כח מיוחד לכך שכל בני' יעמדו בהתקרבות ובאחדות, וגם – להמשיך אחדותו ית' בכל העולם, כך שנעשה הכנה שלימה ל"והיו לאחדים גו' ומלך אחד יהי' לכולם גו' (דוד מלכא משיחא) ועבדי דוד מלך עליהם גו'" עד "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"⁹⁸.

ועד שברגעים האחרונים של הגלות נעשה "ויחי יעקב בארץ מצרים", ש"ודוד עבדי נשיא" – "נשיא" ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו⁹⁹ – עומד באופן ד"ויחי", ותיכף ומיד גואל את כל בני' מהגלות בגאולה

(94) הל' מלכים ספ"ח.

(95) תבוא כט, ג. ע"ז ה, ריש ע"ב. וראה בנדו"ד – קונטרס משיחת ש"פ בא תשמ"ט.

(96) כי בעת מכירתו הי' יוסף בן שבע עשרה שנה (וישב לו, ב), ויעקב בא למצרים כ"ב שנה לאחר מכירת יוסף (פרש"י וישב לו, כד) – נמצא ש"ויגש" (שהי' לפני ביאת יעקב למצרים) הי' בשנת הארבעים של יוסף.

(97) ראה אגה"ק בתניא סכ"ז-כח: כל מעשיו ותורתו ועבודתו (של הצדיק) אשר עבד כל ימי חייו מתגלה ומאיר למטה כו'.

(98) ומה שנאמר ב' פעמים, "עבדי דוד מלך עליהם" ואח"כ "דוד עבדי נשיא להם לעולם" – אולי יש לומר, שזה קאי על ב' התקופות לע"ל: תקופה ראשונה – "עבדי דוד מלך עליהם" ויפעול עליהם ש"לא יטמאו עוד גו' ובמשפטי ילכו וחוקותי ישמרו ועשו אותם, וישבו על הארץ גו'"; ולאחרי זה נעשה שלימות נעלית יותר (שלימות בקדושה עצמה) – "דוד עבדי נשיא להם לעולם", "וכרתי להם ברית שלום גו' והרביתי אותם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם גו'", עד

שזה יפעול בכל העולם – "וידעו הגוים כי אני ה' גו'".

ויש לומר, שמעין ב' דרגות אלו ישנם גם בסוף זמן הגלות ותחלת הגאולה – כמובאר ברמב"ם (הל' מלכים ספ"א): "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כו' ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' (ע"ד הפעולה ד"משפטי ילכו גו'") – הרי זה בחזקת שהוא משיח"; ואח"כ – "אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו כו' (ע"ד "ונתתי את מקדשי בתוכם גו'") – הרי זה משיח בודאי, ויתקן כל העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר אז אהפוך גו'" (ע"ד "וידעו הגוים כי אני ה'").

(99) ספר קהלת יעקב (לבעה"ס מלא הרועים) מע' רבי. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה 18.

(100) ראה מכתב ר"ח שבט תשי"ז)*. ועוד.

(101) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א). תו"א פ' תרומה. ביאור"ז לאדאמ"צ כה, א-ב. ולהצ"צ ע' קלד. ועוד.

(102) ראה ספרי ופרש"י ברכה לג, יח. טור יו"ד ר"ס רמו, ובב"י שם. שו"ע ורמ"א שם ס"א.

סוגי בני"י (כנ"ל), צריך להיות אצל כל סוג חוספה שלא בערך בעבודה השני, עד שיהי' שלימות החיבור ביניהם.

ובנוגע לפועל – באותיות פשוטות: כל בעל עסק (זבולון) יוסיף – בכמות ובאיכות – בקביעות עתים לתורה בשופי (הרבה יותר ממה שלומד עד עתה), כך שנעשה (– מעין) יושב אוהל. וכל יושב אוהל (יששכר) יוסיף וירבה בנתינת הצדקה בשופי (הרבה יותר מנתינתו ע"ד הרגיל עד עתה), כך שנעשה גם (– מעין) דמארי עובדין טבין.

וכשמוסיפים בזה כדבעי, באופן שחודר בו לגמרי – מובן שהוא משתדל להשפיע גם על עוד ועוד יהודים שגם הם יעשו כך, עד באופן של טופח על מנת להטפיה, שההוא ממשיך ומשפיע על אחרים, תלמידים ותלמידי תלמידים וכו'.

ויה"ר שזה יביא מיד את השלימות ד"והיו לאחדים גו"י דיהודה ויוסף, דכל שבטי ישראל, עד דכל העולם כולו,

ו"בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו" יוצאים כל בני"י מהגלות, בגאולה האמיתית והשלימה, "ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

ומארי עובדין טבין, אלו שעיקר ענינים הוא לימוד התורה (יוסף), ואלו שעיקר ענינם הוא מעשה המצוות, גמילות חסדים וצדקה (יהודה).

ומבואר בכ"מ¹⁰³, שלכל סוג צריך להיות גם העבודה השני: יושבי אוהל צריכים לעסוק גם בגמ"ח (כמאחז"ל¹⁰⁴ כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח אפילו תורה אין לו. וגם רשב"י (שתורתו אומנתו¹⁰⁵) מודה שמפסיקין לעשות סוכה כו'¹⁰⁶ – מעשה המצוות, ובעלי עסק צריכים שיהי' להם קביעות עתים לתורה¹⁰⁷, עכ"פ פרק א' שחרית ופרק א' ערבית¹⁰⁸ (נוסף לדברי תורה – תושב"כ ותושבע"פ – שכ"א אומר בתפלה). אבל נשאר חילוק עיקרי ביניהם, שאצל יושבי אוהל "עיקר ורוב ימיהם" בלימוד התורה, "ומיעוט ימיהם בגמ"ח", ואצל "זבולון" הוא להיפך.

מכיון שעומדים בסוף זמן הגלות, וצריך כבר לסיים את ההכנות הכי אחרונות לגאולה, כולל – ל"והיו לאחדים גו"י" דיוסף ויהודה "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" – מובן שכבר ומכבר הגיע הזמן – וזהו ה"פקוח נפש" דהדור האחרון בגלות – שאצל בני"י בעבודתם יהי' שלימות היחוד ד"יהודה" ו"יוסף", תלמוד ומעשה: נוסף להתכללות ע"ד הרגיל בין שני

(103) ראה אגה"ק שם.

(104) ראה יבמות קט, ב. וראה לקו"ת ויקרא ביאור ולא תשבית סוף ס"ג (ה, א). לקו"ת ראה ד"ה כי תשמע בקול ס"ג (כג, ג). סה"מ תש"ח ע' 266 בהערה. (105) שבת יא, א.

(106) ירושלמי ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.

(107) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח. טוש"ע יו"ד ר"ס רמו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג פרטי דינים בזה. (108) מנחות צט, סע"ב. הל' ת"ת לאדה"ז שם ס"ד.

לקוטי שיחות פרשת ויגש כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

ממון הרבה, ואומר להם: בבקשה מכם, הוציאנו היום ואיני מבקש כלום". אם כן, כיצד עיכב הקב"ה את ישראל זמן מסויים בגלות כדי לקיים הבטחת "יצאו ברכוש גדול"? גם אינו מובן טעם הגמרא, "שלא יאמר אותו צדיק וכו'": שהרי ודאי גם אברהם אבינו היה מוותר על ה"רכוש גדול", ובלבד שבניו יצאו ככל המוקדם מהגלות.

לפיכך בהכרח לומר, שלולא הרכוש גדול שיצאו עמו ישראל ממצרים לא היתה נשלמת כוונת ותכלית ביאתם לגלות מצרים, שכן כוונת הגלות היתה - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

וכדי להשלים כוונה זו של גלות מצרים היה צריך יוסף להיות תחילה שליט על כל מצרים, ועל ידי כך היתה לו האפשרות לאסוף תחת ידו את עושר כל הארצות - "וילקט יוסף את כל הכסף" - כל כסף וזהב שבעולם⁷ כדי שיתקיים אחר כך "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

ג. הירידה למצרים היתה כדי לברר ולהעלות לקדושה את ניצוצות הקדושה של מצרים. על ידי "עבודתם" במשך כל שנות הגלות ביררו את ניצוצות הקדושה וכשיצאו ממצרים העלו את הניצוצות למקורם, כמו שנאמר⁸ ביציאת מצרים: "וגם ערב רב עלה אתם", שהעלו את הר"ב, מאתיים ושנים ניצוצות הקדושה שהיו מצויים מעורבים במצרים.

ניצוצות אלו היו נמצאים ברכוש גדול שנטלו עמם בני ישראל ממצרים. וע"ד שמבאר⁹ הבעש"ט את מאמר רז"ל¹⁰, "התורה חסה על ממונן של ישראל" וכן יעקב חס על "פכים קטנים"¹¹, שממון יהודי יקר מאד, משום שמצויים בו ניצוצות קדושה שעל האדם לבררם ולהעלותם לקדושה, ועל כן היה צריך להיות "ושאלה אשה משכנתה וגו'"¹², כדי לברר ולהעלות הניצוצות שהיו מצויים בתוך "כלי כסף וכלי זהב ושמלות".

ד. מילוי הכוונה היה גם לטובתם של ישראל. ומשום כך היה אברהם אבינו דורש שהקב"ה יקיים את "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", אף אם הדבר כרוך בהמתנה - שכן היתה זו טובת בניו.

ביאור הדבר: סדר בירור הניצוצות ושייכותם לנשמות

א. בשעה שנתוודע יוסף אל אחיו אמר להם¹: "וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים וישימני וגו' ומושל בכל ארץ מצרים" ומיד לאחר מכן ציווה עליהם למסור ליעקב: "שמני אלקים לאדון לכל מצרים", ולכן: "רדה אלי אל תעמוד".

מזה מובן, שירידת יעקב ובניו לגלות מצרים נעוצה היתה בכך, שיוסף היה מושל ואדון לכל מצרים. כלומר, שיוסף לא רק סיפר כיצד הובילה ההשגחה פרטית לכך שמכירת יוסף תהא טיבה לביאתם למצרים, כי אם גם רמז להם, שעל ידי זה שהקב"ה שמו למושל מצרים, כבר יוכל להתקיים ה"רדה וגו', וכוונת גלות מצרים, ניתנת כבר לביצוע.

ב. והביאור בזה בפשטות:

כשהודיע הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שבניו ירדו לגלות (מצרים), הבטיחו²: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", משמעות הבטחה זו אינה רק תמורה כנגד הייסורים של "ועבדום וענו אותם", אלא יותר מכך: תכלית כוונת הליכתם לגלות מצרים היתה ביציאתם "ברכוש גדול".

ראיה לדבר: אחד הטעמים³ למכת חושך שהביא הקב"ה על מצרים הוא כדי שבעת החושך יוכלו בני ישראל לבדוק ולמצוא את הכלים היקרים של המצריים, שעל ידי זה יוכלו בני ישראל לקיים את הציווי⁴ "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", כדי שיקויים ה"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" - "שלא יאמר אותו צדיק⁵ - אברהם (אבינו):, ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם".

לכאורה אינו מובן: כשאדם נמצא בגלות, ובפרט בגלות קשה ומרה כזו כגלות מצרים, הרי ודאי יוותר על הרווח, ובלבד שייצא מיד מהגלות. כמו שאומרת הגמרא⁶, שבני ישראל אכן טענו (כשאמר להם הקב"ה: "וישאלו גו'"): "ולואי שנצא מעצמנו", ומביאה שם הגמרא "משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם: מוציאים אותך למחר מבית האסורים ונותנים לך

(1) בראשית מה, ז-ט.

(2) בראשית טו, יג-יד.

(3) רש"י שמות י, כב. וראה שמו"ר פ"ד, ג.

(4) שמות יא, ב.

(5) ברכות ט, סע"א. הובא ברש"י שמות יא, ב.

(6) שם ט, ב.

(7) בראשית מז, יד. פסחים ק"ט, א.

(8) שמות יב, לח. תו"א ס, ג.

(9) ראה אור תורה להה"מ רמזי תורה ד"ה התורה חסה.

(10) ר"ה כז, א וש"נ.

(11) חולין צא, א. הובא ברש"י בראשית לב, כה.

(12) שמות ג, כב.

עליה ליטול עמה את ניצוצות הקדושה הנמצאים בגוף ונפש הבהמית ובחלקה בעולם.

"שכנתה" מסמלת את הענינים שבאים עמם במגע רק מפעם לפעם (כשכן שאין נפגשים עמו תדיר); "גרת ביתה", הם הענינים שנמצאים עמו בתמידות (כאדם שדרים עמו ביחד באותו בית). והציווי הוא, שצריך להוציא מהגלות לא רק את הניצוצות מדברים שעוסקים בהם תמיד ("מגרת ביתה"), כי אם גם את הניצוצות הנמצאים בדברים שנתקל בהם רק מפעם לפעם (שכן כשנפגשים עם מישהו או משהו אין זה מקרה ח"ו, אלא בהשגחה פרטית, כי "יש מנהיג לבירה"²⁰, ומלמעלה מזמינים לו כל הדברים שהוא צריך לברר ולהעלות לקדושה), כדי לעשות מהם "כלי כסף וכלי זהב", שיוסיפו ויכללו בעבודה של אהבה (כסף) ויראה (זהב).

ו. יש טוענים: מה לי ולגלות! למה לי לעסוק בעניני גלות, מוחל אני ומוותר על הרכוש גדול, על העילוי שיהיה לנשמתו על ידי בירור הניצוצות, ובלבד שלא אצטרך להתייגע בגלות, חושך כפול ומכופל, בענינים גשמיים וחומרים; מוטב שאסתגר בד' אמות של תורה ותפילה.

עליהם לדעת:

(א) כשאנחנו ממלאים בשלימות את העבודה המוטלת עליהם, נותרת נשמתם בגלות, טענתם שיתגורר בד' אמות של תורה ותפלה ולא יתעסקו עם הגלות, שייכת רק לגבי "כוחותם הגלויים", אבל עצם הנשמה הרי נמצאת עדיין בגלות יחד עם הניצוצות שעליה לברר. שכן הכוחות הגלויים הנמצאים בקדושה אינם הוכחה על העצם²¹. התבוננות אפילו קלה בזה, תביא אותו לעסוק בעבודת הברורים השייכת לו, כי "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו"²², וכל שכן בעד העצם שלו.

(ב) אפילו אם היה יכול לצאת מהגלות, ולהגיע למדרגות גבוהות מאד מבלי שיעסוק בתפקידו בעבודת הברורים - מה יועילו לו כל העילויים, ואילו עילויים הם, אם הוא עושה היפך רצון העליון שהוא ורצונו אחד¹⁶.

וזהו ההוראה מגלות ויציאת מצרים: "העבודה צריכה להיות בהתעסקות עם העולם; לברר את הניצוצות שבגלות - "וינצלו את מצרים, כמצודה שאין בה דגן כמצולה שאין בה דגים"¹⁷, וללכת יחד עמהם לקבל פני משיח צדקנו למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

(משיחת אחש"פ תשכ"א)

ישראל הוא קבוע כך, שכשם שלכל ניצוץ נקבע על ידי מי יתברר, כך נקבעה לכל נשמה הניצוצות שעליה לברר, שניצוצות אלו יש להם שייכות לנשמה פרטית זו. כדברי חז"ל¹³ "אין אדם נוגע במוכן לחבירו", שאי אפשר להשתכר ממה ששייך לחבירו - שכך הוא בגשמיות, משום שברוחניות כן הוא (כאמור לעיל, שהרווחים הרוחניים - ניצוצות - מצויים ברכוש הגשמי), שלכל נשמה יש תפקיד לברר ניצוצות מסויימים השייכים אליה בהתאם למהותה. כמבואר ב"רשימה"¹⁴ של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהקב"ה מסבב הסיבות בהשגח"פ, שאדם זה יפגוש בניצוצות אלו שעליו לבררם. וכל-זמן שאינו מברר ומעלה מהגלות את הניצוץ הקשור לנשמתו, נמצאת נשמתו במקום בו נמצא הניצוץ - שניהם בגלות.

יתרה מזו: בירור הניצוצות שייך וקשור עד לעצם נשמתו. וכיון ש"כל עצם בלתי מתחלק", הרי כל-זמן שחלק, אפילו חלק קטן, מן הניצוצות שלו עדיין נמצא בגלות, נמצא גם בגלות לא רק חלק מהנשמה (יחד עם חלק הניצוצות), כי אם גם עצם הנשמה. כמאמר הבעש"ט¹⁵ "העצם שאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו".

לכן היתה הוצאת ה"רכוש גדול" ממצרים חשובה גם לטובתם העצמית של ישראל, כי על ידי בירור והעלאת ניצוצות מצרים, נגאלו גם נשמותיהם מגלות מצרים.

נוסף על זה (ועיקר): תכלית השלימות של נברא הרי היא למלא רצון הבורא ולשם כך נברא¹⁶. וכיון שרצון הבורא היה, שיקחו עמם את כל ניצוצות הקדושה של מצרים, היתה זו הטובה הגדולה ביותר עבורם; על ידי זה הגיעו לשלימותם הכי נעלית.

ה. ענין זה של גלות מצרים ויציאת מצרים הוא הוראה עבורנו בגלות האחרון, כי גלות מצרים היא שורש לכל הגלויות¹⁷.

כוונת הגלות אינה רק עונש לחטאים ועוונות, אלא כוונתה ותכליתה היא בירור הניצוצות. כפי שתורת החסידות מבארת את מאמר רז"ל¹⁸ "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", "גרים" הם ניצוצות הקדושה שבתוך הדברים הגשמיים. על כן יש לדעת כי "העבודה צריכה להיות - "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה": "אשה" מרמזת לנשמה¹⁹, ובא אליה הציווי מהקב"ה, שלא רק היא בעצמה צריכה לצאת מהגלות, כי אם "ושאלה משכנתה ומגרת ביתה",

(13) יומא לח, רע"ב.

(14) ליקוט לב.

(15) הובא בהמשך תרס"ו בסופו.

(16) בארוכה עד"ו, ראה שיחת י"ג שבט תשי"א.

(17) ראה ויק' ד פ"ג, ה: כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם כר.

(18) פסחים פז, ב. תר"א ו, א.

(19) ת"ז ת"ו (כב, ב).

(20) ב"ר רפ"ט.

(21) ראה לקו"ת ויקרא נ, ד. ד"ה אשרינו תרצ"ו (נדפס בספר מאמרים -

קונטרסים ע' 732).

(22) איוב ב, ד.

שהיא למעלה מלהיות מקור לעולמות, שלגביה אין העולם תופס מקום כלל, ובמילא אין שייך לומר שהענינים והטרדות שבעולם יעסיקו אותו ויבלבלו את דביקותו באלקות. אף שגם אצל האבות והשבטים האיר אלקות בגילוי, אבל היתה זו דרגא באלקות המתלבשת בעולם, ומובן שהעולם תופס בה מקום. ולכן היו "רועי צאן", והתנזרו מטרדות העולם כדי שעניני העולם לא יבלבלו להתקשרותם ודבקותם התמידית בהקב"ה. אבל אצל יוסף האירה מדריגה כה עליונה של אלקות שהיא למעלה מהעולם ופועלת בו בבחינת "סוכב", ולכן היה מסוגל להיות עסוק בטרדות העולם ואף על פי כן לא יבלבלוהו מתכלית דבקותו באלקות.

ט. עילוי זה של מדריגת יוסף - שגם בהיותו עוסק "בכתבי דחושבנא" וטרדות העולם היה בתכלית הדביקות באלקות - הרי זה בנוגע למעלת נשמתו, אבל לגבי לימוד התורה, שעל האדם הלימוד להיות מאוחד עם התורה³², חייב להיות "תורתו אומנתו", שכל עסקו יהיה רק בתורה. ולכן כשהוא מתעסק בנוסף לתורה גם בדברים אחרים, אף שהם על פי תורה, וגם אז הוא מרכבה לאלקות, הרי חסר בתכלית היחוד של האדם עם התורה. התאחדות מוחלטת יכולה להיות רק כש"תורתו אומנתו" ואין לו עסק כלל עם דברים אחרים, אפילו ענינים שעל פי תורה³³.

כמו שאמר אביי³⁴, שכאשר היה צריך לעשות אפילו עבודה קלה עבור "אם" (האשה האומנת) שלו, גרם לו הדבר בלבול בלימוד התורה.

יתרה מזו מצינו בהלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן³⁵: הוא מחלק שם בין אופן לימוד התורה לפני הנישואין - וכן שנים-שלש שנות לימודיו לאחר הנישואין, "בטרם יוליד בנים הרבה", שיכול אז ללמוד תורה ללא טרדות רבות - לבין הלימוד מאוחר יותר, כשיש עליו עול הפרנסה, "רחיים על צוארו", אף שלכאורה יתכן שגם מאוחר יותר, כשצריך לפרנס את בני-ביתו, לא יהיה טרוד כל-כך, כמו למשל עשיר גדול שאינו צריך להתייגע לפרנסה, - הרי מאחר שרובן עליו בכל זאת עול פרנסת בני הבית, אין לו את מעלת לימוד התורה כפי שהיא לפני הנישואין ומיד לאחריה.

ז. על הפסוק "ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו גשנה" אומר רש"י בשם המדרש²³: "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". מכאן רואים אנו, שכאשר יהודי צריך ללכת למדינה חדשה, צריך הוא לכל לראש לדאוג, עוד לפני הליכתו לשם, שיהיה באותה מדינה מקום של תורה, כי התורה היא כל קיומו וחיו של האדם. אלא שצריך להבין:

לשם מה היה צריך יעקב לשלוח שליח מיוחד, את יהודה, למצרים, לתקן שם מקום תורה - הרי עוד לפני זה היה יוסף שם ויכול היה אפוא לתקן בית תלמוד על ידי יוסף, ועוד ועיקר: על פי מרז"ל²⁴ מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם כו' אברהם כו' יצחק כו' יעקב כו' - ומן הסתם היה כן גם אצל יוסף. ובפרט לפי פירוש רז"ל²⁵ על הפסוק "כי בן זקונים הוא לו" שיעקב מסר ליוסף כל מה שלמד. וכן על הפסוק²⁶ "וירא את העגלות", שיוסף נתן סימן ליעקב על הלכות עגלה ערופה שלמד עמו יעקב; והרי הנהגתו של יוסף היתה במדריגה כה נעלית, שיעקב אמר עליו: "רב עוד יוסף בני חיי", גם לפי רוח הבנתו של יעקב אבינו היה יוסף בבחינת "חיי"²⁷, עד שהדבר הביא ל"ותחי רוח יעקב אביהם - שרתה עליו שכניה"²⁸.

ח. ידוע²⁹ ההבדל בין דרגת יוסף לבין דרגת יעקב והשבטים: יעקב אבינו (וכן גם האבות אברהם ויצחק) והשבטים התנזרו מעולם הזה. ולכן בחרו להיות "רועי צאן" כדי למצט ככל האפשר ממגע עם עניני עולם הזה, העולולים להפריע לתורה ועבודה. מה שאין כן יוסף לא היה רועה צאן כבר מנעוריו; גם כשנמכר לעבד במצרים היה עסוק בנהול עסקיו של פוטיפר, כמו שכתוב³⁰: "ויבא הביתה לעשות מלאכתו" - ומתרגם אונקלוס: "למבדק בכתבי חושבנא", שניהל את החשבונות, שבכלל הרי זו טרדה גדולה; ובמיוחד לאחר מכן, כשנעשה משנה למלך והנהיג את כל ממלכת מצרים, עד כדי כך³¹ ש"על פיך ישק כל עמי גו". ומבלעדיך לא ירים איש וגו'", שפיקח על כל אחד בכל הארץ, ואם כן הרי היה עסוק מאד בעניני מצרים - ועם כל זה לא הפריע לו כלל להיות בה בשעה בתכלית הדבקות באלקות.

זאת אומרת, שאצל יוסף האירה בגלוי דרגת האלקות

(30) בראשית לט, יא.

(31) בראשית מא, מ. מא, מד.

(32) תנאי פ"ה ופכ"ג.

(33) עד"ז, ראה ג"כ שיחת שמחת בית השואבה תשכ"ג (נדפס בלקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 140) בענין מעלת לולב - אף שרק טעם (תורה) יש לו - על אתרוג שיש לו טעם וריח (תורה ומצות), כי הריח (ההשתדלות במצות) ממעט את היחוד עם הטעם.

(34) עירובין סה, א.

(35) רפ"ג.

(23) תנחומא ויגש יב. יל"ש רמז קנב.

(24) יומא כה, ב. ובלקח טוב שמות ג, טז: לא פסקה זקנה ומביא ראי' מאברהם יצחק יעקב ויוסף.

(25) בראשית (לו, ג) וברש"י וב"ר שם.

(26) בראשית מה, כז. ב"ר פצ"ד, ג. זח"א רי, ב. הובא ברש"י שם.

(27) ראה ב"ר שם ובחדושי הרד"ל שם. זח"א קסד, א ובכ"מ.

(28) רש"י בראשית (מה, כז) על פי התרגום. אדר"נ ספ"ל.

(29) תו"ח ד"ה בן פורת יוסף. ספהמ"צ להצ"צ פא, א. ד"ה ומקנה רב

תרכ"ט.

שאצל יוסף עצמו לא היה פגם ח"ו - אבל לצורך העולם וקיומו, (שהתורה היא ראשונה משלושה העמודים עליהם העולם עומד)³⁸, שלח יעקב את יהודה (שהיה רועה צאן, פרוש מהעולם), להקים במצרים ישיבה ובית תלמוד שבו לא יהיה ללומדי התורה עסק כלל עם ענינים אחרים - נעלים ככל שיהיו, גם באופן של מרכבה³⁹ - אלא שכל עסקם יהיה רק בתורה בלבד.

יא. תורה והוראותיה הן לכל דור: על תלמידי הישיבות לדעת שענינם הוא תורה בלבד, ולדברים אחרים אין להם כל שייכות. גם עבודת גמילות חסדים הנדרשת לשם לימוד התורה, כמאמר רז"ל⁴⁰: "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו", שתורה ללא גמילות חסדים אינה מספיקה - שלכן דרשו רבותינו שגם תלמידי הישיבות יעסקו בהפצת מעיינות החסידות בפרט והפצת היהדות בכלל - צריכה עבודה זו של גמילות חסדים להיות באופן כזה שלא ינתק אותם מהתאחדותם עם התורה, אלא אדרבה - כדי שתורתם תהיה כדבעי. ועל ידי לימוד התורה באופן זה יש ויהיה קיום לעולם.

(משיחת ש"פ מקץ תשכ"ב)

זהו גם הטעם³⁶ שהלויים - שכל עבודתם היתה בבית המקדש וללמד תורה - לא היה להם חלק ונחלה בארץ ישראל. שכן אילו היה עליהם להתעסק עם דברים צדדיים, של נחלה, באיזה אופן שהוא, היה הדבר מפריע לשלימות עבודתם. כך גם עתה, לאחר שחרב בית המקדש, "ואין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד"³⁷, הרי אלו המבקשים לעשות את עבודת בית המקדש (ד' אמות של הלכה) אין להם לעסוק בענינים צדדיים מלבד לימוד התורה; "תורתם" צריכה להיות "אומנתם" וכלשון הרמב"ם³⁶: לוי.. הובדל לעבוד את ה' כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם כו' ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו כו'.

י. לפי כל הנ"ל יובן מדוע היה צריך יעקב לשלוח את יהודה לתקן בית תלמוד במצרים, ולא הסתפק בלימוד התורה של יוסף. נכון, אמנם היה יוסף הצדיק תמיד מאוחד ודבוק בתכלית עם הקב"ה, אין זה אלא, עילוי הנוגע לנשמתו שלו. אבל בנוגע ללימוד התורה, הרי עקב עניניו השונים של מושל בכל ארץ מצרים, של וילקט יוסף וכו' - כנ"ל בארוכה - לא היה יכול לימודו להיות באופן של תכלית שלימות "תורתו אומנתו", כאמור. לפיכך, אף

(39) ראה תניא פכ"ג: המח' וההרהור בד"ת כו' ולא מרכבה לבד.
(40) יבמות קט, ב. וראה ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 266 הערה ז.

(36) רמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל.
(37) ברכות ה, א.
(38) אבות פ"א מ"ב.

יום ראשון ג' טבת

החיות שמן הקדושה, נמצאת בגלות באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר אינו בטל לחיות שלו כפי הנדרש, אלא הוא "מושל" על החיות; למשל: אדם הנמצא בגלות – יש על גביו מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול כרצונו. החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות

תוך אותו דבר הנפרד, – מן הקדושה ובו מתלבשת החיות להחיות – להחיות את הדבר הנפרד, ולקיימו מאין ליש, שלא יחזור להיות אין ואפס בבתחלה מקדם שנברא. – הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשתו הוא כדבר נפרד – מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד, אלא רק על-ידי התלבשותה בהרבה לברשים וצמצומים. ולכן נקרא עולם הזה ומלאו, עולם הקליפות וסטרא אחרא. – למרות שהקדושה היא המוחה גם את העולם הזה, אלא מכיון שהעולם הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמצאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול

להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של קליפות וסטרא אחרא, ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים, והרשעים גוברים בו, כמו שכתוב בעין חיים שער מב סוף פרק ד. * – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם זה, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועל-ידן מלא גם עולמנו, העולם הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם הזה נקרא עולם של קליפות ו"סטרא אחרא": [עם היות כתוב] – למרות שישנן בעולם הזה, עשר ספירות דעשיה דקדושה, – שכן, עולם העשיה כולל בו גם עולמנו, אנו, העולם הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו, וכמו שכתוב בעין חיים שער מג, ובתוך עשר ספירות דעשיה אלו הן עשר ספירות דיצירה, ובתוכן – בעשר הספירות של יצירה, עשר ספירות דבריאה, ובתוכן – בעשר הספירות של בריאה, עשר ספירות דאצילות, שבתוכן – בעשר הספירות דאצילות, אור-אין-סוף ברוך-הוא; ונמצא אור-אין-סוף ברוך-הוא מלא כל

אבל כל מה שאינו בטל ויתברך, אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, אינו מקבל חיות מקדושתו של הקדוש ברוך-הוא – אלא, מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה,

כמו שכתוב: "ואתה מוחה את כולם", אלקות וקדושה מוחה את הכל – מסביר רבנו הזקן, שהנפרד, זה שאין בו ביטול להקב"ה, אינו מקבל חיות מהפנימיות של הקדושה, כי אם מחיצוניותה בלבד, אחרי שהיא עוברת ויורדת דרך הסתרות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות", מבחינת פנימיות הקדושה ומחיותה ועצמותה בלבד, אלא מבחינת אחרים, – כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב, ואילו השפעה בבחינת אחרים – היינו: כשנותנים דבר למישהו בגלל סיבה צדדית

ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את פניו הגשמיות בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית: כשהשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחרים", שיוודים ממדרגה למדרגה – ממדרגה עליונה לתחתונה, רבבות מדרגות, בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול – דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר, כשהמדרגה העליונה היא סיבה וגורם למדרגה התחתונה הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדרגה התחתונה לעליתה, שהיא המדרגה העליונה, ואילו כאן ישנם נוסף על כך וצמצומים רבים, – המדרגה הבאה אחרי הצמצום, יורדת כל כך שאין לה ערך כלל למדרגה שלפני הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, עד שנתמעט כל כך האור והחיות, מעוט אחר מעוט, עד שיכול להצטמצם ולהתלבש בבחינת גלות –

קלפות הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל, ונקראו בַּמְרִבָּבִית יְחֻקָאֵל³ – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: "רוח סַעֲרָה" ו"עֵנָן זָרוֹל וגו'".

– ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. ומהן – משלש קליפות אלו, נִשְׁפָּעוֹת וְנִמְשָׁכוֹת נִפְשׁוֹת כָּל אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְקִיּוֹם גּוֹפֵם, – נוסף על החיות מהנפש המזחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, ונִפְשׁוֹת כָּל בְּעָלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים וְאִסּוּרִים בְּאִכְלָה, וְקִיּוֹם

גּוֹפֵם, וְקִיּוֹם וְחַיּוֹת כָּל מַאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת מִהַצְמָחָה, כְּמוֹ עֵרְלָה – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, וְכִלְאֵי חֶרֶם – תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, כו', – כל מה שאסור באכילה, וְכְמוֹ שֶׁכֶּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שָׁעַר מִטַּ פֶּרֶק ו', – שכל הדברים האמורים מקבלים חיות משלש קליפות אלו, וְכֵן קִיּוֹם וְחַיּוֹת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דְבוּר וּמַחֲשָׁבָה שֶׁל כָּל שֶׁסָּ"ה לֹא תַעֲשֶׂה – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא-תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וְעֵנָפִיחָן, – הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי כְּמוֹ שֶׁכֶּתוּב שָׁם – ב"עץ חיים", סוף פֶּרֶק ה': – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדויק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

הַאֲרִיץ הָלֹזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יְצִידָה־עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכֶּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שָׁעַר מִטַּ פֶּרֶק ב וְכַסְפָּר גִּלְגּוּלִים פֶּרֶק ב: – ולמרות זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם הזה, אין הוא בטל

ליקוטי אמרים

נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה

וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ה שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שס"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

אחרא, והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של קליפה, וגם לבושיה הם מקליפה ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, ממדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן, נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי העבירות הם מאותן קליפות שאין בהן מהטוב כלל, ועל-ידי התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה²: אֵלֶּא שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵן נִחְלָקוֹת לְשֵׁנֵי מְדִרְגּוֹת, זֶה לְמַטָּה מִזֶּה. הַמְדִּרְגָּה הַתַּחְתּוֹנָה, הִיא שֶׁלֹּשׁ

וחיות כל הדומם וכל הצומח המתר באכילה, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עולם הזה שאין בהם צד אסור, – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, לא שרש ולא ענף משס"ה מצוות לא

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלוכשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משס"ה מצוות לא תעשה וענפיהן דאורייתא

פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה, המלכשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים גופניים, כנזכר לעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה, – על-פי דין תורה, וקיום

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונו' עה"ח פ"ג (עכ"פ – מפני שמביאו כו') ובתניא פ"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך 'ולא עדיפי', אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז – בערכה". 3. יחזקאל א, ד. 4. פרק א.

מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה,

גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא קליפת "נוגה", פְּחִינָה מְצַעֶת בֵּין שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרִי וּבֵין פְּחִינָה וּמִדְרַגַּת הַקְּדוּשָׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים שְׁחִיא נִכְלָלָת בְּשֵׁלֶשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת [כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב פְּעַץ חַיִּים שֶׁעַר מִטָּה רִישׁ פֶּרֶק ד' בְּשֵׁם הַזֵּה], וּפְעָמִים שְׁחִיא נִכְלָלָת וְעוֹלָה בְּפְחִינָה וּמִדְרַגַּת הַקְּדוּשָׁה, דְּחִינּוֹ – מִתִּי הִיא נִכְלָלָת בַּקְּדוּשָׁה? – בְּשֶׁחֵטוֹב הַמַּעֲרָב בָּהּ נִתְּפָרֵר – וּנְבִדֵל, מִהַרְעֵ וְגוֹבֵר וְעוֹלָה וְנִכְלָל

בְּקְדוּשָׁה. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי. כְּגוֹן דְּרָךְ מִשָּׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׂמִינָא דְתוֹרָא – כשאדם אוכל בשר שור שמן, וְשׁוֹתָה יַיִן מְכֻשָּׁם – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאוה, כי אם בכוונה, לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, בְּדָאֵמֶר רַבָּא: "חֲמָרָא וְרִיחָא כּוֹ", – כמו שאמר רבא, יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתיתו הן בכוונה של קדושה, או – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, בְּשִׁבְלִי כְּרִי לְקִיָּם מִצְוֹת עֲנֵנְ שֶׁבֶת וַיּוֹם טוֹב – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר ובשתית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, אִי נִתְּפָרֵר חַיּוֹת הַבֶּשֶׂר וְחִינּוֹ שְׁחִיָּה נִשְׁפָּע מִקְלִפַּת נֹגָה, וְעוֹלָה לַה' כְּעוֹלָה וּבְקָרְבָּן; – כמו "עולה" וקרבן, שאז

תַּעֲשֶׂה וְעִנְיָנֶיהָ רְאוּרִיָּא וְדִרְבָּנָן, – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, רַק שְׂאִינָן לְשֵׁם שְׁמַיָּם – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה

לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אֵלָּא – מטרתם היא, רְצוֹן הַגּוֹף וְחִפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, וְאִפְּלוּ הוּא צָרֵךְ הַגּוֹף וְקִיּוּמוֹ וְחַיּוֹתוֹ מִקֶּשׁ, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אֵלָּא – מה שחסר כאן, הוא: שְׂכֻנָּתוֹ אִינֵה לְשֵׁם שְׁמַיָּם כְּרִי לַעֲבֹד אֶת ה'

כְּגוֹף – ובהתאם למה שאמרנו, צריכה הרי, כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשבכוונה זו חסרה, לֹא עֲדִיפִי – אינם עדיפים, מַעֲשֶׂה דְבוּר וּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ מִנֶּפֶשׁ תְּחִינּוֹת הַבְּהֵמָה בְּעֶצְמָהּ, וְחִבְלֵ בָּאֶשֶׁר לָכֵל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִמִּדְרַגַּת הַשְּׁנִיָּת שֶׁבְּקְלִפּוֹת וּסְטָרָא אַחֲרָא, שְׁחִיא – בסדר הקליפות, קְלִפַּת רְבִיעִית הַנִּקְרָאת "קְלִפַּת נֹגָה", – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שְׁפַעוֹלָם חֵה, הַנִּקְרָא "עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה", רְבוּ כְּבִלּוֹ רַע, רַק מַעֲט טוֹב מַעֲרֵב בְּתוֹכָהּ – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוט טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, [שְׂמִינָה – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", בָּאוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּנִפְשׁ הַבְּהֵמָה שְׂבִיִּישָׁאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְּבָּאֵר לְעִיל]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שכן, למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא,

משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וּכְמוֹ שֶׁעָשָׂה רַבָּא לְתַלְמִידָיו, שֶׁאָמַר לַפְּנִיָּהם מִלְתָּא דְּבִרְיָחוּתָא תַּחֲלָה – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו,

היה רבא אומר לפניהם בדיחה וּבִדְחֵי רַבָּנָן. – ודעתם של תלמידיו נעשתה ברוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם.

כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. וְכֵן – כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: הַאֲמַר מִלְתָּא דְּבִרְיָחוּתָא – המשמיע בדיחה, בכוונה לַפְּנֵי הָעֵת וּלְשִׁמְחָה לְפָנָיִךָ וְלִתְרוּתָא וְעִבּוּדָתָא, – כדי לעבוד את השי"ת, שֶׁצָּרִיכִים לְהִיּוֹת בְּשִׁמְחָה, – לימוד תורה ועבודת השם צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא

יום שלישי ה' טבת

עד כדי כך – שֶׁלֹּא יוּכַל לְחֹזֵר וְלַעֲלוֹת לָהּ. – דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", יכול לחזור ולהתעלות בקדושה. רַק – ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, עלידי שהאדם חוזר בתשובה,

שֶׁתַּרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בְּגִיּוֹר, – כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות – נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוֹף לְהַבִּיט חֲקִיקָר, – אחרי מותו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמְּנוּ. – שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם"

שנשאר בגופו מזהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה תשובה, וְכֵן הַחַיּוֹת שֶׁבְּמַפּוֹת זֶרַע שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה בְּהִמָּית, שֶׁלֹּא קָדַשׁ עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשׁוּבָתוֹ עִם אֱשֶׁתוֹ מְהֻרָּה. – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מִחַ שְׂאִין בֶּן בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִיאֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁהֵן – בהיותם הם עצמם דברים אסורים, מְשַׁלֵּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי – הם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים – בידי הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, לְעוֹלָם, וְאִין – החיות שבדברים אלה, עוֹלָם מִשָּׁם – מהקליפות, עַד כִּי יָבֹא יוֹמָם – שהקליפות תיעלמנה, ויִכָּלֵעַ הַמּוֹת לְנִצָּח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְאֵת רוּחַ הַטְּמָאָה אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ"; –

אֵךְ מִי שֶׁהוּא בּוֹלָלִי בְּשֶׁר וְסוּכָאֵי יִין, – הוא זולל בשר וסוכא יין, כדי לַמְלֵאת תַּאֲוֹת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ בְּהִמָּית, שֶׁהוּא – התאוה, בְּחִינַת יְסוֹד הַמִּים מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים שָׁבָה – שבנפש הבהמית, שֶׁמִּמֶּנּוּ מֵדַת הַתַּאֲוָה – כמו שהוסבר בפרק הראשון, שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, הַנֶּחֱלָל עַל יְדֵי זֶה יוֹרֵד חַיּוֹת הַבְּשָׂר וְחַיִּין שֶׁבְּקִרְבּוֹ, – שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי שַׁעַת בְּרַע – גִּמּוּר שֶׁבְּשַׁלֵּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת, – שאין בהן טוב כלל, וְגִיּוֹף – של האדם שאכל ושתה לשם תאוה, נַעֲשֶׂה לָהֶן – לקליפות, לְבוֹשׁ וּמְרַבָּה – כמו מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה – בטל לקליפה, אבל זהו רק לְפִי שַׁעַת. עַד אֲשֶׁר יֵשׁוּב הָאָדָם וְיִחְזוֹר לְעִבּוּדַת ה' וְלִתְרוּתוֹ, – שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת השם, נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, כִּי לְפִי שֶׁהָיָה בְּשֶׁר חֲתוּר וְיִין בְּשָׂר, – והאדם בתאוותו הוריד לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, לְכָךְ יְכַלִּים לְחֹזֵר וְלַעֲלוֹת עִמּוֹ – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, בְּשׁוּבוֹ לְעִבּוּדַת ה', – שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתוסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. שֶׁזֶהוּ לְשׁוֹן "הִתַּר" וּ"מְתַר", – דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר, כְּלֹמֶר שְׂאִינוּ קְשׁוּר וְאֲסוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים – שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיון

צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי־תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו – חכמינו ז"ל¹⁰: "ש'דונות נעשו לו ב'זכות", – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו. – עלידי אותו

עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על־בלי־פנים מהאמור מובן, שגם כעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, וזאת על־ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אבל תשובה שלא מאהבה זו, תשובה שלא מאהבה זו,

אף שהיא תשובה נכונה, וה' יסלח לו, – על העבירות שעבר, מכל מקום לא נעשו לו – העבירות, ב'זכות', – כמצוות, ואין עולים מתקלפה לגמרי עד עת קץ, – הגלות, ש'יכלע הפות' – הקליפות הנקראות מות, לנצח. – למדנו, הרי, שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על־ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הוקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא ניצוצות הקדושה, או – אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עד שיעשה תשובה גדולה כל כך ש'דונות נעשו לו ב'זכות' ממש, שהיא תשובה מאהבה מעמקא דלבא –

ליקוטי אמרים

כשהתשובה היא מעומק הלב, מאהבה רבה וחשיקה – מתוך חשק, ונפש שוקקה לדבקה בו ותכרה, וצמאה נפשו לה' בארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ עיפה וציה, – הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, להיות כי עד הנה – עד שעשה תשובה, היתה נפשו בארץ ציה וצלמות, היא הסטרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה' בתכלית, – נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי הפנימי, ולכן, בשעה שעושה תשובה מתוך אהבה רבה, צמאה נפשו – להשי"ת, ביתר עז – חזק יותר, מצמאון נפשות הצדיקים, – שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאנו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאנו של ה'בעל תשובה' לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", במאמרם ו'ל: – כמו שאומרים חכמינו ז"ל¹¹: "במקום שבעלי תשובה עומדים בו". – במדריגה בה עומדים בעלי־תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו

יום רביעי ו' טבת

גופות הקליפות נעשה על־ידי אחת הפיות מהחריב של קריאת שמע על המטה, ועולה החיות מהם, – על ידי הפה השני של החריב, בידוע לידועי חן. – (חכמה נסתרה) חכמת הקבלה. ולכן לא

הזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות, אף שחמור מהן, – אף שבפרט מסוים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, וגדול עונו, בבחינת הגדלות ורבויו המאמר והקליפות שמוליד ומרבה – את הקליפות, במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה, יותר מביאות אסורות. –

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה, אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות – הרי זו עולה ממש בתשובה נכונה, – "רגילה" אך כנה, ובכונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה, כנודע מהאר"י ו'ל, – ש"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה מסוגלת לתקן חטא זה, ומרמז בגמרא¹²: – האומרת: "כל הקורא קריאת שמע על מפתו כאלו אוהו חרב של שתי פיות בו", – ושתי פיות אלו הן כד²⁴, להרג גופות החיצונים – של הקליפות, שנעשו לבוש לחיות שבטפות, – הריגת

ליקוטי אמרים

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה ממש בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומנו בגמרא כל הקורא קריאת שמע על מפתו כאלו אוהו חרב של שתי פיות בו להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע ל"ח. ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות ורבויו הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד

כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על-ידי ביאות אסורות, רק שביאות אסורות מוסיף בהן חיות בקלפה ממאח ביותר, עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה, – בתשובה רגילה, (הגהה – ב"הגהה" הבאה, מסביר

רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על-ידי "תשובה נכונה": מפני שנקלטה ביסוד דנקבא דקלפה – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של הקליפה, המקבלת וקולטת החיות מהקדשה, – שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם

ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, מה שאין בן גרע לבטלה, – שונה הדבר בזרע לבטלה, שאין שם בחינת נוקבא דקלפה, – לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, רק שפחותיה וחילותיה – של הקליפה, מלבישים – ומקיפים, לחיות שבטפות, פדוע לידעי חן – לידעי חכמת הקבלה): אלא אם בן יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך, עד שזדונות נעשו לו בזכות. – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, שכן, בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על-ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע

שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. וכן יובן מאמר ר"ל: – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את החיות מהקליפות על-ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר רבותינו ז"ל¹²: "איזהו מעות שלא יוכל לתקן¹³ – זה שבא על הערוה והוליד ממזר", שאין – כשכבר הוליד ממזר,

גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך – כגון תשובה מאהבה רבה, אי אפשר לו להעלות החיות לקדשה, מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם: – של הממזר שנולד. זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן.

למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר ודם – יבטל. כפי שידוע¹⁴ הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך בכי רב – נכח שם באותה שעה יהודי אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחתן עם גויה ונולד להם ילד. בביתו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו – טבע.

ליקוטי אמרים

בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה ממאח ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה* אא"כ יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו זכויות ובוה יובן מאמר ר"ל איזהו מעוות שלא יוכל לתקן זה שבא על הערוה והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

(מפני שנקלטה ביסוד דנקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדשה משא"כ בזרע לבטלה שאין שם בחי' נוקבא דקליפה רק שפחותיה וחילותיה מלבישים לחיות שבטפות כידוע ל"ח):

והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

יום חמישי ז' טבת

אכילה היתה – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל

עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתבות התורה והתפלה כמו התהר, – וכל כך למה? מפני אסורה – כלומר, מפני התקשרות מאכל זה בירי הסמך אחרא משלש קלפות הטמאות. – לגמרי, שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. ואפילו הוא אסור דרבנן, – שהחכמים אסרו

פרק ח. ועוד זאת במאכלות אסורות, שלכך נקראים בשם "אסור", – כלומר קשור, מפני שאף מי שאכל מאכל

אסור בלא הודע – מבלי לדעת, וכונת האכילה היתה, לשם שמים, לעבד ה' בכה אכילה היתה, לו היה זה מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה מפרידה את הטוב מהרע; כפי שכבר הוסבר, שעל-ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של איסור לשם שמים, וגם פעל ועשה בן, וקרא והתפלל בכה

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם איסור מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה היתה וגם פעל ועשה בן וקרא והתפלל בכח אכילה היתה אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בירי הס"א משלש קליפות הטמאות ואפי' הוא איסור משלש קלפות הטמאות. – לגמרי, שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. ואפילו הוא אסור דרבנן, – שהחכמים אסרו

12. חגיגה ט, א. 13. קהלת א, טו. 14. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ צ"ע לספר "פוקח עורים".

נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל כִּדְּמָה שֶׁחֲזָר לְקִדְשָׁהּ, – לפני חזרת האדם בתשובה, הוא סְמִיךָ אֶחָד וְקִלְפָּה. וְגַם אֶחָד בָּהּ, – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, הִרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ – הרושם מכך, נִשְׁאָר דְּבוּק

בְּגוֹף, – האדם, לְחִיּוֹת כִּי מִכָּל מֵאֵל וּמִשְׁקָה – שאדם אוכל ושותה, נֶעֱשֶׂה תִּכְף דָּם וּבָשָׂר מִבָּשָׂרוֹ. – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה – כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו "רושם" מכך, גם לאחר שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. וְלִכֵּן צָרִיךְ הַגּוֹף לְחַבּוֹט תִּכְכָּרָה, – שהוא עונש מיוחד לגוף, לְנִקּוּתוֹ וּלְמַחְרָו מִטְּמוּמָתוֹ שֶׁקָּבַל – הגוף, בְּהִנָּאת עוֹלָם הָיָה וְתַעֲנוּגָיו מִטְּמוּמָת קִלְפָּת

נִגְהָ וְשִׁדְיָן יְהוּדָאִין. – היצר הרע היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. אֵלֶּא אִם כֵּן מִי שֶׁלֹּא נִהְיָה מְעוֹלָם הָיָה כָּל יָמָיו – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה מהעולם הזה, משום שכל מה שעשה היה רק לשם מצוה וקדושה, פְּרִיזָנוּ הַקְדוּשָׁה. – רבי יהודה הנשיא שאמר¹⁵ בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על־ידי הנאות העולם הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, שְׁחֲמוּרִים דְּבָרֵי סוּפְרִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תוֹרָה כו'¹⁶. – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר אסור. וְלִכֵּן, גַּם

הַיֵּצֶר הָרַע וְכַח הַמִּתְאוּה לְדְבָרִים הָאֲסוּרִים, הוּא שֶׁד מִשְׁדִּין נִכְרָאִין, – שד של גוי, שֶׁהוּא יֵצֶר הָרַע שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם, שְׁנַפְשֻׁתֵיהֶם מִשְׁלֵשִׁי קְלָפוֹת הַטְּמוּמָאוֹת. – ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבהם מדובר בזח"ג רנג ועוד". מִה שֶׁאֵין כֵּן הַיֵּצֶר הָרַע וְכַח הַמִּתְאוּה לְדְבָרִים הַמִּתְרִים לְמִלֵּאת

תַּאֲוָתוֹ, – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא תאוה נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על־ידי כן גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת הוּא שֶׁד מִשְׁדִּין יְהוּדָאִין¹⁶, – יצר הרע "יהודי", לְפִי שֶׁיִּכּוֹל לְחַזֵּר לְקִדְשָׁה בְּדִלְעִילָהּ. – שגם כשאכל כדי למלא תאוה נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר הרע לדבר של איסור, אינו יצר הרע יהודי כלל, אלא יצר הרע זר. יצר הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אֵךְ מִכָּל מְקוֹם, – גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא תאוה

יום שישי ח' טבת

"כף הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של העולם לקצה השני, או מארץ ישראל לחוץ לארץ. הרעיון הגלום בכך הוא: מעבירים את הנפש מקיצוניות לקיצוניות, בתחלה רואה הנפש את האמת ואת הגדלות שבקדושה

ובאלקות, ומיד "זורקים" אותה, למחשבות ולדיבורים, שחשבה ודיברה בעולם הזה; ויש בכך משום צער גדול לנשמה²², כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹר פֶּרֶשֶׁת בְּשִׁלַּח דָּף נט. אֲבָל לְדְבָרִים אֲסוּרִים, כְּמוֹ לִיצְנוּת וְלִשְׁוֹן הָרַע וּכְיוּצָא בָהֶם,

וְעַל דְּבָרִים בְּטָלִים בְּהִתֵּר, – כשאין איסור בדיבורם, כְּגוֹן עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוּ יוֹכֵל לְלַמֵּד – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצות־העשה של "ודברת בם ולא בדברים בטלים"²⁰,

הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגביו יש משום איסור לדבר דברים בטלים. ואילו, עם הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו אינם באיסור. ואף הוא צָרִיךְ לְמַחְרָו מִטְּמוּמָה זוּ דְקִלְפָּה זוּ, עַל יְדֵי גִלְגּוּלָהּ בְּכַף תְּקִלָּה²¹, – ביחס לעונש זה של

ליקוטי אמרים

ועל דברים בטלים בהיתר כגון

ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ' בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות

צער גדול לנשמה²², כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹר פֶּרֶשֶׁת בְּשִׁלַּח דָּף נט. אֲבָל לְדְבָרִים אֲסוּרִים, כְּמוֹ לִיצְנוּת וְלִשְׁוֹן הָרַע וּכְיוּצָא בָהֶם,

15. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 16. זהר חלק ג. רנג, א. רעז, א. 17. פרק ז. 18. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 19. כתובות קד, א. 20. יומא יט, ב. 21. ראה שבת קנב, ב. 22. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע.

את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו מטמא את השכל של נפשו האלקית. מה שאין כן בחכמת האמות, – שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם, שבהתעסקותו בהן הוא מלביש ומטמא בחינות חכמה־בינה־דעת – השכל, שבנפשו האלהית בטמאת

קליפת נגה שבחכמות אלו, שנפלו שמה – אותן

חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה, בשבירת הכלים – בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה,

מפחינת אחרים של חכמה דקדושה, פירוע ליודעי חן, – ליודעי חכמה

נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך

האמור ואופן הנפילה. ובכן, בשלומדים חכמות כלליות,

מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע

מדברים בטלים, על־ידם הוא מטמא רק את המדות

ולא את השכל. אלא אם כן עושה אותן – את

החכמות, קרדום לתתן כחן, דחינו כדי להתפרנס

מהן ברוח לעבוד ה', או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו, –

למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב

את דיני קידוש החורש, וכדומה. וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ו'ל וסיעתן שעסקו

בהן: – בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו לצלל חכמות אלו בעבודת השם ובתורה.

בהקשר להאמור בפרק זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו מבלי שידע שהדבר הוא

של איסור, ואף כשזה נאכל לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד

התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחטנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעניני אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב עכו"ם,

שיהיה לא היה נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הזיק לו

הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

23. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 24. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגינהם

של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל־ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי שליט"א

מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". 25. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן – צורף

ונכלל בשולחן ערוך שלו.

שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי – אין כן הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טמאתו מהנפש, רק צריכה לירד לגיהנם. – שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק

ליקוטי אמרים

ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כן הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין

כך הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים שמענישים על ביטול תורה בפרטות, מלבד עונש הכללי לכל

בטול מצות עשה מחמת עצלות בגיהנם של שלג, כמבאר במקום אחר. 26. אדם נענש על עבירותיו

"מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות –

מענישים ב"גיהנם של אש", ועל קרירות בקיום מצוה – ב"גיהנם של שלג". 24. הר"י, נוסף על

העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל

מצות־עשה – קיים עונש מיוחד על "ביטול תורה".

וכן העוסק בקליפת נגה ופוסק העולם – בכלל דברים בטלים יחשב לענין

עון בטול תורה, – שגם בלימוד חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, כמו שכתוב בהלכות תלמוד תורה. 25. ועוד זאת

יתרה טמאתה של חכמת האמות על טמאת דברים בטלים, שאינו מלביש ומטמא – על־ידי דברים בטלים, רק המדות, –

שהן מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית, – שכן, גם הנפש האלקית מורכבת מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר.

המדות, כאבה, פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח – ועל ידי דברים בטלים הוא משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית,

הנובעות מיסוד הרוח שבה, ומכלכל אותן, בטמאת קליפת נגה שבדברים בטלים, הפאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו

בנפשו הבהמית כדלעיל, – כמו שהוסבר בפרק הראשון. ולא בחינת חכמה־בינה־דעת שבנפשו, – דברים בטלים אינם

מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם דברי שטות ובורות, שגם השומעים ועמי הארץ יכולים לברר בן. – אין הוא משקיע

23. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 24. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגינהם

של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל־ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי שליט"א

מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". 25. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן – צורף

ונכלל בשולחן ערוך שלו.

שבת קודש ט' טבת

"לימינו" – החלל הימיני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחר שהוא מצוין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" –

שכן, הנפש האלקית לא רק

שהיא מתפשטת בלב כמו

בשאר האברים, אלא היא

גם מתגלה בלב, כלומר:

במדות. והיא – כיצד

מתגלה הנפש האלקית

שמהמוח – בלב? – עלידי

אהבת ה' כרשפי שלהבת

מתלהבת בלב משכילים

– המשתמשים בכוח

חכמתם, המבינים

ומתבוננים – ומשתמשים

גם ב"כוח הבינה", להבין כל

דבר לפרטי, כדעתם אשר

במקום – הם משתמשים גם

"בכוח הדעת", להתעמק

ולהרגיש את מה שהם

מבינים; כלומר, הם

משתמשים לשם כך בכל

שלשת הכוחות: חכמה,

בינה ודעת, כדברים המעוררים את האהבה. – בגדולת השי"ת,

כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת,

מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש

האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה את האהבה בלב. וכן –

משל פנימי יותר, לרגש הלב הנובע מהמוח שבראש, שמחת לב

בתפארת ה' והדר גאון, – גם שמחת לב זו, שהיא רגש פנימי

יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, כאשר עיני החכם –

הנפש האלקית, אשר בראשו, במח חכמתו ובינתו, מסתכלים

– במבט פנימי, ביקרא דמלכא – בכבודו של המלך, הקב"ה,

ותפארת גדלתו – שהיא, עד אין חקר – אי אפשר לחקרו עד

לשרשו, ואין סוף ותכלית, – הוא אינסופי ובלתי מוגבל,

במבאר במקום אחר. – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה בעיני שכלו.

כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, כי אם,

הבנתו היא בצורה של ראייה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי,

ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמוח.

וכן שאר מדות קדושות שבלב, – כמו יראת ה' וכדומה, הן

מחכמה בינה דעת שבמחין. – שבמוח.

פרק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי הנפש הבהמית,

הנפש שמקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה.

בפרק התשיעי, יסביר את

המלחמה המתחוללת באדם בין

שתי נפשות אלו:

והנה, מקום משכן נפש

הבהמית שמקליפת ננה

בכל איש ישראל הוא

בלב, – שם, בלב, מתגלה

הנפש הבהמית, להשפיע

על הגוף, שכן, כפי שהוזכר

בפרקים הקודמים, מורכבת

הנפש הבהמית בעיקר

מ"מדות" – ככעס, תאוה,

התפארות וכדומה, ומקומן

של מדות אלו, הוא בלב,

בחלל שמאלי – שבלב,

שהוא מלא דם, וכתוב:

"כי הדם הוא הנפש". –

שמכאן מובן, שהנפש

נמצאת בחלל השמאלי

שבלב, המלא דם, ולכן, – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב,

כל התאוות והתפארות וכעס ודומיהן – וכל שאר המדות, הן

בלב, ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף. וגם עולה למח

שבראש²⁷, לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן, – אחרי

שמתעוררת תאוה בלב, היא עולה אל מוחו, לחשוב ולהתחכם

איך להגיע למימוש תאוותיו²⁸, כמו שהדם מקורו בלב, ומהלב

מתפשט לכל האברים, וגם עולה למח שבראש. – כשם

שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל שאר חלקי הגוף, כך

גם נפש זו – המלוכנת בדם האדם – מקורה בלב, ומהלב היא

מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. אך מקום משכן נפש האלקית

הוא במחין שבראש, – מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח

שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש

האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, ומשם –

מהמוח שבראש, מתפשטת לכל האברים, וגם בלב – שוכנת

ומתגלה הנפש האלקית בחלל הימני – שבלב, שאין בו דם,

וכמו שכתוב²⁹: "לב חכם לימינו". – "חכם" רומז לנפש

האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל".

26. דברים יב, כג. 27. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" – כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל – אם

כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות – שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר

שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם הזקוק ביותר עולה למוח. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכך – הטעם

על הדגשת המוח בפ"ע – הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". 29. קהלת י, ב.

ה'תש"ג

ג טבת, ח חנוכה

יום ששי

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

יום

ראשון

בתו"א בד"ה ת"ר מצות נר חנוכה "כי אין כדאי כל הדינים" צ"ל "כי כדאי כל הדינים".
שם ביאור לד"ה רני ושמחי סעיף המתחיל ועתה נבוא "שהוא פנימית א"א" צ"ל "שהיא פנימית א"ס".

ה'תש"ג

ד טבת

שבת

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע"ח.

יום

שני

נשיאי חב"ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אָדער צוויי דאָנערשטאָג ביינאכט אור ליום ששי.
פרייטאָג אחר חצות פלעגט מען אָנהויבען נאָכאַמאָל פון אָנהויב, און מעביר זיין די גאַנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאָכאַמאָל פון שביעי.
ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

תרגום חפשי

נשיאי חב"ד נהגו לומר "שנים מקרא ואחד תרגום" קטע אחד או שנים ביום חמישי בערב, אור ליום ששי; ביום ששי אחר חצות היו שוב מתחילים להעביר את כל הפרשה מתחילתה עם ההפטורה; שבת בבוקר לפני התפלה נהגו להעביר שוב משביעי. כשחלו שתי הפטורות: היו אומרים את הפטורת הסדרה ביום ששי, ואת ההפטורה האחרת (של שבת־ראש־חודש, "מחר חודש" וכו') בשבת.

החלומות הטובים בעניני תורה שמודיעים בחלום, בא ע"פ הרוב ע"י שקידה גדולה בתורה ביום, דכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שבלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר בלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי דלעילא [מחיים העליונים] כמבואר בזהר, הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגליא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

ה'תש"ג

ה טבת

יום ראשון

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו'.

יום

שלישי

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג"ט ב"ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פאַרשטאַנד – איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרעניץ. אָבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל אָהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – האַרציגער ערענסטער עבודה.

תרגום חפשי

כאשר יבא משיח יראו את המעלה של הודאה ותמימות, שהכל מאמינים באמונה טהורה בה' ב"ה ובתורה ומצוות שלו. תלמוד – הבנה – הרי ההבנה העמוקה ביותר הינה מוגבלת; אך הודאה – אמונה – אמונה היא רגש בלתי מוגבל. מלך המשיח יבאר את ה"מעשה גדול" של התמימות – עבודה לבבית ורצינית.

יום שני ו טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש"י.
תהלים: להילח.
תניא: וכן בכל . . . שנברא.

יום

רביעי

כתיב דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, כי כל ענין ידיעה והשגה, אפילו בענינים היותר עמוקים, צריך לבוא בעבודה, היינו פעולת דבר בבירור וזיכרון המדות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות עבודה.

יום שלישי ז טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לט"ג.
תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ"ה.

יום

חמישי

השעור להפטר מחבוט הקבר הוא, שחלק ששי מהמעת-לעת יאמר אותיות התורה, תהלים כו'. לזכות לזיכרון הנפש להפטר מכף הקלע הוא, ע"י חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תניא תהלים בעל פה.

יום רביעי ח טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מד"ח.
תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22" ובדחי רבנן.

יום

שישי

הצ"צ ציוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר, מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פירוש המלות (פי' הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחודש היו באים אל הצ"צ להבחן בזה.

יום חמישי ט טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מט"ד.
תניא: אך מי . . . ייב" לנצח.

שבת

קודש

נהיגין בנוסח עלינו לומר: שהם משתחווים להבל ולריק, – וגם בתפילת מוסף דר"ה אומרים כן – ומדייקים שלא לומר ומתפללים כו'. הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתהווה רוק, ואין רוצים ליהנות מרוק זה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים – ג' ט' טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק יא

א. מצות עשה להתודות לפני ה', אחר שמוציאין כל המתנות שבנזע הארץ; וזה הוא הנקרא 'ודוי מעשר'.

ב. ואין מתודין ודוי זה, אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני - שנאמר: "כי תכלה לעשר ואמרת לפני ה' אלהיך, בערתי הקדש מן הבית".

ג. אימתי מתודין? במנחה ביום טוב האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית - שנאמר: "כי תכלה לעשר", ברגל שכל המעשרות פלין בו; ואין הפסח מגיע משנה רביעית, אלא וכל פרות שלישית נתעשרו, בין פרות האילן בין פרות הארץ.

ד. אין מתודין אלא ביום, וכל היום פשוט לודוי המעשר; ובין בפני הבית בין שלא בפני הבית, חייב לבצר ולהתודות.

ה. ודוי זה, נאמר בכל לשון - שנאמר: "ואמרת לפני ה' אלהיך", בכל לשון שאתה אומר. וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו; ואם רצו רבים להתודות כאחד, מתודין.

ו. ומצותו במקדש, שנאמר: "ואמרת לפני ה' אלהיך"; ואם התודה בכל מקום, יצא.

ז. אינו מתודה אלא עד שלא ישאר אצלו אחד מן המתנות, שכן הוא אומר בודוי: "בערתי הקדש מן הבית וכו'". וערב יום טוב האחרון, היה הפעור; ולמחר מתודין.

ח. פיצד הוא עושה? אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר, נותנה לכהן; מעשר ראשון, נותנו ללוי; מעשר עני, נותנו לעניים; ונשארו אצלו פרות מעשר שני של ודאי, או נטע רבעי, או מעות פדיתן - הרי זה מבצר אותן, ומשליך לים או שורף; ונשאר אצלו מעשר שני של דמאי, אינו חייב לבצרו. ונשאר אצלו בפורים, הרי הן מתבצערין בכל מקום.

ט. במה דברים אמורים ששורף ומבצר? בשנשארו אצלו פרות שאינו יכול לאכלן פלן קדם שיפנס יום טוב. אבל אם נשאר לו תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי, אינו צריך לבצרו - שהתבשיל מבצר; וכן זין ותכלין, הרי הן מבצערין.

י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הפעור - אינן מעכבין אותו להתודות, ואינו חייב לבצר אותן.

יא. מי שהיו פרותיו רחוקין ממנו, והגיע יום הפעור - הרי זה קורא שם למתנות, ומזכה בהן לבצליהן על גב קרקע, או למי שזוכה בהן לבצליהן, ומתודה למחר; שנתנית המטלטלין על גבי קרקע, אינה אלא מתנה שיש

בה חזוק; אבל אינו יכול להקנות להן המעשרות בחליפין, מפני שנראה כמכירה, והמעשרות והתרומות, נאמר בהן נתינה לא מכירה.

יב. ומניין שאינו יכול להתודות, עד שיוציא כל המתנות? שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית". "הקדש" - זה מעשר שני ונטע רבעי, הקרויין קדש; "מן הבית" - זו חלה, שהיא המתנה של פהנים בבית; "נתתיו ללוי", זה מעשר ראשון; "וגם נתתיו" - מכלל שקדמתו מתנה אחרת, והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר. "לגר ליתום ולא למנה" - זה מעשר עני, ולקט שכחה ופאה, אף על פי שאין לקט שכחה ופאה מעכבין את הודוי.

יג. וצריך להפריש את המתנות על הסדר, ואחר כך יתודה - שנאמר: "ככל מצותך אשר צויתני", האם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתודות; ונשרף טבלו, אינו יכול להתודות - שהרי לא הפריש מתנות, ולא נתנו לבצליהן. ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לפהנים - לא היו מתודין, שנאמר: "וגם נתתיו ללוי".

יד. מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד - מתודה, שעקר הודוי במעשר הוא; וכן אם לא היה לו אלא בפורים בלבד - מתודה, שנאמר: "בערתי הקדש", הקדש הראשון שהוא הפורים. אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה - אינו מתודה; שאין התרומה טעונה ודוי, אלא בכלל שאר המתנות.

טו. "לא עברתי ממצותיך" - שלא הפריש ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחקר, ולא מן המחקר על התלוש, ולא מן הקדש על הישן, ולא מן הישן על הקדש. "ולא שכחתי" - שלא שכח מלברכו ולהזכיר שמו עליו. "לא אכלתי באני ממנו" - האם אכלו באנינה, אינו מתודה. "ולא בערתי ממנו בטמא" - האם הפרישו בטמא, אינו מתודה. "ולא נתתי ממנו למת" - שלא לקח ממנו ארון ותכריכין למת, ולא נתנו לאוננים אחרים. "שמעתי בקול ה' אלהי", שהביאו לבית הבחירה. "עשיתי ככל אשר צויתני" - ששמח ושמח בו, שנאמר: "ושמחת בכל הטוב".

טז. "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכו' עד פאשר נשבעת לאבותינו, ארץ זבת חלב ודבש", זו בקשה שיתן טעם בפרות.

יז. ישראל וממזרים, מתודין; אבל לא גרים ועבדים משחררים - מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר: "פאשר נשבעת לאבותינו". פהנים ולוויים - שאף על פי שלא חלקו בארץ, יש להם ערי מגורש.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות בפורים עם שאר מתנות כהנה שבגבולין

יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בפורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הכהן בפורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש חלה לפהן; (ה) לתת זרוע ולחיים וקבה לפהן; (ו) לתת לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן, ולתת פדיונו לפהן; (ח) לפדות פטר חמור, ולתת פדיונו לפהן; (ט) לערף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות בפורים פרק א

א. ארבע ועשרים מתנות כהנה נתנו לכהנים, וכלן מפרשין בתורה; ועל פלן נכרתה ברית לאהרן. וכל פהן שאינו מודה בהן - אין לו חלק בכהנה, ואין נותנין לו מתנה מהן.

ב. וכל האוכל מתנה שיש בה קדשה מהן, מברך: 'אשר קדשנו בקדשתו של אהרן, וצונו לאכל בה וכו'.

ג. שמונה מתנות מהן - אין אוכלין אותן הכהנים אלא במקדש, לפני מוחמת העזרה; וחמש מתנות - אין אוכלין אותן אלא בירושלים, לפני מוחמת העיר; וחמש מתנות - אין זוכין בהן מן התורה, אלא בארץ ישראל בלבד; וחמש מתנות מהן - זוכין בהן בין בארץ בין בחוצה לארץ; ומתנה אחת - זוכין בה מן המקדש.

ד. מה הן השמונה שאין נאכלין אלא במקדש? בשר החטאת, אחד חטאת העוף ואחד חטאת הבהמה, ובשר האשם, בין תלוי בין ודאי, וזבחי שלמי צבור, ומותר העמר, ושגרי מנחות ישראל, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ולג שמן של מצרע - אלו אין נאכלין אלא במקדש.

ה. ומה הן החמש שאין נאכלין אלא בירושלים? חזה ושוק של שלמים, והמורס מן התודה, והמורס מאיל נזיר, ובכור בהמה טהורה, והבפורים - אלו אין נאכלין אלא בירושלים.

ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה ותרומת מעשר והחלה, ושלשתן קדש, וראשית הגז ושדה אחזה, ושניהן חלין - אלו אין זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל, אלא בארץ ישראל.

ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום? המתנות, ופדיון הבן, ופטר חמור, וגזל הגר, והתרמים; וחמשתן חלין לכל דבר.

ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש, היא עורות העולות; והוא הדין לשאר עורות קדשי גדשים - כלן לכהנים.

ט. השמונה מתנות שאין נאכלין אלא במקדש - כלן קדשי גדשים הן, ואין נאכלין אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר במקומו; ובהן נאמר: "כל זכר יאכל אתו וגו'". והחמש שבירושלים - קדשים קלין הן, ונאכלין לזכרים

ולנקבות; ובהן נאמר: "לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם". ואף על פי כן, אין נותנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר הן; והבכור מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריב אלא איש. וכן עורות קדשי גדשים, ושדה אחזה, ותרמים, וגזל הגר - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו שיתבאר; וכן פדיון הבן לזכרי כהנה, שכן נאמר בו: "ונתת הפסך לאהרן ולבניו". ופטר חמור, לזכרי כהנה - שדין הבכורות כלן שוה, לזכרים ולא לנקבות.

יא. הנה למדת, שהמתנות שנותנין לנקבות בזכרים, חמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות בהמה, וראשית הגז. ומניין אני אומר, שראשית הגז נתנת לכהנת? שהרי נאמר: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך, וראשית גז צאנך - תתן לו" - מה ראשית דגן נתנת לנקבות בזכרים, אף ראשית הגז נתנת לנקבות בזכרים.

יב. מנו חכמים מתנות אלו על דרך אחרת, ואמרו: עשרים וארבע מתנות כהנה נתנו לאהרן, ואלו הן - עשר במקדש, וארבע בירושלים, ועשר בגבולין:

יג. עשר במקדש - חטאת, וחטאת העוף, אשם ודאי, ואשם תלוי, וזבחי שלמי צבור, ולג שמן של מצרע, ושתי הלחם, ולחם הפנים, שגרי מנחות, ומותר העמר.

יד. ארבע בירושלים - הבכורה, והבפורים, ומורס מתודה ואיל נזיר, ועורות הקדשים.

טו. עשר בגבולין - תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, וראשית הגז, והמתנות, ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור, ושדה תרמים, ושדה אחזה, וגזל הגר. ולפי חשבון זה, חשב כל המורס מקדשים קלים מתנה אחת - והן חזה ושוק המורס מכל זבח שלמים, עם הלחם המורס עמהם אם היה תודה, עם הזרוע המורס מאיל נזיר, עם הלחם המורס עמהם עם חזה ושוק; הואיל ושלשתן שלמים הן, חשב המורס מהן מתנה אחת.

טז. כל המתנות שהן תלויות בקרבנות, תתבאר כל אחת ואחת מהן במקומה מהלכות הקרבנות; וכן גזל הגר יתבאר בהלכות גזלה. וכבר בארנו דין שדה אחזה ודין התרמים בהלכות ערכין, ודין תרומה ותרומת מעשר בהלכות תרומות.

יז. ובהלכות אלו, אבאר משפטי המתנות שאינן תלויות בקרבנות; והן - הבפורים, והחלה, והמתנות, וראשית הגז, ופדיון הבן, ופטר חמור.

הלכות בפורים פרק ב

א. מצות עשה להביא בפורים למקדש; ואין הבפורים נזהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל בלבד, שנאמר: "ראשית בפורי אדמתך, תביא בית ה' אלהיך". ומביאין בפורים מדבריהם מערי סיחון ועוג ומסוריה, שהקונה בסוריה קונה בירושלים. אבל עמון ומואב, ומצרים ובבל - אף על פי שהן חזקין בתרומה ומעשרות מדבריהם, אין מביאין מהן בפורים; ואם הביא בפורים מחוצה לארץ, אינן בפורים.

קנה אילן אחד וקרקעו, הרי זה מביא.

יד. הלוקח פרות תלושין, ולקח הקרקע - הרי זה מביא בפורים, שהרי יש לו קרקע ופרותיה. מכר לו פרות חוץ מן הקרקע, אפלו מחברין - מוכר אינו מביא, שהרי אין לו פרות; ולוקח אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. חזר המוכר ולקח הפרות מן הלוקח - הרי זה מביא, שהרי יש לו קרקע ופרותיה.

טו. המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו - הרי זה מביא ממנה בפורים מן התורה; שאינה נפקעת מן המצוות בקנין הגוי, כמו שבארנו.

טז. אשרה שבטלה - אין מביאין ממנה בפורים; שהבכורים פקדשי מקדש הן.

יז. הבכורים - אין להן שעור מן התורה, אבל מדבריהם צריך להפריש אחד מששים; והרוצה לעשות כל שדהו בפורים, עושה.

יח. הפריש בכוריו, וחזר והוסיף עליהן, או עשרן - הרי התוספת בבכורים. במה דברים אמורים? בשהביא מארץ ישראל; אבל אם הביא מעבר הירדן, או מסוריה - אין תוספת הבכורים בבכורים. ואף על פי שאינה בבכורים, אינה נאכלת אלא בטהרה. ואין מעטרין את הבכורים בכל מקום, אלא משבעת המינים.

יט. כיצד מפרישין הבכורים? יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, ורמון שבכר - קושרן בגמי, ואומר: 'הרי אלו בכורים'; והן נעשין בכורים במחבר, משקרא להם שם, ואף על פי שעדין לא בשלו כל צרכן. ומשיגמרו ויתלש אותן מן הקרקע, אינו צריך לחזר ולקרות להם שם. לא הפרישין במחבר, ולא קרא להם שם, ותלש את הפרות - הרי זה מפריש אחר שנתלשו. ואם נטמאו הפרות בלז, אינו מפריש בפורים בטמאה; אלא מפריש מן הטמא, לכתחלה. ואם אין לו פרות אחרות להפריש מהן - יראה לי שאינו מפריש בטמאה, שאין מפרישין לאבד. וכן יראה לי, שהבכורים שנטמאו - אינו מסיק בהן התנור בתרומה טמאה, מפני שהן פקדשי מקדש.

כ. המפריש בכוריו, ונמקו או נכוזו או אבדו או שנגנבו או שנטמאו - חזיב להפריש אחרים תחתיהן, שנאמר: "תביא בית ה' אלהיך" - מלמד שהוא חזיב באחריותו, עד שיביאם להר הבית.

כא. המפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים, לא ישלחם ביד שליח; ואם לקטם מפתחלה על מנת לשלחם ביד שליח, הרי זה מתר לשלחם.

יום שני

הלכות בפורים פרק ג

א. הבכורים נתנין לאנשי משמר, והן מחלקין אותן ביניהן פקדשי המקדש. וכבר בארנו, שהן קרויין 'תרומה'; ולפיכך, זר שאכל בפורים בכל מקום, חזיב מיתה בידי שמים - והוא שייאכל אותן מאחר שנגנבו לחומת ירושלים.

ב. אין מביאין בפורים אלא משבעת המינים האמורים בשבח הארץ, והן: החטים והשעורים והענבים והתאנים והרמונים והזיתים והתמרים; ואם הביא חוץ משבעת המינים, לא נתקדשו.

ג. אין מביאין לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המבחר; אלא מתמרים שבצמקים ומפרות שבהרים, לפי שהן מן המבחר. ואם הביא שלא מן המבחר - כגון תמרים שבהרים, ותאנים סכות ומרקבות, וענבים מאבקות ומעשנות - לא נתקדשו.

ד. אין מביאין בפורים משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד, שנאמר: "פרי האדמה"; ואם הביא משקה, אין מקבלין ממנו.

ה. הקרובים לירושלים, מביאין תאנים וענבים לחים; והרחוקים, מביאין אותן גרוגרות וצמיוקין.

ו. אין מביאין בפורים קדם עצרת, שנאמר: "וחג הקציר בכורי מעשיך". ואם הביא, אין מקבלין ממנו; אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת, ויקרא עליהן. וכן אין מביאין בפורים אחר חגכה - שהבכורים שבכרו אחר חגכה, הן חשובין משנה הבאה; ויניח אותן עד אחר העצרת.

ז. אין מביאין בפורים לא מן החדש על השן, ולא מן השן על החדש. כיצד? לא יביא מפרות שחנטו קדם חמשה עשר בשבט, על פרות שחנטו אחר חמשה עשר בו. אחד הנוטע ואחד העולה מאליו, שנאמר: "בכורי כל אשר בארצם".

ח. ופרות של שתפין חזיבין בבכורים, שנאמר: "בכורי כל אשר בארצם".

ט. הגדל בעציץ, אף על פי שהוא נקוב, והגדל בספינה - אינו מביא ממנו כל עקר, שנאמר: "בארצם"; אבל מביא מן הגדל כגג ובחורבה.

י. הנוטע אילן בתוך שדהו, והכריכו לתוך שדה חברו או לרשות הרבים, או שהיה נוטע בשדה חברו או ברשות הרבים, והכריכו בתוך שדהו, או שהיה עקרו בתוך שדהו והכריף קצתו בתוך שדהו, ודרך הרבים או דרך היחיד מפסקת באמצע בין העקר והצד המכרך - אינו מביא בפורים, לא ממה שהוציא ברשות זו, ולא מן הצד שבשדות האחרת, שנאמר: "בכורי אדמתך", עד שיהיו כל הגדולים מאדמתך.

יא. נתן לו חברו רשות להכריף בתוך שלו, אפלו לשעה - הרי זה מביא. ואם היה האילן סמוך למצר חברו, או נוטה לשדה חברו - אף על פי שחזיב להרחיק, הרי זה מביא ממנו וקורא; שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ. **יב.** האריסין, והחורקין, ובעלי זרוע שאונסין את הבצלים ולוקחין ארצותם מהן בפחות, והגזלנין - אינן מביאין בפורים, ואפלו נתיאשו הבצלים, שנאמר: "בכורי אדמתך".

יג. הקונה אילן בתוך שדה חברו - אינו מביא, לפי שאין לו קרקע. והקונה שלש אילנות, יש לו קרקע; ואף על פי שאין לו אלא האילנות בלבד, הרי הוא כמי שקנה קרקע.

כתפו, "הגדתי היום לה' אלהיך וגו'". ומוריד הסל מעל כתפו, ואוחז בשפתיו, והכהן מניח את ידיו תחתיו ומניח, וקורא: "ארמי אבד אבי, ויבד מצרימה וגו'" עד שגומר. ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית מערבית, בדרומה של קרן; וישתחוה, ויוצא. ומניח שהבכורים טעוניה תנופה? שנאמר: "ולקח הכהן הטנא מידך", לרבות הבכורים לתנופה. וכשם שטעוניה תנופה, כך טעוניה קרבן שלמים ושיר, שנאמר בהן: "ושמחת בכל הטוב", ולהלן הוא אומר ברגלים: "ושמחת בחדך" - מה שמחת החג בשלמים, אף כאן בשלמים. ואין הקרבן מעבב.

יג. ואימתי קוראין בשיר עליהן? כשיגיע לעזרה, מתחילין היו הלויים וקוראין: "ארומקך ה', כי דליתי". יד. הבכורין טעונים לינה. כיצד? הביא בכוריו למקדש, וקרא, והקריב שלמיו - לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו, אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו, שנאמר: "ופנית בבקר, והלכת לאהליך" - כל פונות שאמה פונה מן המקדש לכשתבוא לו, לא יהיו אלא בבקר. נמצאת אומר, שהבכורים טעוניה שבועה דברים: הבאת מקום, בכלי, וקריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה שם בירושלים.

הלכות בכורים פרק ד

א. כל המביא בכורים, טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה; אבל הודוי אינו שונה בכל - לפי שיש שתיבין להביא בכורים, ואינן קוראין עליהן.

ב. ואלו מביאין, ולא קוראין: האשה; והטמטום והאנדורגיגוס - לפי שהם ספק אשה, ואין יכולין לומר "אשר נתת לי ה'". וכן האפטרופין והעבד והשליח אינן קוראין, לפי שאינן יכולין לומר "אשר נתת לי ה'".

ג. אבל הגר מביא וקורא - לפי שנאמר לאברהם: "אב המון גוים נתתיך", הרי הוא אב כל העולם כולו שנקנסין תחת בנפי שכינה, ולאברהם היתה השבועה תחלה, שירשו בניו את הארץ. וכן כהנים ולוויים מביאין וקוראין, מפני שיש להן ערי מגרש.

ד. הקונה שני אילנות בתוך של חבירו - מביא ואינו קורא, לפי שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו. וכיצד עושה? מקדיש אותן תחלה לבדק הבית - מפני שהן ספק חלין, ואין מכניסין חלין לעזרה; והכהן פונה אותן מיד ההקדש, ואחר כך אוכלן. ומפריש מהן תרומה ומעשרות, מפני שהן ספק חלין; ונותן מעשרות שלהן לכהנים, שמא בכורים הן ואסורין לזרים. ואינו מביא אותן בעצמו, אלא משלם אותן ביד שליח - כדי שלא תעבב אותן הקריאה מלאכלן; שכל שאינו ראוי לקריאה מפני הספק, הקריאה מעבבת בו.

ה. הפריש בכוריו, ומכר את שדהו - מביא ואינו קורא; שאינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", שהרי אין לו. והלוקח אינו חייב להפריש בכורים אחרים מאותו המין, שפירש הפריש ממנו מוכר; ואם הפריש, מביא ואינו קורא. אבל ממין אחר, מפריש ומביא וקורא.

ב. היו מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ - זה שבפנים, חייבין עליו מיתה; והרי הוא הקדש לכל דבריו. וזה שבחוץ, הרי הוא כחלין לכל דבריו.

ג. כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים מאחר שנקנסו לפניו מן החומה - לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותורמת ידך", והן הבכורים, כמו שבארנו בהלכות תרומה. וכן אם אכלן הכהן בירושלים קדם הנחה בעזרה - לוקה מן התורה כמי שאכלן בחוץ; לפי שהן טעוניה הנחה בעזרה, שנאמר: "והנחתו לפני מזבח ה' אלהיך".

ד. ומשהניחן המביא אותן בעזרה - התירו לכהן, ואף על פי שעדין לא התודה עליהן; שאין הקריאה מעבבת אכילתן. ובכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו, מתירין באכילה.

ה. אכילת בכורים, באכילת תרומה לכל דבר. ויתר בבכורים - שהן אסורין לאונן, וטעוניה הבאת מקום; וכהן טהור שאכל בכורים טמאים - לוקה, כשם שלוקה ישראל טהור שאכל מעשר שני שנטמא; מה שאין כאן בתרומה.

ו. ומניח שהבכורים אסורין לאונן? שהרי נאמר בהן: "ושמחת בכל הטוב" - מכלל שהוא חייב לאכלן בשמחה, לא באינינות. והאוכלן באינינות, מפני אותו מפת מרדות.

ז. הבכורים טעוניה כלי, שנאמר: "ושמחת בטנא". ומצוה מן המדבר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו; ואם הביא בכלי אחד, יצא. ולא יביאם בערבוב - אלא שעורים מלמטה, וחטים על גביהן, וזיתים על גביהן, ויתמרים על גביהן, ורמונים על גביהן, ותאנים למעלה מן הכל; ויהיה דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון הוצין וחלה, או עלין וכיוצא בהן. ומקריף לתאנים, אשכולות של ענבים מבחוץ. ח. הביאם בכלי מתכות - נוטל הכהן הבכורים, וחוזר הפלי לבעליו. ואם הביאם בסלים של ערבה וחלה וכיוצא בהן, הרי הבכורים והסלים לכהנים; ואם נטמאו הבכורים, אין הסלים לכהנים.

ט. כשהיו מביאין את הבכורים, היו מביאין בידם תורין ובגני יונה; וכן היו תולין מצדי הסלים תורין ובגני יונה, כדי לעטר את הבכורים. אלו שעם הסלים, היו קרבים עולות; ואלו שבידיהן, היו נתנין לכהנים.

י. מצות עשה להתודות על הבכורים במקדש בשעה שמביאין. מתחיל וקורא: "הגדתי היום לה' אלהיך, כי באתי אל הארץ וגו' ארמי אבד אבי", עד שגומר כל הפרשה, עד "אשר נתת לי ה'". ואין קורין אותה אלא בלשון הקדש - שנאמר: "וענית ואמרת", בלשון הזאת. יא. בראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות, קורא; וכל מי שאינו יודע לקרות, מקרין אותו. נמנעו אלו שאין יודעין לקרות מלהביא, כדי שלא יכלמו. התקינו בית דין שיהיו מקרין את מי שהוא יודע, כמי שאינו יודע.

יב. המביא את הבכורים - יש לו רשות לתנם לעבדו וקרובו בכל הדרך, עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית - נוטל הסל על כתפו הוא בעצמו, ואפילו היה מלך גדול בישראל, ונקנס עד שמגיע לעזרה, וקורא ועודה הסל על

טז. כיצד מעלין את הכפורים? כל העירות שבמעמד, מתבנסות לעירו של מעמד, כדי שלא יעלו יחידים, שנאמר: "ברב עם, הדבר מלך". ובאין ולנין ברחוב של עיר, ולא יבנסו לפתים - מפני אהל הטמאה; ובשחר הממנה אומר: "קומו ונעלה ציון, אל ה' אלהינו". והשור הולך לפניהם, וקרניו מצפות זהב; ועטרה של זית בראשו, להודיע שהכפורים משבעת המינים. והחליל מכה לפניהם, עד שהם מגיעין קרוב לירושלים. והם הולכין בכל הדרך, וקוראין: "שמחתי באמרים לי, בית ה' גלף"; ולא היו מהלכין כל היום, אלא שתי ידות בלבד. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהן שלוחין להודיע לאנשי ירושלים. ועטרו את כפוריהם, ופרנסו אותם; ואם היה להם לח ונבש, מראין את הלח מלמעלה. והפחות והסגנים והגזברים, יוצאין לקראתם מירושלים. לפי הפאים הן יוצאין: אם באו אנשים הרבה, יוצאין לקראתם רבים; ואם מעט, מעט. וכשיבנסו בלן בשערי ירושלים, יתחילו לקרות: "עמדות היו רגלינו בשעריך, ירושלים". יז. כל בעלי אמניות שבירושלים, עומדין לפניהם ושואלין בשלומם: "אחינו אנשי מקום פלוני, באתם בשלום?" והם מהלכין בתוך ירושלים, והחליל מכה לפניהם, עד שהם מגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית, נטל כל אחד ואחד סלו על כתפו, ואומרין: "הללו יה, הללו אל בקדשו וכו'", עד "כל הנשמה תהלל יה, הללו יה"; והם מהלכים בהר הבית, וקוראין עד שמגיעין לעזרה. הגיעו לעזרה, דברו הלויים בשיר: "ארומק ה', כי דליתני וגו'".

הלכות כפורים פרק ה

א. מצות עשה להפריש תרומה מן העסה לכהן, שנאמר: "ראשית ערסתכם - חלה, תרימו תרומה". וראשית זו, אין לה שעור מן התורה - אפלו הפריש בשעורה, פטר את העסה; והעושה כל עסתו חלה, לא עשה כלום - עד שישייר מקצת. ב. ומדברי סופרים, שמפרישין אחד מעשרים וארבעה מן העסה, כדי שיהיה בה כדי מתנה לכהן - שנאמר: "תתן לו", תן לו דבר הראוי לתנו מתנה. והנחתום העושה למכר בשוק, מפריש אחד מארבעים ושמונה - לפי שעסתו מרבה, יש בשעור זה כדי מתנה. ג. העושה עסה למשתה בנו - אף על פי שהיא מרבה - מפריש אחד מעשרים וארבעה, שלא לחלק בעסת בעל הבית. והנחתום שעשה עסה קטנה - מפריש אחד מארבעים ושמונה, שלא לחלק בעסת הנחתום. ד. נטמאת העסה בשוגג או באנס - מפריש אחד מארבעים ושמונה; ואם טמאה בודון - מפריש אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשפר. וחלה טמאה - לכהן להסקה, בתרומה טמאה. ה. אין חיבין בחלה מן התורה, אלא בארץ בלבד, שנאמר: "והיה באכלכם מלחם הארץ וגו'"; ובזמן שכל ישראל שם, שנאמר: "בבאכם אל הארץ" - ביאת כלכם,

ו. המוכר את שדהו לפרות - הלוקח מביא ואינו קורא, שקנן הפרות אינו בקנן הגוף. אבל מביא אדם מנכסי אשתו בכורים, וקורא - אף על פי שאין לו גוף הקרקע, שנאמר בהן: "אשר נתן לך ה' אלהיך - ולביתך"; אף על פי שמתה אשתו אחר שהפריש, והוא בדרך - מביא וקורא.

ז. המוכר שדהו או שמכר אילנות וקרקע, בזמן שהיוכל נוהג - הרי זה מביא וקורא ביוכל ראשון בלבד, שעדין לא סמכה דעתו של מוכר שפתחור לו הקרקע; אבל אם חזר ומכרה ביוכל שני, הרי זה מביא ואינו קורא - שפכר סמכה דעתו שאין לו אלא הפרות, וקנן פרות אינו בקנן הגוף.

ח. הפריש כפורים וחלה, והרי הוא מספן - זה שראוי לירשו, מביא ואינו קורא. הפריש כפוריו, ושלחן ביד אחר, ומת השליח בדרך - אף על פי שחזר הוא והביא, אינו קורא, שנאמר: "ולקחת... ובאת", עד שתהיה לקיחה והבאה כאחד.

ט. הפריש כפוריו, ואכדו קדם שיגיע להר הבית, והפריש אחרים תחתיהן - מביא השניים, ואינו קורא; לפי שאינו יכול לומר: "את ראשית פרי האדמה", לפי שאינן ראשית. ואלו השניים, אין חיבין עליהן חמש בכפורים. י. הביא כפוריו, ונטמאו בעזרה - נופץ אותן שם, ואינו קורא.

יא. הביא כפוריו מאחד מן המינים, וקרא, וחזר והביא בכורים ממין אחר - אינו קורא עליהן, שנאמר: "הגדתי היום לה' אלהיך" - פעם אחת בשנה הוא מגיד, ואינו מגיד וחוזר ומגיד בשנה אחת.

יב. הפריש כפוריו, ונבש המעין, או שנקצץ האילן - מביא ואינו קורא; לפי שזה כמי שאין לו קרקע, שהרי אכדה.

יג. המביא בכורים מאחר חג הסוכות, ועד חנכה - אף על פי שהפרישן קדם החג, מביא ואינו קורא, שנאמר: "ושמחת בכל הטוב", ואין קריאה אלא בשעת שמחה, מחג השבועות ועד סוף חג הסוכות. ושאר כל המביאין חוץ מאלו - מביאין וקוראין.

יד. הכפורים, והתרומות, והחלה, והקרבן והחמש, ומתנות בהמה - הם נכסי הכהן; יש לו לקנות מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה בכחבתה, וקונה בהן ספר תורה.

טו. אף על פי שהכפורים והתרומות אסורין להאכל לזרים. אף על פי שהכפורים עולין באחד ומאה, בתרומה - אם נתערבו בחלין בירושלים, אסורין בכל שהן במינן כמעשר שני; שהוא מקום אכילתו, עשו אותן כדבר שיש לו מתירין. ואף על פי שהכפורים אסורין לזרים אף בירושלים - הרי הן אסורין בכל שהן. אפלו זרע הכפורים אחר שנקנסו לירושלים - הרי הגדולין אסורין; ואסורין בכל שהן, אם נתערבו בירושלים. אבל הזרע בכורים קדם שיבנסו לירושלים - הגדולין חלין.

מזיבתו - אף על פי שלא העריב שמשו, ואף על פי שהוא טמא מת - הרי זה מתיר לאכל החלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ. כל המפריש חלה, מברך תחלה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש חלה', בין בארץ, בין בחוצה לארץ; כשם שהוא מברך על הטהורה, כך הוא מברך על הטמאה. לפיכך, אין האיש הערם מפריש חלה, שאינו יכול לברך; אבל האשה הערמה שישבה וכל פניה טוחות בקרקע, מברכת ומפרישת חלה.

יב. הנדה וכיוצא בה, מברכת ומפרישת חלת חוצה לארץ - שאינה מזוהרת על מגע, אלא על אכילתה. ואם היה שם כהן קטן, או כהן ששבל, שהיא מתרת לו לאכילה, כמו שבאנו - הרי זה מתיר לאכלה עם הזר על שלחן אחד; לפי שאינה מדמעת, ואפילו נתעברה שנה בשנה. ונותנין אותה לכהן עם הארץ, מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים. ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו, שהוא אסור. ואם רצה לאכל תחלה, ואחר כך יפריש החלה בחוצה לארץ - מתיר, שאין עקרה אלא מדבריהם.

יג. החלה נקראת 'תרומה'. לפיכך, אינה נטלת אלא מן המקף, בתרומה; ואינה נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה.

יד. וכל שאמרנו בתרומה 'לא יתרם, ואם תרם אינה תרומה' - כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה, אינו אוכל חלה; וכל האוכל תרומה, אוכל חלה.

טו. הסומא והשכור, מפרישין חלה לכתחלה - שאין בעסה רע וזפה, כדי שיכוננו ויפרישו מן היפה.

יום שלישי

הלכות בפורים פרק ו

א. הלוקח מן הנחתום - מפריש מן החמה על הצוננת ומן הצוננת על החמה, אפילו מדפוסין הרבה.

ב. אין חזבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והן: החטים, והשעורים, והכסמין, ושבילת שועל, והשפון. שנאמר: "באכלכם מלחם הארץ", ואין קרוי לחם אלא פת הנעשית מאלו. אבל העושה פת ארז או דחן, וכיוצא בהן מן הקטניות - אינן חזבין בחלה כלל.

ג. הלקט והשכחה והפאה, וההפקר, ותבואה שלא הביאה שלישי - אף על פי שהן פטורין מן התרומה, הרי הן חזבין בחלה. וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבילים שנטלה תרומתו, אף על פי שיש בו חלק תרומה גדולה, ומעשר שני והקדש שנקדו, ומותר העמר ושתי הלחם ולחם הפנים כשיפדו כל אותן המותרות - הכל חזבין בחלה.

ד. עסה של מעשר שני בירושלים, ועסת שביעית, וספק מדמע - חזבין בחלה; אבל המדמע, פטור מן החלה.

ה. חלות תודה ורקיני נזיר - עשה אותן לעצמו - פטורין מן החלה, מפני שהן קדש; עשאו למכרן בשוק לזוירים ולמקריבי תודה - חזבין בחלה, לפי שבודעתו שאם לא תמכר יאכלנה.

ולא ביאת מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפילו בימי עזרא, בארץ ישראל - אינה אלא מדבריהם, כמו שבארנו בתרומה.

ו. פרות חוצה לארץ שנקנסו לארץ, חזבין בחלה; ופרות הארץ שניצאו לחוצה לארץ, פטורין, שנאמר: "אשר אני מביא אתכם שמה" - שמה אתם חזבין, בין על פרות הארץ בין על פרות חוצה לארץ.

ז. מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשתפח תורת חלה מישראל. ואין מביאין חלת חוצה לארץ לארץ, כשם שאין מביאין תרומה ובכורים משם; ואם הביא - מניח אותה עד ערב הפסח, ותשרף בתרומה.

ח. שלשה דינין לחלה, בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב - מפרישין בה חלה אחת בשעור, והיא נאכלת לכהנים. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא החזיקו בה עולי בבל, שהיא מפזיב ועד אמנה - מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה - שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא, וקדשה ראשונה בטלה משגלו; והואיל והיא ארץ ישראל - מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה, ושורפין אותה. ומפרישין חלה שניה, ונותנין אותה לכהן לאכלה - כדי שלא יאמרו: 'תרומה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה, אף על פי שלא נטמאת טמאה ידועה לכל. וזו השניה, אין לה שעור; אלא כל הרוצה, מפריש - מפני שהיא מדבריהם. וכל הארץ שמאמנה ולחזין, בין בסוריה בין בשאר הארצות - מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא יאמרו: 'אינו תרומה טמאה נאכלת', ואחת לאכילה, כדי שלא תשתפח תורת חלה מישראל. והואיל וזו מדבריהם, מוטב לרבות בנאכלת; לפיכך, של שרפה, אין לה שעור אלא כל שהוא, ושל אכילה, אחד מארבעים ושמונה. וזו של אכילה, מתרת לזבים ולזבות; ואין צריך לומר, לשאר טמאים.

ט. בזמן הזה, שאין שם עסה טהורה, מפני טמאת המת - מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, אחד מארבעים ושמונה, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה, ויש לה שם עקר מן התורה. ומפזיב עד אמנה - מפרישין שניה לכהן לאכילה, ואין לה שעור; כשהיה הדבר מקדם.

י. חלת חוצה לארץ - אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועקר חייבה מדבריהם - אינה אסורה באכילה, אלא על כהן שטמאה יוצאה עליו מגופו, והם: בעלי קראין, וזבים, וזבות, ונדות, ויולדות, ומצרעין. אבל שאר הטמאים במגע שאר הטמאות, אפילו טמאי מת - מתרים לאכלה. לפיכך, אם היה שם כהן קטן בחוצה לארץ, בין בסוריה בין בשאר ארצות, ורצה להפריש חלה אחת - מפריש אחד מארבעים ושמונה, והיא נאכלת לקטן שעדין לא ראה קרי, או לקטנה שעדין לא ראתה נדה; ואינו צריך להפריש שניה לאש.

יא. וכן אם היה שם כהן גדול ששבל משכבת זרעו, או

שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע, היא מדה העמר. ושתי המדות - באחד הן עולין. וכמה מכילה מדה זו? כמו שלש וארבעים ביצים בינוניות וחמש ביצה; והן משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרים, שהן משקל חמש מאות וזו ועשרים וזו מזוגי מצרים בזמן הזה. ומדה שהיא מכילה במשקל הזה מקמח החטים הזה, בה מודדין לחלה בכל מקום. טז. אסור לאדם לעשות עסתו פחות מבשעור, כדי לפטור מן החלה; והמפריש חלה מעסה שהיא פחותה מבשעור - לא עשה כלום, והרי היא חלין כשהיתה. עשה עסה פחותה מבשעור, ואפיה ונתן הפת לסל, וחזר ואפה פת אחרת ונתן לסל - אם נתקבץ בסל שעור חלה, הסל מצרפן לחלה, ומפריש החלה מן הפת - שנאמר: "והיה באכלכם מלחם הארץ", מלמד שהוא מפריש מן האפוי. ואין התנור מצרפן לחלה.

יז. היו הפכרות נזכרות זו בזו, ונתקבץ מן הכל שעור חלה - חביבין בחלה, אף על פי שאינן בסל. אפה מעט מעט, וקבץ הכל על הלוח שאין לו תוף - הרי זה ספק; ואם חלה של דבריהם היא - אינו חייב להפריש, עד שיצרף אותן כלי שיש לו תוף.

יח. קמח שלא רקדו, אלא לשו בסבין שלו - הואיל ויש בכל הקמח עמר, חייב בחלה; אבל אם נטל המרסן מן הקמח, וחזר והשלים שעור העסה במרסן שהחזירו לקמח - אינו חייב בחלה.

יט. נחתום שעשה עסה לעשותה שאור לחלקו, חייב בחלה - שאם לא תמכר, יעשה אותה פת. אבל העושה עסה לחלקה בצק, פטורה.

כ. נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור - אם אין בשל אחת מהן בשעור - אף על פי שיש בכללן בשעור, פטורה.

הלכות בפורים פרק ז

א. שתי עסות שיש בשתייהן שעור החיב בחלה, ואין באחת מהן בשעור, שנגעו זו בזו, ונשכו זו את זו - אם היו של שנים - אפלו הן ממין אחד, פטורין מן החלה; שסתם שנים מקפידין. ואם ידוע שאינן מקפידין על ערוב העסות, הרי אלו מצטרפות.

ב. היו שתייהן של איש אחד - אם היו ממין אחד, מצטרפין וחיבות בחלה; ואם היו שני מינין, אין מצטרפין; שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא תגע עסה זו בזו, ולא תתערב עמה - אפלו היו מין אחד, אין מצטרפות.

ג. וכיצד מצטרפות אם היו של אחד ממין אחד? עסת החטים שנגעה בעסת הפסמין, מצטרפות; נגעה בשאר המינין, אין מצטרפות. וכן עסת שעורין שנגעה בעסת הפסמין, או שבלת שועל, או שפון, וכן עסת פסמין ושל שבלת שועל ושל שפון שנגעה כל אחת משלשתן בחברתה - הרי אלו מצטרפות.

ד. עסת חדש אינה מצטרפת לשל ישן, אף על פי שהן

ו. עסת השתפין, והעושה עסה לרבים - חייבת בחלה. ז. העושה עסה מן הטבל - בין שהקדים חלה לתרומה, בין שהקדים תרומה לחלה - מה שעשה, עשוי; ואם החלה הפריש תחלה, לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותורמת מעשר; ואם תרומה הפריש תחלה, לא תאכל עד שיוציא עליה חלה.

ח. העושה עסה להאכיל הפת שלה לבהמה או לחיה, פטורה; עסת הפלבים - בזמן שהרוצים אוכלים ממנה, חייבת בחלה. עסת הנכרי, פטורה.

ט. היו ישראל ונכרי שתפין בעסה - אם היה בחלק ישראל שעור עסה החייבת בחלה, הרי זו חייבת.

י. נכרי שהפריש חלה, אפלו בארץ ישראל - אינה חלה; אלא מודיעין אותו שאינו צריך, ותאכל לזר. ולמה לא חששנו לה שמה עסה של ישראל היא, ותלה אותה ביד גוי כדי לפטור? שאם ירצה ישראל, יפטר עצמו ויעשה עסתו פחות משעור חלה.

יא. המערב קמח חטים וקמח ארז, ועשה מהן עסה - אם יש בה טעם דגן, חייבת בחלה; ואם לאו, פטורה. אפלו היה השאור חטים לתוף עסת ארז - אם יש בה טעם דגן, חייבת; ואם לאו, פטורה.

יב. עסה שנלושה ביין, או שמן, או דבש, או מים רותחין, או שנתן לתוכה תבלין, או שהרתיח המים והשליף הקמח לתוכו ולשו - אם אפיה, בין בתנור, בין בקרקע, בין על המחבת והמרחשת, בין שהדביק את הבצק במחבת ובמרחשת ואחר כך הרתיחן באש מלמטה עד שנאפתה הפת, בין שהרתיחן ואחר כך הדביק הבצק - כל אלו חביבין בחלה. אבל העושה עסה ליבשה בחמה בלבד, או לבשלה בקדרה - הרי היא פטורה מן החלה; שאין מעשה חמה להם, בין שלשה במים בין בשאר משקין. וכן קלי שלשין אותו במים או בדבש, ואוכלין אותו בלא אפיה - פטור; שאין חייבת, אלא עסה שסופה להאפות להם למאכל אדם.

יג. עסה שלשה תחלה לעשותה מעשה חמה, והשלימה לעשותה פת, או שהתחיל בה לאפותה פת, והשלימה לעשותה מעשה חמה, וכן קלי שלשו לאפותה פת - חביבין בחלה.

יד. להם העשוי לקחת, מעשיה מוכיחין עליה: עשיה בעבין, חייבת בחלה; עשיה כלמודין, פטורה מן החלה.

טו. כמה שעור העסה שחייבת בחלה? מלא העמר קמח - בין מאחד מחמשת המינים, בין מחמשתן - בלן מצטרפין לשעור. וכמה הוא שעור העמר? שני קבין פחות חמש; והקב ארבעה לגין, והלג ארבע רביעיות. והרביעית אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחמש אצבע; וכל האצבעות, הם רחב גודל של יד. נמצאת למד, שהמדה שיש בה עשר אצבעות על עשר אצבעות ברום שלש אצבעות ותשיע אצבע בקרוב, הוא העמר; וכן מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע על שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום

יג. עושה אדם עסה טהורה, ואינו מפריש חלתה, ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עסות אחרות, ואפלו נטמאו העסות - עד שתעשה העסה שהניח בלה חלה, ויתננה לכהן; והוא, שלא תפסל מאכל אדם; אבל משתסרח, אינו מפריש עליה. במה דברים אמורים? בשהיו אותן העסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה מהן חלה או לא הורמה - שחלת דמאי נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה, ושלל מן המקף.

הלכות בפורים פרק ח

א. המפריש חלתו קמח - אינה חלה, וגזל ביד כהן, ושאר העסה חייבת בחלה; ואותו הקמח שהפריש לשם חלה - אם יש בו עמר, ועשהו עסה - הרי זה מפריש ממנו חלה, כשאר כל קמח חלין.

ב. אימתי מפרישין החלה? כשיתן המים, ויתערב הקמח במים - מפריש החלה ממנו מתחלת דבר שנלוש, שנאמר: "ראשית ערסותכם". והוא, שלא ישאר שם קמח בערכה שלא נתערב במים, שעור עמר; ואם אמר: 'הרי זו חלה על העסה ועל השאור ועל הקמח שנשתיר, ולכשתעשה בלה עסה אחת תתקדש זו שבידו לשם חלה' - הרי זה מתר.

ג. הניח העסה עד שלש הכל וערכה, ואחר כך הפריש - אין בכך כלום; ואם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכל - הרי זה מפריש מן הפת, כמו שבארנו.

ד. מאימתי תתחייב העסה בחלה? משתתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים, או שתטמטם בשעורים ותעשה בלה גוף אחד; ואוכלין צראי מן העסה, עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. והכסמין פחטים, ושבלת שועל והשפון בשעורים.

ה. נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים - האוכל ממנה קדם הפרשת חלה חייב מיתה, מפני שהיא טבל לפיכך, אם היתה העסה חייבת בחלה מן התורה, האוכל ממנה לוקה בכל אוכל טבל; ואם היתה חייבת בחלה מדבריהן, מכין אותו מפת מרדות.

ו. עסה שנדמעה עד שלא תתגלגל, פטורה; ומשנתגלגלה, חייבת. וכן המקדיש עסתו או המפקיר אותה קדם שתתגלגל, ופדיה או זכה בה, ואחר כך גלגלה, או שהקדישה או הפקיר אותה אחר שנתגלגלה, ופדיה וזכה בה - הרי זו חייבת בחלה.

ז. הקדישה קדם שתתגלגל, ונתגלגלה ביד ההקדש, ואחר כך פדיה - פטורה; שבשעת חובתה, היתה פטורה. ח. וכן נכרי שנתן לישראל לעשות לו עסה, ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה - חייבת; ואם נתנה לו אחר שנתגלגלה, פטורה.

ט. גר שנתגיר והיתה לו עסה - אם נתגלגלה עד שלא נתגיר, פטורה; ואם משנתגיר נתגלגלה, חייבת. ואם ספק - חייבת בחלה, לפי שהוא עון מיתה; וזר שאכל חלת ספק זו וכיוצא בו, אין חייב עליה חמש.

י. עסה שנולד בה ספק טמאה קדם שתתגלגל - יעשנה

ממין אחד - כדי שלא יאמרו: 'תורמין מן החדש על הישן'; ולא יתרו מאמצע שתייהן - אלא יביא עסה אחרת חדש או ישן, ויצרף להן להשלים השעור. במה דברים אמורים? בעסה שנגעה בעסה אחרת; אבל הבולל קמח חמשת המינין, ועשה מהן עסה אחת - הרי חמשתן מצטרפין לשעור עסת חלה, כמו שבארנו.

ה. עסה שהיא פחותה מפשעור מכאן, ועסה פחותה מפשעור מכאן, ועסה שאינה חייבת בחלה באמצע, כגון עסת ארו או עסת תרומה או מדמעה או עסת גוי - אף על פי שנוגעות זו בזו - אינן מצטרפות; שהרי דבר הפטור מן החלה מבדיל באמצע.

ו. היה באמצע עסה שהורמה חלתה - מצטרפות; שהעסה שביניהן כבר היתה מחייבת בחלה. וכן אם היה ביניהן עסת הקדש - מצטרפות; מפני שראויה לפדותה, ותתחייב בחלה. וכן אם היתה ביניהן עסת מין אחר, או עסת איש אחר, או עסת חדש - הרי שתי העסות שבצדדין מצטרפות לחלה.

ז. שתי עסות שכל אחת מהן פחותה מפשעור, שהפריש מזו חלה ומזו חלה, וחזרו ונגעו זו בזו, והרי בשתייהם פשעור - חייבין להפריש מהן חלה; שהחלות הראשונות אינן כלום.

ח. שני גוים שעשו עסה פשעור, וחלקו אותה, ואחר כך נתגירו, והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגיר עד שהשלימו לשעור - הרי זו חייבת; שלא היתה לה שעת חובה כשהיו גוים, שהרי פחות מפשעור היה ביד כל אחד מהן.

ט. אבל שני ישראלים שעשו כן, וחזר כל אחד אחר שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשעור - הרי זו פטורה; שפכר היתה לה שעת חובה, והיו פטורין באותה שעה, מפני שעשו אותה לחלק.

י. היתה העסה בין הגוי והישראלי בשתפות, וחלקו, ואחר כך נתגיר הגוי, והוסיף הגר על שלו והישראלי על שלו עד שהשלים כל אחד עסתו לשעור - של ישראל חייבת, ושל גוי פטורה.

יא. הנוטל שאור מעסה שלא הורמה חלתה, ונתנו לתוך עסה שהורמה חלתה - הרי זה מביא עסה שניה שיהיה בה עם שאור זה שעור עסה שחייבת בחלה, ונותן אותה בצד העסה שהורמה חלתה, ומפריש מן העסה השניה שעור חלה עליה ועל השאור, כדי שיטל מן המקף. ואם אין לו עסה שניה - נעשת זו בלה טבל, ומפריש חלה על הכל; שהטבל במינו אוסר בכל שהוא.

יב. עסה הטבולה לחלה אינה חלה, והרי היא כחלין לענין טמאה - שאין השני עושה שלישי בחלין, כמו שיתבאר במקומו; ומתר לגרם טמאה לחלין שבארץ ישראל. לפיכך, שתי עסות, אחת טמאה ואחת טהורה - נוטל כדי חלת שתייהן מעסה שלא הורמה חלתה, ונותנו באמצע סמוך לעסה הטהורה, ומושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה, כדי לתרום מן מקף.

שנותערבה בבהמות אחרות, אפלו אחת במאה - בזמן שכל בהמה מהן לאחד, כלן פטורין; שכל אחד ואחד ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה. הנה אחד הוא השוחט את כלן, פטור מתנות אחת מהן בלבד.

ה. אין חיב במתנות אלא בהמה טהורה בלבד, שנאמר: "אם שור אם שׂה". כלאים הבא מכבש ועז, חיב במתנות; והכוי - אף על פי שהוא ספק, מפרישין ממנו כל המתנות. צבי הבא על העז והלדה, הולד חיב בחצי מתנות - שנאמר: "אם שׂה", אפלו מקצת שׂה; אבל תיש הבא על הצביה, הולד פטור מן המתנות.

ו. אחד השוחט לאכילת אדם, או לאכילת גוים, או לאכילת הכלבים, או לרפואה - חיב במתנות.

ז. בהמת השתפין חיבת, שנאמר: "זבחי הזבח".

ח. הלוקח בהמה מפרות שביעית, חיבת במתנות. כהנים ולויים פטורין מן המתנות, שנאמר: "מאת העם"; וספק הם הלויים, אם הם בכלל העם או אינן; לפיכך, אין נוטלין מהן - ואם נוטל מהן, לא יחזור.

ט. במה דברים אמורים? בשוחט לעצמו. אבל כהן טבח ששוחט ומזכר בשוק - ממתינין לו שנים שלש שבכות; מכאן ואילך, מוציאין ממנו המתנות, ונותנין אותן לכהנים אחרים. ואם קבע בית מטבחים למכר - אין ממתינין לו, אלא מוציאין ממנו מזד; ואם נמנע מלתן, מנדין אותו עד שיסתן.

י. השוחט לנכרי ולכהן, פטור מן המתנות. והמשתתף עם הכהן - צריך שירשם חלקו, כדי שישניח המתנות בחלק הכהן; שאם לא עין חלקו - חיב במתנות, מפני שאין הכל יודעין שהכהן שתף לו. לפיכך, אם היה הכהן עומד עמו במטבחים, ונושא ונותן עמו - אינו צריך לרשם. והמשתתף עם הנכרי - אינו צריך לרשם; ששתם גוי מרבה דברים, ומודיע לכל שהוא שתף, ואף על פי שאינו עמו בשעת מכירה.

יא. התנה עמו הכהן שהוא שתף חוץ מן המתנות, הרי המתנות לכהן; כיון שאמר לו 'חוץ', הרי שיר לו הכהן חלק במתנות, ולפיכך הן שלו. אבל אם אמר לו הכהן: 'על מנת שהמתנות שלי' - הרי המתנות של זה הישראלי, ונותנו לכל כהן שירצה; אף על פי שהתנה עמו שהן שלו, לא נפטר מן המתנות - שהאומר 'על מנת', לא שיר לו בעצמן של מתנות כלום, והואיל ולא שיר לו בהן שתפות, לא קנה אותן בתנאי זה.

יב. היה הכהן שתף בראש, פטור מן הלחי; שתף ביד, פטור מן הזרוע; שתף בכני מעים, פטור מן הקבה. אמר לו הכהן: 'הרי הבהמה בלה שלי והראש שלך' - חיב בלחי; שדבר החיב, הרי הוא של ישראל.

יג. גר שנתגר, והיתה לו בהמה שחוטה - אם נשחטה עד לא נתגר, פטור; ואם נשחטה אחר שנתגר, חיב. ואם ספק - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

יד. בהמה שלא הורמו מתנותיה - מתר לאכל ממנה; שאינה דומה לטבל, שהרי מתנות כהנה מבדלין. והמתנות,

בטמאה, לפי שמתר לטמא חלין שבארץ ישראל; ותשרף חלתה. נולד לה אחר שנתגלגלה ספק טמאה, שודאה מטמא את החלין מן התורה - יגמרנה בטמאה; שכל שודאו מטמא את החלין - גזור על ספקו בחלין הטבולים לחלה, שלא יטמאו אותן הואיל ונטבלו לחלה. ותהיה החלה הזאת תלויה, לא נאכלת ולא נשרפת.

יא. לא יעשה אדם עסתו בטמאה בכתחלה, אלא יזהר וישתדל; ויטהר הוא וכליו, כדי להפריש חלה בטמאה. היה בינו ובין המים יתר מארבעת מילין - יעשנה בטמאה, ויפריש חלה טמאה.

יב. אין עושין חלת עם הארץ בטמאה, אבל עושין עסת החלין בטמאה. כיצד? מגבל העסה זה החבר, ומפריש ממנה כדי חלתה; ומניחה בכלי גללים או כלי אבנים או כלי אדמה, שאין מקבלין טמאה. וכשזבוא עם הארץ - נוטל את שתייהן, את העסה ואת החלה; ואומרין לו: 'זהו, שלא תגע בחלה, שלא תחזור לטבלה'. ומפני מה התירו לו זה? משום כדי חייו של מגבל.

יג. אשת חבר, מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ; אבל משתטיל מים לעסה - לא תסייע אותה, מפני שהיא עושה עסתה בטמאה. וכן הנחתום שהוא עושה בטמאה - לא לשין ולא עורכין עמו, שאין מחזקין ידי עובדי עברה; אבל מוליכין עמו פת לפלטר.

יד. הלוקח מנחתום עם הארץ בסוריה, ואמר לו: 'הפרישתי חלה' - אינו צריך להפריש חלה מספק; בשם שלא נחשדו כל ישראל בארץ על תרומה גדולה, כף לא נחשדו בסוריה על החלה.

טו. אבל הלוקח בחוצה לארץ מן הנחתום, צריך להפריש חלה מספק; אבל הלוקח מבצל הבית, ואין צריך לומר המתארח אצלו - אינו צריך להפריש מספק.

יום רביעי

הלכות בכורים פרק ט

א. מצות עשה לתן כל זובח בהמה טהורה לכהן הזרוע והלחיים והקבה, שנאמר: "וזה יהיה משפט הכהנים וכו'"; ואלו הן הנקראין 'מתנות' בכל מקום. ומצוה זו נהגת תמיד, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית; ובכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובחלין, אבל לא במקדשין.

ב. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו - חיבין במתנות; ואם קדם מום עובר להקדשן, או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד בהן מום, ונפדו - הרי אלו פטורין מן המתנות.

ג. ספק בכור, חיב במתנות מכל צד: אם בכור הוא, כלו לכהן; ואם אינו בכור, מתנותיו לכהן. ואם נסתפק בשנים, ולקח הכהן האחד מספק - הרי השני פטור מן המתנות; עשו אותו כמי שזכה בו הכהן, ונתנו במומו לבעליו. אבל ספק המעשר - פטור מכל מקום, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

ד. בהמת קדשים שנפסלה במומה ואינה חיבת במתנות,

גז צאנך - תתן לו; והלויים בכלל ישראל במצוה זו. ואין לראשית הגז זו שיעור מן התורה; ומדברי סופרים, שלא יפחות מאחד מששים. ואינה נוהגת אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית - בראשית הדגן. ונוהג בחלין, אבל לא במקדשין.

ב. כיצד? הרי שהקדיש בהמות לבדק הבית, וגזון - יכול יהיה חייב לפדות ולתן לפה? או אם הקדיש בהמה חוץ מגזתה - יכול יהיה חייב בראשית הגז? תלמוד לומר: "צאנך", אין אלו צאנו.

ג. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו - חייבין בראשית הגז; אבל אם קדם הקדשן את מומן, או שקדם מום עובר להקדשן, ואחר כך נולד להן מום קבוע, ונפדו - פטורין מראשית הגז.

ד. אין חייבין בראשית הגז אלא הפכשים בלבד, זכרים פנקבות - שהצמר שלהן, הוא הראוי לכגדים. הנה צמרו קשה, ואינו ראוי ללבישה - פטורין מראשית הגז; שאין מתנה זו לפה, אלא כדי ללבש ממנה.

ה. פיון שזפה לו הקדוש ברוך הוא בתרומות, שהן לחמו ויינו, וזפה לו במתנות בהמה וקדשי מקדש, שהן הפשר שלו - וזפה לו בראשית הגז ללבושו, ובגזל הגר והתורמים ושרה אחנה ופדיון בכורות להוצאתיו וישאר צרכיו, שהרי אין לו חלק בנחלה ובכזה.

ו. הנה הצמר שלהן אדם, או שחר, או שחום - חייבות בראשית הגז; אבל אם גזו הצמר, וצבעו קדם שיתן - נפטר מראשית הגז. הלבינו קדם שיתן, חייב להפריש אחר שלבנו. התולש צמר רחליו בידו, ולא גזון - חייב בראשית הגז.

ז. וראשית הגז נוהג בכלאים, ובכוי, ובטרפה; אבל הגזו את המתה, פטור.

ח. המפריש ראשית הגז, ואבד - חייב באחריותו, עד שיתן לפה. האומר: 'כל גזתי ראשית', ודבריו קיימין.

ט. הלוקח גז צאנו של נכרי - אף על פי שגזו, פטור מראשית הגז. לקח הצאן לגזתו, חייב - אף על פי שגזלה הגזה ברשות הגוי, ואף על פי שחזרין הצאן לגוי אחר הגזה; הואיל והגזו ישראל והגזות שלו - חייב, שאין החיוב אלא בשעת הגזה.

י. הלוקח גז צאנו של חברו - אם שיר המוכר מעט מצאנו להגזו, המוכר חייב להפריש מן המשאור על הכל, ואף על פי שלא התחיל המוכר לגזו; חזקה, אין אדם מוכר מתנות כהנה. ואם לא שיר כלום, הלוקח חייב להפריש.

יא. היו שני מיני גזה, כגון גזה לבנה וגזה שחומה, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה והגזת המין האחר - זה נותן לעצמו על מה שלקח, וזה נותן לעצמו על מה שהגזתו.

יב. גר שנתגר והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד שלא נתגר נגזו או משנתגר - הרי זה פטור; המוציא מחברו עליו הראיה.

יג. כמה צאן יהיו לו, ויהיו חייבות בראשית הגז? אין

עצמן, אסור לישראל לאכלן אלא ברשות פה. עבר ואכלן, או הויקן, או מכרן - אינו חייב לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובע ידוע. והקונה אותן - אף על פי שאינו רשאי - הרי זה מתר לאכלן, מפני שמתנות כהנה נגזלות.

טו. אמר לטבח: 'מכר לי בני מעים של פרה', והיו בה מתנות - נותנן לפה, ואינו מנכה לו מן הדמים; לקחן ממנו במשקל - נותנן לפה, ומנכה לטבח מן הדמים.

טז. המשלח בשר לחברו, והיו בו מתנות - אינו חושש שפא עבר זה וגזלן. מקום שאין בו פה - מעלה המתנות בדמים, ואוכלן, מפני הפסד פה. ויתן הדמים לכל פה שירצה.

יז. הרוצה לתן המתנות לכהן אחד, נותן; ואם רצה לחלק אותן - לא יתן חצי קבה לאחד או חצי ורוע לאחד, אלא נותן ורוע לאחד וקבה לאחד ולחיים לשנים, שנאמר: "תתן לו", שיהיה בה כדי מתנה. ואם היו של שור, חולק אותן חתיכות חתיכות - והוא שיהיה בכל חתיכה כדי מתנה.

יח. איזה הוא הורוע? זה ורוע של ימין מן הפרק של ארפקה עד כף של יד, שהן שני אברים זה מערה כזה. והלחיים - מן הפרק של לחי ועד פיקה של גרגרת, שהיא טבעת גדולה, עם הלשון שביניהן; הכל לפה.

יט. אין מולגין אותן, ואין מפשיטין אותן - אלא ינתנו לו בעורן ובצמרן. והקבה, בחלב שעליה; וכבר נהגו הפהנים להניח חלב הקבה לבצלים.

כ. הכהנת אוכלת המתנות, אף על פי שהיא נשואה לישראל - מפני שאין בה קדשה; ולא עוד, אלא הפעל אוכל מתנות בגלל אשתו. אבל חללה אינה אוכלת, שאין חללים בכלל כהנים. ואם רצה הכהן למכר המתנות, או לתתן במתנה אפלו לגוי, או להאכילן לפלבים - מאכיל, שאין בהן קדשה כלל.

כא. כהן שהיו לו חברים שנותנין לו המתנות - אם רצה לזכות בהן לישראל חברו - הרי זה מזהב לו בהן, ואף על פי שלא באו לידו; ויהיו אותם החברים זוכחים ונותנין המתנות לזה הישראלי שזכה בהן; והוא, שיהיה הישראלי זה בדיח, ואין לו לקנות בשר, ויהיה הכהן שזכה לו חברו. אבל אם היה הכהן שמשו של ישראל זה, או שכירו ולקטו - אינו מזהב לו, עד שיבואו לידו; שפא יזכה בעל כרחו.

כב. לא יחטף הכהן בידו מתנותיו, ולא ישאל בפיו; אלא אם נתנו בכבוד, נוטל. ובזמן שהם רבים בבית המטבחים - הצנועים מושכין ידיהם, והגרגרים נוטלין; ואם היה בהן צנוע, ואין מפירין אותו שהוא כהן - הרי זה נוטל, כדי שיודע שיודיע לכל שהוא כהן. ואין הפהנים אוכלין המתנות אלא צלי במרדל - שנאמר: "לך נתתם למשחה", בדרך שהמלכים אוכלין.

הלכות בכורים פרק י

א. מצות עשה לתן לפה ראשית הגז, שנאמר: "וראשית

ז. כתב לכהן שטר חוב שהוא חייב לו חמש סלעים - חייב לתן לו, וכנו אינו פדוי. נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים, וקבלו לכהן בחמש סלעים - הרי בנו פדוי. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים, בין בבת אחת בין בזה אחר זה - יצא.

ח. רצה לכהן להחזיר לו הפדיון, מחזיר. ולא יתן הוא לו, ודעתו שיחזיר; ואם עשה כן, והחזיר לו - אין בנו פדוי, עד שיגמר בלבו לתן לו מתנה גמורה; ואם רצה לכהן אחר כך להחזיר, יחזיר. וכן אם פרש ונתן לו על מנת להחזיר - הרי בנו פדוי.

ט. כהנים ולוויים פטורין מפדיון הבן, מקל וחמר - אם פטרו של ישראל במדבר, דין הוא שיפטרו עצמן.

י. ישראל הבא מן הכהנת ומן הלוייה, פטור - שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר: "פטר רחם ב'ישראל".

יא. לוייה המעברת מגוי, בנה פטור; וכהנת המעברת מן הגוי - בנה חייב, שהרי נפסלה אמו מן הכהנה בכעילת הגוי.

יב. כהן שנולד לו בן חלל, מת האב בתוך שלשים יום - הבן חייב לפדות את עצמו; שלא זכה האב בפדיונו. מת האב אחר שלשים יום - אין הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי האב זכה בפדיונו.

יג. השפחה שנשתחררה ונכרית שנתגיירה פשה מעבדות, וילדו - אף על פי שהורתו שלא בקדשה - הואיל ונולד בקדשה, חייב, שנאמר: "פטר רחם ב'ישראל", והרי פטר רחם ב'ישראל. אין ידוע אם קדם שנתגיירה ילדה, או אחר שנתגיירה - המוציא מחברו עליו הראיה.

יד. הנכרית והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו ונשתחררו, וילדו ילד אחר - הרי זה פטור, שנאמר: "פטר רחם", ואין זה פטר רחם. וכן הבא אחר הנפלים - כל נפל שאמו טמאה לדה, הבא אחריו אינו פטר רחם; וכל נפל שאין אמו טמאה לדה - כגון המפלת כמין דגים וחגבים, או המפלת יום ארבעים, וכיוצא בהן - הבא אחריו בכור לכהן, וחייב לפדות.

טו. חתף העפר במעיה, והוציאו אבר אבר - הבא אחריו אינו פטר רחם. כן שמונה חדשים שהוציא ראשו והוא חי, והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת, ויצא ראשו והחזרו, ואחר כך יצא אחיו, וילדה - זה שילדה, אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשון; ומשתצא פדחתו, פטר הבא אחריו.

טז. יוצא דפן, והבא אחריו כדרכו - שגיהן פטורין; הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם, והשני - מפני שקדמו אחר.

יז. מאימתי יתחייב בפדיון? משששלים שלשים יום, שנאמר: "ופדויו, מכן חדש תפדה". מת הבן בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים, וכן אם נעשה טרפה - אינו חייב בחמש סלעים; ואם הקדים ונתן לכהן, יחזיר לו הפדיון. מת אחר שלשים יום, חייב בפדיון; ואם לא נתן, יתן.

פחות מחמש; והוא, שיהיה בגזה שלהן, אין פחות ממשקל ששים סלע, ותהיה גזת כל אחת מהן, אין פחות ממשקל ששים עשרה סלע. היתה אחת מהן גוזזת פחות מששים עשרה סלע - אף על פי שחמשותף גוזזות ששים סלע או יותר, הרי אלו פטורין מראשית הגז.

יד. השתפין, חייבין בראשית הגז - והוא שיהיה בחלק כל אחד מהן כשעור; אבל חמש צאן בלבד של שני שתפין, פטורין.

טו. ראשית הגז, מצותה בתחלה; ואם הפריש בין באמצע בין בסוף, יצא. היו לו חמש צאן, וגזו אחת בלבד, ומכר גזתה, ואחר כך גזו שניה ומכרה, ואחר כך גזו שלישית ומכרה - הכל מצטרפות לראשית הגז, וחייב אפלו לאחר כמה שנים. ויש לו להפריש מן החדש על הישן, וממין גזה על מין גזה אחר. אבל אם היתה רחל אחת, וגזזה והניח גזתה, ואחר כך קנה שניה, וגזזה והניח גזתה - אינן מצטרפות.

טז. מי שהיו לו גזות רבות של ראשית הגז, והוא רוצה לחלק לכהנים - לא יתן לכל אחד ואחד פחות ממשקל חמש סלעים מלבן, כדי בגד קטן. לא שילבנו, ואחר כך יתן לו - אלא יתן לו מצמר הגזה כשהוא צואי, כדי שיהיה בו אחר הלבון חמש סלעים או יותר, שנאמר: "יתתן לו", שיהיה בו כדי מתנה המועלת.

יז. ראשית הגז, חלין לכל דבר. לפיכך אני אומר, שנותנין אותו לכהנת, אף על פי שהיא נשואה לישראל - כמתנות בהמה; ויראה לי, שדין שניהן אחד הוא.

הלכות בפורים פרק יא

א. מצות עשה לפדות כל איש מישראל, בנו שהוא בכור לאמו הישראלית - שנאמר: "כל פטר רחם - ל'", ונאמר: "אף פדה תפדה את בכור האדם".

ב. ואין האשה חייבת לפדות את בנה - שהחייב לפדות את עצמו, הוא שחייב לפדות את בנו. עבר האב ולא פדהו - כשיגדיל, יפדה את עצמו.

ג. היתה היא לפדות ובנו לפדות - יפדה את עצמו תחלה, ואחר כך יפדה בנו; ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד, יפדה עצמו.

ד. היתה בנו לפדות, והגיע עת לעלות לרגל, ואין לו כדי לזה ולזה - פודה את בנו, ואחר כך עולה לרגל, שנאמר: "כל בכור בניך תפדה", ואחר כך "ולא ירא פני ריכם".

ה. הפודה את בנו - מכרך 'אשר קדשנו במצוותי וצונו על פדיון הבן', וחוזר ומכרך 'שהחיינו', ואחר כך נותן הפדיון לכהן. ואם פדה עצמו - מכרך 'לפדות הבכור', ומכרך 'שהחיינו'.

ו. מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ובכמה פודה? בחמש סלעים, שנאמר: "ופדויו, מכן חדש תפדה" - בין בקסף, בין בשוה כסף מן המטלטלין שגופן ממון כענין השקלים. לפיכך, אין פודין בקרקעות; ולא בעבדים, מפני שהן בקרקעות; ולא בשטרות, לפי שאין גופן ממון. ואם פדהו בהן, אינו פדוי.

- אין כאן לכהן כלום.

כט. שתי נשים של שני אנשים, אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים - זה שלא בכרה אשתו, נותן חמש סלעים לכהן; וילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום. **ל.** וילדו שני זכרים ונקבה - זה שלא בכרה אשתו, נותן חמש סלעים; שאינו נפטר אלא בשתי ספקות - אם אשתו ילדה זכר בלבד חיב, ואם היא ילדה זכר והנקבה חיב אלא אם כן ילדה נקבה תחלה. והואיל והדבר רחוק, יתן פדיונו.

יום חמישי

הלכות בכורים פרק יב

א. מצות עשה לפדות כל אדם מישראל, פטר חמור בשה; ואם לא רצה לפדותו, מצות עשה לערפו, שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשה, ואם לא תפדה וצרפתו". ושתי מצוות אלו - נהגות בכל מקום ובכל זמן; ומצות פדיה קודמת למצות עריפה.

ב. השא שפודין בו - נותנו לכהן, שנאמר: "כל פטר רחם וגו' ואת בכור בהמה הטמאה, תפדה".

ג. בהמה טמאה האמורה כאן, היא החמור בלבד.

ד. פטר חמור אסור בהנאה, עד שיפדה; ואם מכרו קדם פדיון, דמיו אסורים. ואם מת קדם פדיון, או שערפו - הרי זה יקבר, מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפתו, הואיל ולא נפדה. לפיכך, אם לא פדהו, ונתן פטר החמור בעצמו לכהן - אסור לכהן להשתמש בו, עד שיפדהו בשה, ויקח השא לעצמו; או יערף אותו ויקבר. והכהנים חשודים על דבר זה; לפיכך, אסור לישראל לתן פטר חמור לכהן, אלא אם כן פדהו הכהן בפניו.

ה. הפריש פדיון פטר חמור, ומת השא קדם שיתננו לכהן - אינו חיב באחריותו; ויתן הנבלה לכהן להנות בה. מת פטר החמור אחר שפדהו, יתן הטלה לכהן; ומתו בהניו, שפכו נפדה.

ו. מאימתי יתחייב לפדותו? משילד ועד שלשים יום. ומאחר שלשים יום - אם רצה לערפו, עורפו; ואם רצה לפדותו, פודה; ואין כאן אלא עכוב מצוה בלבד.

ז. לא רצה לפדותו - עורפו בקופים מאחוריו, שנאמר: "ואם לא תפדה וצרפתו". ואין מיתין אותו לא במקל, ולא בקנה, ולא בקרדס, ולא במגנה - אלא בקופים; ולא יכניסנו לתדר, וינעל הדלת בפניו עד שימות, שנאמר: "וצרפתו".

ח. אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, ולא בשה שחוט, ולא בטרפה, ולא בכלאים, ולא בכוי - שנאמר: "תפדה בשה"; ואין קרוי ששה, אלא כבשים ועזים חיים בלבד.

ט. אין פודין בשה הדומה למין אחר; ואם פדה, פדוי. ופודין בכן פקועה; ואין פודין בפסולי המקדשין, שהרי נאמר בהן: "בצבי וכאיל" - מה צבי ואיל אין פודין בו, אף הן אין פודין בהן.

י. פודין בשה - בין זכרים בין נקבות, בין תמימים בין בעלי מומין, בין קטנים בין גדולים.

יח. מי שפדה בנו בתוך שלשים יום - אם אמר לו 'מעכשיו', אין בנו פדוי; ואם אמר לו 'לאחר שלשים יום' - בנו פדוי, ואף על פי שאין המעות קימין לאחר שלשים יום.

יט. מי שהוא ספק אם הוא חיב בפדיה או אינו חיב - הרי זה פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב בתוך שלשים יום - הרי הבן בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שאביו פדהו קדם שימות; מת האב לאחר שלשים יום - הרי הוא בחזקת פדוי, עד שיודיעוהו שלא נפדה.

כ. מי שלא בכרה אשתו, וילדה זכר ונקבה, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון - אין כאן לכהן כלום. ילדה שני זכרים - אף על פי שאין ידוע איזה מהם הבכור, נותן חמש סלעים לכהן; מת אחד מהם בתוך שלשים יום - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב - בין בתוך שלשים יום בין לאחר שלשים יום, בין שלא חלקו האחים בין שחלקו - ינתן מן הנכסים חמש סלעים לכהן; שפכו נתחייבו הנכסים.

כא. שתי נשיו שלא בכרו, וילדו שני זכרים - נותן עשר סלעים לכהן. נתן עשר סלעים לכהן, ומת אחד מהם בתוך שלשים יום - אם לכהן אחד נתן, יחזיר לו חמש סלעים; ואם לשני כהנים נתן, אינו יכול להוציא מהם - שהרי לא עין פדיון זה על בן זה, וכל אחד מהם יכול לומר: 'החזר מחברי'.

כב. שתי נשיו שלא בכרו, וילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - נותן חמש סלעים לכהן; שאי אפשר שלא יהיה אחד מהם זכר פטר רחם.

כג. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, ואין ידוע איזה נולד ראשון - אין כאן לכהן כלום; שאני אומר, נקבה נולדה תחלה ואחריה זכר.

כד. שתי נשיו, אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים ונתערבו - נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך שלשים יום, האב פטור; מת האב, ינתן מן הנכסים חמש סלעים.

כה. ילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - אין כאן לכהן כלום; שאני אומר, זו שלא בכרה ילדה נקבה תחלה ואחריה זכר, וזו שבכרה ילדה זכר.

כו. שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים ונתערבו - זה נותן חמש סלעים וזה נותן חמש סלעים. נתנו, ואחר כך מת אחד מן הכהנים שלשים יום - אם לשני כהנים נתנו, אין יכולין להוציא מהם; ואם לכהן אחד נתנו - כותב אחד מהם לחברו הרשאה, וילף זה בהרשאה ויחזיר מן הכהן חמש סלעים.

כז. ילדו זכר ונקבה, ונתערבו - האבות פטורין, והבן חיב לפדות את עצמו. וכן מבפרת שלא שקה אחר בעלה שלשה חדשים, וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון - שניהם פטורין, והבן חיב לפדות את עצמו.

כח. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות

והשנייה שתי נקבות, או שמא ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה, או נקבה ואחריה זכר; וכן ספקות הרבה יש בשני זכרים ושתי נקבות. אחת בפנה ואחת שלא בפנה, וילדו שני זכרים ונתערבו - נותן טלה אחד לפנה; זכר ונקבה, מפריש טלה אחד לעצמו ואינו לפנה - מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה.

כב. וכן הלוקח חמור מן הנכרי, ואין ידוע אם בפנה או לא בפנה, וילדה זכר - פודה אותו בשוה, והוא לפעלים, מפני שהוא ספק.

כג. מי שהיו לו עשר טלאים, כל אחד מהן הפרישו על ספק פטר חמור - הרי כלן חלין לכל דבר, ומתעשרין כשאר הבמה; ומפריש אחד מהן מעשר, והשאר שלו כשהיו.

כד. ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך ביתו, שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו הכהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל - הרי זה מפריש עליהם עשרה שוין, והם שלו; וחיבין במעשר.

בריה רחמנא דסיען

הלכות שמטה ויובל

יש בכללן שנים ופריש מצוות - תשע מצוות עשה, ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שתשבת הארץ ממלאכתה בשביעית; (ב) שלא יעבד עבדות הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבדות האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל הלואה; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלואה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמיטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספור השנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בפערי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשי; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, וזהו דין שדה אחזה וישה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין פתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהן; (כ) שלא יקח שבט לוי חלק בפנה; (כא) לתן ללוים ערים לשבת ומגרשיהן; (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שמטה ויובל פרק א

א. מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ ועבודת האילנות - שנאמר: "ושבתה הארץ שבת לה", ונאמר: "בחריש ובקציר תשבת". וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו, בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: "שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמר".

יא. שם שלקחו מדמי שביעית, אין פודין בו את הודאי; אבל פודין את הספק. אם אין לו שם לפדותו - פודהו בשויו, ונותן דמיו לפנה; לא אמרה תורה 'שם' להחמיר עליו, אלא להקל עליו - שאם היה לו פטר חמור ששנה עשר סלעים, יש לו לפדותו בשוה שנה דינר; ולא יהיה זה חמור מן הקדוש, שנפדה בכסף.

יב. במה דברים אמורים? בשהיו דמי פטר חמור משלשה זוזים ומעלה; אבל אם היו דמיו פחות משלשה זוזים, אין פודין אותו אלא בשוה או בשלשה זוזים. ועין פה, לא יפחות מסלע; ועין רצה, בחצי סלע; ובינונית, בשלשה זוזים.

יג. והפודה פטר חמור של חברו - הרי זה פדוי, והחמור לכעליו.

יד. כהנים ולוים פטורים מפטר חמור, שנאמר: "בכור האדם, ואת בכור בהמה השמאה, תפדה", כל שישנו בכור אדם, ישנו בכור בהמה טמאה; והפטור מבכור אדם, פטור מבכור בהמה טמאה.

טו. הלוקח עבר חמורו של נכרי, או המוכר עבר חמורו לנכרי - אף על פי שאינו רשאי, הרי זה פטור מן הבכורה; ואין קונסין אותו על דבר זה. היה הנכרי שתף באם או בפטור, אפלו לא היה לו אלא אחד מאלף בו - הרי זה פטור. היה לו בו או באמו אבר אחד, כגון יד או רגל אפלו אנו - כל שאלו יחתף יהיה בעל מום, הרי זה פטור מן הבכורה; ואם כשיחתף חלק הנכרי לא יהיה בעל מום למזבח, הרי זה חייב. וכן המקבל חמור מן הגוי להיות מטפל בה, והולד ביניהם, או נכרי שקבל מישראל - הכל פטור מן הבכורה, שנאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל - באדם ובבהמה", עד שיהיה הכל בישראל.

טז. גר שנתגר, ואין ידוע אם עד שלא נתגר ילדה חמורו או אחר שנתגר - הרי זה חייב לערף או לפדותו; ואם פדה בשוה - השוה של גר, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

יז. גוי שהפריש פטר חמור, מודיעין אותו שאינו חייב; והרי הוא מתר בגזה ועבודה.

יח. פנה שילדה כמין חמור, או חמור שילדה כמין סוס - פטור, שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשוה" ו"פטר חמור", שתי פעמים - עד שיהיה הילד חמור והנולד חמור. ואם יש בו מקצת סימני חמור, חייב בפכורה.

יט. חמורו שלא בפנה, וילדה שני זכרים - נותן טלה לפנה. ילדה זכר ונקבה - מפריש טלה אחד כדי להפקיע קדשה ממנו עד שיהיה מתר בהניה, שמא הזכר נולד תחלה, וטלה זה שהפריש - לפעלים, ואינו לפנה; שהמוציא מחברו עליו הראיה.

כ. שתי חמוריו שלא בפרו, וילדו שני זכרים - נותן שני טלאים לפנה; זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - נותן טלה אחד לפנה.

כא. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לפנה כלום. ואינו צריך להפריש טלה לעצמו, לפי שיש כאן ספקות הרבה - שמא האחת ילדה זכר

יב. הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד - יעקר; מפני שישראל חשודין על השביעית - אם תאמר בשוגג: 'קנים', יאמר המזיד: 'שוגג הייתי'.

יג. החורש את שדהו, או נרה, או זבלה, בשביעית, כדי שתהיה יפה לזריעה במוצאי שביעית - קונסין אותו, ולא יזרענה במוצאי שביעית; ואין חוכרין אותה ממנו כדי לזרעה, אלא תהי בורה לפניו. ואם מת, יזרענה בנו. **יד.** המעביר קוצים מארצו בשביעית, כדי לתקנה למוצאי שביעית, או שסקל ממנה אבנים - אף על פי שאינו רשאי - לא קנסו אותו, ומתיר לו לזרעה למוצאי שביעית.

טו. הטומן לפת וצננות וכיוצא בהן בשביעית - אם היו מקצת העליון מגלין, אינו חושש; ואם לאו, אסור. הטומן את הלוחף וכיוצא בו - לא יפחות מארבעת קבין על גבה טפח, וטפח עפר על גביו; וטומנו במקום דריסת האדם, כדי שלא יצמח. ומתיר למרס בארז בשביעית, אבל לא יכסח.

טז. בראשונה היו אומרים: 'מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו - והוא שיטל הגס הגס, כדי שלא יתפנו לנקות הארץ; אבל משדה חבירו, נוטל בין דק בין גס'. משרבו עובדי עברה שמתפנין לנקות, ואומרים: 'הגס הגס אנו לוקטין' - אסרו שיטל אדם כלום משדהו, אלא מתוך שדה חבירו - והוא שלא ילקט בטובה, שלא יאמר לו: 'ראה כמה טובה עשיתי לך, שהרי נקיתי שדהך'. **יז.** היתה בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט ומביא לפניו; שבהמתו מוכחת עליו. וכן אם היתה שם פירתו - מלקט הכל ומדליק; שפירתו מוכחת עליו.

יח. הקוצץ אילן או שתים לעצים, הרי זה מתיר לשרש. קצץ שלשה או יותר זה בצד זה - לא ישרש, שהרי מתקן את הארץ; אלא קוצץ מעם הארץ, ומניח שרשיו בארץ. כמה דברים אמורים? בקוצץ מתוך שדהו; אבל משדה חבירו, מתיר לשרש.

יט. המבקע בזית לטל עצים - לא יחפה מקום הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה; אבל מכסה באבנים או בקש. **כ.** המונב בגפנים, והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ בדרכו, בקרדם ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה.

כא. אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית, בדרך שקוצצין בשאר השנים - מפני שקציצתה עבודה אילן, שבקציצה זו תגדל ותוסיף; ואם צרף לעציה, קוצץ אותה שלא בדרך עבודתה.

כב. כיצד קוצצה? מעם הארץ או למעלה מעשרה טפחים. אילן שנפסח - קושרין אותו בשביעית; ולא שיעלה, אלא שלא יוסיף.

הלכות שמטה ויובל פק ב

א. לא יוציא אדם זבלים מחצרו, ויתן בתוך שדהו בשביעית - מפני שנראה כמזבל שדהו כדי שתהיה יפה לזריעה; ואם הוציא והעמיד ממנו אשפה, מתיר. ולא יעשה אשפה בתוך שדהו, עד שיעבר הזמן שמוזבלין בו

ב. אינו לוקה מן התורה, אלא על הזריעה או על הזמירה, ועל הקצירה או על הבציר; ואחד כרם, ואחד שאר האילנות.

ג. וזמירה בכלל זריעה, ובקצירה בכלל קצירה. ולמה פרטן הכתוב? לומר לך - על שתי תולדות אלו בלבד הוא שחיב. ועל שאר התולדות שבפירות הארץ, עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה - אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מכת מרדות.

ד. כיצד? החורש או החופר לצרף הקרקע, או המסקל, או המזבל, וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המכריח, או המרפיב, או הנוטע, וכיוצא בהן מעבודת האילנות - מכין אותו מכת מרדות מדבריהם.

ה. אין נוטעין בשביעית אפילו אילן סרק, ולא יחתך היבלת מן האילנות, ולא יפרק העליון והבדיון היבשים, ולא יאבק את צמרתו באבק, ולא יעשן תחתיו כדי שתמות התולעת, ולא יסוך את הנטיעות בדרך שיש לו זממה כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך, ולא יסוך את הפגיון, ולא ינקב אותן, ולא יכרף את הנטיעות, ולא יקטם אותן, ולא יפסג את האילנות, וכן שאר כל עבודות האילן. ואם עשה אחת מאלו בשביעית, מכין אותו מכת מרדות.

ו. אין מציתין את האור באישת הקנים, מפני שהיא עבודת קרקע. ואין מלמדין את הפרה לחרש אלא בחול. ואין בודקין את הזרעים בעציץ מלא עפר; אבל בודקין אותו בעציץ מלא גללים. ושורין את הזרעים בשביעית, כדי לזרעם במוצאי שביעית. ומקמיין את האלוני בראש חג, אבל אין משקין אותו.

ז. סוקרין את האילן בסקרא, וטוענין אותו באבנים, ועודרין תחת הגפנים. והמקשקש בזיתים - אם להברות את האילן, אסור; ואם לסתם את הפצימים, מתיר.

ח. משקין בית השלהין בשביעית, והיא שדה הזרעים שהיא צמאה ביותר. וכן שדה האילנות - אם היו מרחקין זה מזה יותר מעשר לבית סאה - מושכין את המים מאילן לאילן, אבל לא ישקו את כל השדה; ואם היו מקרבין זה לזה עשר לבית סאה, משקין כל השדה בשבילן. וכן עפר הלכן - מרבצין אותו במים בשביעית, בשביל האילנות שלא יפסדו.

ט. ועושין עוגיות לגפנים; ועושין את אמת המים פתחלה, וממלאין את הנקעים מים.

י. ומפני מה התירו כל אלו? שאם לא ישקה, תעשה הארץ מלחה, ונמות כל עץ שבה; והואיל ואסור הדברים האלו וכיוצא בהן מדבריהם - לא גזרו על אלו; שאין אסור מן התורה, אלא אותן שגני אבות ושתי תולדות שלהן, כמו שבארנו.

יא. משרבו האנסיין, והטילו מלכי גוים על ישראל לעשות מזונות לחילותיהם - התירו לזרע להן בשביעית דברים שצריכין להן עבדי המלך בלבד; וכן מי שפפה אותו אנס לעשות בשביעית בחנם, כמו עבודת המלך וכיוצא בה - הרי זה עושה.

יא. לא ימלא אדם גי'א עפר, או יתקנו בעפר - מפני שהוא מתקן את הארץ. אבל עושה חזק על פי הגי'א; וכל אבן שיוכל לפשט את ידו ולטלה, והוא עומד על שפת הגי'א - הרי זו תנטל.

יב. אבני כתר, והם הנטלות שמים שלש על הכתר - מתר להביאן מכל מקום, בין משדה חבירו בין משדהו; וכן הקבלן מביא מכל מקום, ואפלו אבנים קטנות, בין משדה שקבלה, בין משדה שלא קבלה.

יג. פריצה שהיא סוגה בעפר - אם אינה מכשלת את הרבים, אסור לבנותה; ואם היתה מכשלת את הרבים, או שלא היתה סוגה בעפר אלא פתוחה לרשות הרבים - הרי זה מתר לבנותה.

יד. אסור לו לבנות גדר בשביעית בין שדהו לשדה חבירו, אבל בונה גדר בינו ובין רשות הרבים; ומתיר להעמיק עד הסלע. ומוציא את העפר, וצוברו בתוך שדהו כדרך כל מעמידי זבל. וכן אם חפר בור ושיח ומערה בשביעית, צובר העפר בתוך שדהו כדרך כל החופרים.

יום שישי

הלכות שמטה ויובל פרק ג

א. עבודת הארץ בשנה ששית, שלשים יום סמוך לשביעית - אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית; ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא, שנגאסר מפי השמועה. ונגזרו חכמים, שלא יהיו חורשין שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש, אלא עד העצרת; ושדה הלכן, עד הפסח. ובזמן שאין המקדש קיים - מתירין בעבודת הארץ עד ראש השנה, כדין תורה.

ב. איזו היא שדה האילן? כל שלשה אילנות לבית סאה. אחד אילן סרק, ואחד אילן מאכל, ואפלו הן של שלשה אנשים - רואין אותן כאלו הן תאנים: אם ראוין לעשות כפר דבלה של ששים מנה, חורשין כל בית סאה בשבילן; והוא, שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד, כדי שיהיה הכפר יכול לעבר בכליו.

ג. היו פחות משלשה לבית סאה, או שהיו שלשה, ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יתר, והשנים אינם ראוין לעשות, או שנים ראוין לעשות אפלו מאה מנה, ואחד אינו עושה - אין חורשין להן אלא צרפן, והוא מלא האורה וסלו חוצה לו.

ד. היו משלשה ועד תשעה, וראוין לעשות ששים מנה - חורשין כל בית סאה בשבילן, ואף על פי שיש בהן מה שאינו ראוי לעשות.

ה. היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יתר, בין עושין בין שאינן עושין - חורשין כל בית סאה בשבילן. עשר נטיעות מפזרות לתוך בית סאה, חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה; ודבר זה, הלכה למשה מסיני.

ו. היו עשירות שורה אחת, או מקפות עטרה - אין חורשין להן אלא צרפן לכל אחת ואחת. והדלועין עם הנטיעות, מצטרפות לעשרה.

ז. איזו היא נטיעה? זה האילן הקטן, כל זמן שקוראין לו 'נטיעה'.

לעבודת הארץ - והוא משיקשר המתקן. ולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל, כדי שתהיה נפרת שהיא אשפה; ואם ירצה להוסיף, מוסיף. ה'ה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. ולא יעשה בכל בית סאה, יתר משלש אשפות.

ב. והרצה לעשות כל שדהו שלש שלש אשפות לתוך בית סאה, עושה; והרצה לעשות זבלו אוצר, עושה.

ג. ה'ה מעמיד הזבל על הסלע, או שהעמיק בארץ שלשה טפחים והערים הזבל, או שבנה על הארץ גבה שלשה והעמיד עליו הזבל - אינו צריך שעור. אפלו עשה כן כמה אשפות לתוך בית סאה, בין גדולות בין קטנות - מתר; שהרי הדבר נפר, שאינן לעבודת הארץ, אלא לכניסת הזבל.

ד. מתר לאדם להוציא זבל מן הסהר של צאן, ונותן לתוך שדהו כדרך כל מכניסי זבל. והעושה דיר בתוך שדהו בשביעית, לא יעשהו יתר על בית סאתים; ויכניס הצאן לתוכו. וכשיזבלו את כל הדיר - מניח דפן אחד מדפני הדיר, ועושה דיר אחר בצדו; נמצא מזבל בתוך שדהו בית ארבעת סאין.

ה. ה'ה כל שדהו בית ארבעת סאין - משייר ממנה מקצת, מפני מראית העין; כדי שידעו הכל, שהצאן הטילו בה ונדירה, ולא יאמרו: 'זבל זה כל שדהו בשביעית'.

ו. לא יפתח אדם מחצב פתחלה לתוך שדהו בשביעית - שפא יאמרו: 'לתקן שדהו נחפון, שייסיר ממנה הסלע'; ואם התחיל מקדם שביעית, ופצל ממנו שבע ועשרים אבנים ברבוע שלש על שלש על רום שלש, כל אבן מהן אמה על אמה ברום אמה או גדולות מזו - הרי זה מתר לנקר ממנו בשביעית כל שירצה.

ז. גדר של אבנים שיש בגובהו עשרה טפחים או יתר, ורצה לטל כל אבניו - אם היו בו עשר אבנים או יתר, כל אחת מהן משוי שנים או גדולות מזו - הרי זה נוטל; שהרואה יודע, שלצורך האבנים הוא נוטל. ה'ה פחות מעשרה, או שהיו בו פחות מעשר אבנים, או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים שנים - נוטל עד שנייה טפח סמוך לארץ.

ח. כמה דברים אמורים? בשנתכונן לתקן שדהו, והתחיל לטל בשביעית; אבל אם לא נתכונן לתקן שדהו, או שהתחיל מקדם שביעית - נוטל בשביעית כל מה שירצה מכל מקום, וגודר עד לארץ. וכן אם ה'ה נוטל משדה חבירו - אף על פי שהוא קבלן, גודר עד לארץ.

ט. אבנים שראוין שתועזע אותן המחרשה, או שהיו מכסות ונתגלו - אם יש בהן שמים של משוי שנים שנים, הרי זה מתר לטל אותן; היו קטנות מזה, לא ינטלו.

י. המסקל שדהו בשביעית, מפני שהוא צריך לאבנים - נוטל את העליונות, ומניח את הנוגעות בארץ. וכן אם ה'ה לו בשדהו גרגש של צורות, או גל של אבנים - נוטל את העליונות, ומניח את הנוגעות בארץ. ואם יש תחתיהן סלע, או קש - טל את כלן.

ד. ספיחים העולין בשדה בור, ובשדה ניר, ובשדה כרם, ובשדה זרע - מתרין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהן? לפי שאין אדם זורע מקומות אלו: שדה בור, אין אדם נפנה לשם; ושדה ניר, רוצה הוא בתקונה; ושדה כרם, אינו אוסר פרמו; ושדה זרע, הספיחים מפסידין אותה. וכן התבן של שביעית מתר בכל מקום, ולא גזרו עליו.

ה. ספיחים של שביעית שניצאו למוצאי שביעית, אסורין באכילה; ואין תולשין אותן ביד - אלא חורש בדרפנו, ובהמה רועה בדרפנה.

ו. ועד מתי אסורין ספיחי שביעית, במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנוכה; ומחנכה ואילך, ספיחים מתרין. והזורע ספיחי שביעית אחר שביעית, הגדולין מתרין.

ז. בצלים שניצאו משביעית למוצאי שביעית - אם עשו פיוצא בהן, מתרין; ואם לאו, אסורין. וכן שאר הפרות - אין לוקחין אותן במוצאי שביעית, אלא משניעשו פיוצא בהן מפרות מוצאי שביעית. עשה הפכיר, התר האפיל. ומתיר לקח זרק במוצאי שביעית, מיד.

ח. ומאימתי מתיר אדם לקח לוף במוצאי שביעית? משירבה החדש.

ט. באחד בתשרי, ראש השנה לשמיים וליובלות. פרות ששית שונכסו לשביעית - אם היו תבואה או קטניות או פרות האילן, והגיעו לעונת המעשרות קדם ראש השנה - הרי אלו מתרין; ואף על פי שאוסף אותן בשביעית, הרי הן פרות ששית לכל דבר. ואם לא באו לעונת המעשרות - אלא אחר ראש השנה, הרי הן כפרות שביעית.

י. התבואה והקטניות אסורין באכילה, משום ספיחים; ופרות האילן, אוכלין אותן בקדשת שביעית.

יא. האזו, והדחן, והפרגין, והשמשמין, ופול המצרי שזרעו לזרע - הולכין בהן אחר גמר פרי: אם נגמר פרנן קדם ראש השנה, הרי אלו מתרין בשביעית כפרות ששית; ואם נגמרו אחר ראש השנה - אף על פי שהרישו קדם ראש השנה - הרי אלו אסורין משום ספיחים.

יב. הירק, בשעת לקיטתו. והאתרוג - אפלו היה כפול קדם ראש השנה, ונעשה ככד בשביעית - חזב במעשרות כפרות ששית; ואפלו היה ככד בששית - הואיל ונלקט בשביעית - הרי הוא כפרות שביעית, ומתעשר כפרות ששית להחמיר.

יג. וכן פרות שביעית שניצאו למוצאי שביעית - בתבואה וקטניות ואילנות, הולכין אחר עונת המעשרות; והפרגין והשמשמין והאזו והדחן ופול המצרי שזרעו לזרע, אחר גמר הפרגין; והירק, אחר לקיטתו.

יד. פול המצרי שזרעו לזרע בששית, ונגמרו פרוי קדם ראש השנה של שביעית - בין זרק שלו בין זרע שלו, מתיר בשביעית. ואם זרעו לירק, ונגמרה עליו שביעית - בין ירקו בין זרעו, אסור בספיחי שביעית; וכן אם זרעו לזרע ולירק, הרי הוא אסור.

טו. עבר וזרעו בשביעית, ויצא לשמינית - אם זרעו לזרע - בין זרעו בין ירקו, אסור במוצאי שביעית כשאר הספיחים; ואם זרעו לירק - הואיל ונלקט בשמינית - בין

ח. אילן שנקצץ והוציא חליפין - אם נקצץ מטפח ולמעלה, הרי הוא כאליו; מטפח ולמטה, הרי הוא כנטיעה.

ט. וכל הדברים האלו - בזמן המקדש, כמו שאמרנו; אבל בזמן הזה, מתרין בעבודת הארץ עד ראש השנה. אף בזמן המקדש, מתיר לסקל ולזבל השדה ולעדר המקשאות והמדלעות ובית השלהין - עד ראש השנה. ומזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין ומקורסמין ומזרדין ומפסלין ומזחמין את הנטיעות, וכורכין וקוטמין אותן, ועושין להן פתים, ומשקין אותן, וסכין את הפגין, ומנקבין אותן; כל עבודות אלו מתרות בערב שביעית עד ראש השנה של שביעית, ואפלו בזמן המקדש.

י. פגי ערב שביעית שונכסו לשביעית, ושל שביעית שניצאו למוצאי שביעית - לא סכין ולא מנקבין. ובזמן המקדש, אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית, משניפסקו הגשמים - מפני שהוא מתקנן לשביעית.

יא. אף בזמן הזה, אין נוטעין אילנות, ואין מרפיבין, ואין מבריכין ערב שביעית - אלא כדי שתקלט הנטיעה, ותשהה אחר הקליטה שלשים יום קדם ראש השנה של שביעית; וסתם קליטה - שתי שבבות. ודבר זה אסור לעולם, מפני מראית העין - שמא יאמר הרואה: 'בשביעית נטעו'. נמצאת אומר, שהנוטע או המבריך או המרפיב ערב שביעית קדם ראש השנה בארבעה וארבעים יום, יקיים; פחות מכן, יעקר. ואם לא עקר, הפרות מתרין. ואם מת קדם שניעקר, מחזיבין את היורש לעקר.

הלכות שמיטה ויובל פרק ד

א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע שגפל בה מקדם שביעית, בין מן העקרים שנקצרו מקדם וחרו ועשו, שגיהן נקראו 'ספיח', בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן ואין להן זרע - הכל מתיר לאכלו מן התורה, שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". אפלו שדה שנטיעה בשביעית, וצמחה - פרוחיה מתרין באכילה; וזה שנאמר: "את ספיח קצירך לא תקצר", שלא יקצר כדרך שקוצר בכל שנה. ואם קצר כדרך הקוצרין, לוקה. כיצד? כגון שעקר כל השדה והעמיד פרי ודש בכקר, או שקצר לעבודת הארץ, כמו שבארנו. אלא קוצר מעט מעט, וחובט אוכל.

ב. ומדברי סופרים, שהיה כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהן? מפני עובדי עברה - שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה תוף שדה בסתר, וכשיצמחו יאכל מהן ויאמר 'ספיחים הן'; לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחין בשביעית.

ג. הא למדת, שאין אוכלין מפרות שביעית אלא פרות האילנות, והעשבים שאין זורעין אותן רב האדם, כגון הפיגם והפרבזין השוטים וכל פיוצא בהן; אבל הירקות שדרך רב האדם לזרע אותן בגנות, ומיני תבואה וקטניות - כל הצומח מהן, אסור מדבריהם; והמלקט אותן, מפני אותו מכת מרדות.

כו. כל שהחזיקו בו עולי ככל עד כזיב, אסור בעבודה; וכל הספיחין שצומחין בו, אסורין באכילה. וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, שהוא מכזיב ועד הנזהר ועד אמה - אף על פי שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו מתרין באכילה. ומהנהגה ומאמנה והלאה, מתר בעבודה בשביעית.

כז. סוריה - אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה, גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית בארץ ישראל; כדי שלא יניחו ארץ ישראל, וילכו וישתקעו שם. אבל עמון ומואב ומצרים ושנער - אף על פי שהן חביבין במעשרות מדבריהם, אין שביעית נוהגת בהן.

כח. עבר הירדן, שביעית נוהגת בה מדבריהם. וספיחי עבר הירדן וספיחי סוריה - מתרין באכילה; לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים.

כט. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ונרצה בשביעית - פרוחיה מתרין; שלא גזרו על הספיחין, אלא מפני עוברי עברה, והגוים אינן מצוין על השביעית כדי שנגזר עליהן. ל. עירות ארץ ישראל הסמוכות לספר - מושיבין עליהן שומר, כדי שלא יפוצו גוים ויבזו פרות שביעית.

הלכות שמטה ויובל פרק ה

א. פרות שביעית נתנו לאכילה, ולשתיה, ולסיכה, ולהדלקת הנר, ולצביעה; מפי השמועה למדו: "תהיה", אף להדלקת הנר ולצבע בה צבע.

ב. לאכילה ולשתיה ביצד? לאכל דבר שדרכו לאכל ולשתות דבר שדרכו לשתות, כדן תרומה ומעשר שני.

ג. ולא ישנה פרות מבריתן, כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר; דבר שדרכו להאכל חי, לא יאכל אותו מבשל; ודבר שדרכו להאכל מבשל, אין אוכלין אותו חי. לפיכך, אין שולקין אכלי בהמה. אינו מטפל לאכל תבשיל שנפסד והפת שעפשה, כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר.

ד. ואין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול; ואם בשל מעט ואכלו מיד - מתר, שהרי לא הניחו כדי לבוא לידי פסול.

ה. פרות המיוחדים למאכל אדם, אין מאכלין אותן לבהמה לחיה ולעופות; הלכה בהמה מאליה לתחת התאנה, ואכלה - אין מחיבין אותו להחזירה, שנאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל".

ו. לסיכה ביצד? לסוף דבר שדרכו לסוף; לא יסוף יין ושמן, אבל סף הוא את השמן. ולא יפטם את השמן, ולא יסוף במרחץ; אבל סף הוא מבחוץ, ונקנס.

ז. ושמן של שביעית - אין חוסמין בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. ואין סכין אותו ביצים טמאות; נפל על בשרו, משפשפו ביצים טמאות. ולא יסוף רגלו בתוף המנעל, אבל סף הוא רגלו ולוכש המנעל. וסף גופו ומתעגל על גבי קטבוליא.

ח. להדלקת הנר ביצד? שמדליק את הנר בשמן שביעית

ירקו בין זרעו, מתר. זרעו זרע ולירק - זרעו אסור משום ספיחים, וירקו מתר.

טז. בנות שוח - הואיל והן נגמרין לאחר שלש שנים - אם באו לעונת המעשרות קדם ראש השנה של שמינית, הרי הן נאכלין בשנה שניה מן השבוע בתורת שביעית.

יז. הבצלים הסריסים ופול המצרי, שמנע מהן מים שלשים יום קדם ראש השנה, ושל בעל, שמנע מהן שלש עונות לפני ראש השנה - הרי אלו מפרות ששית; פחות מכאן, הרי הן כספיחי שביעית.

יח. הדלועין שקימן לזרע - אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו מלאכל אדם - מתר לקימן בשביעית; שהן מפרות ששית. ואם לא הקשו, אסורין כספיחי שביעית. וכן הירקות בלן שהקשו לפני ראש השנה, מתר לקימן בשביעית; ואם היו רכים, אסור לקימן משום ספיחים. ואין מחיבין אותו לשרש את הלוח, אלא מניחו בארץ כמות שהוא; אם צמח למוצאי שביעית, מתר. ואין מחיבין אותו לשרש את הקנעס, אלא גוזז בעלין; ואם צמח למוצאי שביעית, מתר.

יט. לוח של ערב שביעית, וכן בצלים הקיצונים ופואה שנגמרו לפני שביעית - מתר לעקר אותן בשביעית בקרדמות של מתכת, ואין בזה משום עבדת הארץ.

כ. הבצלים שירדו עליהן גשמים בשביעית, וצמחו - כל זמן שהעלין שלהן ירקו, הרי אלו מתרין. ואם השחירו, הרי אלו כנטועין בארץ; ואותן העלין, אסורין משום ספיחין. ובין כך ובין כך, הבצלים עצמן בהתהוה עומדין.

כא. בצל שצקרו בשביעית, ונטעו בשמינית, ורבו גדוליו על עקרו - העלו גדוליו את עקרו, והתר הכל; הואיל ושביעית אסורה על ידי קרקע, כך בטלחה על ידי קרקע. **כב.** הפרות שיוציא האילן בשביעית - לא יאספו אותן כדרך שאוסף בכל שנה, שנאמר: "את ענבי נזירך לא תבצר"; ואם בצר לעבודת האילן, או שפצר כדרך הבוצרים - לוקה.

כג. וכיצד עושה? תאנים של שביעית - אין קוצין אותן במקצה, אבל מיבש אותן בחרבה; ולא ידרף ענבים בנת, אבל דורף הוא בערבה; ולא יעשה זיתים בתוף הבד, אבל כותש הוא ומכניס לבד קטן ביותר; וטוחן בבית הבד, ומכניס לבד קטנה. וכן בשאר הדברים - כל שיכול לשנות, משנה.

כד. מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר: "והשביעית, תשמיטה ונטשתה". וכל הנוצל פרמו או סג שדהו בשביעית - בטל מצות עשה; וכן אם אסף כל פרותיו לתוף ביתו; אלא יפקיר הכל, ויד הכל שוין בכל מקום - שנאמר: "ואכלו אבלי עמך". ויש לו להביא מעט לתוף ביתו, כדרך שמביאין מן ההפקר - חמש כדי שמן, חמש עשרה כדי יין; ואם הביא יתר מזה, מתר.

כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: "כי תבאו אל הארץ וגו'"; בין בפני הבית, בין שלא בפני הבית.

כוחו וסוף בשדה; הכניסו שליש - מתר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

יז. מתר לקץ אילנות לעצים בשביעית, קדם שיהיה פרי. אבל משייתחיל לעשות פרי - לא יקץ אותו, שהרי מפסיד האכל, ונאמר: "לכם לאכלה", ולא להפסד. ואם הוציא פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו; שהרי הוציא פרותיו, ובטל דין שביעית ממנו.

יח. ומאימתי אין קוצצין האילן בשביעית? התרובין - משייטלשלו, והגפנים - משייגרעו, והזיתים - משיינצו, ושאר כל האילנות - משיינצו בסר. ואין קוצצין את הפפניות בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי; ואם אין דרך להעשות תמרים אלא שיצין, מתר לקץ אותן בפניות.

יט. אין שורפין תבן וקש של שביעית, מפני שהוא ראוי למאכל בהמה; אבל מסיקין בגפת ובזוגין של שביעית.

כ. מרחץ שהסקה בתבן וקש של שביעית, מתר לרחץ בה בשכר; ואם אדם חשוב הוא, אסור לרחץ בה - שמא יסיקו בה דברים אחרים כדי להיות ריחה נודף בשבילו, ונמצאו מפסידין פרות שביעית.

כא. הקלפין והגרעינין שמתרין בתרומה לזרים, אין קדשת שביעית חלה עליהם; והרי הן פעצים, אלא אם הן ראויין לצביעה. והקור, קדשת שביעית חלה עליו.

כב. הצורר תבלין של שביעית, ונתנן לתוף התבשיל - אם בטל טעמן, הרי אלו מתרין לכל דבר; ואם נשאר בהן טעם, עדין הן בקדשת שביעית.

כג. אין נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוף הפר, ולא לתוף הטיט; ואם נתן, הרי זה פמבצר. תנור שהסיקוהו בתבן ובקש של שביעית, יוצן; ומשתרד רביעה שניה במוצאי שביעית, נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית.

שבת קודש

הלכות שמטה ויובל פרק ו

א. אין עושין סחורה בפרות שביעית; ואם רצה למכר מעט מפרות שביעית, מוכר. ואותן הדמים, הרי הן בפרות שביעית: ילקח בהן מאכל, ויאכל בקדשת שביעית. ואותו הפרי הנמכר, הרי הוא בקדשתו כשהיה.

ב. לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר, ולא יצבע מקלפי שביעית בשכר - מפני שזה עושה סחורה בפרות שביעית. לקח ירקות לאכל, והותיר - מתר למכר המותר, והדמים שביעית; וכן אם לקט ירקות לעצמו, ולקח מהם בנו או בן בתו ומכר - הרי זה מתר, והדמים דמי שביעית.

ג. כשמוכרין פרות שביעית - אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנזן, כדי שלא יהיה כסותה בפרות שביעית; אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה, להודיע שהוא הפקר, ולוקח הדמים לקנות בהן אכל אחר.

ד. ואוגד דברים שדרךן להאגד לבית, למכר בשוק אכסרה, בדרך שאוגדין להביא לבית, לא בדרך שאוגדין לשוק - כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום; ודברים שאין דרךן להאגד אלא לשוק, לא יאגד אותן.

ה. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ - לא יהיו נמכרים

עצמו; מכרו ולקח בו שמן אחר, או שהחליף שמן בשמן - שניהן אסורין בהדלקה; שאין מדליקין בדמי שביעית. ולא יתן השמן לתוף המדורה, אלא מדליקו בנר.

ט. לצביעה ביצד? דברים שדרךן לצבע בהן - אף על פי שהן מאכלי אדם, צובעין בהן לאדם; אבל לא צובעין לבהמה מפרות שביעית, אפילו מאכלי בהמה - שאין קדשת שביעית חלה על צבעי בהמה.

י. מיני פכסים, כגון ברית ואהל - קדשת שביעית חלה עליהן, ומכבסין בהן, שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם" - לכל צרכיכם. אבל אין מכבסין בפרות שביעית, ואין עושין מלוגמה - שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", לא למלוגמה, ולא לזלוף, ולא להקיא, ולא למשרה, ולא לכביסה.

יא. קלל גדול אמרו בפרות שביעית: כל שהוא מיחד למאכל אדם, כגון חטים ותאנים וענבים וכיוצא בהן - אין עושין ממנו מלוגמה או רטיה וכיוצא בהן ואפילו לאדם, שנאמר: "לכם לאכלה", כל שהוא מיחד לכם, יהיה לאכלה ולא לרפואה; וכל שאינו מיחד למאכל אדם, כגון קוצים ודרדרים הרבים - עושין מהן מלוגמה לאדם, אבל לא לבהמה. וכל שאינו מיחד לא לאדם ולא לבהמה, כגון הסיאה והאזוב והקננית - הרי הוא תלוי במחשבתו: חשב עליו לעצים, הרי הוא פעצים; חשב עליו לאכילה, הרי הוא בפרות; חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה - נותנין עליו חמרי מאכל אדם, שאין עושין מהן מלוגמה, וחמרי מאכל בהמה, שאין שולקין אותן.

יב. מתר למכר אכלי אדם ואכלי בהמה, ולקח בהם אכלי אדם. אבל אין מוכרין אכלי בהמה, לקח בהם אכלי בהמה אחרת, ואין צריך לומר שאין מוכרין אכלי אדם, לקח בהם אכלי בהמה; ואם לקח בהן, או החליף אכלי אדם באכלי בהמה - הרי הם כאכלי אדם, שאין עושין מהם מלוגמה לאדם.

יג. פרות שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ, ואפילו לסוריה. ואין מאכלין אותן לגוי, ולא לשכיר; ואם היה שכיר שבת, או שכיר שנה, או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו - הרי הוא כאנשי ביתו, ומאכלין אותו. ומאכלין את האכסניא פרות שביעית.

יד. אין בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית, מפני שזה כמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונה היא משל בעלה. טו. אין אוספין פרות שביעית כשהן בסר - שנאמר: "תאכלו את תבואתה", אינה נאכלת עד שתעשה תבואה; אבל אוכל מהן מעט בשדה כשהן פגין, בדרך שאוכל בשאר שני שבו. ולא יכנס לאכל בתוף ביתו, עד שיגיעו לעונת המעשרות.

טז. ומאימתי יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה בשביעית? הפגין של תאנים - משייגרעו, אוכל בהן פתו בשדה; וכן כל פיוצא בהן. והבסר - משיינצו מים, אכלו בשדה; וכן כל פיוצא בו. הזיתים - משיינצו סאה של זיתים רביעית שמן, פוצע ואוכל בשדה; הכניסו חצי לג,

יד. הלוקח מן הנחתום כפר בפונדיון, ואמר לו בשעת לקיחה: 'כשאלקט ירקות שדה, אביא לך' - הרי זה מתר; ואותו הכפר, הרי הוא כפרות שביעית. ואם לקח ממנו סתם - לא ישלם מדמי שביעית; שאין פורעין חוב מדמי שביעית.

טו. אוכלין פרות שביעית בטובה, ושלא בטובה. כיצד בטובה? שיתן לו פרות שביעית, כמי שעשה עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגנתו לאכל, כמי שעשה עמו טובה. ומי שנתנו לו פרות שביעית במתנה, או שנפלו לו בירשה - הרי זה אוכלם, בדרך שאוכל פרות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה.

הלכות שמטה ויובל פרק ז

א. פרות שביעית - אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, שנאמר: "ולבדקתם ולחיה אשר בארצך תהיה", כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה, אתה אוכל ממה שבפית; כלה לחיה מן השדה - חיב לבצר אותו המין מן הפית, וזה הוא בעור של פרות שביעית.

ב. כיצד? הרי שהיו לו גורגרות של שביעית בתוך ביתו - אוכל מהן כל זמן שהתאנים באילנות בשדה. כלו התאנים מן השדה - אסור לאכל מן הגורגרות שבפית, אלא מבצר אותן.

ג. היו לו פרות מרבין, מחלקן מזון של סעודות לכל אחד ואחד. ואסור לאכל אחר הבעור, בין לעניים בין לעשירים; ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור - שורף באש, או משליך לים, או מאבד בכל דבר שמאבד.

ד. היו לו צמוקין של שביעית, וכלו הענבים מן הגנות והפרדסים שהן הפקר - אף על פי שעדיין יש ענבים בגפנים שבתוך החצרות - אינו אוכל מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבחצר, לפי שאינם מצויין לחיה. אכל אם יש ענבים קשים ביותר שאינם נגמרים אלא בסוף השנה, הרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילם. וכן כל פיצא בזה.

ה. אילן שהוא עושה פרות שתי פעמים בשנה, והיה לו מפרותיו הראשונות - הרי זה אוכל מהן כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה, שהרי מאותו המין בשדה; אבל פרות הסתו - אין אוכלין בשבילן, מפני שהן דומין לפרות של שנה אחרת.

ו. הכובש שלשה ככשים בחבית אחת - כל שפלה מינו מן השדה, יבצר מינו מן החבית; ואם התחיל בה, הרי הכל כמבצר. וכשם שמבצר אכלי אדם, כך מבצר אכלי בהמה מן הפית; ואינו מאכיל לבהמה, אם כלה אותו המין מן השדה.

ז. וכשם שמבצרים את הפרות, כך מבצרים את הדמים. כיצד? הרי שמכר רמונים של שביעית, והרי הוא אוכל בדמיהן, וכלו הרמונים מן האילן שבשדה, ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן - חיב לבצר.

ח. כיצד עושה? קונה בהן מאכלות, ומחלקן מזון של סעודות לכל אחד ואחד; או ישליך המעות לים המלח, אם לא מצא אוכלין.

במדה, או במשקל, או במנין, אלא כפרות הארץ אכסרה; ואם היו נפרים שהן מחוצה לארץ, מתר.

ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את הקדש - יצא הקדש לחלין, ויתפשו הדמים תחתיו. והשביעית אינה כן; אלא המוכר פרות שביעית - יתפשו הדמים וייעשו כפרות שביעית, והפרות עצמן לא נתחללו ונעשו כפרות שאר השנים, שנאמר בה: "תהיה", בהיותה תהי לעולם. ולפי שנקראת 'קדש', תופשת את דמיה. נמצאת אומר: האחרון נתפש בשביעית, והפרי עצמו הרי הוא כמו שהיה.

ז. כיצד? לקח כפרות שביעית או בדמיהן בשר - נעשה הבשר באותן הפרות, ואוכלו כפרות שביעית; וצריך לבצר שניהן בשעת בעור שביעית. לקח באותו בשר או בדמיו דגים - יצא הבשר, ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן - יצאו דגים, ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש - יצא שמן, ונתפש דבש. וצריך לבצר הפרות הראשונות עם הדבש האחרון, בדרך שמבצרים פרות שביעית; ואין עושין משניהן מלוגמה ולא מפסידין אותן, כשאר פרות שביעית.

ח. אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח. במה דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי שני - מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

ט. וכשמחללין פרי הנלקח שנית, אין מחללין אותו על בהמה חיה ועוף חיים - שמא יניחם, ויגדל מהם עדרים; ואין צריך לומר שביעית עצמה. אבל מחללין אותן הפרות על השחוטין.

י. דמי שביעית - אין פורעין מהם את החוב, ואין עושין בהן שושבינות, ואין משלמין מהן תגמולין, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת; אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים, וצריך להודיע. וכן אין לוקחין מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה; ואם לקח, יאכל כנגדן בדרך שעושה במעשר שני. ואין מביאין מהן קני זבים וזבות ויולדות, חטאות ואשמות; ואם הביא, יאכל כנגדן. ואין סכין פלים ועורות בשמן של שביעית; ואם סף, יאכל כנגדן.

יא. אין נותנין מהן לא לפל, ולא לספר, ולא לספן, ולא לשאר האמנים; אבל נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקות אותו מים. ומתר לתן מפרות שביעית או מדמיהן לאמנין, מתנות חנם.

יב. האומר לפועל: 'הא לך אפר זה, ולקט לי ירק היום' - שקרו מתר; ואינו כדמי שביעית - אלא מוציאו בכל מה שירצה, ולא קנסו את הפועל להיות שקרו כדמי שביעית. ואם אמר לו: 'לקט לי בו היום ירק' - הרי זה כדמי שביעית; ואינו מוציאו אלא באכילה ושתיה, כפרות שביעית.

יג. החמרים העושים כפרות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדי - הרי שקרן כדמי שביעית; ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרין, ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששכר הפועל מעט - לא קנסו בו, משום כדי חייו.

במוצאי שביעית, לאטספ פרות שביעית? עד שתדר רביעה שניה.

יט. הדר והכפר והלסם, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. הקטף, והוא שרף היוצא מן האילנות ומן העקרון, אין לו שביעית; והיוצא מן הפגין, יש לו שביעית ולדמיו שביעית.

כ. במה דברים אמורים? באילן מאכל; אבל באילן סרק - אף היוצא מן העלין ומן העקרון - כפרי שלהן, ויש לו שביעית ולדמיו שביעית.

כא. הכובש ודר שביעית בשמן של ששית - ילקט את הדר, והשמן מתר. כבשו בשמן של מוצאי שביעית - חייב לבער השמן; שהרי הדר יבש הוא, וכבר נתחייב בבעור.

כב. חרובין של שביעית שפכשן ביין ששית, או ביין מוצאי שביעית - חייב לבער היין, שהרי טעם פרות שביעית בו. זה הכלל: פרות שביעית שנתערבו בפרות אחרות - מין במינו, בכל שהוא; ושלא במינו, בנותן טעם.

הלכות שמטה ויובל פרק ח

א. בדרך שאסור לעבד הארץ בשביעית - כן אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה, או למכר להן כלי עבודה; לפי שאסור לחזק ידי עובדי עברה.

ב. ואלו כלים שאין האמן רשאי למכרן בשביעית, למי שהוא חשוד על השביעית: מתרשה וכל פליה, העל והמורה והדקר. זה הכלל: כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית, אסור למכרו לחשוד; ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מתרת, מתר למכרו לחשוד.

ג. ביצד? מוכר הוא לו המגל והעגלה וכל פליה - שאם יקצר בו מעט ויביא על העגלה מעט, הרי זה מתר; ואם יקצר בדרך הקוצרין או יביא כל פרות שדהו, אסור.

ד. ומתר למכר סתם למי שאינו חשוד, אפלו דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית - שהרי אפשר שקנה בשביעית, לעשות לו מלאכה לאחר שביעית.

ה. היוצר מוכר חמשה כדי שמן, וחמש עשרה כדי זין. ומתר למכר לגוי יתר מזה, ואינו חושש שמא ימכר לישראל; ומוכר פדים רבות לישראל בחוצה לארץ, ואינו חושש שמא יביא לארץ.

ו. ומוכר לחשוד פנה חורשת, שהרי אפשר לשחטה. ומוכר לו שדהו, שהרי אפשר שיוכינה. אבל לא ימכר לו שדה האילן, אלא אם כן פוסק עמו על מנת שאין לו באילן. ומשאילו סאה למדד בה, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן - שהרי אפשר שימכר בה בתוך ביתו. ופורט לו מעות, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלין. וכלן בפרוש, אסורין.

ז. וכן משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית, נפה ובכרה רחים ונתנור; אבל לא תבזר ולא תטחן עמה.

ט. שלש ארצות לבעור: ארץ יהודה בלה - הדר והשפלה והעמק, ארץ אחת; עבר הירדן בלו - שפלת לך והר שפלת לך ומבית חורון עד הים, ארץ אחת; והגליל בלו - גליל העליון וגליל התחתון ויתחום טבריה, ארץ אחת. ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן, עד שיכלה האחרון שבה.

י. ביצד? היו לו פרות בארץ יהודה - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ יהודה בלה; וכן אם היו לו פרות גליל - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ הגליל בלה; וכן בעבר הירדן.

יא. ושלש ארצות אלו, כלן חשבות כארץ אחת לחרובין ולזיתים ולתמרים. ואוכלין בתמרים, עד שיכלה האחרון שבו; ואימתי הוא בלה? עד הפורים. וכן אוכלין בזיתים עד העצרת, ובענבים עד הפסח של מוצאי שביעית, ובגורגרות עד החנוכה.

יב. המוליך פרות שביעית ממקום שכלו למקום שלא בלו, או מקום שלא בלו למקום שכלו - חייב לבער; לפי שנותנין עליו חמרי מקום שיצא משם, וחמרי מקום שהלך לשם. ופרות הארץ שיצאו לחוצה לארץ - מתבערין במקומן, ולא יעבירם ממקום למקום.

יג. כלל גדול אמרו בשביעית: כל שהוא מאכל אדם, או מאכל בהמה, או ממין הצובעין - אם אינו מתקנים בארץ - יש לו שביעית ולדמיו שביעית, וחייב בבעור ויש לדמיו בעור. כגון עלי הלוח השוטה ועלי הדגדגה והעלשין, מאכל אדם; וכגון החוחים והדרדרין, מאכל בהמה; וכגון אסטס וקוצה, ממין הצובעין. ואם היה מתקנים בארץ, כגון הפואה והרכפה ממין הצובעין - אף על פי שיש לו שביעית ולדמיו שביעית - אין לו בעור ולא לדמיו בעור, שהרי מתקנים בארץ, אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה.

יד. וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואינו ממין הצובעין - הואיל ואינו לעצים, יש לו שביעית ולדמיו שביעית. אבל אין לו בעור ולא לדמיו בעור, אף על פי שאינו מתקנים בארץ; אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה; כגון עקר הלוח השוטה, ועקר הדגדגה, והעקרבנין.

טו. קלפי רמון והנץ שלו, קלפי אגוזים, והגרעינים - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית; אבל אין להם בעור ולא לדמיהם. לולבי ורדים, וחרובים - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית, ויש להן ולדמיהן בעור. לולבי האלה, והבטנה, והאטדין - יש להן ולדמיהם שביעית, ואין להן ולא לדמיהן בעור; אבל לעלים שלהן יש בעור.

טז. איזו היא שעת בעור העלין? בעת שיבולו מן האילנות שלהן; עלי וזיתים, ועלי קנים, ועלי חרובין - אין להם בעור, לפי שאינן נובלות וכלות.

יז. ועד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחין בשביעית? עד שייבש המתיק; ויגבב עשבים יבשים, עד שתדר רביעה שניה במוצאי שביעית.

יח. ועד מתי יהיו העניים מתרין להכנס לפרדסות

ח. מחזקין ידי גוים בשביעית, בדברים בלבד - כגון שראוהו חורש או זורע, אומר לו: 'תתחזק', או 'תצליח', וכיוצא בדברים אלו; מפני שאינם מצוין על שביעית הארץ. אבל לא יסעידנו ביד. ומתיר לרדות עמקן הפרות, וחזקין מהם גירין - לפי שאינן בני חיוב כדי לקנס אותם.

ט. מתיר לעשות בתלוש בסוריה, אבל לא במחבר. כיצד? דשין וזורין ודורכין ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין; וכן כל כיוצא באלו.

י. כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית, או לשמר אותן - כך אסור לקח אותן מעם הארץ; לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפלו כל שהוא - שמה לא יאכל אותן בקדשת שביעית.

יא. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית, נותן לו אתרוג מתנה; ואם לא נתן, מקביל לו דמי אתרוג בדמי הלולב.

יב. כמה דברים אמורים? בזמן שהיה מוכר פרות שפמותן בשמור, כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן; אבל אם היה מוכר פרות שחזקתן מן ההפקר, כגון הפיגם, והירבוזין השוטים, והחלגלוגות, והבספר של הרים, וכיוצא בהן - הרי זה מתיר לקח ממנו מעט בדמי שלש סעודות בלבד, משום כדי חייו של מוכר.

יג. וכן כל דבר שאינו חייב במעשרות, כגון שום בעל בכי, וכצל של רכפה, וגריסין הקלקיות, ועדשים המצריות, וכן ורעוגי גנה שאינן נאכלין כגון זרע לפת וצנון, וכיוצא בהן - הרי אלו נלקחין מכל אדם בשביעית.

יד. כמה דברים אמורים? בעם הארץ סתם; אבל מי שהוא חשוד לעשות סחורה בפרות שביעית, או לשמר פרותיו ולאצור מהן - אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת שביעית, כולל. ואין לוקחין ממנו פשתן, אפלו סרוק;

אכל לוקחין ממנו טווי ושוור.

טו. החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות; והחשוד על המעשרות, אינו חשוד על השביעית. שאף על פי שזה וזה מן התורה - מעשר טעון הבאת מקום, מה שאין כן בשביעית; ושביעית אין לה פדיון, מה שאין כן במעשר.

טז. החשוד על הטהרות, אינו חשוד לא על המעשר ולא על השביעית; שהאכל הטמא היה שמכרו בחזקת טהור, אינו מטמא אחרים אלא מדברי סופרים, והחשוד לדברי סופרים, אינו חשוד לדברי תורה.

יז. כל החשוד על דבר - אף על פי שאינו נאמן על של עצמו, נאמן על של אחרים; חזקה, אין אדם חוטא לאחרים. לפיכך, החשוד על דבר, דנו ומעידו.

יח. הכהנים חשודין על השביעית - לפי שהן אומרים: 'הואיל והתרומות מתרות לנו, אף על פי שהן אסורין על הזרים במיתה - קל וחמר פרות שביעית'. לפיכך, סאה תרומה שנפלה למאה סאה של פרות שביעית, תעלה; נפלה לפחות ממאה - ירקבו הכל, ולא ימכרו לפהגנים ככל מדמע, לפי שהן חשודין על השביעית.

יט. הצבעין והפטמין לוקחין מרסן מכל מקום, ואין חוששין שמה מספיקי שביעית הוא.

כ. גבאי קפה בשביעית, לא יהיו מדקדקין בחצרות של אכלי שביעית; ואם נתנו להם פת - מתרת, ואין חוששין לה, שמה מספיקי שביעית הוא; שלא נחשדו וישראל להיות נותנין מפרות שביעית, אלא או מעות שביעית, או ביצים הנלקחות בדמי שביעית. ומתיר ללוות מן העניים פרות שביעית, ומחזירין להן פרות בשנה שמינית.

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום – ג' ט' טבת ה'תשס"ז

במדינה שהיא מקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, שיש לה דלתות ננעלות בלילה - שפלה רשות היחיד היא. זה הוא דין תורה.

ב. אבל מדברי סופרים [- מדברי חכמים], אסור לשכנים לטלטל ברשות היחיד שיש בה חלוקה בדירין [בדירות], עד שיצרכו [- יתאגדו בעירוב חצרות] כל השכנים כלן מערב שבת - אחד חצר, ואחד המבוי, ואחד המדינה [העיר]; ודבר זה, תקנת שלמה ובית דינו הוא.

ג. וכן יושבי אהלים, או ספות, או מחנה שהקיפוהו מחיצה - אין מטלטלין מאהל לאהל, עד שיצרכו כלן. אבל שירה שהקיפה מחיצה - אין צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא ערב; לפי שהן כלן מערבין, ואין אותם אהלים קבועין להן.

ד. מפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו ויאמרו: 'כשם שמתיר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה, ולהכניס מהן לחצרות - כך מתיר להוציא מן המדינה לשדה, ולהכניס מן השדה למדינה'; ויחשבו

יום ראשון

הלכות ערובין

מצות עשה אחת מדברי סופרים, ואינה מן המנצח. ובאור מצוה זו בפרקים אלו.

הלכות ערובין פרק א

א. חצר שיש בה שכנים הרבה, כל אחד מהן בבית לעצמו - דין תורה הוא, שיהיו כלן מתירין לטלטל בכל החצר, ובמבטים לחצר, ובמחיצות לבתים; מפני שכל החצר רשות היחיד אחת, שמתיר לטלטל בכלה. וכן הדין במבוי [- רחוב שממנו נכנסים לחצרות שבהם כמה בתים] שיש לו [- בצד הפתוח] לחי [- עמוד ניצב מחובר לדופן] או קורה [- מעליו] - שיהא [שיהיו] כל בני המבוי מתירין לטלטל בכלו [- שהוא כרשות היחיד], ומחצרות למבוי, ומבוי לחצרות; שכל המבוי, רשות היחיד הוא. וכן הדין

אחד. חמשה אגוזים, חמשה אפרסקין. ליטרא גר, בין חי בין שלוק; ואם היה בשל ולא בשל - אין מערבין, לפי שאינו ראוי לאכילה [ולחלון מפרט של מידות ומשקלות]. עוכלא תכלין, קב תמרים, קב גרוגרות, מנה דבלה, קב תפוחין. כשות [מין צמח], כמלא היד. פולין לחין, כמלא היד. חזין, ליטרא. והתדרין - הרי הן בכלל הירק, ומערבין בהן. עלי בצלים - אין מערבין בהן, אלא אם הבצילו ונעשה ארף כל עלה מהן זרת; אבל פחות מכאן, אינו אכל. וכל אלו הדברים האמורים - כלפתן הן, ולפיכך נתנו בהן שעורין אלו. וכן כל פיוצא בהן. וכל האכלין מצטרפין לשעור השתוף.

יב. ליטרא האמורה בכל מקום, מלא שתי רביעיות; ועוכלא, חצי רביעית. ומנה האמורה בכל מקום, מאה דינר; והדינר, שש מעין; והמעה, משקל שש עשרה שעורות; והסלע, ארבעה דינרין. והרביעית, מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקרוב; נמצאת הליטרא, משקל חמשה ושלשים דינר, והעוכלא, משקל תשעה דינרין פחות רביע.

יג. סאה האמורה בכל מקום, ששת קבין; והקב, ארבעת לגין; והלג, ארבע רביעיות; וכבר בארנו מדת הרביעית ומשקלה. ואלו השעורין שאדם צריך לזכור אותן תמיד.

יד. אכל שהוא מתר באכילה - אף על פי שהוא אסור לזה המערב - הרי זה מערב בו ומשתתף בו. כיצד? משתתף הוא הנזיר ביין, וישראל בתרומה. וכן הנזיר מאכל זה, או שנשבע שלא יאכלנו - מערב בו ומשתתף בו; שאם אינו ראוי לזה, הרי הוא ראוי לאחר.

טו. אכל דבר האסור לכל - כגון טבול [תבואה לא מעושרת], אפלו טבול של דברי סופרים, וכן מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו בהגן, וכן מעשר שני והקדש שלא נפדו בהלכה - אין מערבין ומשתתפין בהן. אכל מערבין ומשתתפין בדמאי [ספק מעושר], מפני שראוי [ומותר] לעניים; ובמעשר שני והקדש שנפדו, אף על פי שלא נתן את החמש [- תוספת מחיר לפדיה] - שאין החמש מעכב; ומערבין במעשר שני בירושלים, מפני שהוא ראוי שם לאכילה - אכל לא בגבולין [חוץ לירושלים].

טז. כיצד מערבין בתצורות? גובין חלה אחת שלמה מפל בית ובית, ומניחין הכל בכלי אחד בבית אחד מבתי התצר, אפלו בבית התבן או בבית הבקר או בית האוצר [מחוס]; אכל אם נתנו בבית שער [חדר שומר השער], אפלו בית שער של יחיד, או באכסדרה [חדר בעל שלש קירות], או במרפסת, או בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אינו ערוב. וכשמקבץ הערוב, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, וצונו על מצות ערוב'; ואומר: 'בערוב זה יהיה מתר לכל בני התצר להוציא ולהכניס מבית לבית בשבת'. ויש לקטן לגבות ערובי תצורות. ובית שמניחין בו ערוב, אינו צריך לתן [- כשאר השכנים] את הפת; ואם היה רגילין להניח בו [- בבית זה] - אין משנין אותו, מפני דרכי שלום.

שהשוקים והרחובות, הואיל והן רשות לכל, הרי הן פשדות וכמדברות, ויאמרו שחצרות בלבד הן רשות היחיד, וידמו שאין ההוצאה מלאכה, ושמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדיורין, ויאחזו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר ממנה מקום ברשות כלן, ויד כלן שנה בו, כגון התצר לפתים - שנחשב אותו המקום שיד כלן שנה בו, כאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום ומקום שאחזו כל אחד מן השכנים וחקקו לעצמו, שהוא בלבד רשות היחיד; ויהיה אסור להוציא מרשות שתחלק לעצמו לרשות שיד כלן שנה בו, כמו שאין מוציאים מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא ושתמש כל אחד ברשות שתחלק לעצמו בלבד, עד שיערבו כלן, אף על פי שהכל רשות היחיד.

ו. ומה הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת - כלומר: שכלנו מערבין, ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק [נוטל] רשות מחברו [להשתמש באוכל]; אלא כשם שיד כלנו שנה במקום זה שנשאר לכלנו [-בחדר], כך יד כלנו שנה בכל מקום שאחזו כל אחד לעצמו, והרי אנו כלנו רשות אחת. ובמעשה הזה, לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

ז. הערוב שעושין בני התצר זה עם זה, הוא הנקרא 'ערובי תצורות'; ושעושין אנשי המבוי זה עם זה, או כל בני המדינה, הוא הנקרא 'שתוף'.

ח. אין מערבין בתצורות, אלא בפת שלמה בלבד. אפלו כפר מאפה סאה [- משקל גדול], והיא פרוסה - אין מערבין בה; היתה שלמה, והיא כאסר [- סוג מטבע] - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז ובפת עדשים; אבל לא בפת דחן. ושתוף, בין בפת בין בשאר אכלין. בכל אכל משתתפין - חוץ מן המים בפני עצמן, או מלח בפני עצמו; וכן כמהין ופטירות - אין משתתפין בהן, שאין חשובין כאכלים. ערב מים עם מלח - נעשה כמורקס [רוטב דגים], ומשתתפין בו.

ט. וכמה שעור [כמות] האכל שמשתתפין בו? כגרוגרת [תאנה יבשה] לכל אחד ואחד מבני המבוי, או מבני המדינה - והוא שיהיו שמונה עשר, או פחות; אבל אם היו מרבין על זה - שעורו שתי סעודות, שהן כשמונה עשר גרוגרות, שהן כששה ביצים בינוניות; אפלו היו משתתפין אלפים ורבות, שתי סעודות לכלן.

י. כל אכל שהוא נאכל כמות שהוא - כגון פת, ומיני דגן, ובשר חי - אם ישתתפו בו, שעורו מזון שתי סעודות; וכל שהוא לפתן [-תבשיל שנאכל עם לחם], ודרך העם לאכל בו פתן - כגון יין מבשל, ובשר צלי, וחמץ, ומורקס, וזיתים, ואמהות של בצלים - שעורו כדי לאכל בו [עם לחם] שתי סעודות.

יא. נשתתפו ביין חי [ללא מים], שעורו שתי רביעיות לכלן; וכן בשכר, שתי רביעיות. ביצים, שתיים; ומשתתפין בהן, ואפלו הן חיות. רמונים, שתיים. אתרוג,

יום שני

הלכות ערובין פרק ב

א. אנשי החצר שערכו פלן, חוץ מאחד מהן שלא ערב עמקן - בין מזיד, בין שוכח - הרי זה אוסר עליהן, ואסור לכלן להוציא מבתיהם לחצר או מן החצר לבתיהם. בטל להן זה שלא ערב רשות חצרו בלבד, הרי אלו מתירין להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר ומחצר לבתיהם; אבל לביתו, אסור. בטל להן רשות ביתו ורשות חצרו, הרי כלם מתירין; הן מתירין, מפני שערכו, והרי בטל להן רשות ביתו וחצרו; וגם הוא מתיר, מפני שלא נשאר לו רשות, והרי הוא כאורח אצלם, והאורח אינו אוסר.

ב. המבטל רשותו סתם [ולא פירט ביתו או חצרו] - רשות חצרו בטל, רשות ביתו לא בטל. והמבטל רשותו לבני חצר, צריך לבטל לכל אחד ואחד בפרוש, ואומר: 'רשותי מבטלת לך, ולך, ולך'; והיורש מבטל רשות אף על פי שמת מורישו בשבת, שהיורש - תחת מורישו הוקם לכל דבר, ובטול רשות בשבת מתיר לבתחלה.

ג. בטלו אלו המערכין רשותם לזה שלא ערב - הוא מתיר, שהרי נשאר לבדו; והם אסורין, שלא נשאר להן רשות. ואין אומרים: 'היו כאורחים אצל'; שאין רבים אורחין אצל אחד.

ד. היו אלו שלא ערב, שנים או יתר - אם בטלו רשותם למערכין - המערכין מתירין, ואלו שלא ערכו אסורין [שאין הרבים נעשים אורחים]. ואין המערכין יכולים לבטל רשותם לשנים שלא ערכו, שכל אחד מהן אוסר על חברו; ואפלו חזר האחד שלא ערב, ובטל רשות לשני שלא ערב - הרי זה אוסר, שבשעה שבטלו לו המערכין, אסור היה. אחד שערב, אינו מבטל רשותו לאחד שלא ערב; אבל האחד שלא ערב, מבטל רשותו לאחד שערב.

ה. כלשם שבעל בית זה מבטל לבעל בית זה רשותו בחצר אחת, כך מבטלין מחצר לחצר; ומבטלין, וחוזרין ומבטלין. כיצד? שנים ששוויין בחצר ולא ערכו - אחד מהן מבטל רשותו לשני, ונמצא השני מטלטל ברשותו שבטל לו חברו, עד שיעשה [הראשון] צרכיו [שימושיו] בחצר, ויבטל הביטול; וחוזר השני ומבטל רשותו לראשון, ומטלטל הראשון ברשותו שבטל לו; וכן כמה פעמים. יושב בטול רשות בחרבה [בית ריק, שפתוחים אליו שני בתים], כדרך שהוא בחצר.

ו. מי שבטל רשותו, וחזר וטלטל ברשותו שבטל - אם במזיד הוציא - הרי זה אוסר עליהן, שהרי לא עמד בבטולו; ואם בשוגג הוציא - אינו אוסר, שהרי הוא עומד בבטולו. כמה דברים אמורים? שלא קדמו והחזיקו אלו שבטל להן; אבל אם קדמו והחזיקו והוציאו - אם חזר הוא והוציא בין שוגג בין מזיד, אינו אוסר עליהן.

ז. שני בתים בשני צדי רשות הרבים, והקיפום גזים מחיצה בשבת - אין מבטלין זה לזה, הואיל ואי אפשר להם לערב מאמש. אחד מבני חצר שמת, והניח רשותו לאחד מן השוק - אם מת מבעוד יום, הרי היורש שאינו

יז. וכיצד משתתפין במבוי? גובה אכל כגורגרת מפל אחד ואחד, או פחות מכגורגרת אם היו מרבין, ומניח הפל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי, או בבית מן הבתים - אפלו בית קטן או אכסדרה או מרפסת - הרי זה שתוף; אבל אם הניחו באויר מבוי, אינו שתוף. ואם הניח הפל בחצר - צריך להגביה הפל מן הקרקע טפח, כדי שיהיה נכר. ומכרף על מצות ערוב, ואומר: 'בזה השתוף יהיה מתיר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי בשבת'.

יח. חלקו את הערוב או את השתוף - אף על פי שהוא בבית אחד, אינו ערוב; אבל אם מלאו את הפל מן הערוב, ונשאר ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר - מתיר.

יט. המשתתפין במבוי, צריכין לערב בחצרות, כדי שלא לשפח התינוקות תורת ערוב, שהרי אין התינוקות מכירין [ויודעים] מה נעשה במבוי; לפיכך, אם נשתתפו במבוי בפת, סומכין עליו, ואין צריכין לערב בחצרות, שהרי התינוקות מכירין בפת. בני חבורה שהיו מסבין בבית, וקדש עליהן היום [ונכנסה שבת, וטרם עירבו] - פת שעל השלחן, סומכין עליה משום ערובי חצרות; ואם רצו לסמוך עליה משום שתוף - סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

כ. לקח אחד מבני החצר פת אחת, ואמר: 'הרי זה לכל בני החצר', או אכל בשתי סעודות, ואמר: 'הרי זה לכל בני המבוי' - אינו צריך לגבות מפל אחד ואחד; אבל צריך לזכות [להקנות] להן בו על ידי אחר [- כדי שייצא מרשותו לרשות השכנים]. יוש לו [- ויכול] לזכות להן על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הפנעניים - מפני שידם כידו. וכן יוש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה - שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן וערב עליהן - שזכות היא להן, וזכין לאדם שלא בפניו.

כא. אין מערכין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד יום; ומערכין ערובי חצרות ושתופי מבואות בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום, ספק מן הלילה. ולעולם צריך שיהא הערוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך, אם נפל עליו גל [אבנים], או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת מבעוד יום - אינו ערוב; [אבד] משתשכה [- ונכנסה שבת], הרי זה ערוב; ואם ספק, הרי זה ערוב - שספק הערוב, פשר.

כב. נתן הערוב או השתוף במגדל, ונעל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה - אם אי אפשר לו להוציא הערוב, אלא אם פן עשה מלאכה בין השמשות - הרי זה כמי שאבד ואינו ערוב, שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש תרומת מעשר או תרומה גדולה, והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשף - אין מערכין בה; שעדין היא טבל כל בין השמשות, וצריך שתהיה סעודה הראויה מבעוד יום.

יד. גוי שהשכיר מגוי - אם אין הראשון יכול להוציא הגוי השני עד שישלם זמן שכירותו - שוכרין מזה הגוי השני, שהרי נכנס תחת הבעלים; ואם יש רשות לראשון להוציא את הגוי השוכר ממנו בכל עת שיצרה - אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון, הרי אלו מתרין.

טו. חצר שישאלים וגוי שרויין [גרים] בה, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה, ועשו ערוב דרך חלונות - אף על פי שהם מתרין להוציא מבית לבית דרך חלונות, הרי הם אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים, מפני הגוי, עד שישפיר; שאין רבים נעשים בערוב פתח, במקום הגוי.

טז. ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא [ברבים], או שהוא עובד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבריו; ואין מערבין עמו, ואינו מבטל, אלא שוכרין ממנו כגוי. אכל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה, ואין מחללין שבת, כגון צדוקין, ובייתוסין, וכל הכופרים בתורה שבעל פה - כללו של דבר: כל מי שאינו מודה במצות ערוב - אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בערוב, ואין שוכרין ממנו, לפי שאינו כגוי; אכל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר, וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד כשר, וזה הצדוקי, בחצר - הרי זה אוסר עליו, עד שיבטל לו.

יום שלישי

הלכות ערובין פרק ג

א. חלון שבין שתי חצרות - אם יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על זה, והיה קרוב מן הארץ בתוך עשרה טפחים, אפלו פלו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, או פלו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה - אם רצו יושבי שתי החצרות לערב כלן ערוב אחד, הרשות בידיהן, ויעשו בחצר אחת, ויטלטלו מזו לזו; ואם רצו, מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. היה החלון פחות מארבעה, או שהיה פלו למעלה מעשרה - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן.

ב. כמה דברים אמורים? בחלון שבין שתי חצרות; אכל שבין שני בתים, אפלו היה למעלה מעשרה. וכן חלון שבין בית לעליה [עליית הגג] - אם רצו מערבין ערוב אחד, אף על פי שאין ביניהן סלם; והוא, שהיה בו ארבעה על ארבעה. היה חלון גלגל - אם יש בו כדי לרבע בו ארבעה על ארבעה, הרי הוא כמרבוע.

ג. כתל שבין שתי חצרות, או מתבן [ערמת תבן] שבין שתי חצרות - פחות מעשרה טפחים [אין גורם להחשיבם לב' חצרות ולכן] - מערבין ערוב אחד, ואין מערבין שנים. היה גבוה עשרה, או יתר על כן - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן; ואם היה ביניהן סלם מכאן וסלם מכאן, הרי הן כפתח, ואם רצו, מערבין אחד [במשותף]. ואפלו היה הסלם זקוף וסמוך לכתל, שהרי אין יכולין לעלות בו עד שימשוך ויתרחק מתחתיו מן הכתל

מבני החצר אוסר עליהן; ואם מת משחשכה, אינו אוסר עליהן. אחד מן השוק שמת, והניח רשותו לאחד מבני החצר - אם מבעוד יום מת - אינו אוסר, שהרי כלן מערבין; ואם מת משחשכה - אוסר עליהן, עד שיבטל להן רשות מורישו.

ח. ישראל וגר שרויין במערה אחת, ומת הגר מבעוד יום - אף על פי שלא החזיק [וקנה] ישראל אחד בנכסיו עד שחשכה [למרות זאת] - הרי זה המחזיק [אחר כניסת שבת] אוסר עד שיבטל, שהרי הוא כיוורש; ואם מת הגר משחשכה [ועשו ערוב לפני השבת] - אף על פי שהחזיק ישראל אחד בנכסיו - אינו אוסר עליו, אלא בהתירו הראשון הוא עומד.

ט. ישראל הדר עם הנכרי או עם גר תושב בחצר [גוי שמקיים מצוות בני נח], אינו אוסר עליו; שדירת הגוי אינה דירה, אלא כבהמה הוא חשוב. ואם היו שני ישראלים או יתר, וגוי שוכן עמם - הרי זה אוסר עליהם; ודבר זה - גזירה, כדי שלא ישכנו גוי עמם, שלא ילמדו ממעשיו. ולמה לא גזרו בישראל אחד וגוי אחד? מפני שאינו דבר מצוי - שהרי יפתח שמא יתיחד עמו ויהרגנו, וכבר אסרו להתיחד עם הגוי.

י. שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת, וערבו הישראלים לעצמם - לא הועיל כלום; וכן אם בטלו לגוי, או בטל להן, או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו פתח עם הגוי - לא הועילו כלום; שאין ערוב מועיל במקום גוי, ואין בטול רשות מועיל במקום גוי; ואין להן תקנה, אלא שישכרו ממנו רשותו, ויעשה הגוי כאלו הוא אורח עמהן. וכן אם היו גוים רבים - משפירין רשותם לישראלים, והישראלים מערבין ומתריין. וישראל אחד ששכר מן הגוי - מערב עם שאר הישראלים, ויתירו כלם; ואין כל אחד ואחד צריך לשפר מן הגוי.

יא. שתי חצרות זו לפנים מזו, וישראל אחד וגוי דרים בפנימית וישראל אחד בחיצונה, או שהיה ישראל וגוי בחיצונה וישראל אחד בפנימית - הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכר ממנו, שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם; והפנימי, מתר בפנימית.

יב. שוכרין מן הגוי אפלו בשבת; שהשכירות כבטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית, אלא הכר בלבד; לפיכך, שוכרין מן הגוי אפלו בפחות משנה פרוטה, ואשתו של גוי משפרת שלא מדעתו, וכן שכירו או שמשו משפירין שלא מדעתו; ואפלו היו שכירו או שמשו ישראלים, הרי זה משפיר שלא מדעתו. שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו, והשאילו - הרי נשתתף עמו ברשותו, ומשפיר שלא מדעתו. היו לגוי שני שכירים או שמשים או נשים רבות - אם השפיר אחד מהן, די.

יג. שני ישראלים וגוי הדרים בחצר אחת, ושכרו מן הגוי בשבת - חוזר האחד ומבטל רשותו לשני, ומתיר; וכן אם מת הגוי בשבת - מבטל הישראלי לישראל האחר, ויהיה מתר לטלטל.

ערוך אחד; ואם בא לפרץ לכתחלה פרצה יתר מעשר בכל הכתל, צריך להיות גבה הפרצה מלא קומתו [י שיראו הבתים בברור דרך הפתח].

יב. חריץ [בוקקע] שבין שתי חצרות, עמק עשרה ורחב ארבעה או יתר - מערבין שני ערוכין; פחות מכאן - מערבין אחד, ואין מערבין שנים. ואם מעט עמקו בעפר או בצורות - מערבין אחד, ואין מערבין שנים; שסתם עפר וצורות בחריץ, מבטלין הן. אבל אם מלאהו תבן או קש - אינן ממעטין עד שיבטל [י יחליט להשאירם שם].

יג. וכן אם מעט רחבו כלות או בקנה [י שאסור לסלטם בשבת] שהושיטו בארץ כל החריץ - מערבין אחד, ואין מערבין שנים; וכל הדבר הנוטל בשבת, כגון הסל והספל - אין ממעטין בו, אלא אם כן חפרו בארץ חבור שאי אפשר לשמטו עד שיחפר בדקר [מעדר].

יד. נתן לוח שרחב ארבעה טפחים על רחב החריץ, מערבין אחד; ואם רצו, מערבין שני ערוכין. וכן שתי גצצטריות [מרפסות] זו כנגד זו - אם הושיט לוח שרחב ארבעה טפחים מזו לזו, מערבין ערוך אחד; ואם רצו, מערבין שני ערוכין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. הרי זו בצד זו, ואינן בשונה, אלא אחת למעלה מחברתה - אם יש ביניהן פחות משלשה טפחים, הרי הן כגצצטרה אחת; ואם יש ביניהם שלשה או יתר, מערבין אלו לעצמן ואלו לעצמן.

טו. כתל שבין שתי חצרות שהוא רחב, והיה גבוה מעשרה טפחים מחצר זו ושנה לקרקע חצר שניה - נותנין רחבו לבני החצר שהוא שנה להן, ויחשב מחצתן; הואיל ותשמישו לאלו ותשמישו בקשה לאלו, נותנין אותו לאלו שתשמישו להן בנחת. וכן חריץ שבין שתי חצרות, עמק עשרה טפחים מצד חצר זו ושנה לקרקע חצר שניה - נותנין רחבו לחצר שהוא שנה לו; מפני שתשמישו נחת לזה וקשה לזה, נותנין אותו לאלו שתשמישו להם בנחת. **טז.** הנה הכתל שבין שתי החצרות נמוך מחצר העליונה וגבוה מחצר התחתונה, שנמצאו בני העליונה משתמשין בעביו [בג הכותל] על ידי שלשול [חבל], ובני התחתונה משתמשין בעביו על ידי זריקה - שניהן אסורין בו, עד שיערכו שתייהן ערוך אחד; אבל אם לא ערכו - אין מכניסין מעבי כהל זה לבתים, ואין מוציאין מהבתים לעביו.

יז. שני בתים שביניהם חרפה שהיא רשות היחיד - אם יכולין שניהן להשתמש בחרפה על ידי זריקה, אוסרין זה על זה; ואם הנה תשמישה לזה בנחת, והאחר אינו יכול לזרק לה מפני שהיא עמקה ממנה - הרי זה שהיא לו בנחת, משתמש בה על ידי זריקה.

יח. כל גגות העיר, אף על פי שזה גבוה וזה נמוך, עם כל החצרות, עם כל הקרפפות [מיו חצר] שהקפו שלא לשם דירה שאין בכל אחד מהן יתר על בית סאתים [י מאה אמה על חמישים], עם עבי הכתלים שבין החצרות, עם המבואות שיש להם לחי או קורה - כלן רשות אחת

- הרי זה מתיר; ואפלו לא היה מגיע ראש הסלם לראש הכתל - אם נשאר ביניהן פחות משלשה [טפחים], הרי זה מתיר, ומערבין אחד, אם רצו.

ד. היה הכתל רחב ארבעה, ועשה סלם מכאן וסלם מכאן - אף על פי שהסלמות מרחקות זה מזה - אם רצו, מערבין אחד. אין ברחב הכתל ארבעה - אם אין בין הסלמות שלשה, מערבין אחד; היה ביניהם שלשה, מערבין שנים.

ה. בנה מצבה [טפסל] על גבי מצבה בצד הכתל - אם יש בתחתונה [י בטפסל התחתון] ארבעה, ממעט [י ונחשב כפחות מ' טפחים]; אין בתחתונה ארבעה, ואין בינה לבין העליונה שלשה, ממעט; ואם רצו, מערבין אחד. וכן במדרגות של עץ שסמכן לכתל.

ו. כתל גבוה שבין שתי חצרות, וזיו [בליטה] יוצא באמצעיתו - אם נשאר מן הזיו עד ראש הכתל פחות מעשרה, מניח סלם לפני הזיו, ומערבין אחד, אם רצו; אבל אם הניח הסלם בצד הזיו, אינו ממעט. היה הכתל גבוה תשעה עשר טפח - מוציא [זיו] אחד באמצע, ומערבין אחד, אם רצו; שהרי מן הזיו עד הארץ פחות מעשרה, ומן הזיו עד ראש הכתל פחות מעשרה. היה הכתל גבוה עשרים טפח, צריך שני זיזין זה שלא כנגד זה, עד שיהיה בין הזיו התחתון ובין הארץ פחות מעשרה, ובין הזיו העליון ובין ראש הכתל פחות מעשרה; ומערבין אחד, אם רצו.

ז. דקל שחתכו וסמכו על ראש הכתל ועל הארץ - מערבין אחד, אם רצו; ואינו צריך לקבעו בבנין. וכן הסלם - כבדו קובעו, ואינו צריך לחברו בבנין. הרי קשין מבדילין בין שתי החצרות, וסלם מכאן וסלם מכאן - אין מערבין אחד; שהרי אין בן הרגל עולה בסלם, לפי שאין לו על מה יסמוך [י שהסולם יתמוטט]. היה הסלם באמצע, וקשין מכאן וקשין מכאן [י מחיצה מקש ובאמצע עמוד לתמיכת הסולם] - אם רצו, מערבין שנים.

ח. היה אילן בצד הכתל, ועשהו סלם לכתל - אם רצו, מערבין אחד, הואיל ואסור שבות [י מדברי חכמים] הוא שגורם לו שלא יעלה באילן. עשה אשנה [אילן לעבודה זרה] סלם לכתל - אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי היא אסורה בהנהגה.

ט. כתל שגבוה עשרה, ובא למעטו [ע"י הגבהת הקרקע] כדי לערב ערוך אחד - אם יש בארץ המעוט [י לרוחב הכותל] ארבעה טפחים, מערבין אחד; סתר מקצת הכתל [מלמעלה] עד שנזמט מעשרה [בצד אחד] - צדו הקצר, נותנין אותו לחצר זו [להשתמש ולהניח חפצים על הכותל], ושאר הכתל הגבוה, לבין שתי החצרות.

י. נפרץ הכתל הגבוה שביניהן - אם היתה הפרצה [לרוחב] עד עשר אמות, מערבין שני ערוכין; ואם רצו, מערבין אחד, מפני שהיא כפתח. ואם היתה יתר מעשר - מערבין ערוך אחד, ואין מערבין שני ערוכין.

יא. היתה הפרצה פחות מעשר, ובא להשלימה ליתר מעשר - חוקק [סותר] בכתל גבה עשרה טפחים, ומערבין

אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה, או שעשו גוים לדעתן [מדעת עצמם] - חזרו להתרין. וכן שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו וערכו, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקפות מחיצה; חזרו ונקשרו בשוגג, חזרו להתרין.

יום רביעי

הלכות ערובין פרק ד

א. אנשי חצר שהיו בלן אוכלין על שלחן אחד תמיד - אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו - אין צריכין ערוב, מפני שהן כאנשי בית אחד. וכשם שאין אשתו של אדם ובניו ובני ביתו ועבדיו אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמהן - כך אלו בלן כאנשי בית אחד הן, מפני שהן בלן סומכין על שלחן אחד.

ב. וכן אם צרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמעריבין עמו; ואם היה הערוב בא אצלן [הנוח בחצרם] - אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת; שכל אלו הבתים, כבית אחד הן חשובין.

ג. וכן אנשי חצר שערכו, נעשו בלן כבית אחד; ואם צרכו לערב עם חצר שניה, כפר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי בלן למקום שמעריבין בו; ואם היה ערוב בא אצלן, אינן צריכין לתן פת.

ד. חמשה שגבו את הערוב להוליכו למקום שמניחין בו הערוב - כשהן מוליכין, אינן צריכין להוליך על ידי חמשתן אלא כפר אחד; שפיון שגבו, בלן נעשו כאנשי בית אחד.

ה. האב ובנו, והרב ותלמידו, שהן שרויין בחצר - אינן צריכין לערב, מפני שהן כבית אחד; ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד, ופעמים אינן אוכלין - הרי הן כבית אחד.

ו. האחים שכל אחד מהן יש לו בית בפני עצמו, ואינן סומכין [ואוכלים] על שלחן אביהן, וכן הנשים או העבדים שאינן סומכין על שלחן בעלן או רבן תמיד, אבל אוכלין הן על שלחן בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבוע או חדש - אם אין עמהן דיוורין [דיורים] אחרים בחצר, אינן צריכין לערב; ואם ערכו עם חצר אחרת, ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן, אין נותנין פת. ואם היו דיוורין עמהן בחצר, צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר, מפני שאינן סומכין על שלחן אחד תמיד.

ז. חמש חבורות ששבתו בטרקלין [אולם עם כמה חדרים] אחד - אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המגעת לתקרה - הרי כל חבורה מהן כאלו היא בחדר בפני עצמו, או בעליה בפני עצמה; לפיכך צריכין פת מכל חבורה. ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - כפר אחד לכלן, שכלן כאנשי בית אחד חשובין.

ח. מי שיש לו בחצר חברו בית שער [חדר לשומר השער]

הן; ומטלטלין בכלן בלא ערוב, כלים ששבתו בתוכן [ששהו שם בשבת], אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית, אלא אם בן ערבו.

יט. ביצד? כלי ששבת בתוך החצר - בין ערכו אנשי החצר, בין לא ערכו - מתיר להעלותו מן החצר לגג, או לראש הכתל, ומן הגג לגג אחר הסמוך לו אפלו היה גבוה ממנו כל שהוא או נמוך, ומן הגג האחר לחצר שניה, ומחצר שניה לגג שלישי של חצר שלישית, ומגג שלישי למבוי, ומן המבוי לגג רביעי. עד שיעביירונו כל המדינה בלה דרך גגות וחדרות, או דרך גגות וקרפפות, או דרך חצרות וקרפפות, או דרך שלשתן מזה לזה ומזה לזה - ובלבד שלא יבס בכלי זה לבית מן הבתים, אלא אם ערכו אנשי כל המקומות האלו ערוב אחד.

כ. וכן אם שבת הכלי בבית, והוציאו לחצר - לא יעביירונו לחצר אחרת, או לגג אחר, או לראש הכתל, או לקרפף, אלא אם בן ערבו כל אנשי המקומות שמעביירין בהן כלי זה, ערוב אחד.

כא. בור [מים] שבין שתי חצרות - אין ממלאין ממנו בשבת, אלא אם בן עשו לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כדי שיהיה כל אחד ואחד דולה מרשותו. והיכן מעמידין את המחיצה? אם היתה למעלה מן המים, צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך המים; ואם היתה המחיצה בלה בתוך המים, צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים - כדי שיהיה נפרד רשות זה מרשות זה.

כב. וכן אם עשו על פי הבור קורה ורובה ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא מצדה השני, וכאלו הבדילה חלק זה מחלק זה, אף על פי שהמים מעריבין מלמטה; קל [הקלה] הוא שהקלו חכמים במים.

כג. באר שבאמצע השביל בין שני בתלי חצרות - אף על פי שהיא מפלגת [רחוקה] מכתל זה ארבעה טפחים ומכתל זה ארבעה טפחים - שניהם ממלאים ממנה, ואין צריכין להוציא זיוין [קדש קטן להיכר] על גבה; שאין אדם אוסר על חברו דרך אור.

כד. חצר קטנה שנופצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום - אנשי גדולה מעריבין לעצמן ומתריין, שהרי נשאר להן פסין [דפנות] מפאן ומפאן; ואנשי קטנה אסורין להוציא מביתה לחצר שלהן, עד שיערכו עם בני הגדולה ערוב אחד; שדיוורין [הדיורים] של גדולה חשובין בקטנה [שהקטנה כפתח לגדולה], ואין דיורי קטנה חשובין בגדולה.

כה. שתי חצרות שערכו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן, או דרך החלון, ונסתם הפתח או החלון בשבת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה; הואיל והתרה מקצת שבת, התרה בלה. וכן שתי חצרות שערכו זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל כתל שביניהן בשבת - אלו מתרים לעצמן ומוציאין מביתהן ומטלטלין עד עקר המחיצה, ואלו מטלטלין בן עד עקר המחיצה; הואיל והתרה מקצת שבת, התרה בלה, אף על פי שנתוספו הדיוורין - שהדיוורין הבאין בשבת,

עלית גג], וערכו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין כלים ששבתו בכתיבה, בכל המרפסת ובכל הנחשב עמה, או בכל רחב העליה, ובכל הנחשב עמה; ואנשי החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו ולא ערכו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה, וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

טז. ביצר? הסלע או תל וכיוצא בו שבתוף החצר - אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו נחשבים בין החצר ובין המרפסת, ושניהן אסורין להוציא שם כלים שבבתים. ואם גבוהין עשרה, והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים - הרי אלו נחשבים עם המרפסת, שהרי הן שוין לה, ובגין מרפסת מתרין בהן. ואם היו רחוקין מן המרפסת ארבעה טפחים או יותר על כן - אף על פי שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת, לפי ששניהן אפשר להן להשתמש בהן על ידי זריקה; לפיכך, שניהן אסורין להוציא לשם כלי הבתים, עד שיערכו. היתה מצבה רחבה ארבעה טפחים לפני המרפסת - אין המרפסת אוסרת על בני החצר, שהרי נחלקה מהם.

יז. זיזין [בליטות] היוצאין מן הכתלים - כל שהוא למטה מעשרה טפחים - הרי זה נחשב מן החצר, ובגין החצר משתמשין בו; וכל שהוא בתוף עשרה טפחים העליונים הסמוכין לעליה, אנשי עליה משתמשין בו. והנשאר בין עשרה התחתונים עד תחלת עשרה העליונים, מן הזיזין היוצאין שם - שניהן אסורין בו; ואין משתמשין בהן בכלים שבבתים, אלא אם כן ערכו.

יח. בור שבחצר - אם היה מלא פרות טבילים [לא מעושרים] שאסור לטלטלן בשבת, וכיוצא בהן - הרי הוא וחליתו [שפתו], כסלע או תל שבחצר: אם היה גבוה עשרה סמוך למרפסת, הרי הוא נחשב עם המרפסת; אבל אם היה מלא מים - אין בגין חצר ולא בגין מרפסת מכניסין ממנו לבתים, עד שיערכו.

יט. שתי חצרות זו לפני זו, ואנשי הפנימית יוצאין ונכנסין ועובדין על החיצונה - ערבה הפנימית ולא ערבה החיצונה, הפנימית מתרת [לטלטל בחצרה] והחיצונה אסורה [מפני הפנימית שמהלכין בה]; ערבה החיצונה ולא ערבה הפנימית, שתיהן אסורות - הפנימית מפני שלא ערכה, והחיצונה מפני אלו שלא ערכו שעובדין עליהן. ערבה זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפני עצמה, וזו מתרת בפני עצמה; אבל אין מטלטלין מזו לזו.

כ. שכח אחד מן החיצונה ולא ערב, הפנימית בהתרה עומדת; שכח אחד מן בגי הפנימית ולא ערב עמה, אף החיצונה אסורה - מפני אלו בגי הפנימית שלא עלה להם ערב, שהן עובדין עליהן.

כא. עשו שתיהן ערב אחד - אם הניחוהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבגין החיצונה, בין מבגין הפנימית - שתיהן אסורות, עד שיכבטל להן [רשותו];

שרבים דורסין בו, או אכסדרה, או מרפסת, או בית הבקר, או בית התבן, או בית העצים, או אוצר [מחטן] - הרי זה אינו אוסר עליו, עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פתו, ואחר כך יהיה אוסר עליו, עד שיערב עמו; אבל מקום לינה, אינו אוסר לפיכך, אם קבע לו מקום לאכל בו בבית שער, או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר עליו, לפי שאינו מקום דירה.

ט. עשרה בתים זה לפניו מזה - הבית הפנימי והשני לו, הן שנותנין את הערוב; והשמונה בתים החיצונים, אינן נותנין את הערוב; הואיל ורבים דורסין בהן, הרי הן בבית שער, והדר בבית שער אינו אוסר. אבל התשיעי, אין דורסין בו רבים; לפיכך אוסר, עד שיתן ערובו.

י. שתי חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחות זה לזה ופתוחים לתצרות, והביאו בגי חצר זו ערובן דרך הבית הפתוח להן, והניחוהו בבית האמצעי, וכן הביאו בגי חצר האחרת ערובן דרך הבית הפתוח להן והניחוהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים, אינן צריכין לתת את הפת; האמצעי - מפני שהניחו בו הערוב, והשנים שמצדדיו - מפני שכל אחד מהן בית שער לאנשי חצר.

יא. שתי חצרות ושני בתים פתוחים זה לזה ביניהן, והביאו אלו ערובן דרך הבית הפתוח להן, והניחוהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו אלו ערובן דרך הפתח הסמוך להן, והניחוהו בבית האחר - שתיהן לא קנו ערוב; שכל אחת מהן הניחה ערובה בבית שער של חצר אחרת.

יב. אחד מבגין החצר שהיה גוסס - אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום - הרי זה אוסר על בגי החצר, עד שיזכו לו כפת ויערבו עליו; וכן קטן - אף על פי שאינו יכול לאכל כזית - הרי זה אוסר, עד שיערבו עליו. אבל האורח - אינו אוסר לעולם, כמו שבארנו.

יג. אחד מבגין חצר שהניח ביתו, והלך ושבת בחצר אחרת - אפלו היתה סמוכה לתצרו - אם הסיע מלבו [הניח מחשבתי] ואין דעתו לחזור לביתו בשבת זו, הרי זה אינו אוסר עליהן. במה דברים אמורים? בישראל; אבל גוי - אפלו הלך לשבות בעיר אחרת, אוסר עליהן, עד שישכרו ממנו מקומו, שאפשר שיבוא בשבת.

יד. בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים, והניח לו כלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן - אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפוסת יד בכל בית מהן, נעשו הכל כאורחין אצלו. במה דברים אמורים? בשנהיג שם דבר שאסור לטלטלו בשבת, כגון טבל ועששית [חתיכת מתכת]; אבל אם נשאר לו בכל בית מהן כלים שמותר לטלטלן - הואיל ואפשר שיזיזם היום, ולא ישאר לו שם תפוסת יד - הרי אלו אוסרין עליו, עד שיערכו.

טו. אנשי חצר ששכחו ולא ערכו - אין מוציאין מבתיהם לחצר, ולא מחצר לבתים; אבל מטלטלין הן כלים ששבתו [ששהו בשבת] בחצר, בכל החצר ובכל הנחשב עם החצר. ואם היתה שם מרפסת או עליה -

יום חמישי

הלכות ערובין פרק ה

א. אנשי מבוי [נ רחוב המוקף בחצרות שבהם כמה בתים] שהיה ביניהן שתוף במאכל אחד לענין סחורה, כגון שקנו יין בשתפות או שמן או דבש וכיוצא בהן - אינן צריכין שתוף אחר לענין שבת, אלא סומכין על שתוף של סחורה; והוא שהיה המין שהן שותפין בו, מין אחד ובכלי אחד; אבל אם היה אחד מהם שותף לזה ביין ולאחר בשמן, או שהיה הכלל יין והיה בשני כלים - הרי אלו צריכין להשתתף לענין שבת.

ב. אחד מבני המבוי שבקש מחברו יין או שמן קדם השבת, ולא נתן לו - בטל השתוף, שהרי גלה דעתו שאינן כלן בשתפין שאין מקפידין זה על זה. ואחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי, ולא נשתתף - בני מבוי נכנסין לתוך ביתו, ונוטלין ממנו שתוף בעל כרחו [כיון שזה גם לטובתו]; ואחד מבני המבוי שאינו רוצה להשתתף כלל עם בני המבוי, כופין אותו להשתתף עמהם.

ג. אחד מבני מבוי שהיה לו אוצר [מחסן] של יין או שמן וכיוצא בהן - הרי זה מזהב ממנו מעט לכל בני המבוי להשתתף בו, ומערב בו עליהן; ואף על פי שלא הפרישו, ולא יחדו, [את חלק העירוב] אלא הרי הוא מערב באוצר - הרי זה שתוף.

ד. חצר שיש לה שני פתחים לשני מבואות - אם נשתתפה עם אחד מהן בלבד - נאסרה במבוי השני, ואינה מוציאה ומכניסה בו; לפיכך, אם זכה אחד בשתוף לכל בני המבוי, ושתף עליהם - צריך להודיע לאנשי חצר זו; שאינן משתתפין אלא מדעתו, שאינה זכות להם - שמא במבוי השני רוצים להשתתף, לא בזה.

ה. אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו - והוא שלא יאסר על שכניו; אבל אם אוסר - אינה מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו. כיצד אוסר? כגון שאמר: 'איני מערב עמכם', או 'איני משתתף עמכם'.

ו. נשתתפו אנשי חצר זו עם אחד משני המבואות - אם במין [סוג מאכל] אחד נשתתפו, אפלו פלה אותו המין - הרי זה עושה שתוף אחר ומזהב להן, ואינו צריך להודיעם פעם שנייה. ואם בשני מינין נשתתפו, ונתמעט האכל - מוסף ומזהב, ואינו צריך להודיע; ואם פלו - מזהב להם, וצריך להודיעם. בתוספו שכנים בחצר זו - מזהב להם, וצריך להודיעם.

ז. נשתתפה חצר זו עם בני מבוי זה מפתח זה, ועם בני המבוי השני מן הפתח האחר - מתרת עם שניהן, והן מתרין עמה; ושני המבואות אסורין זה עם זה. לא ערבה עם אחד מהן, אסרת על שניהן.

ח. היתה חצר זו רגילה בפתח אחד, והפתח השני אינה רגילה בו - זה שרגילה להפנס ולצאת בו, אוסר; ושאינה רגילה בו, אינו אוסר. ערבה עם מבוי שאינה רגילה בו - התר המבוי האחר לעצמו, ואינו צריך לערב עמה.

ט. ערבו בני המבוי שהיה רגילה בו לעצמן, והיא לא

שהרי בארנו, שמבטלין מחצר לחצר. ואם הניחו ערוכין בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - חיצונה אסורה, ופנימית מתרת במקומה [שהיא כרשות נפרדת]; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתייהן אסורות, עד שיבטל להן.

כב. היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצרו; ואם היה גוי בפנימית - אף על פי שהוא אחד - הרי הוא כרבים, ואוסר על החיצונה, עד שישכרו מקומו.

כג. שלש חצרות הפתוחות זו לזו [וגם לרשות הרבים], ורבים בכל חצר מהן - ערכו שתיים החיצונות עם האמצעית - היא מתרת עמהן, והן מתרות עמה, ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו, עד שיעשו שלשתן ערוב אחד [שלש חצרות זו לפנין מזו -] היתה בכל חצר מהן [דיר] אחד - אף על פי שרבים [השני והשלישי] דורסין בחיצונה - אינן צריכין לערב, שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית - הואיל והן אסורין במקומן עד שיערכו - הרי הן אסורין על היחידים שבאמצעית ושפחיותה, עד שיערכו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה במקומה, אסרת שלא במקומה; ורגל המתרת במקומה, אינה אסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן.

כד. שתי כפצטניות [מרפסות] זו למעלה מזו, שהן למעלה מן המים - אף על פי שעשת כל אחת מהן מחיצה גבוהה עשרה טפחים יורדת מכל אחת ואחת - אם היו שתי הגפצטראות בתוך עשרה טפחים, הרי אלו אסורין למלאת, עד שיערכו שתייהן ערוב אחד, מפני שהן כפצטניה אחת. ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה טפחים, וערכה זו לעצמה וזו לעצמה - שתייהן מתרות למלאת.

כה. לא עשתה העליונה מחיצה, ועשתה התחתונה - אף התחתונה אסורה למלאת; מפני דלי של בני העליונה שהם אסורין, שעובר עליה. עשתה העליונה מחיצה, ולא עשתה התחתונה - העליונה מתרת למלאת, והתחתונה אסורה. ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחיצה שעשו - שתייהן אסורות למלאת, עד שיערכו ערוב אחד.

כו. שלש דייטות [דירות עליונות] זו למעלה מזו, עליונה ותחתונה של אחד ואמצעית של אחד - לא ישלשל מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית; שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות. אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך אמצעית.

כז. שתי דייטות זו כנגד זו, וחדר אחת תחתיהם ששופכין לתוכה המים - לא ישפכו לתוכה, עד שיערכו שתייהן ערוב אחד. עשו מקצתן עוקה [בור שפכים] בחצר לשפך בה המים, ומקצתם לא עשו - אלו שעשו עוקה, שופכין לעוקה שלהן; ואלו שלא עשו, לא ישפכו לחצר עד שיערכו. ואם עשו אלו עוקה, ועשו אלו עוקה - כל אחת ואחת משתייהן שופכת לעוקה שלה, אף על פי שלא ערכו.

ישראל אחד, ודין רבים שהם סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא.

יז. גוי שהיה דר במבוי - אם יש לו בחצרו פתח אחד לבקעה [שטח ללא מחיצות], אינו אוסר על בני המבוי; ואפלו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה, ואף על פי שמוציא גמלים וקרנות דרך הפתח שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח לקרפף [חצר גדולה בלי בית] שהוא יתר על בית סאתים - הרי זה כפתוח לבקעה, ואינו אוסר עליהן; היה בית סאתים או פחות - אינו סומך עליו, ואוסר עליהן עד שישקרו ממנו.

יח. מבוי שצדו אחד גוים וצדו אחד ישראלים, והיו חלונות פתוחים מחצר לחצר של ישראל, וערכו בלן דרך חלונות, ואף על פי שנעשו כאנשי בית אחד, ומתירין להוציא ולהכניס דרך חלונות - הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים, עד שישקרו מן הגוים; שאין רבים נעשים כיהיד במקום גוי.

יט. ביצד משתתפין במדינה [עיר]? כל חצר וחדר מערכת לעצמה, שלא לשבח התינוקות; ואחר כך משתתפין כל אנשי המדינה, בדרך שמשתתפין במבוי. ואם היתה המדינה קנן ליחיד, אפלו נעשת של רבים, משתתפין בלן שתוף אחד, ויטלטלו בכל המדינה; וכן אם היתה של רבים, ויש לה פתח אחד - משתתפין בלן שתוף אחד.

כ. אבל אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשת של [נמכרה ל] יחיד, אין מערבין את בלה, אלא מניחין ממנה מקום אחד, אפלו בית אחד בחצר אחת, ומשתתפין השאר. ויהיו אלו משתתפין בלן מתירין בכל המדינה, חוץ מאותו מקום ששירי; ויהיו אותן הנשארין מתירין במקומן בשתוף שעושין לעצמן, אם היו המשארין רבים - ואסורין לטלטל בשאר כל המדינה.

כא. ודבר זה משום הכר הוא, כדי שידעו שהערוך היתר להן לטלטל במדינה זו שרבים בוקעין [הולכין] בה - שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהן, אין מטלטלין בו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.

כב. מדינה של רבים שיש לה פתח אחד, וסלם [לחומה] במקום אחד - מערבין את בלה, ואינה צריכה שיור [- להשאיר בית בלא ערוב להיכר]; שאין הסלם שבחומה חשוב כפתח. הבתים שמניחין אותן שיור - אף על פי שאינן פתוחין לעיר, אלא אחוריהן לעיר ופניהם לחוץ - עושין אותן שיור, ומערבין את השאר.

כג. המזכר בשתוף לבני המדינה - אם ערכו בלן ערוב אחד - אינו צריך להודיעו, שזכות היא להן; ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המדינה, או מי שהלך לשבות בעיר אחרת, או גוי שהיה עמהן במדינה - דין הכל, כדינן בחצר ומבוי.

ערכה עמו, ולא עם המבוי האחר שאינה רגילה בו, וגם לא ערכו בני המבוי שאינה רגילה בו - דוחין [מחשיבים] אותה אצל זה המבוי שאינה רגילה בו, מפני שלא ערב; הואיל והיא לא ערכה והוא לא ערב - דוחין אותה אצלו, כדי שלא תאסר על מבוי זה [שרגילה בו] - שערב לעצמו. **י.** חצר שיש לה פתח למבוי, ופתח אחר לבקעה [שטח ללא מחיצות] או לקרפף [חצר גדולה בלי בית] יתר מבית סאתים [- מאה אמה על חמישים] - הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו קרפף, אינו סומך אלא על פתח של מבוי; לפיכך אוסר על בני המבוי, עד שישתתף עמהן. אבל אם היה הקרפף בית סאתים או פחות, אינו אוסר על בני המבוי; שעל הפתח המיוחד לו סומך, הואיל ומתיר לטלטל בכל הקרפף.

יא. אחד מבני מבוי שהלך לשבות במבוי אחר, אינו אוסר עליהן; וכן אחד מבני מבוי שבנה מצבה [עמוד] רחבה ארבעה טפחים על פתחו, אינו אוסר עליהן - שהרי הפריש עצמו מהן, וחלק רשותו.

יב. אנשי מבוי שנשתתפו מקצתן, ושכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו, ודינם לענן בטול רשות, כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערכו; וכבר אמרנו, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכין על שלחנו, כאיש אחד הן חשובין, בין לערובי חצרות, בין לשתופי מבואות.

יג. מבוי שערכו כל חצרות שבו כל חצר וחדר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו בלן במבוי - שכח אחד מבני חצר ולא ערב עם בני חצרו, לא הפסיד כלום; שהרי בלן נשתתפו [ב'שיתוף מבואות], ועל השתוף סומכין [לטלטל]; ולא הצריכו לערב בחצרות עם השתוף, אלא שלא לשבח התינוקות - והרי ערכו בחצרות. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורין במבוי, ומתירין כל בני חצר לטלטל בחצרן; שהמבוי לחצרות, כחצר לבתים [- שאסורין לטלטל ללא שיתוף].

יד. נשתתפו במבוי, ושכחו בלן לערב בחצרות - אם אין מקפידין על פרוסתן [שאוכלים אחד מפתו של השני], סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד; ואין מתירין להן דבר זה, אלא מדיח [שלא תשתכח תורת ערוב].

טו. מבוי שלא נשתתפו בו - אם ערכו חצרות עם הבתים, אין מטלטלין בו [- במבוי] אלא בארבע אמות ככרמלית [- רשות הרבים מדרבנו]; מאחר שערכו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אין פתח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות, ולפיכך אין מטלטלין בכלו. ואם לא ערכו אנשי החצרות - מטלטלין בכלו כלים ששבתו [שהיו בכניסת השבת] בתוכו, כחצר שלא ערכו בה.

טז. גוי או צדוקי השורי כחצר שבמבוי, דינו עם בני המבוי כדינו עם בני החצר - ששוכרים מן הגוי או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להם הצדוקי; ואם היה במבוי גוי וישראל אחד, אינו צריך שתוף. ודין

הגוים, או מן הלסטים, וכיוצא בזה. ואם ערב שלא לאחד מכל אלו, אלא לדברי הרשות - הרי זה ערוב.

ז. כל [מזון] שמשתתפין בו [בשיתופי מבואות - גס] מערבין בו ערובי תחומין; וכל שאין משתתפין בו, אין מערבין בו ערובי תחומין. וכמה שעור ערובי תחומין? מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד; ואם היה לפתן [-] תבשיל שנאכל עם לחם] - כדי לאכל בו [עם הלחם] שתי סעודות, כמו השתוף.

ח. וצריך שיהא הוא וערובו במקום אחד, כדי שיהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות. לפיכך, אם נתפנו לשבת ברשות הרבים, והניח ערובו ברשות היחיד, או ברשות היחיד, והניח ערובו ברשות הרבים - אינו ערוב; שאי אפשר לו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בין השמשות, אלא בעברה.

ט. אבל אם נתפנו לשבת ברשות היחיד או ברשות הרבים, והניח ערובו בכרמלית, או שנתפנו לשבת בכרמלית [רשות הרבים מדרבנן], והניח ערובו ברשות היחיד או ברשות הרבים - הרי זה ערוב; שבשעת קניית הערוב, שהוא בין השמשות, מתר להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה - שכל דבר שהוא מדברי סופרים [- חכמים], לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק.

י. נתנו במגדל, ונעל ואבד המפתח - אם יכול להוציא בלא עשיית מלאכה [אסורה], הרי זה ערוב; שאין אסור לעשות בין השמשות במקום מצוה, אלא מלאכה. נתנו בראש הקנה או הקנדה הצומחין מן הארץ, אינו ערוב - גזירה שמא יתלש; ואם היו תלושין ונעוצין, הרי זה ערוב. יא. כל המניח ערובו, יש לו במקום ערובו ארבע אמות [שהם כחצרון]. לפיכך, המניח ערובי תחומין שלו בסוף התחום, ונתגלגל הערוב ויצא חוץ לתחום בתוך שתי אמות - הרי זה ערוב, וכאלו לא יצא ממקומו. ואם יצא חוץ לשתי אמות - אינו ערוב, שהרי נעשה חוץ לתחום. והמניח ערובו חוץ לתחום - אינו ערוב, מפני שאינו יכול להגיע אל ערובו.

יב. נתגלגל הערוב ויצא שתי אמות חוץ לתחום, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמא - מבטל יום, אינו ערוב; משחשכה, הרי זה ערוב; שקניית [- מימוש] הערוב, בין השמשות. ואם ספק, הרי זה ערוב - שספק הערוב, כשר; לפיכך, אם נאכל הערוב בין השמשות, הרי זה ערוב.

יג. אמרו לו שנים: 'צא וערב עלינו', אחד ערב עליו מבטל יום, ואחד ערב עליו בין השמשות - זה שערב עליו מבטל יום, נאכל ערובו בין השמשות, וזה שערב עליו בין השמשות, נאכל ערובו משחשכה - שניהם קנו ערוב; שבין השמשות ספק הוא, וספק הערוב כשר. ואף על פי כן, ספק חשכה ספק לא חשכה - אין מערבין ערובי תחומין לכתחלה; ואם ערב, הרי זה ערוב.

כד. מדינה שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כלן; ואם בנו מצבה על פתח המבוי, אינו אוסר עליהן. לפיכך אין מערבין מדינה לתצאין - אלא או בלה, או מבוי מבוי; ובונה כל מבוי מצבה על פתחו, אם רצה לחלק רשותו מהן - כדי שלא יאסר על שאר המבואות.

יום שישי

הלכות ערובין פרק ו

א. מי שיצא מן המדינה [עיר] בערב שבת, והניח מזון שתי סעודות רחוק מן המדינה בתוך התחום [של העיר], וקבע [בכך את] שביתתו [- מקומו] שם - אף על פי שחזר למדינה ולן בביתו, נחשב אותו כאלו שבת במקום שהניח בו שתי הסעודות; וזה הוא הנקרא 'ערובי תחומין'.

ב. ויש לו [- ברשותו] להלך במקום ערובו למחר, אלפים אמה לכל רוח. לפיכך, כשהוא מהלך במקום ערובו למחר אלפים אמה כנגד המדינה, אינו מהלך במדינה אלא עד סוף מדתו; ואם היתה המדינה מבלעת בתוך מדתו - תחשב המדינה כלה כארבע אמות, וישלים מדתו חוצה לה.

ג. כיצד? הרי שהניח את ערובו ברחוק אלף אמה מביתו שבמדינה לרוח מזרח, נמצא מהלך למחר במקום ערובו אלפים אמה למזרח, ומהלך במקום ערובו אלפים אמה למערב - אלף שמן הערוב עד ביתו, ואלף אמה מביתו בתוך המדינה, ואינו מהלך במדינה, אלא עד סוף האלף. היה מביתו עד סוף המדינה פחות מאלף אפלו אמה אחת, שנמצאת מדתו כלת חוץ למדינה - תחשב המדינה כלה כארבע אמות, ויהלך חוצה לה תשע מאות וששה ותשעים אמה תשלום האלפים.

ד. לפיכך, אם הניח ערובו ברחוק אלפים אמה מביתו שבמדינה, הפסיד את כל המדינה כלה; ונמצא מהלך מביתו עד ערובו אלפים אמה, ומערובו אלפים עד ביתו, ואינו מהלך מביתו במדינה לרוח מערב אפלו אמה אחת. המניח ערובו ברשות יחיד - אפלו היתה מדינה גדולה כגינה, ואפלו עיר חרבה, או מערה הראויה לדיורין [למגורים] - מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

ה. המניח ערובו בתוך המדינה ששבת בה, לא עשה כלום; ואין מודדין לו ממקום ערובו, אלא הרי הוא כבני המדינה כלן, שיש להן אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה. וכן אם נתן ערובו במקומות המצטרפין לעיר שמודדין התחום חוץ מהן, הרי זה כנותנו בתוך העיר. נתן ערובו חוץ לתחום, אינו ערוב.

ו. אין מערבין ערובי תחומין, אלא לדבר מצוה - כגון שהיה רוצה לילך לבית האכל, או למשתה של נשואין, או להקביל פני רבו או חברו שבא מן הדרך, וכיוצא באלו; או מפני הראה - כגון שהיה רוצה לברית מן

יד. נפל על הערוב גל [אבנים] מבעוד יום - אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה, הרי זה כשר, לפי שמותר להוציאו בין השמשות, שהיא שעת קניית הערוב; ואם נפל עליו גל משחשכה - הרי זה ערוב, ואף על פי שאי אפשר להוציאו אלא בעשיית מלאכה. ספק מבעוד יום נפל, או משחשכה - הרי זה כשר, שספק הערוב כשר.

טו. אבל אם ערב בתרומה שהיא ספק טמאה - אינו ערוב, שאינה סעודה הראויה [לאכילה]; וכן אם היו לפניו שתי כפרות של תרומה, אחת טהורה ואחת טמאה, ואינו יודע אי זו היא משתייהן, ואמר: 'ערובי בטהורה בכל מקום שהוא' - אינו ערוב, שאין כאן סעודה הראויה לאכילה.

טז. אמר: 'כפר זו היום חל ולמחר קדש', וערב בה - ערובו ערוב, שביין השמשות עדין לא נתקדשה ודאי, וראויה היתה מבעוד יום; אבל אם אמר: 'היום קדש ולמחר חל' - אין מערבין בה, שאינה ראויה עד שתחשף. וכן אם הפריש תרומה, והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשף - אין מערבין בה, שהרי היא טבל כל בין השמשות, וצריך שתהיה סעודה ראויה מבעוד יום.

יז. הנותן ערובו בבית הקברות - אינו ערוב; לפי שבית הקברות אסור בהנחה, וכיון שרוצה בקיום הערוב שם אחר קניה, הרי נהנה בו. נתנו בבית הפרס [שדה שטמא מספק] - הרי זה ערוב, ואפילו היה כהן; מפני שיכול לכנס שם במגדל הפורח, או שינפח [- על העפר לצורך בדיקת טומאה] והולך.

יח. רבים שרצו להשתתף בערובי תחומין - מקבצין בלן ערבין שתי סעודות לכל אחד ואחד, ומניחין אותו בכלי אחד במקום שירצו. ואם עשה אחד ערוב על ידי בלן - צריך לזכות להן על ידי אחר [- שיקנה הסעודות עבור כולם], וצריך להודיעם; שאין מערבין לו לאדם ערובי תחומין אלא לרעתו, שמא אינו רוצה לערב באתה הרוח שרצה זה בה. ואם הודיעו מבעוד יום - אף על פי שלא רצה אלא משחשף, הרי זה ערוב; ואם לא הודיעו עד שחשכה - אינו יוצא בו, שאין מערבין משחשף.

יט. כל הזוכה [- הראוי שיוכז על ידו] בערובי תצרות, מוכין על ידו בערובי תחומין; וכל מי שאין מוכין על ידו ערובי תצרות, אין מוכין על ידו ערובי תחומין.

כ. נותן אדם מזה לבצל הבית, כדי שיקח לו פת ויערב לו בה ערובי תחומין. אבל אם נתן לחנוני, או לנחתום, ואמר לו: 'זכה לי במעה זו' - אינו ערוב; ואם אמר לו: 'ערב עלי במעה זו' - הרי זה לוקח בה פת או אכל מן האכלין, ומערב עליו. ואם נתן לו כלי, ואמר לו: 'תן לי בזה אכל, וזכה לי בו' - הרי זה לוקח אכל, ומערב עליו בו.

כא. מערב אדם ערובי תחומין על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הפנענים, בין מדעתן, בין שלא מדעתן; לפיכך, אם ערב עליהן וערבו לעצמן, יוצאין בשל רבן. אבל אינו מערב לא על ידי בנו ובתו הגדולים,

כב. הרוצה לשלח ערובו ביד אחר להניחו לו במקום שהוא רוצה לקבץ שביתתו שם, הרשות בידו. וכשהוא משלחו, אינו משלחו ביד חרש שוטה וקטן, ולא ביד מי שאינו מודה במצות ערוב; ואם שלח, אינו ערוב. ואם שלחו ביד אחד מאלו הפסולין להוליכו לאדם כשר, כדי שיוליכו הכשר ויניחו במקום הערוב - הרי זה כשר, ואפילו שלחו על הקוף או על הפיל; והוא, שיהיה עומד מרחוק, עד שיראה זה הפסול או בהמה שהגיעו אצל הכשר, שאמר לו להוליך את הערוב. וכן רבים שנסתתפו בערובי תחומין, ורצו לשלח ערובן ביד אחד - הרי אלו משלחין.

כג. אחד או רבים שאמרו לאחד: 'ערב עלינו', וערב עליהם באי זה רוח שרצה - הרי זה ערוב, ויוצאין בו; שהרי לא יחדו לו רוח. האומר לחברו: 'ערב עלי בתמרים' וערב עליו בגרונות [תאנים יבשות], 'בגרונות' וערב עליו בתמרים, אמר לו: 'הנח ערובי במגדל' והניחו בשוכך, 'בשוכך', והניחו במגדל, 'בבית' והניחו בצליה, 'בצליה' והניחו בבית - אינו ערוב; אבל אם אמר לו: 'ערב עלי' סתם, וערב עליו - בין בתמרים בין בגרונות, בין בבית בין בצליה - הרי זה ערוב.

כד. כשם שמכבין על ערובי תצרות ושטופי מבואות, כך מכבין על ערובי תחומין; ואומר: 'בזה הערוב יהיה מתר לי להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח'. ואם היה אחד מערב על ידי רבים, אומר: 'בזה הערוב יהיה מתר לפלוני ופלוגי, או 'לכני מקום פלוגי, או 'לכני עיר זו, להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח'.

שבת קודש

הלכות ערובין פרק ז

א. מי שיצא מערב שבת חוץ למדינה [עיר], ועמד במקום בתוך התחום או בסופו, ואמר: 'שביתתי במקום זה', וחסר לעירו ולן שם - יש לו להלך למחר מאותו מקום, אלפים אמה לכל רוח. וזה הוא עקר ערובי תחומין, לערב ברגליו; ולא אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום, אף על פי שלא יצא ולא עמד שם, אלא להקל על העשיר, שלא יצא אלא לשלח ערובו ביד אחר ויניחנו לו.

ב. וכן אם נתכונן לקבץ שביתתו במקום ידוע אצלו, כגון אילן או בית או גדר שהוא מכיר מקומו, ויש בינו ובינו כשחשכה אלפים אמה או פחות, והחזיק בדרך והלך כדי שיגיע לאותו מקום [לפני כניסת שבת] ויקנה בו שביתה -

שְׁבִיתָתוֹ - שָׁאֵם בָּא לְשִׁבְתָּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֱלוֹ, שָׁמָּה
בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֱלוֹ הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקֶנָּה שְׁבִיתָתָהּ.

ז. לְפִיכָף, צָרִיף לְהִתְפַּנֵּן לְשִׁבְתָּ בְּעֶקְרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת
שֶׁבְּדֶרְזוֹ, אוֹ שֶׁבְּצִפּוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתּוֹ פָּחוֹת מִשְׁמוֹנָה,
וְנִתְפַּנֵּן לְשִׁבְתָּ תַּחְתּוֹ - קֶנָּה; שֶׁהָיָה אֵין שָׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי
מְקוֹמוֹת, וְהָיָה מִקְצֵת מְקוֹמוֹ מְסִים. הָיָה שְׁנַיִם בָּאִים בְּדֶרֶךְ,
אֶחָד מֵהֶן מְכִיר אֵילָן אוֹ גֵּדֵר אוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ
שְׁבִיתָתָהּ, וְהַשְּׁנִי אֵינוֹ מְכִיר - זֶה שְׁאֵינוֹ מְכִיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ
לְמְכִיר, וְהַמְכִיר מִתְפַּנֵּן לְשִׁבְתָּ הוּא וְחִבְרוֹ בְּמְקוֹם שֶׁהוּא
מְכִיר.

ח. אֲנָשִׁי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיף לָהֶן עֲרוּבָן
לְמְקוֹם יָדוּעַ [מְסוּיִם], וְהִתְחַזֵּק [הָיָה בְּעִצּוּמָה שֶׁל הַלִּיכָה]
בְּדֶרֶךְ, וְהִתְחַזֵּק חִבְרוֹ, וְלֹא הוֹלִיף עֲרוּבָן - הֵן לֹא קִנּוּ
שְׁבִיתָתָהּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, שֶׁהָיָה לֹא הֵנִיחַ שָׁם עֲרוּבָן, וְאֵין לָהֶן
לְהִלֵּךְ מִמִּדְיָנָתָהּ, אֲלֹא אֲלֻפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קֶנָּה
שָׁם עֲרוּב - שֶׁהָיָה הוּא בָּא בְּדֶרֶךְ, וְנִתְפַּנֵּן לְשִׁבְתָּ שָׁם,
וְהִתְחַזֵּק בְּדֶרֶךְ; לְפִיכָף יֵשׁ לוֹ לְמַחֵר לְהִלֵּךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם,
וְלְהִלֵּךְ מִמֵּנָה אֲלֻפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ.

ט. זֶה שְׁאֲמַרְנוּ, שֶׁצָּרִיף הַקֶּנָּה שְׁבִיתָתָהּ בְּרוּחוֹ מְקוֹם
שֶׁיִּחְזַק בְּדֶרֶךְ, לֹא שֶׁיִּצְא וְיִלֵּךְ בְּשֻׁדָּה, אֲלֹא אֲפִלּוּ יֵרֵד מִן
הַעֲלִיָּה [- עֲלִית הַגֶּגֶז] לִילֵךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְקִדְּשׁ שֶׁיִּצְא
מִפֶּתַח הַחֲצֵר הִתְחַזֵּק חִבְרוֹ - הָיָה זֶה הִתְחַזֵּק, וְקֶנָּה שְׁבִיתָתָהּ.
וְכֵן כָּל הַקֶּנָּה שְׁבִיתָתָהּ בְּרוּחוֹ מְקוֹם, אֵינוֹ צָרִיף לוֹמַר
'שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי', אֲלֹא כִּינּוּ שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ וְהִתְחַזֵּק
בְּדֶרֶךְ כָּל שֶׁהוּא, קֶנָּה שָׁם שְׁבִיתָתָהּ; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, מִי
שֶׁיִּצְא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בְּמְקוֹם שֶׁקֶנָּה בּוֹ שְׁבִיתָתָהּ, שְׁאֵינוֹ צָרִיף
לוֹמַר כְּלוּם, אֲלֹא כִּינּוּ שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ, קֶנָּה.

י. הַתְּלִמִּידִין שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלִילִי שִׁבְתָּ בְּשֻׁדָּת
וּבְכִרְמִים, אֲצֵל בְּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁפֶתֶן מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים
הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלֹנִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ - מִתְלַכִּין אֲלֻפִּים
אִמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאֵלּוּ
מִצְאוּ סְעוּדָתָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא הָיָה יוֹצֵאִין לְשֻׁדָּה; וְאֵין
דֹּעִתָן סוּמְכָת לְדִירָה, אֲלֹא עַל בֵּית מִדְרָשָׁם.

אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם, אֲלֹא הִתְחַזֵּק חִבְרוֹ
לְלוֹן אֲצִלּוֹ, אוֹ שֶׁחֲזַר מִצִּמְצוּמוֹ לְלוֹן, אוֹ נִתְעַכֵּב - יֵשׁ לוֹ
לְהִלֵּךְ עַד מְקוֹם שֶׁנִּתְפַּנֵּן לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ מְקוֹם אֲלֻפִּים אִמָּה
לְכָל רוּחַ; שֶׁכִּינּוּ שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ לְקַבֵּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ, וְהִתְחַזֵּק
בְּדֶרֶךְ, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֲרוּבָו שָׁם.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֵנִי, שְׁאֵין מְטַרְחִין אוֹתוֹ
לְהִנִּיחַ עֲרוּב; אוֹ בְּדַחוּק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ, וְהָיָה
יָרָא שְׁמָא תַּחֲשָׁף; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדִי שֶׁיִּגִּיעַ
לְאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁקֶנָּה בּוֹ שְׁבִיתָתָהּ קִדְּשׁ שֶׁתַּחֲשָׁף, אִם רָץ בְּכָל
כַּחוֹ, וְהָיָה כִּינּוּ וּבֵין אוֹתוֹ מְקוֹם כֶּשֶׁתַּחֲשָׁף, אֲלֻפִּים אוֹ
פָּחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה דַּחוּק וְלֹא עֵנִי, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן
הַיּוֹם כְּדִי שֶׁיִּגִּיעַ אֲפִלּוּ רָץ בְּכָל כַּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמְּקוֹם
שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְשִׁבְתָּ בּוֹ וּבֵין הַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כֶּשֶׁתַּחֲשָׁף
יִתֵּר מֵאֲלֻפִּים אִמָּה, אוֹ שֶׁלֹּא כִּינּוּ הַמְּקוֹם שֶׁקֶנָּה בּוֹ שְׁבִיתָתָהּ
- הָיָה לֹא קֶנָּה שְׁבִיתָתָהּ בְּרוּחוֹ מְקוֹם, וְאֵין לוֹ אֲלֹא אֲלֻפִּים
אִמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כֶּשֶׁתַּחֲשָׁף.

ד. מִי שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד, וְקֶנָּה שָׁם
שְׁבִיתָתָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְפַּנֵּן לְשִׁבְתָּ בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד
הַיְּדוּעָה אֲצִלּוֹ, וְקַבֵּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הָיָה זֶה מִתְלַכֵּךְ אֶת
כָּלָה, וְחוֹצֵה לָהּ אֲלֻפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה רִשּׁוֹת
הַיְּחִיד זֶה מְקוֹם שֶׁלֹּא הִקְפִּי לְדִירָה, אוֹ תֵּל, אוֹ נֶקֶע - אִם
הָיָה בֵּה בֵּית סַאֲתִים [מֵאֵה אִמָּה עַל חֲמִישִׁים] אוֹ פָּחוֹת,
מִתְלַכֵּךְ אֶת כָּלָה, וְחוֹצֵה לָהּ אֲלֻפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם
הָיָה יִתֵּר עַל בֵּית סַאֲתִים, אֵין לוֹ בֵּה אֲלֹא אֲרַבַּע אַמּוֹת,
וְחוֹצֵה מֵהֶן אֲלֻפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֲרוּבָו
בְּמְקוֹם שֶׁלֹּא הִקְפִּי לְדִירָה.

ה. הַקֶּנָּה [קוֹבֵעַ] שְׁבִיתָתָהּ בְּרוּחוֹ מְקוֹם, וְלֹא סִים [צִיּוֹן]
מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קֶנָּה שְׁבִיתָתָהּ שָׁם. בְּיִצְדָּה? הָיָה בָּא
בְּדֶרֶךְ, וְאָמַר: 'שְׁבִיתָתִי בְּשֻׁדָּה פְּלוֹנִית', אוֹ 'בְּכַקְעָה
פְּלוֹנִית', אוֹ 'בְּרוּחוֹ אֲלֻף אִמָּה', אוֹ 'אֲלֻפִּים מִמְּקוֹמִי זֶה'
- הָיָה זֶה לֹא קֶנָּה שְׁבִיתָתָהּ בְּרוּחוֹ מְקוֹם; וְאֵין לוֹ אֲלֹא
אֲלֻפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כֶּשֶׁתַּחֲשָׁף.
ו. אָמַר: 'שְׁבִיתָתִי תַּחַת אֵילָן פְּלוֹנִי', אוֹ 'תַּחַת סֵלַע
פְּלוֹנִית' - אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אֵילָן אוֹ אוֹתָהּ סֵלַע שְׁמוֹנָה
אַמּוֹת אוֹ יִתֵּר, לֹא קֶנָּה שְׁבִיתָתָהּ; שֶׁהָיָה לֹא כִּינּוּ מְקוֹם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ג' ט' טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

מצות עשה קלא. קכה.

הַמִּצְוָה הַקְּלָא — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהִתְחַזֵּק
לְפָנֵינוּ יִתְעַלֶּה, שֶׁהַפְּרָשָׁנוּ אֶת חוֹבַת הַמַּעֲשִׂוֹת
וְהַתְּרוּמוֹת וְלְהִתְנַקּוֹת מֵהֶם (מִכָּל אֲשֶׁמָּה שֶׁל
הַתְּנַהּגוֹת בְּלִתי רֵאוּיָה בְּמַעֲשִׂוֹת, וְלִהְכִּרִּיז זֹאת) גַּם
בְּדַבּוּר, בְּדֶרֶךְ שֶׁהַתְּנַקּוּנוֹ מִלְּהִתְחַזֵּק בֵּהן בְּפִעֵל,
וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וְדוּי מַעֲשִׂר". וְהַצּוּי בְּזֶה הוּא
אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְאִמְרָתָּ לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי

הַקֶּדֶשׁ מִן-הַבֵּית וְגַם נִתְּתִיו לְלוֹי וְלִגֵּר לִיתוֹם
וְלְאַלְמָנָה וְגו'" (דְּבָרִים כו, יג). וְכִבְר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוֹ וְאִפֵּן הַבְּעוֹר וְעֵנִינוּ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּעֲשִׂר
שְׁנִי.

הַמִּצְוָה הַקְּכָה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַפְרִישׁ
אֶת-הַכְּפֻרִים (רֵאוּשׁוֹנֵי פְּרוֹת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל מִשְׁבַּעַת
הַמִּינִים) וְלְהַבְיֵאֵם לְמִקְדָּשׁ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה:
"רֵאוּשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תְּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ"
(שְׁמוֹת כג, יט). וּפְשׁוּט, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָה נֹהֲגֶת

כהן; אבל הישראלי — הרי הוא מחיב מיתה בידי שמים, אם אכל בכורים, אפלו אחר קריאה. ובפרוש אמרו (בכורים פרק ב משנה א): התרומה והבכורים חביבין עליהן חמש ומיתה ואסורין לזרים. אם אכלם בנדון — חיב מיתה בידי שמים ובשגגה מוסיף חמש פדין התרומה. לפי שפיון שקראם יתעלה תרומת ידך, חלו עליהם כל-דיני התרומה. וראוי לך להבין פאן היטב פדי שלא ישתבשו לך הענינים והוא: שהכהן אם יאכל הבכורים משראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — לוקה, ואזהרתיה מ"לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך", כמו שנתבאר בגמרא מכות, כמו ישראל במעשר שני שלוקה על אכילתו חוץ למקום אף-על-פי שהוא שול; אבל הישראלי שאכל בכורים אחר שראו פני הבית בכל-מקום שיאכלם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חיב מיתה בידי שמים, ואזהרתיה מן "וכל-זר לא-יאכל קדש" (שם י), כמו שבארנו במצוה קל"ג ממצות אלו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכות.

יום שלישי

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

המצוה הקל"ג — הצווי שנוצטוינו להפריש חלה מכל-עסה ולתנה לפהן, והוא אמרו יתעלה: "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר טו, ב). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת חלה ובמסכת ערלה (פרק ב משנה א) ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"ג — הצווי שנוצטוינו לתן לפהן את הנוצטוי והלחיים והקבה מכל-בהמה טהורה שאנו שוחטים, והוא אמרו יתעלה: "וזה יהיה משפט הפהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם ש"ה" (דברים יח, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מחלין (קל). ואין הלויים חביבים במצוה זו.

המצוה הקמ"ד — הצווי שנוצטוינו להפריש ראשית הגז (חלק מהצמר הגזז מהצאן) ולתנו לפהן, והוא אמרו יתעלה: "ראשית גז צאנך תתן-לו" (שם, ד), ומצוה זו אינה נוהגת אלא

אלא בפני הבית, ואינם באים אלא מפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן — ומשבעת המינים בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר שהם, כלומר: הבכורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

יום שני

מצות עשה קלב.

מצות לא תעשה קמט

המצוה הקל"ב — הצווי שנוצטוינו לספור חסדיו יתעלה אתנו, ואיך הצילנו מאז ראשית מצבו של יעקב אבינו ומשעבוד המצרים וענוים לנו, ולהודות לה' על כל-זה, ולבקש ממנו שיתמיד הברכה — (כל זאת אנו אומרים) בזמן שאנו מביאים את-הבכורים. והוא אמרו יתעלה: "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי" (דברים כו, ה) ושאר כל-אותה הפרשה. ומצוה זו נקראת "מקרא בכורים". וכבר נתבאר דיניה במסכת בכורים ובפרק ז' מסוטה (לב). ואינה חובה לנשים.

המצוה הקמ"ט — האזהרה שהזהר הכהן מלאכול את הבכורים בחוץ (מירושלים) והוא אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך". בא בקבלה (מכות יז): "ותרומת ידך" — אלו הבכורים. לפי שלא הניח — בפסוק זה דבר הטעון הבאת מקום (לירושלים) שלא הזכירו בפרוש, ואמר בכללם "ותרומת ידך" — הרי אלו הבכורים בלי ספק, שבאר בהם שהם טעונים הבאת מקום, והיאך יזהיר על אכילתה בשעריך! ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "לא בא הפתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שהוא עובר בלא-תעשה". וכבר נתבאר בסוף מכות (יט). שאינו חיב עליהם אלא קדם שנייתם בעזרה; אבל משנייתם בעזרה — הרי הוא פטור עליהם, אף-על-פי שלא קרא. וגם בבכורים אותו התנאי שבמעשר שני, כלומר שאין כל-מי שאכלם בחוץ חיב עליהם, עד שיראו פני הבית; ואם אכל מהם מי שיאכל אחר שראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — חיב מלקות בלבד אם הוא

עומדת או ליבום או לחליצה — והיבום מצוה כמו שהזכיר והחליצה מצוה בפני עצמה — כך פטר חמור עומד או לפדיה או לעריפה, וזו מצוה כמו שאמרו.

המצוה הקל"ה — הצווי שנוצטוינו להשפית עבודת האדמה בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "בחריש ובקציר תשבת" (שמות לד, כא) וכבר נכפל הצווי בענין זה כמה פעמים ואמר: "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד), וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה צ) — (להלן שיעור קעד) את דבריהם זכרונם לברכה (שבת כד, ועוד): "האי שבתון — עשה הוא". ואמר יתעלה עוד: "ושבתה הארץ שבת לה" (שם, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שביעית; ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל.

המצוה המשלימה מאתים ועשרים — האזהרה שהזכרנו מלעבוד את הארץ בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "שדך לא תזרע" (שם, ד). והעובר על זה — לזקק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שביעית.

המצוה הרכ"א — האזהרה שהזכרנו מלעבוד את-האילן בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "וכרמך לא תזמר" (שם). וגם העובר על זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (תחילת פרשת בהר): "הזרע והזמיר בפלל היו (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), ולמה יצאו? להקיש אליהם, מה זרע וזמיר מיחדים שהם עבודה בארץ ובאילן, אף אני אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת שביעית.

המצוה הרכ"ב — האזהרה שהזכרנו מלקצור מה-שהצמיחה האדמה מעצמה בשנה השביעית בדרך שאנו קוצרים כל-שנה. ופרוש דבר זה, שאנו הזהרנו מעבודת האדמה ועבודת השמטה, כמו שהזכרנו לעיל. והדבר שהצמיחה האדמה ממה-שנזרע בה בשנה הששית והוא הנקרא: ספיח מתר לאכלו (מן התורה) בשנה שביעית, אבל אין מתר לקצרו אלא בשנתי מן-הרגיל. והוא אמרו יתעלה: "את ספיח קצירך לא תקצור" (שם,

בארץ וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו בפרק י"א מחלין (קלה).

יום רביעי

מצות עשה פ. פא.

המצוה המשלימה שמונים — הצווי שנוצטוינו לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לפה, והוא אמרו יתעלה: "בכור בניך תפן-לי" (שמות כב, כח). ופרש איה תהיה נתינה זו: שנופדנו מן-הכהן וכאלו כבר זכה בו, ונוקנהו ממנו בחמשה סלעים. והוא אמרו יתעלה: "אף פדה תפדה את בכור האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו היא מצות פדיון הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא מצות (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר בקדושין (כט). וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו במסכת בכורות (מו).

המצוה הפ"א — הוא הצווי שנוצטוינו לפדות פטר (בכור של) חמור בשה דוקא ושל לא יפדה בזולתו — אם לא יפדה אותו בשויו — ויתן אותו השה לפה, והוא אמרו יתעלה: "ופטר חמור תפדה בשה" (שמות לד, כ). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) וגם היא אין הלויים חייבים בה.

יום חמישי

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

המצוה הפ"ב — הוא הצווי שנוצטוינו בעריפת (ראשו של) פטר חמור. אם אינו רוצה לפדותו, והוא אמרו יתעלה: "ואם-לא תפדה וערפתו" (שמות לד, ב), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) אפשר למקשה להקשות עלי ולומר: מדוע אפה מונה פדיתו ועריפתו כשתי מצות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת, ותהיה עריפתו מהלכות המצוה, כמו שבארף בפלל השביעי? ה' יודע ועד שהדין היה מחייב כן, לולא מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן שתי מצות, והוא אמרם (בכורות יג): "מצות פדיה קודמת (עדיפה) למצות עריפה, ומצות יבום קודמת למצות חליצה". הינו: כמו שהיבמה

בכלל כל מה שצומח מן-האדמה — אלא לא בא הצווי הזה בכרם וזית במיוחד, אלא מפני שהזהיר בהם הפתוב במיוחד על אספת תבואת הכרם והוא אמרו: "ואת-ענבי נזירך לא תבצר" (ויקרא כה, ה). הנה כמו הכרם שהפקרתו — מצות עשה, מניעתו (מלהפקיר) — לא-תעשה, כך כל מה-שתצמיח שנה שביעית שנתבאר שהפקרתו בעשה — תהיה מניעתו בלא-תעשה. אם כן יהיה דין הזית כדין הכרם בעשה ולא-תעשה, ודין זית ודין שאר פרות שוה. הנה נתבאר מכל מה-שקדם — שהשמיט גדולי שביעית מצות עשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שביעית, ואינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"א — הצווי שנצטוינו להשמיט כספים, כלומר כל-המשאות (החובות) בשנת השמיטה, והוא אמרו יתעלה: "ואשר יהיה לך את-אחיד תשמיט ירך" (דברים טו, ג). וכבר נכפל הצווי במצוה זו ואמר: "וזה דבר השמיטה שמוט כל-בעל משה ידו" (שם, ב), ולשון התוספתא: "בשתי שמיטות הפתוב מדבר: אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים: ושמיטת כספים זו אינה נוהגת מן-התורה אלא בזמן ששמיטת קרקע נוהגת, ואז היא נוהגת מן-התורה בכל-מקום". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק אחרון ממסכת שביעית.

המצוה המשלימה מאתים ושלשים — האזהרה שהזהרנו מלתבוע את החובות בשנת השמיטה, אלא ישמטו לגמרי, והוא אמרו יתעלה: "שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו" (שם, וזה אינו חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בזמן שיש שם שמיטת קרקע, כלומר: היובל. אבל מדרבנן דבר זה חובה בכל-מקום ובכל-זמן ואסור לתבוע החוב שעברה עליו שביעית אלא ישמט. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מסכת שביעית.

המצוה הרל"א — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלהלות זה לזה בגלל השמיטה שלא ישמט החוב, לפי שהפתוב הזהיר מזאת המחשבה ואמר: "השמר לך פן-יהיה דבר וגו'" (שם, ט),

ה), אין פונתו שלא יקצרנו כלל לפי שכבר אמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (שם, ו), אלא פונתו: לא תקצרנו כדרך שקוצרים תבואת שאר שנים, כי אם כמי שקוצר דבר שהוא הפקר, בלי הכנה ובלי התכוננות, כמו שנבאר.

יום שישי

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלד. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

המצוה הרכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף גם מה-שמצמיחים האילנות מן-הפרות בשנה שביעית כדרך שאנו אוספים פרות כל-שנה, אלא נעשה בכך שנוי כדי להראות שהוא הפקר, והוא אמרו יתעלה: "ואת-ענבי נזירך (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לא תבצר" (ויקרא כה, ה). בא הפרוש (ספרא פרשת בהר): "לא תבצר כדרך הבוצרים. מכאן אמרו: תאנים של שביעית אין קוצין אותן במקצה (אין שוחזין אותן לייבוש במקום המיועד לכך), אבל קוצה הוא בחרבה: ואין דורכין ענבים בגת (להוציא יין), אבל דורך הוא בערבה; ואין עושין זיתים בכד ובקטפי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אבל כותש הוא ומכניס לבודדה" (מסחטה קטנה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו עם שלפניה במסכת שביעית.

המצוה הקל"ד — הצווי שנצטוינו להפקיר כל מה-שהצמיחה האדמה בשנת השמיטה, ולהתיר (להפקיר) כל-צמחי שדותינו והוא אמרו יתעלה: "והשביעת תשמיטנה ונטשתה וגו'" (שמות כג, יא), ולשון המכלתא: "והלא הכרם והזית בכלל היה ולמה יצא? להקיש אליו: מה כרם מיוחד שהוא בעשה, עוברין עליו בלא-תעשה, כך כל שהוא בעשה עוברין עליו בלא-תעשה". וענן דבר זה כמו שאספיר לך: שאמרו "והשביעת תשמיטנה ונטשתה" כולל הפקרת כל-הצומח בשנה השביעית: ענבים ותאנים ואפרסקים ורמונים וחסים ושעורים וזולתם. יוצא, שהשמיטת הכל — מצות עשה אחר-כך פרט ואמר: "בן-תעשה לכרמך לזיתך". והרי אלו הם

הַאֲדָמָה כְּמוֹ בְּשִׁמְטָה. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
 "וְקִדְשָׁתֶם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" (ויקרא כה, י),
 וּבִכְרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא פרשת בהר): "כָּשֶׁם שֶׁנֶּאֱמַר
 בְּשִׁבְעִיעִית, כֹּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוּמַר: הַשָּׁנָה
 בִּינִיָּהֶם בַּעֲשָׂה, כָּשֶׁם שֶׁהַשָּׁנָה הַכְּתוּב בִּינִיָּהֶם
 בְּלֹא, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאָר (לא תעשה רכד). וְדִינִי שְׁנַת
 יוֹבֵל וּשְׁנַת שְׁמִטָּה בְּהַשְׁבָּתָה עֲבוּדַת הָאֲדָמָה
 וְהַפְקַרַת כָּל-הַצּוֹמֵחַ — שְׁוִים. וְאֶת-שְׁנֵי הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה (הַשְׁבָּתָה הָעֲבוּדָה, וְהַפְקַרַת הַצּוֹמֵחַ) כּוֹלֵל
 אָמְרוּ: "וְקִדְשָׁתֶם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". וּבָכֵר
 בָּאֵר הַכְּתוּב, שֶׁעֲנִין הַקִּדְשָׁה בָּהֶן, שִׁיְהִיו פְּרוּתִיָּהֶן
 וְתִבּוּאָתָן הַפְּקָר. וְאָמַר: "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה
 לָכֶם מִן-הַשָּׁנָה תֹּאכְלוּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ" (שם, יב).
 יוֹבֵל זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּאֶרֶץ, וּבִתְנַאי שִׁיְהִיא
 כָּל-שִׁבְט וְשִׁבְט יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, כְּלוּמַר: בְּחֵלֶק
 שְׁלוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מַעֲרִבִין זֶה בְּזֶה.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ז — הַצּוּוֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְתַקַּע
 בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרִי שֶׁל שָׁנָה זֹאת (של יוֹבֵל)
 וְלִהְיוֹת בְּכָל-אַרְצָנוּ עַל חֲרוּת לְעִבְדִּים וְיִצְיָאָה
 כָּל-עֶבֶד עֲבָרִי לְחֻפְשִׁי, בְּלִי דָמִים, בְּיוֹם זֶה,
 כְּלוּמַר: עֲשֶׂה בְּתִשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
 "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר
 לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל-אַרְצְכֶם"
 (שם, ט), וְאָמַר: "וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-
 יִשְׂרָאֵל" (שם, י), וּבָכֵר נִתְבָּאָר (ראש השנה כו):
 שֶׁשָּׁנָה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקִּיעָה וּלְבִרְכּוֹת.
 וּבָכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי תַקִּיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּמִסְכַּת
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְיִדְוַע, שֶׁתַּקִּיעָה זֹאת בַּיּוֹבֵל אֵינָה אֲלָא
 לְפָרְסוּם הַחֲרוּת, וְשִׁיְהִיא חֵלֶק מִן-הַהִכָּרְזָה, וְהוּא
 אָמְרוּ: "וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ": וְאֵין עֲנִינָה כְּעִנִּין
 תַקִּיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֵן "זְכָרוֹן לִפְנֵי ה'", וְאֵלֶּה
 לְשַׁחֲרוֹר הָעִבְדִּים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

הַמִּצְוָה הַרַכ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ עַל
 עֲבוּדַת הָאֶרֶץ בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל, וְהוּא אָמְרוּ בָּהּ: "לֹא
 תִזְרְעוּ" (שם, יא), כְּמוֹ שֶׁאֲמַר בְּשִׁמְטָה: "שָׂדֶךְ לֹא
 תִזְרַע". וְכָשֶׁם שֶׁאֲסוּרָה בְּשִׁמְטָה בֵּין עֲבוּדַת הָאֶרֶץ
 בֵּין עֲבוּדַת הָאֵילָן, כֹּךְ הַיּוֹבֵל, וְלִפְיָכָּה אָמַר "לֹא
 תִזְרְעוּ", בְּלִשׁוֹן כְּלָלִי (לִשׁוֹן זִרְעָה הִיא הֵן בַּעֲבוּדַת
 הָאֶרֶץ וְהֵן בַּעֲבוּדַת הָאֵילָן), לְכַלּוֹל הָאֶרֶץ וְהָאֵילָן.
 וְגַם הַעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקָה.

וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הַשָּׁמֶר — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה,
 פֶּן-יִהְיֶה — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה", כְּלוּמַר: שְׁנֵי לְאוּיִן
 אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן זֶה, זֶה אַחֵר זֶה לְחִזּוּק.

שבת קודש

מצות עשה קמ. קלו. קלז.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.

הַמִּצְוָה הַקַּמ"מ — הַצּוּוֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְסַפּוֹר
 אֶת-הַשָּׁנִים מֵעַתַּת מִשְׁלָנוּ עַל הָאֶרֶץ וְהַחֲזִקְנוּ בָּהּ
 — שִׁבְעַת שָׁבָע שָׁנִים עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זֹאת,
 כְּלוּמַר: סִפִּירַת שְׁנֵי שְׁמִטָּה, הִיא מְסוּרָה לְבֵית
 דִּין, כְּלוּמַר: סִנְהֶדְרִי גְדוֹלָה, שֶׁהֵם הֵם שְׁסוּפְרִים
 שָׁנָה שָׁנָה מִחֲמִשִּׁים הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל-אֶחָד
 וְאֶחָד מִמֶּנּוּ מוֹנֶה יְמֵי הָעֵמֶר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
 "וְסִפַּרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שְׁבָתֹת שָׁנִים וָגו'" (ויקרא כה,
 ח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "יְכוֹל יִסְפֹּר שִׁבְעַת
 שְׁמִטִּים זֶה אַחֵר זֶה (בְּלִי לְסַפּוֹר שְׁנִים בּוֹדְדוֹת)
 וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל? תִּלְמוּד לומר: "שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת
 פְּעָמִים" (שם), הָאֵל עַד שִׁיאָמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים (עַד
 שִׁישְׁלִימוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנִי, שֶׁכָּל אֶחָד
 יוֹסִיף פֶּרֶט אַחֵר בַּמִּצְוָה); וְאֵם לֹא לֹא שֶׁמַּעֲנִין,
 כְּלוּמַר: מִצְוָה זֹאת לֹא תִשָּׁג אִיכוֹת עֲשִׂיתָהּ אֲלָא
 מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, הֵינּוּ שְׁנִימָנָה הַשָּׁנִים לְבִדָּן וְנִמְנָה
 גַּם הַשְּׁמִטִּין עִמָּהֶן. בֵּינוֹן שֶׁאֲמַר, שֶׁעֲנִין זֶה לֹא יִשָּׁג
 אֲלָא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, מִשְׁמַע שֶׁהִיא בְּהַחֲלִט מִצְוָה
 אַחַת. כִּי אֵלּוּ הֵיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּלוּמַר: מִנֵּין שָׁנִים
 וּמִנֵּין שְׁמִטִּין — לֹא הִיָּה אוֹמֵר 'עַד שִׁיאָמְרוּ שְׁנֵי
 כְּתוּבִין', כִּי כֹךְ (בְּדֶרֶךְ כָּל-ל) מִשְׁנֵי כְּתוּבִים
 נִלְמָדוֹת כָּל-שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכֵן כָּל-מִצְוָה וּמִצְוָה
 מִכְּתוּב שָׁלָה. וְלַעֲוֹלָם אֵין אוֹמְרִים "הָאֵל עַד
 שִׁיאָמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים" אֲלָא בַּמִּצְוָה אַחַת, שֶׁלֹּא
 נִשְׁלָמַת יְדִיעַת דִּינִיָּה אֲלָא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, כְּמוֹ
 הַבְּכוֹר שֶׁאֲמַר בּוֹ הַכְּתוּב: "כָּל-פֶּטֶר רָחֵם לִי"
 (שְׁמוֹת לז, יט), כִּי כְּתוּב זֶה לְבִדּוֹ מוֹרָה, שֶׁהַבְּכוֹר
 לֵה' — בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה — וּבָא כְּתוּב אַחֵר,
 "הַזְּכָרִים לֵה'" (שם יג, יב), וּפְסוּק זֶה לְבִדּוֹ מוֹרָה,
 שֶׁכָּל-זָכָר לֵה' — בֵּין בְּכוֹר בֵּין פְּשׁוּט. אֲכָל מִשְׁנֵי
 הַכְּתוּבִים הַשֵּׁג עֲנִין הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא בְּכוֹר זָכָר
 בְּלִבָּד כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרוּ בַּמִּכְלָתָא.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ו — הַצּוּוֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְקַדֵּשׁ אֶת
 שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, כְּלוּמַר: לְהַשְׁבִּית בָּהּ עֲבוּדַת

אֶת־נִזְרִיהָ" (שם), כְּדֶרֶךְ שְׂבָאֲנוּ (לא תעשה רכב)
בְּשָׁנָה שְׂבִיעִית. וּבְסִפְּרָא (פרשת בהר שם) אָמְרוּ:
"לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ — כָּשֶׁם שֶׁנֶּאֱמָרוּ
בְּשִׁבְעִית, כֹּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוּמָר: שֶׁהָדִין
בְּכָל־הֶלְאִין הָאֵלֶּה שָׁוֶה. וְדִינֵי הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל
כֻּלָּם אֵינָם חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הָרִכ"ה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְקַצֹּר
סְפִיחֵי שָׁנַת יוֹבֵל בְּשָׂאֵר הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שְׂבָאֲנוּ
(לא תעשה רכב) בְּשָׁנָה שְׂבִיעִית, וְהוּא אָמְרוּ
?תַּעֲלֶה: "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ" (שם, יא).

הַמִּצְוָה הָרִכ"ו — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ גַם כֵּן
מִלְאָסוֹף פְּרוֹת הָאֵילָן בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל כְּדֶרֶךְ שְׂאֲנוּ
אוֹסְפִים בְּשָׂאֵר הַשָּׁנִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִבְצְרוּ

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ח כסלו, בו כותב אשר רצונו הפנימי להמשיך בלימוד בתורה אבל לע"ע אין מוצא בעצמו די סבלנות והתמדה למלאות רצונו זה.

והנה העצה היעוצה בזה היא. א) לקבל עליו קביעות עתים בלימודים מבלי הכבדה יתירה על המדה, וכידוע טבע האדם ללכת מן הקל אל הכבד ובפרט לאחר הפסק זמן בלימודים ב) להשתדל ככל האפשרי שיהי הלימוד בצוותא עם עוד מי, כי מלבד שדבוק חברים היא אחת המעלות בהם התורה נקנית, רואים במוחש שעיי"ז הקביעות מתקיימת יותר כיון שמתביישים בפני החברים לשיעור וגם אין מקום לאמתלא כ"כ, ג) לא להתייאש אם הנסיון הראשון או גם השני אינו מצליח, כי כך הוטבע בטבע הבריאה שאפשר שכ"פ לא יבוא לפועל, אבל תוקף הרצון מצליח סוף סוף.

ידוע שלכל ענין צריך סייעתא דשמיא ובפרט בעניני תורה ומצות בימינו זמן גלות חשך כפול ומכופל, ולכן מהנכון שבכל יום חול לפני תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה ובכל יום אפילו בשבת ויום טוב יאמר איזה קאפיטלך תהלים לאחר התפלה, והשיי"ת יצליחו לבשר טובות אשר התחיל בעבודה הנ"ל ורואה פירות ביגיעתו וכמאמר רז"ל יגעת ומצאת.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

תורה אור (מבואר) מאכלי שבת ד"ה יגלה לן טעמי (פרק א)

וזהו פירוש "דאינון את בשמי" כפילא" - דקאי על אות ה' אחרונה דשם ב"ן", שהיא אות כפולה (-ה"ה).

[לסיכום: על ידי י"ב לחמים דשבת נמשך גילוי אות ה' אחרונה דשם הוי', כפי שהיא עם המילוי דהיינו דוקא (שהמילוי שלה היא אות ה' אחרת, "כפילא").]

והענין יובן בהקדים להבין ענין האכילה. כדי להבין את הקשר בין י"ב הלחמים דשבת לאות ה' דשם הוי', וכפי שהיא "כפילא" - יש להקדים ביאור התוכן הפנימי דסעודות שבת, שנצטוונו לענג את השבת באכילה גשמית, שבוודאי אין המטרה לענג את הגוף בלבד, למלא תאוות הגוף והנפש הבהמית שנהנים ממאכלים ערבים, אלא זוהי עבודה רוחנית וקדושה של הנשמה הקדושה שבאדם, שכל עניינה הוא רק התקשרות ודביקות באלקות, וכך אכילת שבת היא עבודה אלקית, השייכת לקדושת שבת, שהיא "קדש לה".

ולהבין זה יש להקדים ביאור כללות ענין האכילה, שהקב"ה ברא את האדם באופן כזה, שבשביל קיומו זקוק הוא לאכילה (דלכאור' אינו מובן, למה עשה ה' ככה שהאדם (מין המדבר) צריך לקבל את חיותו וקיומו ממאכלים גשמיים (ממין הדומה הצומח והחי) שהם למטה ממדרגתו).

[אך הענין:]

כי הנה עיקר האכילה, לחיות כי מן המאכל נעשה חלב ודם, והדם הוא הנפש וחיות האדם, שמקבל הכבוד [את] הדם מן המאכל ושולח ללב ולמוח.

החיות המתפשטת מן הנפש להחיות את הגוף מלובשת בדם האדם (כמ"ש כי נפש הבשר בדם היא), וזהו שקיום וחיות האדם הוא על ידי אכילה, כי מהמאכלים שאדם אוכל נוצר חלב ודם, והדם מתקבץ בכבד, והכבד שולח את הדם ללב ונמן הלב למוח, ועי"ז נמשך כח וחיות הנפש לכל הגוף.

דתלת שליטין אינון בעלמא כבדא ולבא ומוחא בוי'.

בספרי קבלה מבואר, שהספירות העליונות - שענינן "לאנהגא בהון עלמין" - נחלקות לג' מדרגות כלליות: חכמה בינה דעת (חב"ד, מוחין דלמעלה), חסד גבורה תפארת (חג"ת, לב), נצח הוד יסוד (נה"י, כבד).

תוכן הפרק: ההבדל בין האכילה בימות החול ואכילת שבת בעבודה הרוחנית

יגלה לן טעמיה בוי'.

בפיוט "אסדר לסעודתא" שאומרים בסעודת יום השבת (נתחבר ע"י האריז"ל, ושמו מרומז בר"ת החרוזים), נאמר: "יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי דאינון את בשמי" כפילא וקלישא", פירוש: אנא, גלה לנו את הטעם [הפנימי, הסוד] שבי"ב לחמים [דשבת], שהם (כנגד) אות משמו ית' - אות כפולה ואות קלושה.

ו"יש להבין מה שאמר כפילא וקלישא", מה הם שני הענינים כפילא וקלישא.

הנה מילוי ה' היא בה' אחרת.

- לכל אות יש "מילוי", דהיינו שם האות, כפי שהשם נאמר (או נכתב) במילואו, לדוגמא: המילוי דאות א' - הוא אל"ף, אות ב' - בי"ת, אות ג' - גימ"ל. ואות ה' במילואה, היא - ה"ה, בהוספת ה' שני. ונמצא, שה"מילוי" של אות ה' - היא אות ה' אחרת.

והיא בחינת כפילא.

ונמצא שאות ה' "היא בחינת כפילא", לפי שבמילואה היא ה"ה, היינו אות כפולה.

וזהו פירוש "דאינון את בשמי" כפילא וקלישא", דתריסר נהמי הם כנגד אות בשמי קדישא, וקאי על אות ה' דשם הוי' - שעם המילוי (ה"ה) היא אות כפולה (וענין "קלישא" יבואר להלן פרק ד').

בנודע מענין מערת המכפלה.

בזהר פי' לשון "המכפלה" - ה' מכפלה" (ה' כפולה), דה' זו (ה' מכפלה) היא האות ה' דבשמה קדישא, שיש שתי ההי"ן בשם הוי'.

והאריז"ל מוסיף, שכל ה' גופא היא כפולה, מאחר שהמילוי דאות ה' הוא ה' אחרת.

שהיא ה' אחרונה דשם ב"ן בוי'.

התריסר נהמי הם כנגד ה' אחרונה שבשם הוי', כאשר היא במילוי ההי"ן (- דיש עוד אופנים במילוי אות ה', כגון ה"א או ה"י).

ומילוי שם הוי' בההי"ן הוא שם הוי' הנקרא שם "ב"ן", פירוש: כאשר כותבים אותיות שם הוי' ב"מילוי ההי"ן" [יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה] - הוא בגימטריא נ"ב, ולכן נקרא "שם ב"ן".

דהנה על פי סוד, המטרה הכללית של עבודת האדם עלי אדמות היא בשביל "עבודת הבירורים". פירוש, כל דבר גשמי (כולל מאכלים גשמיים) כלול מ טוב ורע, ועבודת האדם היא "לברר" את הטוב מן הרע, ע"י שמשמש בו לשם שמים, כדי לעבוד את ה', שאז החלק הטוב נכלל בקדושה.

וענין ה"בירור" נפעל ביותר במאכלים גשמיים; דכשהאדם אוכל כדי שיוכל לעבוד את ה' בליבו ובמוחו, שע"ז "מתברר" המאכל ונכלל בקדושה, שכאן, הנה לא זו בלבד שהאדם משתמש באוכל בשביל עבודת ה', אלא שהמאכל עצמו נעשה חלק מהחיות של אדם העובד את ה'.

ובזה מבואר למה צריך האדם לקבל את חיותו ממאכלים שהם למטה ממדרגתו. כי זהו תכלית ענין האכילה, שהאדם יעלה את המאכלים הגשמיים ממדרגתם, שיתעלו ממדרגת דומם צומח וחי להכלל במדרגת "אדם", ובזה משלימים רצונו וכוונתו של הקב"ה בענין ה"בירורים".

אך כל זה הוא בימות החול, אבל בשבת בורר אסור.

התוכן הפנימי של איסור "בורר" ביום השבת הוא, שהאכילה דיום השבת אינה בשביל העבודה ד"בירור" (לברר את החלק הטוב שבמאכל מן הרע וע"ז להעלות את המאכל למדרגת "אדם") - כי בשבת המאכל הוא "מבורר" מאליו, שכבר נפרד הטוב מהרע ונכלל בקדושה על ידי קדושת שבת, במילא אין צורך בעבודה של "בירור" המאכל.

וזהו התוכן הפנימי באיסור "בורר", שבשבת אין לעסוק בעבודה זו של "בירורים".

אלא האכילה היא יותר עליונה, בבחינת המשכה מלמעלה, וקראת לשבת ענג, אז תתענג על הוי"ה. בשבת, שבה קדושתו ית' נמשכת ומאירה בעולם, גם חובת אכילת סעודות שבת היא למטרה זו - לא בשביל "העלאת" המאכל, אלא להיפך, כדי שע"י מאכלי שבת תימשך קדושה עליונה למטה בנפש האדם.

וכמפורש בכתוב, שענינו של עונג שבת ("וקראת לשבת עונג", שמצוה לענגו במאכלים גשמיים), הוא (כהמשך בכתוב שלאחריו) - "אז תתענג על ה'"; היינו לא עונג גשמי מטעם וממתיקות המאכל, אלא

וזהו דאינא בזהר "תלת שליטין אינון בעלמא, כבדא ולבא ומוחא" - כי חב"ד הם בחינת המוח שלמעלה, חג"ת [מדות] - לב, ונה"י - כבד;

ומהם נשתלשלו למטה באדם ג' אברים ששולטים על כללות חיי האדם (היינו שהם אברים שהנשמה תלוי בהם) - המוח, הלב, והכבד.

ועל ידי זה מתעלה המאכל, שנעשה ממנו לב ומוח האדם.

על ידי המאכל ניתוסף כח וחיות לאדם, דכאשר מהמאכל נוצר דם, ונעשה כלי לחיות נפש האדם המתפשטת בגוף, הרי זה מוסיף חיות בלב ובמוח, שבהם מלובשים הכוחות הנעלים של האדם - המדות בלב והשכל במוח. ונמצא שעל ידי אכילה, עולה המאכל [הדומם הצומח והחי] ונכלל בבחינת "אדם" [המדבר] (על ידי שנתוסף כח וחיות במוח ולב האדם ממנו).

וע"ז מתחזק לבו ומוחו: בעבודת ה' שכלבו בהתלהבות כרשפי אש, שנעשה בכח האכילה, שכלא אכילה ה' מתחלש בו; וגם מוחו נעשה חזק להתבונן בגדולת ה' בו.

ע"י מאכלים גשמיים מתחזקת לא רק החיות הגשמית שבאדם, אלא גם חיותו הרוחנית, היינו כוחה של הנשמה הקדושה בעבודתו ית'. שהרי אי אפשר לנשמה לפעול מאומה למטה שלא באמצעות הגוף, ונמצא שגם היא צריכה לכח הגשמי הבא ממאכלים כדי שתוכל לעבוד את ה'.

הן בעבודה שבלב, בהתעוררות אהבה להשם בהתלהבות הלב כרשפי אש, שאם האדם חלש (ע"י העדר האכילה) לא יוכל להתייגע בעבודה שבלב.

והן בעבודת המוח - דהיינו להבין ולהתבונן בגדולתו ית' - שזה תלוי ג"כ באכילה כפשטות הדברים, ועוד, "כמבואר במ"א על מאמר רב נחמן עד דלא אכילנא בשרא דתורא כו' [שלא אמר לו בלילה טעם הדין, לפי שלא אכל בשר שור (כי שריו בתענית הי')], שהמאכל מחזק גם אור חיות השכל דנפש האלקית".

וזהו ענין בירור, שמן המאכל נעשה אדם. ענין זה - שעל ידי האכילה מתעלה המאכל ממדרגתו לבחינת "אדם" - נקרא בכתבי האריז"ל בשם "בירור" המאכל.

והנה, להבנת הענין שיתבאר להלן, יש לבאר בקצרה את המושגים "עולם התיקון ועולם התהו" ו"שבירת הכלים" דעולם התהו (שנזכר בכתבי האריז"ל):

בתורת הסוד מבואר, שיש עולמות רוחניים שקדמו לבריאת עולם הזה הגשמי, ובכללותם הם ארבעה עולמות "אצילות, בריאה, יצירה, עשי". עולמות אלו נקראים בשם "סדר השתלשלות" ("שלשלת" ושרשת של עולמות, הנמשכים אחד מהשני בסדר והדרגה, ממדריגה למדריגה). וגילה לנו האריז"ל, ש"סדר השתלשלות" זה (ובמיוחד העולם הראשון, עולם האצילות) נקרא בשם "עולם התיקון", אך למעלה מכל העולמות הללו יש עולם רוחני אחר המכונה "עולם התהו" - לפי שבעולם זה שורר "חורבן" המכונה "שבירת הכלים"; ונרמז בכתוב "והארץ היתה תהו וגו'".

ביאור הדבר:

בספרי קבלה מבואר שבכוחות האלקיים [הנקראים בשם "ספירות"] המלוכשים בכל עולם ועולם להחיות ולקיימם, יש "אורות" ו"כלים". פירוש: "אורות" הם עצם החיות והאור האלקי המתגלה בעולם, ו"כלים" הם הכוחות הרוחניים המגדירים את האור בציוור והגבלה מסויימים, והאור מתגלה על ידם. דוגמא לאור וכלי באדם: כח השכל (שעל ידו מבינים ומשיגים דברים שכליים), שהוא כח רוחני של הנפש, הוא ה"אור", והמוח הגשמי שבו מלוכש כח השכל (ועל ידו השכל פועל) הוא ה"כלי".

והסיבה ל"שבירת הכלים" בעולם התהו היא, לפי ששם יש "אורות מרובים וכלים מועטים". היינו שב"עולם התהו" האורות והגילויים של הקב"ה הם גדולים ועצומים מאד ואין ה"כלים" שבעולם התהו מסוגלים לקבל ולהכיל את האורות המרובים שבהם, ולכן הכלים דעולם זה הם בבחינת "שבירה" (כמו על דרך משל בכלים גשמיים, שכאשר הכלים נשברים אזי אין שברי הכלים שנשארו יכולים להחזיק כלום).

דוגמא לדבר - מאמר רז"ל לענין ארבעה שנכנסו לפרדס, "בן זומא הציץ ונפגע", ו"אחר קצץ בנטיעות", דהיות שמוחם וליבם לא היו מסוגלים להכיל את עומק הסודות והגילויים הרוחניים שב"פרדס", הנה לא זו בלבד שלא "קיבלו" מאומה מכניסתם לשם, אלא אדרבה, היא גרמה להם לנפילה ממדריגתם, שכן זומא נפגע (נטרפה דעתו), ואחר נפל עוד יותר עד ש"קצץ בנטיעות", היינו שיצא לתרבות רעה, היפך קדושת ה"פרדס".

משא"כ ב"עולם התיקון" - "האורות מועטים והכלים

עונג רוחני מאלקות (שהוא עונג הנשמה). זאת אומרת, שהנשמה מתענגת מאור ה' הנמשך עלי' ע"י מאכלי שבת.

[עבודה זו נק' "המשכה מלמעלה למטה", פירוש, שעל ידה ממשיכים קדושה אלקית מלמעלה שתשכון למטה בנפש האדם - בניגוד לאכילה בימות החול שהיא בחינת "העלאה מלמטה למעלה", היינו שמתקנים את המאכל (שהוא למטה מן האדם) ומגביהים אותו לבחינת אדם, על ידי שהוא מוסיף כח וחיות בנפש האדם, כנ"ל].

[ולכאור' תמוה - הכיצד? איך ניתן לומר שאכילת מאכלים טובים - בשר ודגים וכל מטעמים - פועלת המשכת אור רוחני בנפש האדם, עד שעי"ז מתענג האדם על ה'"]?

וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה כתיב אחור וקדם צרתני, אחור למעשה בראשית בו'.

על בריאת האדם נאמר "אחור וקדם צרתני", שהוא "אחור" [האחרון במדריגה] למעשה בראשית, וביחד עם זאת הוא גם "קדם", ראשון במעלה לגבי כל שאר הנבראים.

[פירוש הענין ע"פ חסידות - שיבואר להלן:

כאשר אנו מעריכים את מדריגת האדם לגבי שאר הנבראים (אם הוא "אחור" או "קדם" למעשה בראשית), הכוונה בזה היא - הערכת הכח והחיות האלקי שבאדם לגבי הכח והחיות האלקי שבשאר הנבראים.

ובזה יש להבדיל ולהבחין בין הכח האלקי כפי שהוא למטה, מלוכש בפועל בגשמיות הנבראים להחיותם ולקיימם, ובין הכח האלקי כפי שהוא למעלה בשרשו בעולמות עליונים, בטרם ירדתו למטה להתלבש בנבראים.

דזה פשוט, שהכח האלקי כפי שהוא מלוכש בשאר הנבראים הגשמיים, הוא למטה מנשמת האדם, שהוא בחיר הנבראים ולמעלה מכל שאר הנבראים ("קדם למעשה בראשית");

אבל כפי שהכח האלקי הוא בשרשו ומקורו בעולמות עליונים, טרם ירדתו למטה, הרי שם הוא למעלה מנשמת האדם, היינו שהשורש של הכח האלקי המלוכש בשאר כל הנבראים הוא בעולם רוחני עליון יותר מן העולם ששם שורש נשמת האדם (וזהו שהאדם הוא "אחור למעשה בראשית").

אבל לאחר ה"נפילה" ירד הכח למטה מטה, עד שהאדם הוא למעלה ממנו, והוא המעלה ומתקן אותו.

וזהו שהולך ומבאר:]

שהמאכל כמו שהוא למטה בירידתו בשבירת הכלים הנה האדם הוא בבחינת "קדם", שהמאכל הוא מתברר על ידי האדם.

לגבי המאכל הגשמי כפי שהוא לאחר ש"נפל" למטה (על ידי ירידתו ב"שבירת הכלים") הרי האדם הוא "קדם" ולמעלה ממנו, והמאכל הוא למטה מן האדם, שהרי שהאדם הוא ה"מברר" ומעלה ומתקן את המאכל.

אבל בשרשו למעלה הוא מ"עולם התהו", לפני מלך מלך לבני ישראל, אלא שאח"כ וימלך וימת, וימת וימלך בו.

אבל שרש המאכל למעלה הוא מעולם התהו כנ"ל, והוא למעלה משורש האדם.

וכמבואר בכתבי האריז"ל שעל עולם התהו נאמר "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדם לפני מלך מלך לבני ישראל", להיות שעולם זה הוא לפני - היינו למעלה מן - עולם האצילות (שמשם שורש נשמות בנ"י, "מלך לבני ישראל").

אלא שהחיות האלקית (ניצוצות הקדושה) נפלה משם על ידי "שבירת הכלים" (כנ"ל), ועל ענין ה"שבירה" - המורה על נפילה עצומה עד שהאור האלקי מתעלם לגמרי, כנ"ל - נאמר "וימלך גו' וימת", דמיתה הוא כינוי לירידת ונפילת השורש למטה באופן שהאור הוא בתכלית ההעלם (בלשון הזהר כל מאן דנחת מדרגא כו' קארי ב"י מיתה) [כל מי שיורד ממדרגתו קוראים בו "מיתה"]].

אך מכל מקום נראה ששרשו יותר גבוה מהאדם. אמנם, למרות שלאחר הנפילה הוי המאכל למטה מן האדם, מכל מקום מעלה זו שיש במאכלים גשמיים לגבי האדם - ששרשם מ"עולם התהו", שהוא גבוה משורש האדם - נראית וניכרת גם עתה לאחר ירידת ו"נפילת" המאכל למטה להיות למטה מן האדם.

שהרי המאכל הוא המח' את האדם, והאדם הוא מקבל החיות מן המאכל, לפי שהוא בבחינת אחר למעשה בראשית בו.

הביטוי לכך הוא במה שהאדם מקבל קיומו וחיותו ממאכלים גשמיים, ועד שגם חיותו הרוחנית מתחזקת

מרובים, היינו שיש מיזוג נכון של "אורות" ו"כלים", באופן שהאור נתפס ונקלט כראוי בתוך הכלי.

מובן ופשוט ש"שבירת הכלים" שבעולם התהו היא כך בכוונה תחילה, שכך הוא רצונו של הקב"ה שיהי' עולם כזה שהכלים לא יכילו את האורות הגדולים וישיבירו.

והטעם לכך:

תכלית הכוונה היא שיהי' עולם גשמי שיהי' "מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד", היינו עולם שאין שם גילוי אלקות (שאין כאן "כל" שיוכל "להחזיק" אור אלקי באופן גלוי) ואור הקדושה מתעלם ומסתתר בו בתכלית, ובנ"י ע"י עבודתם יגלו את אור הקדושה שבו. "כי זהו סוד כל ענין מעשה התחתונים וזהו עבודתם שניתן להם. . במה שנתן בתחלה מקום להתהוות הרע, וחזרתו לטוב הוא על ידי נשמות ישראל".

והנה, על ידי "השתלשלות העולמות", שהיא ירידה בסדר והדרגה מעולם עליון לעולם תחתון, אי אפשר שמעולם של קדושה "ישתלשל" עולם הקליפה שהוא הפכי בתכלית ואין שום ערך ודמיון ביניהם.

ולפיכך, כדי שייברא עולם גשמי, שהחיות האלקית מוסתרת בו כל כך עד שהוא "מלא קליפות וסטרא אחרא" - הי' צורך ב"שבירה", הגורמת ל"נפילת" וירידת החיות האלקית בדילוג גדול, מעולם שכולו קדושה לעולם הקליפות.

וזהו מה שמבואר בתורת הסוד שמ"שבירת כלים" זו של עולם התהו "נופלים" ויורדים "ניצוצות" קדושה לעולם הזה הגשמי, ומתפזרים בכל הדברים הגשמיים שבעולם לקיימם ולהחיותם. וזוהי עבודת האדם עלי אדמות, שעל ידי קיום המצוות בחפצים גשמיים, וכן במילוי צרכיו הגשמיים לשם שמים, "מברר" ומעלה את הניצוצות העליונות מעולם התהו הטמונים בדברים הגשמיים.

וזהו גם מה שאנו "מבררים" מהמאכל את החלק הטוב שבו על ידי אכילה לשם שמים כנ"ל, שהכוונה ב"חלק הטוב" הוא לכת והחיות האלקי המח' ומקיים את המאכל, שהוא ניצוצות מעולם התהו.

ונמצא, ששורש הכח והחיות האלקי שבשאר כל הברואים הוא למעלה משורש נשמת האדם, כי שורש נשמת האדם הוא מעולם האצילות (העולם העליון ביותר שב"סדר השתלשלות"), "עולם התיקון", ואילו שורש הכח האלקי המלוּבש בדברים גשמיים דדומם צומח וחי הוא מעולם התהו שלמעלה מעולם התיקון, אלא שנפל למטה ע"י "שבירת הכלים".

[כמשל אדם ששובת ממלאכה, שבעת עשיית המלאכה היו כוחות נפשו מלובשים ועסוקים בעשי' זו, ובגמר עשיית המלאכה כוחות נפשו שהיו עסוקים ומלובשים במלאכה זו חוזרים למקומם במקורם (שלכן אנו רואים, שכאשר אדם נח ממלאכה קשה הוא מרגיש ששב אל עצמו ("געקומען צו זיך"), כי זהו באמת מה שקרה, שכוחות נפשו חזרו למקורם כשנח ממלאכתו)].

אלא דלפי זה צריך להבין, אם החיות מפסיקה להתצמצם בעולם העשי', כיצד נשאר העולם בקיומו ביום השבת? - אך הענין, דזהו משום שביום השבת קיום וחיות העולם הם ממדריגת הכח האלקי כפי שהוא בשרשו, טרם שנתצמצם וירד ממדריגה למדריגה בבחינת הסתר פנים.

- וזהו סוד קדושת שבת המאירה בעולם ובנפש האדם ביום השבת, שהאור האלקי הוא בגילוי, בלי שום הסתר פנים -

ומאחר שקיום וחיות הנבראים בשבת הוא ממדריגה גבוהה יותר, הרי פשוט שגם הנבראים עצמם (שחיים וקיימים מחיות זו) יש להם עלי', והוא הוא ענין "עליית העולמות" ביום השבת, שהם עולים ממדריגתם ומתקרבים יותר לאלקות.

[ועל כן בשבת] **מתעלה המאכל כמו שהוא בשרשו.**

וכך הוא בענין מאכלים גשמיים - ששרשם, כנ"ל, הוא למעלה משורש האדם - שביום השבת, שאז עולה חיות כל הנבראים לשרשה ומשם הוא קיום וחיות הנבראים - הרי נמצא, שבמאכל הגשמי כפי שהוא למטה מאיר אור אלקי עליון ביותר, היינו שורש המאכל (אור מעולם התהו) שהוא למעלה מ(שורש) האדם.

ונמשך ממנו חיות להנפש מלמעלה למטה.

וזהו המעלה שבאכילת שבת, דלהיות שבמאכל גשמי מאיר אור אלקי עליון ביותר, לפיכך, כשאדם אוכל מאכל זה (בכוונה הראויה) ונעשה חלק מן האדם, הרי האור האלקי שבמאכל נרגש ומתגלה בנשמת האדם, ועל ידי זה נמשך חיות רוחנית אלקית בנפש האדם, שע"ז בא לידי מדריגות גבוהות יותר בעבודת ה' ודביקות באלקות.

כלומר:

גם בימות החול, זה שהאדם מקבל חיות

מהם, כנ"ל. דלכאורה אינו מובן: הן אמת שיש כוונה ומטרה בכך שהאדם ניזון ממאכלים גשמיים, והיינו כדי "לברר" אותם ולהעלותם למדריגת אדם, אבל סוף-סוף אינו מובן כיצד אפשר לקבל חיות מדבר שלמטה ממנו?

אלא הביאור בזה הוא לפי שכאמור "שרש המאכלים הן למעלה בעולם התהו", היינו שהניצוצות שבמאכלים גבוהים יותר בשרשם מן האדם, ולפיכך יש בכחם של מאכלים גשמיים להחיות את האדם.

ונמצא שבפרט זה האדם הוא בבחינת "אחור למעשה בראשית, לפי שהוא מקבל את חיותו מן הדומם צומח והחי (אף שמצד שני הוא למעלה משאר כל הנבראים, "קדם למעשה בראשית", שלכן רק בכוחו של אדם "לברר" את המאכלים ולהעלותם עד שיוכלו בקדושה).

[ומעתה ישוב לבאר המעלה המיוחדת שבמאכלי שבת:]

ובשבת שהוא זמן עליית העולמות.

מבואר בכתבי האריז"ל שבשבת הוא זמן "עליית העולמות".

פירוש:

כשם שבששת ימי בראשית, בגמר מלאכת שמים וארץ - הקב"ה "שבת וינפש", כך חוזר חלילה בכל שבוע ושבוע, שיש ענין השביתה למעלה.

ביאור הענין:

הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, שתמיד הוא מהוה ומחי' את העולם כולו (ואם ה' מסתלק כרגע שפע החיות מאתו ית' היו כל הנבראים חוזרים לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש - אלא שיש הבדל בין אופן קיום העולם בששת ימי החול וקיום העולם ביום השבת:

במשך ששת ימי החול משפיע הקב"ה קיום וחיות לנבראים ע"י צמצום וירידת כוחותיו ית', שהחיות יורדת ממדריגה למדריגה על ידי השתלשלות רבות ועצומות עד שיוורדת לבחינת עשי' גשמית, היינו עד שתוכל החיות להתלבש בדבר גשמי באופן שהחיות מסתתרת בגוף הנברא, כאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו (נפרד מאלקות).

אך ביום השביעי "שובת" הקב"ה מצמצומים וירידות אלה, שאז החיות האלקית עולה לשרשה ומקורה.

על ידי י"ב לחמים (שם הוי').

[מובן ופשוט, דזה שנתבאר כאן שעל ידי מאכלי שבת נמשך אור אלקי (ממקום עליון ביותר) בנפש האדם, הוא רק כאשר אכילת האדם היא באופן של עבודה רוחנית (ולא לשם מילוי תאוות הגוף).

שלכן מוכרח להיות ענין התפלה בשבת קודם הסעודות, "שאם יאכל בשבת בלא תפלה בכוונה לא יעשה כלום, ויתפשט התענוג גשמי של המאכל כו'.. כאשר יתעורר תחלה בתפלה בכוונה אזי ימשיך אח"כ באכילתו את העונג העליון [כלומר: עונג אלקי] כמו שהי' בבשר הזבח דכהנים" כלומר, כשאכילת שבת היא כדבעי הרי זו כמו אכילת זבח ע"י הכהנים, שפשוט שכל עניינה הוא אכילת קודש ועבודה רוחנית, בהתאם לקדושת הקרבן.

משא"כ בלי ההכנה הראוי', הרי גם אכילת שבת "מגשם הגוף מצד התענוג הגשמי שבגוף שאינו נברר והוא מעורב מטוב ורע גמור".

וכמעשה הידוע אשר פעם הראה הבעש"ט נ"ע לתלמידיו "שור מלובש בכובע של שבת קודש, שזה הי' מפני שהאוכל אכל בתאוה עצומה ונעשה הוא עצמו תמונת שור שהוא הבשר שנתאוה לה והכובע לא נשתנה כו'".

ממאכלים גשמיים (שהם למטה ממדריגתו) הוא מחמת ששרשם גבוה יותר מן האדם ובמילא בכוחם להוסיף חיות באדם (כנ"ל);

אלא שבימות החול החיות הנמשך באדם ממאכלים הוא חיות גשמי (ורק שעל ידי התחזקות כח הגוף ניתן להוסיף כח ועוז גם בעבודת ה', כנ"ל); משא"כ האכילה דשבת עניינה להמשיך חיות אלקית בנפשו, משורש המאכל (שהוא למעלה מן האדם) שמתגלה למטה ביום השבת.

[ועפ"ז מובן מה שנאמר לעיל, שהאכילה דשבת "היא יותר עליונה, בבחינת המשכה מלמעלה" - שבניגוד לאכילה בששת ימי החול, שאז המאכל הוא למטה מן האדם והמטרה הרוחנית דאכילה היא בשביל "לברר" ולתקן המאכל ולהעלותו לקדושה, הנה ביום השבת, שאז הוא זמן "עליית העולמות", הנה ענין האכילה היא להמשיך חיות אלקי עליון ביותר בנפש האדם].

ע"י י"ב לחמים כו'.

חיות אלקית זו (משורש המאכלים) נמשכת למטה בנפש על ידי הי"ב לחמים. כי י"ב לחמים הם כנגד שם הוי', וכיון שגילוי אור אלקי בעולם נמשך על ידי ד' אותיות שם הוי', לפיכך, עיקר המשכת חיות אלקית בנפש האדם (משורש המאכלים ב"עולם התהו") הוא

י דיני כנפות הטלית, סעיפים ט"ו.

כשהטלית היא פשוטה, שהרי סתמא עשויה להתפשט וכמפשט דמי בין שלא תפרה, לכן לא יטיל השתי ציצית במקום הכפל, משום דכשתפשט הטלית יהיו הציצית באמצע הטלית, אלא יטיל בארבע קרנותיה הפשוטים.

ומאחר שלא נתברר לנו הלכה בדברי מי, לכן יזהר כל אדם שלא להתלבש כלל בטלית כפולה, אלא אם כן תפרה אחר ששפלה.

ואפלו לא תפרה אלא מרוח אחת, מכל מקום בין שאינה יכולה להתפשט עוד מפילתה, לכן לדברי הכל מטילין לה שתי ציצית במקום הכפל, שהוא המקום הנקרא כנף כשהטלית כפולה:

יד טלית שהטיל לה שתי ציצית בכנף אחד — הרי זו פסולה, שהרי עבר על "בל תוסיף". ואם חתך ציצית אחת מהם, אפלו חתך את הראשונה והניח את השנייה — הרי היא כשרה.

ואף-על-פי שעשית השנייה היתה בפסול, שהרי בעשייתה עבר על "בל תוסיף", וכשתתקן הראשונה לא עשה שום מעשה בהשנייה, שהרי היתה כבר עשויה, והתורה אמרה: "גדלים תעשה" ולא מן העשוי כבר בפסול — אפלו הכי השנייה כשרה, משום דמה שהטיל השנייה בעוד שהראשונה תלויה בטלית, בין שיש אסור ד"בל תוסיף" בעשייה זו, לכן אין עשייה זו נחשבת כלום, וכאלו לא עשה כלל דמי, ואחר-כך כשחותך את הראשונה ומכשיר את הטלית בהשנייה — חשיב יותר למעשה, ונחשב לו אז חתיכת הראשונה כאלו עושה השנייה, ואין כאן "תעשה" — ולא מן העשוי כבר, שהרי לא היתה עשויה עדיו, בין שעשיתה היתה באסור — אין זו נחשבת עשייה כלל, ועכשיו הוא שעושה אותה במה שחותך הראשונה:

טו וכן הדין אם הטיל חמש ציצית בטלית שיש בה חמש כנפות, ואחר-כך חתך אחד מהן, בין שחתך אחד מהארבע ציצית שהטיל בתחלה בין שחתך את ציצית החמישית שהטיל באחרונה — הרי הטלית כשרה מן הטעם שנתבאר:

טז אם הטלית של עור ובגד תפור תחתיה — פטורה. אבל אם היא של בגד ועור תפור תחתיה — חייבת, לפי שהתחתון טפל לעקר הבגד:

יז היתה כשהטלית כנפות ועשה בה שלש ציצית, ואחר-כך עשה לה עוד כנף רביעי ועשה גם בו ציצית — הרי השלש ציצית הראשונים פסולים, וצריך להתירם ולחזור ולהטיל בטלית, לפי שמתחלה כשהטיל השלש ציצית בבגד — היתה עשיתו בפסול, שצדין לא היתה הטלית מחייבת בציצית כלל, שהרי לא היתה בה עדין ארבע כנפות, ואף-על-פי שאחר-כך עשה בה גם הכנף הרביעי, מכל מקום אין השלש ציצית הראשונים חוזרים להיות כשרים על ידי כך, בין שלא עשה בהם עצמן שום מעשה חדש להכשירן, והתורה אמרה: "גדלים תעשה" — ולא מן העשוי כבר בפסול:

יח וכן הדין אם אפלו לא עשה בה אלא ציצית אחת, או אפלו אם לא כרף אלא חליא אחת, ואחר-כך השלימה לארבע כנפות ועשה בהן ציצית — צריך להתיר החליות או הציצית שנעשה בפסול ולחזור ולהטילם בטלית:

יט אבל כל הציצית שנעשו בטלית אחר ששכר היתה בת ארבע כנפות — הרי הם כשרים, אף-על-פי שהיו תלוין בטלית בשעה שהיתה הטלית פסולה מחמת הציצית שנעשו בפסול, מכל מקום לא נפסלו על ידי כך הציצית, בין שהן עצמן נעשו בכשרות:

יג טלית שהיתה ארבע כשמים וכופלה לשמים ומתעטף בה — יש אומרים שמטילין לה ציצית כשהיא כפולה, דהינו שתי ציצית במקום הכפל — אחד מכאן ואחד מכאן, משום דזה המקום נקרא "כנף" בשעת העטיפה, שהטלית היא כפולה, ושתי ציצית בקרנות האחד מן ראשי הטלית התלוין.

ויש אומרים שצריך להטיל הציצית במקום הנקרא כנף

בס"ד. יום ב' דר"ה תרצ"ב, אטואצק.

כ"י חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב², ואי' בוח"ג דר"י ע"ב א"ר יוסי תרין דרגין אינון יעקב וישראל, בקדמיתא יעקב ולבחר ישראל, שהם ב' בחינות ומדריגות בנשמה ושני דרכים בדרכי העבודה; וזהו תרין דרגין אינון יעקב וישראל, שהם ב' בחינות במדריגת נשמה, והם ב' דרכים בדרכי העבודה, וסדר העבודה בעבודה זו היא בקדמיתא יעקב ולבחר ישראל, דמדרי' יעקב הוא בחי' עבד וכמ"ש³ יעקב עבדי, ומדרי' ישראל הוא בחי' בן וכמ"ש⁴ בני בכורי ישראל וכתוב⁵ בנים אתם לה"א, וע"ז הוא אומר כי חק לישראל הוא וגו' שהם כהב' בחינות ומדריגות דיעקב וישראל. דהנה כללות אומרו כי חק לישראל וגו' קאי אדלעיל מינ⁶ תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו, היינו תקיעת שופר, דר"ה נק' בכסה שהוא מכוסה, והיינו דהגם דכל ההשפעות בשפע רוחני ושפע גשמי על כל השנה נמשך בר"ה, וכמארו"ל (ביצה דט"ז ע"א) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה כו', ופי' כל מזונותיו היינו⁷ הן המזון רוחני⁸ והן המזון גשמי⁹ הכל כאשר לכל קצובין לו בר"ה, אמנם כל ההמשכות האלו הם בהעלם עדיין ומכוסים שבלתי ידועים, ותלויים במעשי האדם, וכמאמר¹⁰ אדם נידון בכל יום, וכידוע שזהו הדין ומשפט בההשפעה פרטית בפועל, דלפעמי' מתחלפי' ההשפעות הגשמי והרוחני, אלו תמורת אלו, דתמורת שפע רוחני נשפע לו שפע גשמי ולפעמי' לטובתו ולפעמי' להפכו, ולפעמי' הנה תמורת שפע הגשמי נשפע לו שפע רוחני דלפעמים הוא לטובתו ולפעמי' כו', וזהו בכסה דכללות השפע וגם אופני ההשפעה הם מכוסים עדיין, דזהו אמרו"ל¹¹ (ר"ה ד"ח ע"א) שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה, דחודש פירושו חידוש, דבר"ה נמשכים השפעות חדשות בשפע רוחני וגשמי אבל הוא חדש מתכסה, שהוא מכוסה ונעלם, דזהו מה שאנו אומרים בר"ה¹² היום הרת עולם, דפי' הרת הוא מל' הרינו¹³, דידועים שיש עובר אבל הוא מכוסה ונעלם, כן הנה בר"ה הנה היום דר"ה הוא הרת עולם שנמשכים המשכת שפע רב בשפע רוחני וגשמי אבל הוא מכוסה עדיין בכללותו, וגם תלוי במעשי האדם, דע"ז הוא הדין ומשפט פרטי דאדם נידון בכל יום ובכל שעה, וזהו בכסה, ומ"מ הנה בכסה הוא ליום חגינו, דגם שהוא מכוסה ונעלם, הנה מצד האמונה פשוטה והבטחון באבינו מלכינו ית' ויתעלה הנה גם הכסה הוא יום חגינו, והוא ע"י תקעו בחודש שופר לפי שכל ההמשכה דר"ה הוא ע"י תקיעת שופר, דבכוונתה הרוחנית הו"ע התשובה, ונת"ל דבתשובה יש ג' ענינים, צעקת הקול שהו"ע התקיעה בקול פשוט כמו הבורח מן סכנת מות ר"ל שהוא בצעקה גדולה, ובא לצעקת הלב דגנוחי גניח ילולי¹⁴ יליל, דבזה הוא שובר את החומה דלעו"ז אשר נעשה מהאותיות של המחשבות ודיבורים שלו בדיבורים בטלים והדומה ומפסיק בינו ובין אבינו מלכנו, וע"י החרטה על העבר בכבי רב מעומקא דלבא הוא מפשר את הלבנים, וע"י הקבלה על להבא לעסוק בדברי תורה הנה הוא בונה חומה דתורה, וכמ"ש אני חומה זו תורה וחומת ירושלים. דכללות ענין התשובה מרומו בתנועת השופר דתש"ר וכמאמר הרמב"ם עורו ישינים משנתכם, דהישן הוא חולם חלום והשקר נדמה לו לאמת, דע"י השינה נעשה ר"ל נרדם ששוכח על האמת לגמרי, ויורד ר"ל מדחי אל דחי מתרדמה של שינה לתרדמה של בהלה עד אשר מגיע ר"ל לתרדמה של שטות, וכתוב עצלה תפיל תרדמה, דההתחלה היא העצלות שאינם קובעים עתים לתורה בטענות של מה בכך, עד כי עי"ז הנה נעשה נפש רמי', ואס ער נאָרט זיך אליין אָפּ, ור"ל מאבד ימיו ושנותיו בהבל וריק. אמנם גם מי שאינו בדרגות נמוכות כאלו ועוסק בתורה ועבודה שכלב זו תפלה הנה מ"מ צריך לעשות תשובה, שע"ז הוא אומר הביטו לנפשותיכם, מיא דאָרף ויסין ואָס טוט זעך מיט דיא כחות הנפש, ויא איז מען אין דעות, און ויא איז מען אין מדות, והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כאו"א דרכו הרעה של המדות ומחשבתו אשר לא טובה שזהו מקור המדות רעות, דכשם שהעוונות בפועל באים בסיבת המדות רעות כן הנה המדות רעות באי' בסיבת מחשבתו אשר לא טובה. דהנה כתיב¹⁵ יתיצב על

* בנשמה .. בדרכי העבודה: בארוכה בלקו"ת פ' בלק סוף הביאור דמי מנה [ע, ב]. שם ד"ה לא הביט [ע, ג]. בד"ה ושבתה, ובד"ה תתן אמת ליעקב המשך רס"ו [ס"ע רכד ואילך. ע' שג ואילך].

* וכידוע שזהו: ראה לקו"ת ס"פ קרח [נה, ד]. ספר המצות להצ"צ מצות תגלחת מצורע לכשיטהר [קו, א ואילך]. קונטרס ומעין מאמר יז ואילך [ע' 108 ואילך].

1) בגוכתי"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ע ב"עניני מאמרי רצ"ב, נרשם:	לקמן ע' תפה.
"כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, ובו ז' פרקים. יב ענינים". -	9) ראה לקו"ת שם נד, ד. נה, סע"ד. נט, ב.
נעתקו לקמן במקומם.	10) ראש השנה טז, א.
2) תהלים פא, ה.	11) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'ש"ת שם:
3) ישעי' מד, א.	מארו"ל.
4) שמות ד, כב.	12) תפלת מוסף דר"ה.
5) פ' ראה יד, א.	13) מחזור ויטרי במקומו. ועוד. וראה רש"י ורד"ק ירמי' כ, יז.
6) פסוק ד.	ועוד.
7) ראה גם לקמן ע' תנ.	14) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'ש"ת שם: וילולי.
8) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נו, א. ספר המאמרים תרפ"ט ע' 26.	15) תהלים לו, ה.

דרך לא טוב רע לא ימאס וגו', הנה יש דעה כוזבת אשר היא מקור המדות רעות, והוא מה שאומרים אין חיוב בהטוב הגמור כמו בהידור מצוה ודרכי לפנים משוה"ד, ומעמידים עניניהם על דיני התורה¹⁶, אבל טוב הגמור אין הכרח, דעה זו כוזבת ומקור למדות רעות, וזהו יתיצב על דרך כזה הנה רע לא ימאס. וזהו הביטוי לנפשותיכם, זעהט וואס טוט זעך מיט דיא כחות הנפש, ויעזוב כו' מחשבתו הלא טובה כי זהו מקור המדות רעות. וזהו תקעו כו' חגיגו, דע"י התשובה מעומקא דלבא מתחזק הבטחון כי גם הכסא¹⁷ הוא יום חגיגו בשפע רב גשמי ורוחני. וזהו כי חק כו' יעקב בהשני מיני המשכות דשפע גשמי ורוחני, כי ענין חק קאי גם על מזונות¹⁸ וכמ"ש¹⁹ הטריפני לחם חוקי, וכתוב²⁰ כי חקך וחק בניך, ומשפט לאלקי יעקב הוא שפע הרוחני. אמנם לפ"ז הרי הי' צ"ל כי חק הוא ליעקב משפט לאלקי ישראל, דחיים רוחנים למעלה מחיי בשר, ולמה אומר כי חק הוא לישראל²¹ משפט לאלקי יעקב.

קיצור יבאר ב' מדרי' בנשמה יעקב עבד ישראל בן וקאי על תקעו וגו' דבר"ה נמשך שפע רוחני וגשמי, והוא בכסה מכוסה, אמנם מצד האמונה והבטחון בהוי' הוא יום חגיגו, ויבאר דכשם שהחטאי' ראשיתן המד"ר, כן המד"ר ראשיתן המחשבות רעות, וזהו הביטוי לנפשותיכם, וההתחלה הוא יתיצב על דרך שאינו טוב גמור, ובמילא רע לא ימאס. **ענינים** ⁶ר"ה א) כסה שהשפעה נעלם, ב) יום חגיגו מפני האמונה. ³מחשבות רעות מקור המד"ר.

¹⁹ שמיני י, יג-יד.

¹⁶ ראה בבא מציעא ל, ב.

²⁰ כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'שי"ת שם: כי חק לישראל הוא.

¹⁷ כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'שי"ת שם: הכסה.

¹⁸ משלי ל, ח.

באחת מפרשת הדרכים טעה כ"ק דודנו הר' נחום, ושינה ממה שאמר לו כ"ק רבנו הגדול. כאשר נסעו כעשר פרסאות, שאל כ"ק רבנו הגדול: "אימתי יגיעו לכפר פלוני?". ואז נוכח כ"ק דודנו הר' נחום שטעה בדרך שאמר לו כ"ק רבנו, ובא בבכיה וצעקה אל כ"ק רבנו הגדול. כ"ק רבנו הגדול נאנח מאד, ואמר: טוב הוא כאשר הנכד הולך בדרך זקנו, וההיפך הוא כשהסבא נאלץ ללכת בדרך שהנכד מוביל. ויצו לנסוע הלאה.

כל החסידים ידעו על הברכה שהתברך כ"ק רבנו הגדול בברחו מליאדי לאמר: "ירחם הש"ת ונבוא לגבול פלך פולטובה לפני ראש השנה", והטעות בפרשת הדרכים – הרי נוסף לכך שהביאה לתוצאות רבות בטלטולים רבים – העולה על כולנה, הסתלקות כ"ק רבנו הגדול בפיינענע. מיני אז היה כ"ק דודנו הר' נחום בצער גדול כל ימיו, כי האשים עצמו בכל אשר קרה בגלל הטעות בפרשת הדרכים. לכן חשבו החסידים כי ישיבת כ"ק דודנו הר' נחום בהאדיטש, מתיחסת לאותו ענין.

ה. אמנם, פעם אחת הזדמן שהתאספו הרבה משרידי זקני חסידי כ"ק זקנו, ונכבדי חסידי כ"ק אביו, להאדיטש, וישבו יחדיו וישוחחו בעניני חסידות בזכרון ימי קדם, וירחיבו לשאול את פי כ"ק הר' נחום מדוע כמעט העתיק מושבו להאדיטש, הרי טוב לו לשבת בביתו בניעזין, ובפרט לעת זקנותו, הרי טוב יותר לשבת בקרב אנשי ביתו.

ויספר להם כ"ק דודנו הר' נחום את הסיפור בבגד. וכך היתה העובדה: לפני חתונתו תפרו לו מלבושי חתונה, ובתוך המלבושים היה גם "קאטינקע" [בגד עליון] ויקרא אותו כ"ק זקנו – כ"ק רבנו הגדול – ויאמר לו: נחום, האם תסכים שבגד המשי האמור יהיה עם טלאי? עניתי לכ"ק זקני: לא זו בלבד שאינני מסכים, אלא שגם אינני רוצה. אמר לי זקני: ומה תרצה כדי להסכים שבגד המשי יהיה עם טלאי עניתי: אין אני רוצה בבגד עם טלאי, אני רוצה בבגד שלם. ויאמר לי כ"ק זקני כי יבטיח ללמוד אתי, ולא חפצתי. ויאמר לי זקני: אם תעשה דבר זה אבטיח לך להיות "אתי עמי במחיצתי". דבר זה – מספר כ"ק הר' נחום – השפיע עלי מאד, ואמרתי לכ"ק זקני: טוב הדבר, אך שאלתי את כ"ק זקני, אם עלי לרצות בכך באמת, או שדי לרצות בטלאי על הבגד רק מתוך "קבלת עול", וענה לי הסבא: ודאי שזה צריך להיות באמת, ובאמת של ה"יחידה". בשמעתי את המענה מכ"ק זקני, שתקתי ולא אמרתי דבר ונשאר הדבר כך.

לבגד האמור היו עושים צוארון ארוך מעורות משובחים של בעלי חיים שעירים שונים, וכשנכנס כ"ק דודנו הר' נחום אל כ"ק זקנו – רבנו הגדול – להתברך לפני החופה, תלש הרבי – רבנו הגדול – חלק עור מן הצוארון, והבטיח לו עבור זה אריכות ימים.

כדי לתקן את ענין ה"קאטינקע", ישב כ"ק דודנו הר'

ד. בשנת תקע"ב, במלחמת נפוליון, ברח כ"ק רבנו הגדול עם כל בני ביתו והרבה חסידים (שהיו כולם נוסעים בששים עגלות, לבד ההולכים ברגל) ביום ערב שבת קודש פרשת ראה, כ"ט מנחם אב, ערב ראש חודש אלול, מליאדי. על פי עצת גנרלי צבא רוסיה, היה על כ"ק רבנו הגדול לברוח מנפוליון דרך העיר באיינעו, אך כ"ק רבנו הגדול אמר כי יסעו לעיר קראסנא, ויזרז את כל בני ביתו לנסוע ולמהר ככל האפשר לעבור את הנהר דניעפר.

בנסוע כ"ק רבנו הגדול כשתי פרסאות מליאדי, ציווה לכולם כי ימהרו לנסוע ויעברו את הנהר דניעפר. וציווה לבקש מפקידי החיל (שהיו נוסעים אתו מצבא רוסיה לשלחם ולשמרם בכל דרך מסעם) עגלה קלה רתומה לשני סוסים טובים עם שני עגלונים – אנשי חיל מזוינים – ולקח עמו שני אנשים שיחד אתם נסע במהירות גדולה חזרה לליאדי; שם מיהר אל בית דירתו, ויצו את אנשיו כי יבדקו היטב אם נשאר מכלי ביתו מאומה, וימצאו בעליית הבית שתי נעלי-בית בלויות שלו ומספר מערוכים ונפה ישנים. הוא פקד לקחת זאת אתם, ולמהר להצית את הבית כולו, ויברך את אנשי העיר וימהר לנסוע.

ואך יצא כ"ק רבנו הגדול את פני העיר מעבר מזה, בדרך העולה לדניעפר, בא הרץ הראשון של חיל נפוליון אל העיר מהעבר השני, וכעבור שעה קלה בא נפוליון בלוויית שריו רוכבים על סוסים אבירים, וימהר אל מקום ביתו של כ"ק רבנו הגדול, וירא כי הבית וכל אשר מסביב בוער באש מתלקחת, ויצו נפוליון לכבות את השריפה, ולא יכלו לגשת מפני גודל האש וריבוי העשן. ויצו נפוליון להודיע לכל תושבי העיר והכפרים הסמוכים, לאמר: כל איש או אשה אשר יביאו לו איזה חפץ או כלי של כ"ק רבנו הגדול, או גם מטבע אשר קיבלו מיד קדשו – ישלמו לו בעד זה במטבעות זהב. ויחפשו בכל העיר ולא מצאו. באותה שעה עבר כ"ק רבנו הגדול את מעברות הנהר דניעפר וימהר להשיג את התהלוכה, ויסעו יחדיו עד בואם לכפר, חצי שעה לפני שבת קודש, וישבתו שם, ובמוצאי שבת קודש נסעו כל הלילה ויבואו ביום א' ב' דראש חודש אלול לעיר קראסנא, וינוחו שם.

וביום ערב שבת קודש שופטים, ו' אלול, הוכרחו לברוח הלאה. בנסיעה זו היתה העגלה אשר בה ישב כ"ק רבנו הגדול, השלישית, ובעגלה הראשונה ישב כ"ק דודנו הר' נחום עם שני פקידי אנשי חיל. הסדר היה שבהגיעם לפרשת דרכים היו שואלים את כ"ק רבנו הגדול באיזו דרך לנסוע.

לרוב היה כ"ק רבנו הגדול יורד מן העגלה, ניגש למקום פרשת הדרכים, נשען על מקלו בדביקות ולאחר מכן אומר באיזו דרך לנסוע, ולפעמים היה כ"ק רבנו נשאר יושב במקומו ואומר באיזו דרך לנסוע.

שגורים על פיו, ולרוב היו אלה מאמרי כ"ק רבנו הגדול מן השנים הראשונות, והיה מזכיר בדיוק את שם החסיד שממנו שמע את המאמר.

כ"ק דודנו הר' נחום היה מבוגר מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" בשנתיים ואולי בשלוש שנים בכל ימי חייו לא ידע מכאובים וחולי והיה מרגלא בפומיה: כל בני משפחתנו בריאים הם, מלבד הרביים שנחלשים בגופם מצרתם של ישראל.

הסבא היה חזק כברזל, ולולא העבודה הקשה והרדיפות והיסורים של ה"כלל", היה חי מאה ועשרים שנה.

האבא היה גיבור, ולולא העניות היהודית וגזירות יון, היה שואב חיוניות מן העובדה שאברך מבין את ההבדל בין "דעת תחתון" ו"דעת עליון", אלא שלקח ללבו את הגזירות והעניות והשיג אצל הסבא שיקחהו אליו.

"מי היה יכול להאמין על סבך" – כוונתו על הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" – "על אותו גיבור, שהיה צם שבועות שלמים בכל יום ויום ושובר את צומו בפרוסת לחם וציקוריה, ישן שלוש שעות במעת לעת – שהוא יהיה במשך חמש שנים חולה כל כך ובעל יסורים כזה".

דודי הרה"ח הרז"א שמע מכ"ק דודנו ר' נחום את כל פרטי עניני המסירה והגאולה שידע הכל בדיוק רב כנ"ל, וכן סיפר לו את כל פרטי עניני הבריחה מליאדי, הטלטולים וההסתלקות, ואופן הובלתם את כ"ק רבנו הגדול להאדיטש. כל זה היה רשום אצל דודי הרה"ח הרז"א כפי אשר שמע, והיה כתוב בשפה ברורה ובאותיות קצרות כי היה בעל לשון, ובהיות דודי הרה"ח הרז"א בקיץ תרס"ו גר אתנו יחדיו בנאות דשא [צארנע רוצע, הסמוכה כפרסא לליאזנא], הראה אז כתבים אלה (וכן עוד רשימות ענינים והנחות) להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שנהנה לקרוא אותם.

נחום בהאדיטש כמה שנים, והיה יושב ב"אוהל" של רבנו הגדול, עד בערך שנה וחצי או שנתיים לפני הסתלקותו שהיה צריך לנסוע לניעזין, באמרו אשר כ"ק זקנו מסר בידו שליחות אל כ"ק אביו, ומסיבות שונות לא יכל לשוב חזרה להאדיטש.

ו. כ"ק דודי-זקני מהרי"נ היה חתנו של כ"ק דודנו הר' נחום, שכן נשא לאשה את בתו חנה חיקע ז"ל, וכ"ק דודי-זקני הרה"ק מהרי"נ התחתן עם כ"ק אחיו אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מוהר"ש, כי דודי הרה"ח הרז"א – הר' זלמן אהרן – אחי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, לקח את בתו מרת שטערנא ז"ל לאשה. החתונה היתה בחודש מר-חשון תרל"ד בליובאוויטש, וכ"ק דודי-זקני הרה"ק מהרי"נ היה דר בניעזין. בקיץ תרל"ד, אחרי חג השבועות, נסע דודי הרה"ח הרז"א לבקר את חותנו בניעזין ויתמהמה שם עד תחילת אלול של אותה שנה.

כ"ק דודנו הר' נחום היה מקרב מאד את דודי הרה"ח הרז"א, גם דודי אהב מאד לבקר אותו בכל עת ולשמוע ממנו סיפורים.

דודי הרה"ח הרז"א אמר לי על כ"ק דודנו הר' נחום, כי לבד זאת אשר בעצם טבעו היה בעל מזג טוב בפנים מאירות, שערות ראשו וזקנו היו לבנות, גם שער גבות עיניו היה לבן, והיה קל התנועה, כך שבשום אופן לא היה ניתן לשער כי הוא כבר בן שמונים. נוסף לכך, היה מספר סיפורים בדקדוק רב, לקרוא בשם כל איש ואיש. כן היה מדייק בסדר הזמנים, מונה ימים וסופר חדשים, וכאשר היו שומעים ממנו איזה סיפור היה הדבר כאילו ניצב חי לנגד עיני השומע.

בכל עת שהייתי הולך – מספר דודי הרה"ח הרז"א – אל דודנו, זקן זוגתי, כ"ק הר' נחום, הייתי חושב כי הולך הנני לקרוא בספר דברי הימים של שבעים שנה. ולעונג גדול היו לי שיחותיו וסיפוריו, דברי החסידות היו

יח ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר-נא
עבדך דבר באזני אדני ואל-יחר אפך בעבדך
כי כמוך פפרעה רש"י: יט אדני שאל את-עבדיו
לאמר היש-לכם אב או-אח רש"י: כ ונאמר
אל-אדני יש-לנו אב זקן וילד זקנים קטן
ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו
אהבו רש"י: (לוי) כא ותאמר אל-עבדיך הורדהו
אלי ואשימה עיני עליו: כב ונאמר אל-אדני
לא-יוכל הנער לעזב את-אביו ועזב את-אביו
ומת רש"י: כג ותאמר אל-עבדיך אם-לא ירד
אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני:
כד ויהי כי עלינו אל-עבדך אבי ונגד-לו את
דברי אדני: (ישראל) כה ויאמר אבינו שבו שברו-
לנו מעט-אכל: כו ונאמר לא נוכל לרדת
אם-יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי-לא נוכל
לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו:
כו ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי

יח ויקרב לותה יהודה ואמר
בכעו רבוני ימלל פען עבדך
פתגמא קדם רבוני ולא יתקף
רוגזך בעבדך ארי כפרעה כן
את: יט רבוני שאיל ית עבדוהי
למימר האית לכון אבא או
אחא: כ ונאמרנא לרבוני אית
לנא אבא סבא ובר סיבתין זעיר
ואחוריה מית ואשתאר הוא
בלחודוהי לאמה ואבוהי רחים
לה: כא ונאמרנא לעבדיך
אחיתוהי לותי ואשוי עיני
עלוהי: כב ונאמרנא לרבוני לא
יכול עולימא למשבק ית אבוהי
ואם ישבוק ית אבוהי ומית:
כג ונאמרנא לעבדיך אם לא יחית
אחוכון זעירא עמכון לא תוספון
למחזי אפי: כד והנה כד
סליקנא לעבדך אבא וחונינא לה
ית פתגמי רבוני: כה ונאמר
אבונא תוכו זבונא לנא זעיר
עיבורא: כו ונאמרנא לא נכול
למיחת אם אית אחונא זעירא
עמנא ונחות ארי לא נכול למחזי
אפי גברא ואחונא זעירא ליתוהי
עמנא: כז ונאמר עבדך אבא לנא

רש"י

(יח) ויגש אליו. דבר באזני אדני. יפנסו דברי
באזניך (ב"ר): ואל-יחר אפך. מכאן אתה למד
שדבר אליו קשות: כי כמוך פפרעה. חשוב אתה
בעיני כמלך, זהו פשוטו, ומדרשו: סופך ללקות
עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה
על לילה אחת שעבכה (ב"ר). דבר אחר: מה פרעה
גוזר ואינו מקים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן,
וכי זו היא שימת עין שאמרך לשום עינך עליו?
דבר אחר: "כי כמוך פפרעה", אם תקניטני, אהרג

אותך ואת אדוניך (ב"ר): (יט) אדני שאל את-
עבדיו. (ב"ר) מתחלה בעלילה באת עלינו, למה
היה לך לשאל כל אלה, בתך היינו מבקשים, או
אחותנו אתה מבקש? ואף על פי כן: "ונאמר אל
אדני", לא כחדנו ממך דבר: (כ) ואחיו מת.
מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו, אמר:
'אם אמר לו שהוא קים, יאמר הביאוהו אצלי':
לבדו לאמו. מאותה האם אין לו עוד אח:
(כב) ועזב את-אביו ומת. אם יעזב את אביו,

אתון ידעתון ארי תרין ילדת לי
אתתי: כח ונפק חר מלותי
ואמרית ברם מקטל קטיל ולא
חזתה עד כען: כט ותדברון אף
ית דין מן קדמי ויערענה מותא
ותחתון ית שבתי בביתא
לשאול: ל וכען כמיתי לות
עבדך אבא ועולימא ליתוהי
עמנא ונפשה חביבא לה
כנפשה: לא ויהי כד יחזי ארי
לית עולימא ומית ויחתון עבדך
ית שיבת עבדך אבונא בדוונא
לשאול: לב ארי עבדך מערב
בעולימא מן אבא למימר אם לא
איתנה לותך ואהי חטי לאבא כל
ימאי: לג וכען יתב כען עבדך
תחות עולימא עבדא לרבנני
ועולימא יסק עם אחוהי:
לד ארי אכדין אסק לות אבא
ועולימא ליתוהי עמי דלמא
אחזי כבישו די ישתבח ית אבא:
א ולא יכיל יוסף להתחסנא לכל
דקימין עלוהי וקרא אפיקו כל
אנש מעלוי ולא קם אנש עמה
כד אתידע יוסף לות אחוהי:
ב ויהב ית קלה בבכיתא ושמעו
מצרים ושמע אנש בית פרעה:

שנים ילדה-לי אשתי: כח ויצא האחד מאתי
ואמר אף טרף טרף ולא ראיתיו עד-הנה:
כט ולקחתם גם-את-זה מעם פני וקרהו אסון
והורדתם את-שיבתי פרעה שאלה כס"י:
ל ועתה בבאי אל-עבדך אבי והנער איננו
אתנו ונפש קשורה בנפשו: (ע"ב בחול) שני לא והיה
בראותו כי-אין הנער ומת והורידו עבדך
את-שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה כס"י: לב כי
עבדך ערב את-הנער מעם אבי לאמר
אם-לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל-
הימים כס"י: לג ועתה ישב-נא עבדך תחת
הנער עבד לאדני והנער יעל עם-אחיו כס"י:
לד כי-אין אעלה אל-אבי והנער איננו אתי
פן אראה ברע אשר ימצא את-אבי:
מה א ולא-יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים
עליו ויקרא הוציאו כל-איש מעלי ולא-עמד
איש אתו בהתודע יוסף אל-אחיו כס"י: ב ויתן
את-קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית

רע"י

כלם מבחון ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות
מנדה בב' עולמות: (לג) ישב-נא עבדך וגו'.
(כ"ד) שלכל דבר אני מעלה ממנו: לגבורה,
ולמלחמה ולשמש: (א) ולא-יכל יוסף להתאפק
לכל הנצבים. לא היה יכל לסבל שיהיו מצרים
נצבים עליו ושומעין שאחיו מתבישין בהודעו
להם: (ב) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה,
כלומר, עבדיו ובני ביתו, ואין זה לשון בית ממש,

דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך
מתה: (כט) וקרהו אסון. (כ"ד) שהשטן מקטרג
בשעת הספנה: והורדתם את שבתי וגו'. עכשו,
כשהוא אצלי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו,
ואם ימות זה, דומה עלי ששלישתן מתו ביום אחד:
(לא) והיה בראותו כי-אין הנער ומת. אביו
מצרתו: (לב) כי עבדך ערב את-הנער. ואם
תאמר: למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי הם

ג ואמר יוסף לאחיו אנא יוסף
הער כען אבא קים ולא יכילו
אחיו לאתבא יתה פתגם ארי
אתבחיילו מן קדמוהי: ד ואמר
יוסף לאחיו קריבו כען לותי
וקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון
די זבנתון יתי למצרים: ה וכען
לא תתנסון ולא יתקף בעיניכון
ארי זבנתון יתי הכא ארי לקימא
שלחני יי קדמיכון: ו ארי דגן
תרתינ שנין פפנא בגו ארעא
ועוד חמש שנין די לית זרועא
וחצדא: ז ושלחני יי קדמיכון
לשואה לכון שארא בארעא
ולקימא לכון לשיזבא רבא:
ח וכען לא אתון שלחתון יתי
הכא אלהן מן קדם יי ושויני
לאבא לפרעה ולרבון לכל אנש
ביתה ושלטי בכל ארעא
דמצרים: ט אחוה וסקו לות אבא
ותימרון לה פדנן אמר ברך יוסף
שויני יי לרבון לכל מצרים חות
לותי לא תתעקב: י ותתיב
בארעא דגשן ותהי קריב לי את
ובניך ובני בניך וענך ותורך וכל
די לך: יא ואזון יתך תמן ארי
עוד חמש שנין פפנא דלמא
תתמסכן את ואנש ביתך וכל די
לך: יב והא עיניכון חזון ועיני

פרעה כס"י: ג ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף
העוד אבי חי ולא-יכלו אחיו לענות אתו כי
נבהלו מפניו כס"י: ד ויאמר יוסף אל-אחיו
גשו-נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם
אשר-מכרתם אתי מצרימה כס"י: ה ועתה |
אל-תעצבו ואל-יחר בעיניכם כי-מכרתם
אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים
לפניכם כס"י: ו כי-זה שנתים הרעב בקרב
הארץ ועוד חמש שנים אשר אין-חריש
וקציר כס"י: ז וישלחני אלהים לפניכם לשום
לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה
גדלה: שלישי ח ועתה לא-אתם שלחתם אתי
הנה כי האלהים ושימיני לאב לפרעה
ולאדון לכל-ביתו ומשל בכל-ארץ
מצרים כס"י: ט מהרו ועלו אל-אבי ואמרתם
אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון
לכל-מצרים רדה אלי אל-תעמד כס"י: י וישבת
בארץ-גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני
בניך וצאנך ובקרך וכל-אשר-לך:
יא וכלבלתי אתך שם כי-עוד חמש שנים
רעב פן-תורש אתה וביתך וכל-אשר-לך כס"י: יב והנה עיניכם ראות

רש"י

אלא כמו "בית ישראל", "בית יהודה", מישנדה
בלע"ז: (ג) נבהלו מפניו. מפני הבושה:
(ד) גשו-נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור,
אמר: 'עכשו אחי נכלמים', קרא להם בלשון רפה
ותחנונים והראה להם שהוא מהול (כ"ר):
(ה) למחיה. להיות לכם למחיה: (ו) כי-זה
שנתיים הרעב. עברו משני הרעב: (ח) לאב.
לחבר ולפטרון: (ט) ועלו אל-אבי. ארץ ישראל
גבוהה מכל הארצות: (יא) פן-תורש. דלמא
תתמסכן, לשון: "מוריש ומעשיר": (יב) והנה

וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין כִּי־פִי הַמְדַּבֵּר אֵלֵיכֶם כִּסִּי:
וְהַגִּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת
כָּל־אֲשֶׁר רִאִיתֶם וּמַהֲרִתֶּם וְהוֹרִדְתֶּם אֶת־אָבִי
הַנֶּה: יד וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרָיו בְּנִימִן־אָחִיו וַיִּבְךְ
וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאָרָיו כִּסִּי: טו וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־
אָחִיו וַיִּבְךְ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְרוּ אָחִיו
אִתּוֹ כִּסִּי: טז וְהָקֵל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר
בָּאוּ אָחִי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי
עַבְדָּיו כִּסִּי: יז וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל־יוֹסֵף אָמַר
אֶל־אֲחִידָה זֹאת עָשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶּם וּלְכוּ־
בָּאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן כִּסִּי: יח וַיִּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם
וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבָאוּ אֵלָי וְאֶתְנָה לָכֶם אֶת־טוֹב
אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ כִּסִּי:
יט וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ זֹאת עָשׂוּ קָחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וּלְנִשְׁיֵיכֶם וּנְשֵׁאתֶם
אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם כִּסִּי: כ וַעֲיִנְכֶם אֶל־תַּחֲסִי

אָחִי בְנִימִין אָרִי כְּלִישָׁנוֹן אָנָּה
מִמֶּלֶל עֲמֻכּוֹן: יג וְתַחֲוִין לְאָבָא
יֵת כָּל יִקְרִי בְּמִצְרַיִם וְיֵת כָּל דִּי
תַּחֲוִיתוֹן וְתַחֲוִין וְתַחֲתוֹן יֵת אָבָא
הָכָא: יד וַנִּפֹּל עַל צוּאָרֵי בְנִימִן
אָחוּהִי וּבָכָא וּבְנִימִן בָּכָא עַל
צוּאָרָה: טו וַנִּשָּׁק לְכָל אָחוּהִי
וּבָכָא עֲלֵיהוֹן וּבְתֵר כֵּן מִלִּילוֹ
אָחוּהִי עִמָּה: טז וַקָּלָא אֲשַׁתְּמַע
לְבֵית פְּרָעָה לְמִימַר עֲלוּ אָחִי
יוֹסֵף וְשִׁפְר בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי
עַבְדֵּיהִי: יז וַאֲמַר פְּרָעָה לְיוֹסֵף
אָמַר לְאֲחִידָה דָּא עֵיבִידוּ טַעֲנוּ יֵת
בְּעִירְכוֹן וְאִזִּילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא
דְּכְנָעַן: יח וּדְבִירוּ יֵת אָבוּכוֹן וְיֵת
אָנֶשׁ בְּתִיכוֹן וְעוֹלוּ לְוֵתִי וְאֶתְן
לְכוֹן יֵת טוֹב אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְתִיכְלוֹן יֵת טוֹבָא דְּאַרְעָא:
יט וְאֶת מִפְקָדָא דָּא עֵיבִידוּ סִיבוּ
לְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עֲגָלָן
לְטַפְּלִיכוֹן וּלְנִשְׁיִיכוֹן וְתַטְלוֹן יֵת
אָבוּכוֹן וְתִיתוֹן: כ וַעֲיִנְכוֹן לָא
תַּחוּס עַל מְנִיכוֹן אָרִי טַב כָּל
אַרְעָא דְּמִצְרַיִם דְּלָכוֹן הוּא:

רש"י

בְּנִימִין דָּלָא כְּתִיב רַק "וּבְנִימִן בָּכָה", פְּעֵלָה אַחַת,
שְׁלֹא רָמַז רַק עַל חֶרְפֵּן אֶחָד. וְעַיִן בְּבֹאוֹר תַּרְגוּם
יִנְתֵּן, שֵׁשׁ הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרִשׁ: (טו) וְאַחֲרֵי כֵּן.
מֵאַחַר שֶׁרְאוּהוּ בּוֹכָה וְלָבּוּ שְׁלֵם עִמָּהֶם: דִּבְרוּ
אָחִיו אִתּוֹ. שְׁמַתְחֵלָה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ:
(טז) וְהָקֵל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה. כְּמוֹ: 'בְּבֵית
פְּרָעָה', וְזֶהוּ לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ: (יז) טַעֲנוּ אֶת־
בְּעִירְכֶּם. תְּבוּאָה: (יח) אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם.
אֶרֶץ גִּשֵׁן, נָבָא וְאֵינוּ יוֹדֵעַ מַה נָּבָא, סוֹפָה לַעֲשׂוֹתָהּ
כְּמִצְוֵהָ שֶׁאֵין בָּהּ דְּגִים: חֶלֶב הָאָרֶץ. כָּל חֶלֶב,
לְשׁוֹן 'מִיטֵב' הוּא: (יט) וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ. מִפִּי,
לִוְמַר לָהֶם: זֹאת עָשׂוּ. כִּךְ אָמַר לָהֶם, שֶׁבְּרִשׁוֹתֵי

עֵינֵיכֶם רְאוֹת. בְּכַבּוּדֵי וְשִׁאֲנֵי אֲחִיכֶם, שִׁאֲנֵי מִהוּל
כֶּסֶם, וְעוֹד: "כִּי־פִי הַמְדַּבֵּר אֵלֵיכֶם" בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
(כ"ר): וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין. (מַגִּילָה טז) הַשְׁוָה אֶת
כָּלֶם יַחַד לִוְמַר, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁאֵין לִי שְׁנָאָה עַל בְּנִימִין
אָחִי שֶׁהָרִי לֹא הָיָה בְּמִכִּירְתִּי, כִּךְ אֵין בְּלִפִּי שְׁנָאָה
עֲלֵיכֶם: (יד) וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרֵי בְנִימִן־אָחִיו וַיִּבְךְ.
עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לְהִיּוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל
בְּנִימִין וְסוֹפֵן לִיחְרַב: וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאָרָיו. עַל
מִשְׁכַּן שִׁילָה, שֶׁעֲתִיד לְהִיּוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפּוֹ
לִיחְרַב. (וְלַעֲנִיּוֹת דַּעֲתִי, דִּיוִקוֹ שֶׁל רִש"י, דְּבִיוֹסֵף
כְּתִיב: "וַיִּפֹּל וַיִּבְךְ", תַּרְתִּי מִשְׁמַע אֲשֶׁנִּי מִקְדָּשׁוֹת,
וְלִכְךָ עָשָׂה ב' פְּעֻלּוֹת עַל זֶה הַרְמָז, מַה שֶׁאֵין כֵּן

כא ועבדו בן פני ישראל ויהב
להון יוסף עגלן על מימר פרעה
ויהב להון זורין לארְחא:
כב לכלהון יהב לגבר אצטלון
דלבושא ולבנימן יהב תלת מאה
סלעין דכסף וחמש אצטלון
דלבושין: כג ולאבוהי שלח
פדא עסרא חמרין טעינין מטובא
דמצרים ועסר אתנן טעינן עיבור
ולחם וזורין לאבוהי לארְחא:
כד ושלח ית אחוהי ואזלו ואמר
להון לא תתנצון בארְחא:
כה וסליקו ממצרים ואתו
לארְעא דכנען לות יעקב
אבוהון: כו וחויאו ליה למימר
עוד כען יוסף קים וארי הוא
שליט בכל ארְעא דמצרים והו
מליא פניגן על לבה ארי לא
הימין להון: כז ומלילו עמה ית
פל פתגמי יוסף די מליל עמהון
וחזא ית עגלתא דשלח יוסף

על-פליכם בייטוב כל-ארץ מצרים לכם
הוא: כא ויעשו-כן בני ישראל ויתן להם יוסף
עגלות על-פי פרעה ויתן להם צדה לדרך:
כב לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימן
נתן שלש מאות כסף וחמש חלפת שמלת:
כג ולאביו שלח בזאת עשרה חמורים נשאים
מטוב מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם
ומזון לאביו לדרך רש"י: כד וישלח את-אחיו
וילכו ויאמר אליהם אל-תרגזו בדרך רש"י:
כה ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל-יעקב
אביהם: כו ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי
וכי-הוא משל בכל-ארץ מצרים ויפג לבו כי
לא-האמין להם רש"י: כז וידברו אליו את כל-
דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את-

רש"י

דבר אחר: אל תפסיעו פסיעה גסה, ותכנסו בחמה
לעיר. ולפי פשוטו של מקרא, יש לומר: לפי שהיו
נכלמים, היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר
מכירתו, להתוכח זה עם זה ולומר: על ידך נמכר,
אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו:
(כו) וכי-הוא משל. ואשר הוא מושל: ויפג
לבו. נחלף לבו, והלך מלהאמין, לא היה לבו
פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון
משנה, וכמו: (איכה ג) "מאין הפוגות", (ירמיה מח)
"וריחו לא נמר", מתרגמין: 'וריחיה לא פג':
(כז) את כל-דברי יוסף. סימן מסר להם, במה
היה עוסק כשפרש ממנו, בפרשת 'עגלה ערופה',
וזהו שנאמר: "וירא את העגלות אשר שלח יוסף",
ולא נאמר: 'אשר שלח פרעה': ותחי רוח יעקב.

הוא: (כג) שלח פזאת. כחשבון הזה, ומהו
החשבון? עשרה חמורים וגו'. (רצונו שמלת
"פזאת" המיתרת ובכ"ף הדמיון, מורה על פי
מעולם לא שלח לו עשרה חמורים ועשר אתנת,
רק הכי קאמר קרא: 'ולאביו שלח בעגלות פזאת
וגו', כלומר כחשבון הזה, שהוא משא עשרה
חמורים ועשר אתונות, והשתא אתי שפיר דלא
מצינו נכתב, אלא: "וירא את העגלות", ולא שום
חמורים ואתונות, וקל להבין. בשם הגאון
מהרש"ל: מטוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו
זין לשן שדעת זקנים נוחה הימנו, ומדרש אגדה:
'גריסין של פול': בר ולחם. פתרגומו: ומזון.
לפתן (כף גרסת רא"ם): (כד) אל-תרגזו בדרך.
אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך.

למשל יתה ושרת רוח נבואה לות
יעקב אבוהון: כח ואמר ישראל
סגי לי חדוא עד כען יוסף ברי
קים אזיל ואחזמה עד לא אמות:
א ונטל ישראל וכל די לה ואמא
לבאר שבע ודבח דבחין לאלהה
אבוהי יצחק: ב ואמר יי
לישראל בחזוי דליליא ואמר
יעקב יעקב ואמר הא אנא:
ג ואמר אנא אל אלהא דאבוך
לא תדחל מלמיתח למצרים ארי
לעם סגי אשונף תמן: ד אנא
אחות עמך למצרים ואנא אסקנך
אף אסקא ויוסף ישוי ידוהי על
עיניך: ה וקם יעקב מבאר
דשבע ונטלו בני ישראל ית יעקב
אבוהון וית טפלהון וית נשיהון
בעגלתא די שלח פרעה למטל
יתה: ו ודברו ית גיתיהון וית
קניניהון די קנו בארעא דכנען
ואתו למצרים יעקב וכל בנוהי
עמה: ז בנוהי ובני בנוהי עמה
בנתה ובנת בנוהי וכל זרעה
אעיל עמה למצרים: ח ואלין
שמהת בני ישראל דעלו למצרים

העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי
רוח יעקב אביהם כס"י: רביעי כח ויאמר ישראל
רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם
אמות כס"י: מו א ויסע ישראל וכל אשר לו
ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו
יצחק כס"י: ב ויאמר אלהים לליליא במראת
הלילה ויאמר יעקב ויעקב ויאמר הנני כס"י:
ג ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל-תירא
מרדה מצרימה כי-לגוי גדול אשימך שם כס"י:
ד אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה
גם-עלה ויוסף ישית ידו על-עיניך כס"י: ה ויקם
יעקב מבאר שבע וישאו בני-ישראל את-
יעקב אביהם ואת-טפם ואת-נשיהם בעגלות
אשר שלח פרעה לשאת אתו: ו ויקחו את-
מקניהם ואת-רכושם אשר רכשו בארץ כנען
ויבאו מצרימה יעקב וכל-זרעו אתו כס"י: ז ובני
ובני בניו אתו בנותיו ובנות בניו וכל-זרעו
הביא אתו מצרימה כס"י: ח חמישי ח ואלה שמות בני-ישראל הבאים

רע"י

לארץ: (ד) ואנכי אעלה. הבטיחו להיות נקבר
בארץ: (ו) אשר רכשו בארץ כנען. אכל מה
שרכש בפדן ארם נתן הפל לעשו בשביל חלקו
במערת המכפלה. אמר: 'נכסי חוצה לארץ אינן
כדאי לי', וזהו: "אשר פריתי לי". העמיד לו
צבורין של זהב ושל כסף כמין פרי, ואמר לו: 'טל
את אלוי': (ז) ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד
בת לוי: (ח) הבאים מצרימה. על שם השעה

שרתה עליו שכינה, שפרשה ממנו: (כח) רב
עוד. רב לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף
בני חי: (א) בארה שבע. כמו לבאר שבע, ה"א
בסוף תבה במקום למ"ד בתחלתה: לאלהי אביו
יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו.
לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם: (ב) יעקב
יעקב. לשון חבה: (ג) אל-תירא מרדה
מצרימה. לפי שהיה מצר על שנזקק לצאת לחוצה

מִצְרִימָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן כס"י:
ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפִלֹא וְחֶצְרֹן וְכֹרְמִי: י וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יִמְיָאֵל וְיִמִּין וְאַהֲרָה וִיכָן וְצַחֲרִי וְשִׁאֲוִל
בֶּן־הַכְּנַעֲנִית כס"י: יא וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשֹׁן קָהָת
וּמִרְרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרִץ
וְזֵרַח וְיִמָּת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִיו
בְּנֵי־פְרִץ חֶצְרֹן וְחִמּוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלַע
וּפִנְהָ וְיֹוֹב וְשִׁמְרוֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלֹן סִרְדִּי וְאֵלֹן
וַיְחַלְאֵל: טו אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה
לְיַעֲקֹב בְּפָדֶן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ כָּל־נַפְשׁ
בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ כס"י: טז וּבְנֵי גָד
צַפְיוֹן וְחֲגִי שׁוּנִי וְאַצְבֵּן עָרִי וְאַרְוִדִי וְאַרְאֵלִי:
יז וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמָּנָה וַיִּשׁוּהָ וַיִּשְׁוֶה וַיִּשְׁרַח וַיִּשְׁרַח
אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה
בְּנֵי זְלָפָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֶן לְלֵאָה בְּתוֹ וַתֵּלֶד
אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נַפְשׁ: יט בְּנֵי רָחֵל
אַשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן כס"י: כ וַיּוֹלֶד לְיוֹסֵף
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אִסְמֵת בֶּת־פּוֹטִי
פָּרַע כֹּהֵן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם: כא וּבְנֵי
בְנִימֵן בָּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי

רש"י

יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוֹכְרָא דִּיעֲקֹב
רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ
וּפִלֹא וְחֶצְרֹן וְכֹרְמִי: י וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יִמְיָאֵל וְיִמִּין וְאַהֲרָה וִיכָן
וְצַחֲרִי וְשִׁאֲוִל בְּרִי כְּנַעֲנִיתָא:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשֹׁן קָהָת וּמִרְרִי:
יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה
וּפְרִץ וְזֵרַח וְיִמָּת עֵר וְאוֹנָן
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַהֲוּ בְנֵי פְרִץ
חֶצְרֹן וְחִמּוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר
תּוֹלַע וּפִנְהָ וְיֹוֹב וְשִׁמְרוֹן: יד וּבְנֵי
זְבֻלֹן סִרְדִּי וְאֵלֹן וַיְחַלְאֵל:
טו אֵלֶּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב
בְּפָדֶן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרִיתָהּ כָּל
נַפְשׁ בְּנוֹהִי וּבְנִיתָהּ תִּלְתִּין וַתֵּלֶת:
טז וּבְנֵי גָד צַפְיוֹן וְחֲגִי שׁוּנִי
וְאַצְבֵּן עָרִי וְאַרְוִדִי וְאַרְאֵלִי:
יז וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמָּנָה וַיִּשְׁוֶה וַיִּשְׁוֶה
וַיִּשְׁרַח וַיִּשְׁרַח אַחֲתָהוֹן וּבְנֵי
בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּין
בְּנֵי זְלָפָה דִּיהֵב לָבֶן לְלֵאָה בְּרִיתָהּ
וַיִּלְדַּת יָת אֵלֶּין לְיַעֲקֹב שִׁשׁ
עֶשְׂרֵי נַפְשָׁא: יט בְּנֵי רָחֵל אֶת
יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן: כ וַתֵּלֶד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם דִּילִידַת
לֵה אִסְמֵת בֶּת פּוֹטִי פָּרַע רַבָּא
דְּאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרַיִם:
כא וּבְנֵי בְנִימֵן בָּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל
גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרֵאשׁ מַפִּים

מִזְרַעַת תַּחֲלָה יוֹלְדַת זָכָר, אִישׁ מִזְרִיעַ תַּחֲלָה יוֹלְדַת
נְקֵבָה: שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. וּבְפֶרֶטֶן אִי אֶתָּה מוֹצֵא
אֵלָּא ל"ב? אֵלָּא זֹו יוֹכְבֵּד, שְׁנוּלְדָה בֵּין הַחֻמוֹת
בְּכִנְיִסְתָּן לְעִיר, שְׁנֵאֲמַר: "אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלוֹי
בְּמִצְרַיִם", לְדָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאִין הוֹרְתָהּ בְּמִצְרַיִם:
(יט) בְּנֵי רָחֵל אֶשֶׁת יַעֲקֹב. וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר כֹּהֵן

קוֹרָא לָהֶם הַכֹּתֹב: "בָּאִים", וְאִין לְתַמָּה עַל אֲשֶׁר
לֹא כָתֹב אֲשֶׁר בָּאוּ: (י) בֶּן־הַכְּנַעֲנִית. בֶּן דִּינָה,
שְׁנוֹבְעָלָה לְכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהֲרֹגוּ אֶת שָׁכֶם, לֹא הִיָּתָה דִּינָה
רוֹצָה לְצֹאת עַד שְׁנוֹשְׁבַע לָהּ שִׁמְעוֹן שִׁישְׁאֲנָה (כ"ו):
(טו) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה וְגו', וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ. הַזְכָּרִים
תֵּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תֵּלָה בְּיַעֲקֹב, לְלִמְדָּה: 'אִשָּׁה

וּרְאֵשׁ מִפִּים וְחַפִּים וְאַרְדִּי: כַּב־אֱלֹה בְּנֵי רַחֵל
אֲשֶׁר יֵלֵד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבַּעַה עָשָׂר:
כַּב־וּבְנֵי־דָן חָשִׁים: כַּד־וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי
וְיִצָּר וְשָׁלֹם: כַּח־אֱלֹה בְּנֵי בְלָהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֶן
לְרַחֵל בָּתּוֹ וּתְלָד אֶת־אֱלֹה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
שִׁבְעָה: כַּו־כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרִימָה
יֵצְאוּ יִרְכּוּ מִלֶּבֶד נִשִּׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ כִּסִּי: כַּז־וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֵלְד־לוֹ
בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב
הַבָּאָה מִצְרִימָה שִׁבְעִים: ס שְׁשִׁי כַח וְאֶת־יְהוּדָה
שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה
וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן כִּסִּי: כַט־וַיֵּאסֶר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ
וַיַּעַל לְקִרְאֵת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו
וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל־צוּאָרָיו עוֹד כִּסִּי:

וְחַפִּים וְאַרְדִּי: כב אלִין בְּנֵי רַחֵל
דְּאִתְּלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ
אַרְבַּעַה עָשָׂר: כג וּבְנֵי דָן חָשִׁים:
כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי וְיִצָּר
וְשָׁלֹם: כח אלִין בְּנֵי בְלָהָה דִּיהַב
לָבֶן לְרַחֵל בְּרִתָּהּ וּלְיִלְדֵת יֵת אלִין
לְיַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ שִׁבְעָה: כו כָּל
נֶפֶשׁ דְּעָלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם
נִפְקִי יִרְכָּה בְּר מַנְשִׁי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל
נֶפֶשׁ שִׁבְעִים שְׁתִּין וְשִׁית: כז וּבְנֵי
יוֹסֵף דִּי אִתְּלִידוּ לֵה בְּמִצְרַיִם
נֶפֶשׁ שִׁבְעִים תְּרִין כָּל נֶפֶשׁ שִׁבְעִים לְבֵית
יַעֲקֹב דְּעָלָו לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין:
כח וְיֵת יְהוּדָה שָׁלַח קְדָמוֹהִי לְוֹת
יוֹסֵף לְפָנָאָה קְדָמוֹהִי לְגִשְׁן וְאִתּוֹ
לְאַרְעָא דְּגִשְׁן: כט וְטָקִים יוֹסֵף
רְתִבּוֹהִי וְסָלִיק לְקִדְמוֹת יִשְׂרָאֵל
אֲבוֹהִי לְגִשְׁן וְאִתְּגַלִּי לֵה וְנִפֹּל עַל
צוּרָה וּבְכָא עַל צוּרָה עוֹד:

רש"י

והפֿתּוּב קוֹרָא אוֹתָן: "נֶפֶשׁוֹת בֵּיתוֹ", לְשׁוֹן רַבִּים,
לְפִי שְׁהִיו עוֹבְדִין לְאַלֹהוֹת הָרֶבָּה. יַעֲקֹב שִׁבְעִים
הָיוּ לוֹ וְהַפֿתּוּב קוֹרָא אוֹתָן: "נֶפֶשׁ", לְפִי שְׁהִיו
עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד: (כח) לְהוֹרֹת לְפָנָיו.
כְּתִרְגוּמוֹ, לְפָנוֹת לוֹ מְקוֹם וּלְהוֹרֹת הָאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב
בָּה: לְפָנָיו. קִדָּם שְׁיַגִּיעַ לְשָׁם. וּמִדְּרַשׁ אֲגֻדָּה:
"לְהוֹרֹת לְפָנָיו", לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תְּלִמּוּד, שֶׁמֶשֶׁם
תֵּצֵא הוֹרָאָה: (כט) וַיֵּאסֶר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ. הוּא
בְּעֶצְמוֹ אָסֵר אֶת הַסּוּסִים לְמֶרְכָּבָה לְהִזְדַּרֵּז לְכָבוֹד
אָבִיו: וַיֵּרָא אֵלָיו. יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו: וַיִּבְכֶּה
עַל־צוּאָרָיו עוֹד. לְשׁוֹן הֶרְבּוֹת בִּכְיָה, וְכֵן: (איוב
לד) "כִּי לֹא עַל אִישׁ יֵשִׁים עוֹד", לְשׁוֹן רַבּוּי הוּא:
אֵינוֹ שָׁם עָלָיו עֲלוֹת נוֹסְפוֹת עַל חֲטָאֵיו, אֵף כָּאֵן:
הֶרְבָּה וְהוֹסִיף בְּכִי יוֹתֵר עַל הֶרְגִּיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא
נִפֹּל עַל צוּאָרֵי יוֹסֵף וְלֹא נִשְׁקוֹ, וְאִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ

"אֵשֶׁת", אֵלָּא שְׁהִיתָה עֲקָרוֹ שֶׁל בֵּית: (כו) כָּל־
הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב. שְׁיַצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְבֹא
לְמִצְרַיִם, וְאֵין הַבָּאָה זֶה לְשׁוֹן עֹבֵר אֵלָּא לְשׁוֹן הוֹנָה,
כְּמוֹ: (אסתר ב) "בְּעֶרְכָּה הִיא בָּאָה", וְכֵמוֹ "וְהִנֵּה
רַחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאֵן", לְפִיכָךְ טַעְמוֹ לְמִטָּה
בְּאֶל־ף, לְפִי שֶׁכְּשִׁיִּצְאוּ לְבֹא מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, לֹא הָיוּ
אֵלָּא שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ, וְהַשְׁנִי: "כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב
הַבָּאָה מִצְרִימָה שִׁבְעִים", הוּא לְשׁוֹן עֹבֵר, לְפִיכָךְ
טַעְמוֹ לְמַעַלָּה בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁמִּשְׁבָּאוֹ שָׁם הָיוּ
שִׁבְעִים, שֶׁמִּצְאוּ שָׁם יוֹסֵף וְשְׁנֵי בְּנָיו וְנִתְּוִסְפָּה לָהֶם
יֻכְבָּד בֵּין הַחֹמוֹת. (וְעֵינִן בְּבֹאוֹר לְתַרְגוּם יוֹנָתָן,
וּמִשָּׁם תִּמְצָא לְרוֹת צִמְאוּנָה בְּרִש"י). וְלִדְבָרֵי
הָאוֹמֵר: 'תִּתְּאוּמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשִּׁבְטִים', צְרִיכִים אָנוּ
לֹמַר שֶׁמִּתּוֹ לְפָנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם, שְׁהָרִי לֹא נִמְנוּ
כָּאֵן. מִצְאֵתִי בְּיִקְרָא רַבָּה: עָשׂוֹ שֶׁשׁ נֶפֶשׁוֹת הָיוּ לוֹ

ל ואמר ישראל אל-יוסף אלו אנא
מית זמנא הדא מנחם אנא בתר
דחזיתי ית אפיף ארי עד כען את
קיים: לא ואמר יוסף לאחוי
ולבית אבוי אסק ואחוי לפרעה
ואמר לה אחי ובית אבא די
בארעא דכנען עלו לותי:
לב וגבריא רעי ענא ארי גברי
מרי גיתי הוו וענהון ותורהון
וכל די להון איתמאו: לג ויהי
ארי יקרי לכוון פרעה וימר מה
עובדיכון: לד ותימרון גברי מרי
גיתי הוו עבדיך מעולמנא ועד
כען אף אנחנא אף אבהתנא
בדיל די תיתבון בארעא דגשן
ארי מרחקין מצראי כל רעי
ענא: א ואתא יוסף וחווי לפרעה
ואמר אבא ואחי וענהון ותורהון
וכל די להון אתו מארעא דכנען
והא אנון בארעא דגשן:
ב ומקצת מן אחוהי דבר חמשא
גברין ואקימנון קדם פרעה:
ג ואמר פרעה לאחוי מה
עובדיכון ואמרו לפרעה רעי ענא

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוֹתָהּ הַפַּעַם
אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת-פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי רַשׁׁי:
לֹא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו וְאֶל-בֵּית אָבִיו אֵלֶּלֶה
וְאֶגִּידָה לְפַרְעֹה וְאִמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית-אָבִי
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי רַשׁׁי: לב וְהֶאֱנִשִּׁים
רְעֵי צֵאן כִּי-אֲנֹשִׁי מְקַנָּה הָיוּ וְצֹאנָם וּבִקְרָם
וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ: לג וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם
פַּרְעֹה וְאָמַר מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם: לד וְאִמְרַתֶּם אֲנֹשִׁי
מְקַנָּה הָיוּ עַבְדֶּיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה גַם-
אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן
כִּי-תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל-רְעָה צֵאן רַשׁׁי:
מז א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי
וְאָחִי וְצֹאנָם וּבִקְרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ
מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ב וּמִקְצֵה אָחָיו
לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצְגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה רַשׁׁי:
ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-אָחָיו מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ

רש"י

גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה אותם
אנשי מלחמתו, ואלה הם: ראובן, שמעון, לוי,
יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם
כשברכם. אבל שמות הגבורים כפל: וזאת
ליהודה, ויאמר שמע ה' קול יהודה, "וילגד אמר
ברוך מרחיב גוד", "וילנפתלי אמר נפתלי", "וילדן
אמר דן", וכן לזבלון וכן לאשר, זה לשון בראשית
רבה, שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא
בבבלי שאלנו (ב"ק צב) מצינו שאותם שקפל משה
שמותם הם החלשים, ואותן הביא לפני פרעה,
ויהודה שהקפל שמו, לא הקפל משום חלשות,
אלא טעם יש בדבר, כדאיתא בבבא קמא.

שהיה קורא את שמע: (ל) אמותה הפעם.
פשוטו כתרגומו, ומדרשו: סבור הייתי למות שתי
מיתות: בעולם הזה ולעולם הבא, שנסתלקה ממני
שכינה, והייתי אומר שיתבעני הקדוש ברוך הוא
מיתתך, עכשו, שעודך חי, לא אמות אלא פעם
אחת: (לא) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אמר
לו: "והאנשים רועי צאן וגו'": (לד) בעבור
תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ
מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה
אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כִּי-תוֹעֲבַת
מִצְרַיִם וגו'. לפי שהם להם אלהות: (ב) ומקצה
אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים

עבדיך אף אנהא אף אבהתנא:
 ד ואמרו לות פרעה לאתותבא
 בארעא אתינא ארי לית רעיא
 לענא די לעבדיך ארי תקיף כפנא
 בארעא דכנען וכען יתבון כען
 עבדיך בארעא דגשן: ה ואמר
 פרעה ליוסף למימר אבון ואחיד
 אתו לות: ו ארעא דמצרים
 קדמך היא בדשפיר בארעא
 אותיב ית אבון וית אחיד יתבון
 בארעא דגשן ואם ידעת ואית
 בהון גברין דחילא ותמננון רבני
 גיתי על די לי: ז ואיתי יוסף ית
 יעקב אבוהי ואקימנה קדם פרעה
 ובריה יעקב ית פרעה: ח ואמר
 פרעה ליעקב כמה יומי שני
 חייך: ט ואמר יעקב לפרעה
 יומי שני תותבותי מאה ותלתין
 שנין זעירין ובישין הוו יומי שני
 חיי ולא אדביקו ית יומי שני חיי
 אבהתי ביומי תותבותהון:
 י ובריה יעקב ית פרעה ונפק מן
 קדם פרעה: יא ואותיב יוסף ית
 אבוהי וית אחוהי ויהב להון
 אחסנא בארעא דמצרים בדשפיר
 בארעא בארעא דרעמסס כמה די
 פקיד פרעה: יב וזן יוסף ית
 אבוהי וית אחוהי וית כל בית

אל־פֶּרֶעָה רֵעָה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
 אֲבוֹתֵינוּ: וַיֹּאמְרוּ אֶל־פֶּרֶעָה לָגוּר בְּאֶרֶץ
 בְּאֵנוּ בִּי־אֵין מְרֻעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ
 כִּי־כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבוּ־נָא
 עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ה וַיֹּאמֶר פֶּרֶעָה אֶל־יוֹסֵף
 לֵאמֹר אֲבִיךָ וְאֲחִיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: ו אֶרֶץ מִצְרַיִם
 לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִיטֵב הָאֶרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אֲבִיךָ
 וְאֶת־אֲחִיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וַיֵּשׁ־
 בָּם אֲנָשֵׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־
 לִי כִסִּי: ז וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדְהוּ
 לִפְנֵי פֶרֶעַה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פֶּרֶעַה כִּסִּי:
 ח וַיֹּאמֶר פֶּרֶעַה אֶל־יַעֲקֹב כִּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:
 ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פֶּרֶעַה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאת שָׁנָה מָעוֹט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי
 חַיִּי וְלֹא הִשְׁיָגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתִי בְּיָמֵי
 מְגוּרֵיהֶם כִּסִּי: י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פֶּרֶעַה וַיֵּצֵא
 מִלִּפְנֵי פֶרֶעַה כִּסִּי: שְׁבִיעִי יֹא וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־
 אָבִיו וְאֶת־אָחִיו וַיֵּתֵן לָהֶם אַחְזָה בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאֶרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה פֶּרֶעַה כִּסִּי: יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָחִיו וְאֵת כָּל־בֵּית

רש"י

כְּדָרָךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם
 וְנוֹטְלִים רְשׁוֹת, וּמָה בְּרָכָה בְּרָכָה? שְׂיַעֲלָה נִילוֹס
 לְרַגְלָיו, לְפִי שָׂאִין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִי גִשְׁמִים,
 אֵלָּא נִילוֹס עוֹלָה וּמִשְׁקָה, וּמִבְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
 וְאֵילָף, הִזָּה פֶּרֶעַה בָּא אֶל נִילוֹס, וְהוּא עוֹלָה
 לְקִרְאָתוֹ וּמִשְׁקָה אֶת הָאֶרֶץ (תַּנְחוּמָא):
 (יא) רַעַמְסֵס. מֵאֶרֶץ גִּשְׁן הִיא: (יב) לְפִי הַטָּף.

וּבְכִרְיָתָא דְסִפְרֵי שְׁנִינוּ בֵּה בִּיזָאת הַבְּרָכָה" כְּמוֹ
 בְּגִמְרָא שְׁלָנוּ: (ו) אֲנָשֵׁי־חֵיל. בְּקִיָּאִין בְּאַמְנוּתָן
 לְרַעוֹת צֹאן: עַל־אֲשֶׁר־לִי. עַל צֹאן שְׁלִי:
 (ז) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב. הִיא שְׂאֵלַת שְׁלוֹם כְּדָרָךְ כָּל
 הַנֶּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לְפָרְקִים, שְׁלוּדִי"ר כָּל־עִי:
 (ט) שְׁנֵי מְגוּרֵי. יְמֵי גְרוּתִי, כָּל יְמֵי הֵייתִי גֵר
 בְּאֶרֶץ: וְלֹא הִשְׁיָגוּ. בְּטוֹבָה: (י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב.

אֲבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף רס"י: יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־
הָאָרֶץ כִּי־כִבֵּד הָרַעַב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרַעַב רס"י: יד וַיִּלְקֹט
יֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצֵא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם
וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשָׂבַר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֹא
יֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פָּרְעָה רס"י: טו וַיֵּתֶם
הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ
כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה־לָנוּ לֶחֶם
וְלִמָּה נָמוֹת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף רס"י: טז וַיֹּאמֶר
יֹסֵף הָבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם
אִם־אָפֶס כֶּסֶף: יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־
יֹסֵף וַיֵּתֶן לָהֶם יֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבַמִּקְנָה
הַצֹּאֵן וּבַמִּקְנָה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיִּנְהַלֵּם בַּלֶּחֶם
בְּכָל־מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא רס"י: יח וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־נִכְחַד מֵאֲדֹנֵי כִּי אִם־תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנָה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנֵי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדֹנֵי בְּלֹתִי
אִם־גּוֹיְתֵנוּ וְאֲדַמְתֵּנוּ רס"י: יט לִמָּה נָמוֹת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדַמְתֵּנוּ קָנָה־אֶתְנוּ וְאֶת־

אֲבֹהֵי לַחֲמָא לְפֻם טַפְלָא:
יג וְלַחֲמָא לִית בְּכָל אַרְעָא אַרִי
תַּקִּיף כַּפְנָא לַחֲדָא וְאַשְׁתַּלְהִי
עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְעַמָּא
דְאַרְעָא דְכְנַעַן מִן קָדָם כַּפְנָא:
יד וְלִקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא
דְאַשְׁתַּכַּח בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וּבְאַרְעָא דְכְנַעַן כְּעִיבּוּרָא דִּי אַנּוּן
זְבִנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית
פָּרְעָה: טו וְשָׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דְכְנַעַן וְאַתּוּ כָּל
מִצְרָאֵי לְוֵת יוֹסֵף לְמִימַר הֵב לָנָא
לַחֲמָא וְלִמָּה נָמוֹת לְקַבְלָךְ אַרִי
שָׁלִים כַּסְפָּא: טז וְאָמַר יוֹסֵף הָבּוּ
גִיתִיכּוֹן וְאַתֶּן לָכּוֹן גִּיתִיכּוֹן אִם
שָׁלִים כַּסְפָּא: יז וְאַיְתִיו יָת
גִּיתִיהוֹן לְוֵת יוֹסֵף וַיֵּהֵב לְהוֹן
יוֹסֵף לַחֲמָא בְּסוּסוֹתָא וּבְגִיתִי
עֲנָא וּבְגִיתִי תוֹרִין וּבְחֲמֹרִין וְזַנְנוֹן
בְּלַחֲמָא בְּכָל גִּיתִיהוֹן בְּשַׁתָּא
הַהִיא: יח וְשָׁלִימַת שַׁתָּא הָהִיא
וְאַתּוּ לְוֵתָה בְּשַׁתָּא תַנִּיתָא וְאָמְרוּ
לָהּ לֹא נָכְסִי מִן רַבּוּנִי אֶלְהִין
שָׁלִים כַּסְפָּא וְגִיתִי כְעִירָא לְוֵת
רַבּוּנִי לֹא אֲשַׁתָּאֵר קָדָם רַבּוּנִי
אֶלְהִין גּוֹיְתָנָא וְאַרְעָנָא: יט לִמָּה
נָמוֹת לְעֵינֶיךָ אַף אֲנַחְנָא אַף
אַרְעָתָנָא קָנִי יָתָנָא וַיָּת אַרְעָתָנָא

רע"י

יגהלני": (יח) בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית. שְׁנִית לְשָׁנֵי הָרַעַב:
כִּי אִם־תָּם הַכֶּסֶף וְגו'. כִּי אֲשֶׁר תָּם הַכֶּסֶף
וְהַמִּקְנָה, וְכֹא הִכָּל אֶל יָד אֲדֹנֵי: בְּלֹתִי אִם־גּוֹיְתֵנוּ.
כְּמוֹ: 'אִם לֹא גּוֹיְתֵנוּ': (יט) וְתָן־זָרַע. לְזָרַע
הַאֲדָמָה, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵמֶר יוֹסֵף: "וְעוֹד חֲמֵשׁ
שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקָצִיר", מִכִּיֹּן שָׂבָא יַעֲקֹב
לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, וְהִתְחִילוּ לְזָרַע וְכָלָה
הָרַעַב, וְכֵן שְׁנֵינוּ בְּתוֹסַפְתָּא דְסוּטָה: לֹא תִשֵּׁם. לֹא

לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל כְּנִי בֵיתָם: (יג) וְלֶחֶם אֵין
בְּכָל־הָאָרֶץ. חֲזוֹר לְעֵנִין הָרֵאשׁוֹן, לְתַחֲלַת שְׁנֵי
הָרַעַב: וַתֵּלֶה. כְּמוֹ 'וַתֵּלֶה־אֶה', לְשׁוֹן עֲצֻפּוֹת,
כְּתַרְגוּמוֹ, וְדוּמָה לוֹ: (מְשָׁלִי כו) "כְּמַתְּלֵה־לָּהּ הִיכָּה
זָקִים": (יד) בְּשָׂבַר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים. נוֹתֵנִין לוֹ
אֶת הַכֶּסֶף: (טו) אָפֶס. כְּתַרְגוּמוֹ: 'שָׁלִים':
(יז) וַיִּנְהַלֵּם. כְּמוֹ וַיִּנְהַגֵּם, וְדוּמָה לוֹ: (יִשְׁעִיָּה נא)
"אֵין מְנַהֵל לָהּ", (תְּהִלִּים כג) "עַל מִי מְנוּחֹת

בְּלֶחֱמָא וְנָהִי אֲנַחְנָא וְאַרְעֵתְנָא
עֲבָדִין לְפָרְעָה וְהָב פֶּר זֶרְעָא
וְנִיחִי וְלֹא נִמּוּת וְאַרְעָא לֹא
תִּבּוּר: כ וְיִקְנָא יוֹסֵף יֵת כָּל אֲרָעָא
דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה אֲרִי זַבִּינוּ
מִצְרַיִם גְּבֵר חֲקֵלָה אֲרִי תִקִּיף
עֲלֵיהוֹן כִּפְנָא וְהוּת אֲרָעָא
לְפָרְעָה: כא וְיֵת עֲמָא אַעֲבֵר יֵתָה
מִקְרִי לְקִרִי מְסִיפִי תַחֲוּם מִצְרַיִם
וְעַד סוּפָה: כב לְחוּד אֲרָעָא
דְּכַמְרִיא לֹא זַבִּין אֲרִי חֲלָקָא
לְכַמְרִיא מְלוּת פָּרְעָה וְאַכְלִין יֵת
חֲלָקָהוֹן דִּיהָב לְהוֹן פָּרְעָה עַל פֶּן
לֹא זַבִּינוּ יֵת אֲרָעָהוֹן: כג וְאָמַר
יוֹסֵף לְעֲמָא הָא זַבְנִית יִתְכּוֹן
יִמָּא דִין וְיֵת אֲרָעָכוֹן לְפָרְעָה הָא
לְכוֹן פֶּר זֶרְעָא וְתִזְרְעוֹן יֵת
אֲרָעָא: כד וְיָהִי בְּאֵעוּלִי עַלְלָתָא
וְתִתְנֹן חֵד מִן חֲמָשָׁא לְפָרְעָה
וְאַרְבַּע חֲלָקִין יֵהָא לְכוֹן לְבֵר זֶרַע
חֲקֵלָא וְלִמְיַכְלוֹן וְלִמְיַכְלָא
בְּבִתִּיכוֹן וְלִמְיַכְלָא לְטַפְלָכוֹן:
כה וְאָמְרוּ קִימְתְּנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִין
בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי וְנָהִי עֲבָדִין לְפָרְעָה:
כו וְשׁוּי יֵתָה יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד
יִמָּא הָדִין עַל אֲרָעָא דְּמִצְרַיִם

אֲדַמְתָּנוּ בִּלְחָם וְנָהִיָּה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ
עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתִזְרַע וְנִיחִיָּה וְלֹא נִמּוּת
וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם כִּי: כ וְיִקְנָא יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ
שָׂדֵהוּ כִּי־חֲזַק עֲלֵהֶם הָרַעַב וְתָהִי הָאָרֶץ
לְפָרְעָה כִּי: כא וְאֶת־הָעָם הָעֲבִיר אֹתוֹ לְעָרִים
מִקְצָה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קֶצֶהוּ כִּי: כב רַק
אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת
פָּרְעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פָּרְעָה
עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם כִּי: כג וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־
אֲדָמַתְכֶם לְפָרְעָה הֵא־לָכֶם זֶרַע וְיִזְרְעֶתֶם
אֶת־הָאֲדָמָה כִּי: כד וְהָיָה בְּתִבּוּאָת וּנְתָתֶם
חֲמִישִׁית לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הִידָת יִהְיֶה לָכֶם
לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֹא־כִלְכֶם וְלֹא־אֲשֶׁר בְּבִתֵּיכֶם
וְלֹא־כֹל לְטַפְכֶם כִּי: כה וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ
נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אַדְנֵי וְהִיָּינוּ עֲבָדִים
לְפָרְעָה כִּי: כו וַיִּשָּׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק עַד־הַיּוֹם

רש"י

גְבוּלָה: (כב) הַכֹּהֲנִים. הַכֹּהֲנִים, כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן,
מְשִׁרֵת לְאַלְהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן
גְּדֻלָּה, כִּמּוֹ: "כֹּהֵן מִדִּין", "כֹּהֵן אוֹן": חֶק לַכֹּהֲנִים.
חֶק כֶּף וְכֶף לְחֶם לְיוֹם: (כג) הָא. כִּמּוֹ: הִנֵּה,
כִּמּוֹ: (יחזקאל טז) "וְגַם אֲנִי הָאֵל דִּרְכָךְ בְּרֹאשׁ נִתְתִּי":
(כד) לְזֶרַע הַשָּׂדֶה. שְׂבָכָל שָׁנָה: וְלֹא־אֲשֶׁר
בְּבִתֵּיכֶם. וְלֹא־כֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר
בְּבִתֵּיכֶם: טַפְכֶם. בָּנִים קְטָנִים: (כה) נִמְצָא־חֵן.
לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כִּמּוֹ שְׂאֻמְרָת: וְהִיָּינוּ עֲבָדִים

תָּהָא שְׂמָמָה, לֹא תִבֵּר, לְשׁוֹן שָׂדֶה בּוּר שְׂאִינוּ
חֲרוּשׁ: (כ) וְתָהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה. קְנוּיָה לוֹ:
(כא) וְאֶת־הָעָם הָעֲבִיר אֹתוֹ. יוֹסֵף מַעֲבִיר לְעִיר,
לְזַכְרוֹן שְׂאִין לָהֶם עוֹד חֶלֶק בְּאֶרֶץ, וְהוֹשִׁיב שָׁל עִיר
זוּ בְּחִבְרֹתָהּ. וְלֹא הִצְרִיךְ הַכְּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֶלָּא
לְהוֹדִיעַ שֶׁבָחוּ שָׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְכַּנֵּן לְהַסִּיר חֲרָפָה
מֵעַל אֲחֵיו, שְׁלֹא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: 'גּוֹלִים' (חולִּין
ס): מִקְצָה גְבוּל־מִצְרַיִם וְגו'. כֵּן עָשָׂה לְכָל הָעָרִים
אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְצָה גְבוּלָה וְעַד קֶצֶה

הָיָה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרָעָה לַחֲמִשׁ רֶקֶת
 אֲדָמַת הַכְּהֻנִּים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לַפְּרָעָה:
 כֹּז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בָּאָרֶץ גִּשְׁן
 וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד: ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

רש"י

לַפְּרָעָה. לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמָּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחַק וְהִיכֵן? בָּאָרֶץ גִּשְׁן, שֶׁהִיא מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: וַיֵּאָחֲזוּ
 שְׁלֹא יַעֲבֹר: (כֹּז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִצְרַיִם. בָּהּ. לְשׁוֹן אֲחֻזָּה: חֲסֵלַת פֶּרֶשֶׁת וִיגֶשׁ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֶזְרָתִים הֵינִי לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיחָהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכָּיָה דְּרִכְיָנָעָם, וְכָל־נְתִיבֵיהֶּי שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ
 עֶשֶׂר וּבְכוּד. יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאָדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת
 שליש התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל
 יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
 הַנִּאֲמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדְקָה:

הפטרת ויגש ביחזקאל פרק לו

לֹא טוֹ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: טו וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיהוָה
 וּלְבָנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
 חֲבֵרָיו: יז וְקָרַב אֲתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לָךְ לַעֲזֹן אֶחָד וְהָיוּ לְאַחֲדִים בִּידֶךָ: יח וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ
 אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמּוֹךְ לֵאמֹר הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מִה־אֵלֶּה לָךְ: יט דַּבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה
 הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בִּיד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
 אֶת־עֵץ יְהוָה וְעִשִּׂיתֶם לַעֲזֹן אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בִּידִי: כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם
 בִּידֶךָ לְעִינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכּוּ־שָׁם וּקְבַצְתִּי אוֹתָם מִסְּכִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם:

כב ועשיתי אִתָּם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לְשָׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשֵׁנִי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וּמִהֲרַתִּי אוֹתָם וְהִיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטִי יֵלְכוּ וְחֻקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעֲשׂוּ אוֹתָם: כה וַיָּשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ הִמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וּבְרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהִיִּיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהִמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם: כח וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בַּהֲיוֹת מְקַדְּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפסדה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֶמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָאֵל הַנָּאֶמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגִן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וּלְמַנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכָּל, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמְךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל־פורענויות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס